



T.C.

HİTİT ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

İŞLETME ANABİLİM DALI

**SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK VE YEŞİL EKONOMİ
FAALİYETLERİNİN HİSSE SENEDİ PİYASA FİYATLARINA
ETKİSİ:**

AVRUPA ÜLKELERİ ve TÜRKİYE ÜZERİNE UYGULAMA

Doktora Tezi

Muhammed Mert AYKUT

Çorum -2025

**SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK VE YEŞİL EKONOMİ FAALİYETLERİNİN HİSSE
SENEDİ PİYASA FİYATLARINA ETKİSİ:**

AVRUPA ÜLKELERİ ve TÜRKİYE ÜZERİNE UYGULAMA

Muhammed Mert AYKUT

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

İşletme Anabilim Dalı

Doktora Tezi

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. Fatih KONAK

Çorum-2025

Muhammed Mert AYKUT tarafından hazırlanan “**Sürdürülebilirlik ve Yeşil Ekonomi Faaliyetlerinin Hisse Senedi Piyasa Fiyatlarına Etkisi: Avrupa Ülkeleri ve Türkiye Üzerine Uygulama**” adlı tez çalışması 15/01/2025 tarihinde aşağıdaki jüri üyeleri tarafından oy birliği ile Hitit Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü İşletme Anabilim Dalında Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Aslı AFŞAR (Jüri Başkanı)

Prof. Dr. Fatih KONAK (Tez Danışmanı)

Prof. Dr. Selçuk KENDİRLİ (Jüri Üyesi)

Doç. Dr. Buğra BAĞCI (Jüri Üyesi)

Dr. Öğr. Üyesi Onur LAKEÇ (Jüri Üyesi)

Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulunun 28/01/2025 tarihli ve 2500012240 sayılı kararı ile Muhammed Mert AYKUT’un İşletme Anabilim Dalı’nda Doktora derecesi alması onanmıştır.

Prof. Dr. Osman ÇUBUK

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

TEZ BİLDİRİMİ

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını beyan ederim.

Muhammed Mert AYKUT



**SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK VE YEŞİL EKONOMİ FAALİYETLERİNİN HİSSE SENEDİ PİYASA
FİYATLARINA ETKİSİ:**

AVRUPA ÜLKELERİ ve TÜRKİYE ÜZERİNE UYGULAMA

Muhammed Mert AYKUT

ORCID: 0000-0002-3456-5013

HİTİT ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Doktora Tezi

2025

ÖZET

Sürdürülebilirlik, doğal kaynakların tüketilirken zarar görmemesi, tükenmemesi ve sadece şimdiki nesillere değil gelecek nesillere de hizmet edebilmesi için gerekli önlemlerin alınmasına yönelik tasarruf planlarına ilişkin süreçlerdir. Sürdürülebilirlik, beşeri yapıları, doğal çevreyi ve ekonomik sürekliliği sağlayacak şekilde tasarlanmalıdır. Dünya çapında kamu ve sivil toplum kuruluşları düzeyinde birçok çalışma ile sürdürülebilirliğin küresel bir çözüm olduğu konusunda farkındalık yaratılmaya çalışılmıştır. Bu farkındalığı oluşturmada en önemli aktörler uluslararası kuruluşlar, hükümetler ve küresel ölçekte faaliyet gösteren işletmelerdir. Özellikle işletme faaliyetlerinden kaynaklanan ekolojik bozulmalar ve doğal kaynakların tahrip edilmesi gibi sorunların ivedilikle çözümü gerekmektedir. Bu çalışmada sürdürülebilirlik kavramı sosyo-ekolojik ve yeşil örgüt kültürü yaklaşımları ele alınmıştır ve bu yaklaşımların ekonomik sonuçları değerlendirilmiştir. Çevre sorunlarının her geçen gün arttığı günümüzde yapılan bu çalışma sonucu çevresel, sosyolojik ve ekonomik problemlere ve problemlerin çözümüne ilişkin içerik sunulmaktadır.

Çalışmada Avrupa'nın en yüksek hacimli 5 Borsası ve Borsa İstanbul gösterge endeksleri kapanış fiyatları, ilgili endekslerde yer alan ve Global Reporting Initiative (GRI) standartlarına göre sürdürülebilirlik raporu hazırlayan işletmelerin hisse senedi günlük kapanış fiyatları ile yapılan olay etüdü(event study) analiz sonuçlarında raporların kısa dönemde anormal getiri sağlanmasına etki edip etmediği incelenmiştir. Ayrıca ilgili sonuçların geçerliliği endeks

hareketleri, hisse senedi kapanış fiyatları, ilgili ülke döviz kuru hareketleri, faiz oranları ve enflasyon oranları gibi makroekonomik faktörler analize dahil edilerek panel veri analiz yöntemi ile doğrulanmıştır. Analiz sonuçlarına göre işletme bazında anormal getiriler ve piyasa değeri arasında anlamlı ilişkiler nadiren gözlemlenmiş olup, ülkelere göre anormal getirilerde farklılık olduğu anlaşılmıştır. Sürdürülebilirlik raporlarının açıklandığı tarihte kısa dönemli anormal getirinin ortaya çıkmasında ülkelere farklılık gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kavramlar: Sürdürülebilirlik, Olay Etüdü Analizi, Panel Veri Analizi

Bilim Kodu: 110304, 110602



**THE IMPACT OF SUSTAINABILITY AND GREEN ECONOMY ACTIVITIES ON STOCK
MARKET PRICES:**

AN EMPIRICAL STUDY ON EUROPEAN COUNTRIES AND TURKEY

Muhammed Mert AYKUT

ORCID: 0000-0002-3456-5013

HITIT UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL

Doctor of Philosophy Thesis

2025

ABSTRACT

Sustainability is the processes related to action plans to take the necessary measures to ensure that natural resources are not damaged or depleted during consumption and that they can serve not only current generations but also future generations. As such, sustainability involves more than action plans for the protection of nature. In addition to its environmental dimension, it also has economic and social dimensions. Sustainability should be designed in a way to ensure human structures, the natural environment and economic continuity. Awareness has been raised through many studies at the level of public and non-governmental organizations around the world that sustainability is a global solution. The most important actors in creating this awareness are international organizations, governments and businesses operating on a global scale. Especially problems such as ecological degradation and destruction of natural resources caused by business activities need to be solved urgently. In this study, the concept of sustainability, socio-ecological and green organizational culture approaches are discussed and the economic consequences of these approaches are evaluated. In today's world where environmental problems are increasing day by day, this thesis provides content on environmental, sociological and economic problems and their solutions.

In the study, the data of the enterprises that are included in the 5 highest volume stock exchanges in Europe and Borsa Istanbul benchmark indices and prepare sustainability reports according to Global Reporting Initiative (GRI) standards are used. In the analysis conducted with the event study method, it is examined whether sustainability reports have an impact on stock prices in the short term by generating abnormal returns. In addition, the validity of the related results is verified by panel data analysis method by including macroeconomic factors such as index movements, stock closing prices, exchange rate movements, interest rates and inflation rates in the analysis. According to the results of the analysis, significant relationships between abnormal returns and market capitalization on an entity basis are rarely observed, and it is understood that there are differences in abnormal returns by country. The short-term abnormal returns at the date of the disclosure of sustainability reports differed across countries. Considering the CAAR (cumulative average abnormal return) ratios of companies in the German stock market, short-term abnormal returns were observed at the time of the disclosure of the reports and more than half of the companies included in this sample had a significant relationship between the stock and the report on an entity basis. It is concluded that sustainability reports do not have a significant impact on stock prices in the short term in the French, UK, Italian, Swiss and Turkish stock markets.

Keywords: Sustainability, Event Study Analysis , Panel Data Analysis

Science Code : 110304, 110602

TEŞEKKÜR

İlk olarak tez danışmanım Prof. Dr. Fatih KONAK hocama doktora ders döneminde bana kattığı bilgi, birikim ve tez sürecinde göstermiş olduğu rehberlikten dolayı şükranlarımı sunarım.

Doktora eğitimim sürecinde desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen Prof. Dr. Selçuk KENDİRLİ hocama ayrıca şükranlarımı sunarım.

Eskişehir Anadolu Üniversitesi'nde başladığım yükseköğretim eğitim sürecinin en başından, aynı üniversitede tamamladığım yüksek lisans eğitimi sonuna kadar tüm süreçte bana destek olan hocam Dr. Öğr. Üyesi Onur LAKEÇ'e teşekkürü bir borç bilir, saygılarımı sunarım.

Hayatıma girdiği günden beri desteğini benden hiç esirgemeyen her anıma değer katan eşim Ayşe AYKUT'a, tüm çalışmalarımnda her zaman yanımda olan, yol gösteren annem Ayşegül AYKUT'a, sevgisi ve fedakarlıklarıyla her zaman destek veren babam Abdullah AYKUT'a ve hayatı boyunca sevgisini, desteğini hep hissettiğim ablam Duygu AYKUT SUBAŞI'na ve eşi Abdullah SUBAŞI'na teşekkür ederim. İsmimi taşıyan canım yeğenim Ahmet Mert ve minik Alp'e sevgilerimi sunarım.

Son olarak hayatım boyunca destek olacağım, başarısı ve güzel günleri için çabalayacağım canım oğlum Aslan AYKUT'un gözlerinden öper, sonsuz sevgilerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iv
ABSTRACT	vi
TEŞEKKÜR.....	viii
İÇİNDEKİLER	ix
TABLolar DİZİNİ.....	xiv
ŞEKİLLER DİZİNİ	xv
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	xvi
GİRİŞ	1

1. BÖLÜM

SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK VE YEŞİL EKONOMİ

1.1.Sürdürülebilirlik Kavramı	3
1.1.1. Sürdürülebilirlik kavramının tarihsel gelişimi.....	6
1.1.2. Sürdürülebilir kalkınma	8
1.1.2.1.Yoksulluğa Son	13
1.1.2.2. Açlığa Son	13
1.1.2.3. Sağlıklı ve Kaliteli Yaşam.....	14
1.1.2.5.Toplumsal Cinsiyet Eşitliği	14
1.1.2.6. Temiz Su ve Arıtma	14
1.1.2.7.Erişilebilir ve Temiz Enerji	15
1.1.2.8.İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme	15
1.1.2.9. Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı.....	15
1.1.2.10.Eşitsizliklerin Azaltılması	15
1.1.2.11. Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar	16
1.1.2.12.Sorumlu Üretim ve Tüketim	16

1.1.2.13.İklım Eylemi.....	16
1.1.2.14. Sudaki Yaşam.....	16
1.1.2.15.Karasal Yaşam.....	17
1.1.2.16.Barış, Adalet ve Güçlü Kurumlar	17
1.1.2.17.Amaçlar İçin Ortaklıklar.....	17
1.1.3. Kurumsal sürdürülebilirlik.....	17
1.1.3.1. Kurumsal Sürdürülebilirlikle İlgili Kavram ve Teoriler.....	20
1.1.3.1.1. Kurumsal sosyal sorumluluk.....	22
1.1.3.1.2. Paydaş teorisi.....	22
1.1.3.1.3. Kurumsal hesap verebilirlik.....	28
1.1.3.1.4. Kurumsal yönetim	30
1.1.3.1.5. Kurumsal vatandaşlık.....	35
1.1.3.1.6. Kurumsal sosyal performans.....	36
1.1.3.1.7. Kurumsal itibar	37
1.1.4. Kurumsal sürdürülebilirlik kavramının uygulama modelleri	41
1.1.4.1. Stead ve Stead Uygulama Modeli	41
1.1.4.2. Gladwin, Kennely ve Klause Uygulama Modeli	43
1.1.4.3. Van Someren Uygulama Modeli.....	43
1.1.4.4. Velford Uygulama Modeli.....	44
1.1.4.5. Shristava ve Hart Modeli	45
1.2.Yeşil Ekonomi	45
1.2.1. Yeşil ekonominin tarihsel gelişimi.....	49
1.2.2. Yeşil ekonominin önemi.....	51
1.2.3. Yeşil büyüme	52
1.3. Sürdürülebilir Kalkınma, Yeşil Ekonomi İlişkisi ve Tarihsel Gelişimi.....	54

1.3.1. Stockholm konferansı (1972).....	55
1.3.2. Brundtland raporu/ortak geleceğimiz (1987).....	58
1.3.3. Rio dünya zirvesi konferansı (1992).....	59
1.3.4. Rio +5 zirvesi (1997).....	60
1.3.5. BM milenyum zirvesi (2000).....	61
1.3.6. Dünya sürdürülebilir kalkınma/Johannesburg zirvesi (2002).....	61
1.3.7. Rio +20 konferansı (2012).....	62
1.4. Küresel İklim Değişikliği Kavramı ve Tarihsel Gelişimi	62
1.4.1. Villach iklim değişikliği konferansı (1985).....	67
1.4.2. Toronto değişen atmosfer konferansı (1988).....	67
1.4.3. Hükümetlerarası iklim değişikliği paneli IPCC (1988).....	68
1.4.4. Montreal iklim değişikliği protokolü (1989).....	69
1.4.5. BM iklim değişikliği çerçeve sözleşmesi (1994).....	70
1.4.6. Kyoto protokolü (2005).....	70
1.4.7. Paris iklim anlaşması (2015).....	71
1.4.8. Avrupa yeşil mutabakatı (2019).....	71

2. BÖLÜM

SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK RAPORLAMASI VE RAPORLAMA ÇERÇEVELERİ

2.1. Sürdürülebilirlik Raporlaması.....	76
2.2. Sürdürülebilirlik Raporlamasının Ortaya Çıkması ve Gelişimi	77
2.3. Sürdürülebilirlik Raporlaması Uygulamaları ve Raporlama Çerçevesi	77
2.3.1. AA 1000 (Accountability 1000).....	78
2.3.2. BM küresel ilkeler sözleşmesi	79
2.3.3. OECD çok uluslu şirketler genel ilkeleri.....	80
2.3.4. IFC performansı standartları	81

2.3.5. Karbon saydamlık projesi.....	81
2.3.6. Entegre raporlama.....	81
2.3.7. ISO 26000 Standartları	81
2.3.8. GRI küresel raporlama girişimi	82
2.3.8.1. GRI Raporlama Çerçevesi Tarihsel Süreci.....	83
2.3.8.2. GRI İlkelerine Genel Bakış.....	83
2.3.8.3. GRI Rapor İçerikleri ve Sınırlamaları	83
2.3.8.4. GRI Sürdürülebilirlik Raporlama Rehberi.....	84
2.3.8.5. GRI Göstergeleri	85
2.3.9. SASB (Sustainability Accounting Standarts Board) – ISSB (International Sustainability Standarts Board) standartları	85
2.3.10. ESG-CSR standartları.....	87
2.3.10.1. ESG (Enviroment, Social, Governance) Standartları.....	87
2.3.10.2. CSR (Corporate Social Responsibility) Standartları.....	88
2.4. Sürdürülebilirlik Raporları ve Hisse Senedi Getirileri Arasındaki İlişki Kapsamında Yapılan Çalışmalar ve Literatür Taraması	89

3.BÖLÜM

SÜRDÜREBİLİRLİK RAPORLARI VE HİSSE SENEDİ GETİRİLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ İLE İLGİLİ ÇALIŞMADA KULLANILAN YÖNTEMLER ve METODOLOJİLERİN TANITILMASI, UYGULAMA VE ANALİZ

3.1. Tez Hakkında	94
3.1.1. Araştırmanın amacı.....	94
3.1.2. Araştırmanın kapsamı.....	95
3.1.2.1. Almanya (DAX-40 Endeksi).....	96
3.1.2.3. İngiltere (FTSE100 Endeksi).....	96
3.1.2.4. İtalya (FTSEMIB Endeksi)	97
3.1.2.5. İsviçre (SMI-20 Endeksi).....	97

3.1.2.6. Türkiye (BIST-100 Endeksi)	97
3.1.3. Araştırmanın sınırlılıkları.....	97
3.1.4. Araştırma yöntemi.....	97
3.1.4.1. Olay Etüdü (Event Study) Yöntemi ve Metodolojisi	97
3.1.4.1.1. Etkin piyasalar hipotezi.....	103
3.1.4.1.2. Etkin piyasa kategorileri.....	104
<i>Zayıf form etkin piyasa hipotezi</i>	105
<i>Yarı güçlü form etkin piyasa hipotezi</i>	105
<i>Güçlü form etkin piyasa hipotezi</i>	105
3.1.4.1.3. Etkin piyasa teorileri	105
<i>Adil oyun modeli</i>	105
<i>Submartingale</i>	106
<i>Rassal yürüyüş modeli</i>	106
3.1.4.2. Panel Veri Analizi ve Metodolojisi.....	106
3.1.5. Araştırmanın hipotezleri	108
3.1.6. Araştırmanın veri seti	108
3.3. Sürdürülebilirlik Raporlarının Hisse Senedi Fiyatlarına Etkisinin Analizi	112
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	120
KAYNAKÇA.....	124
EKLER.....	131
EK – 1. Panel veri analizi sonuçları	131
EK -2. Panel veri analizi bağımsız değişkenler zaman serileri.....	149
EK- 3. Panel veri analizi sonuç görüntüsü	151
EK – 4. Panel veri analizi birim kök testleri	152

TABLULAR DİZİNİ

Tablo	Sayfa
Tablo 1.1. Sürdürülebilir kalkınmada politika araçları.....	44
Tablo 1.2. Yeşil ekonominin iktisadi sorunları	47
Tablo 1.3. Sürdürülebilir kalkınma konulu zirveler, konferanslar, raporlar ve içerikleri.....	55
Tablo1.4. İklim değişikliği konulu zirveler, konferanslar, raporlar ve içerikleri.....	66
Tablo 2.1. Sürdürülebilirlik raporlaması standartları ve çerçeveleri.....	78
Tablo 3. 1. Analizde yer alan ülkeler ve gösterge endeksler	96
Tablo 3. 2. Olay çalışması güven aralıklarında car t-testi değerleri	103
Tablo 3. 3. Almanya Dax-40 endeksindeki işletme bilgileri,.....	108
Tablo 3. 4. Fransa Cac-40 endeksindeki işletme bilgileri,.....	109
Tablo 3. 5. İngiltere FTSE100 endeksindeki işletme bilgileri,	109
Tablo 3. 6. İtalya FTSEMIB endeksindeki işletme bilgileri,	110
Tablo 3. 7. İsviçre SMI-20 endeksindeki işletme bilgileri,	110
Tablo 3. 8. Türkiye BIST-100 endeksindeki işletme bilgileri	110
Tablo 3. 9. Olay etüdü analizi t-statistic of car değerleri.....	113
Tablo 3. 10. Panel veri analizi sonuç değerleri.....	115
Tablo 3. 11. 30 günlük veriler sonucu önemli etkinin gözlemlendiği işletmeler ve sonuç değerler	118
Tablo 3. 12. Ülkelere göre ortalama kümülatif getiri oranları (caar).....	119

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil	Sayfa
Şekil 1. 1. Sürdürülebilir kalkınma için küresel amaçlar.....	13
Şekil 1. 2.Yeşil ekonomi	46
Şekil 1. 3.Doğrudan ekonomi ve döngüsel ekonomi	53
Şekil 1. 4. Stockholm Konferansı.....	58
Şekil 2. 1. Uygulama seviyesi matrisi	85
Şekil 2. 2. GRI simgeleri.....	85
Şekil 3. 1. Olay etüdü yöntemi tahmin penceresi, olay penceresi, olay sonrası penceresi	98

SİMGELER VE KISALTMALAR

Kısaltmalar

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AR	Anormal Getiri
BM	Birleşmiş Milletler
CAR	Kümülatif Anormal Getiri
CDP	Carbon Disclosure Project
CSR	Corporate Social Responsibility
ESG	Environment, Social, Governance
FTSE	Financial Times Stock Exchange - İngiltere Londra Borsası
GRI	Global Reporting Initiative
IFC	International Finance Cooperation
IPCC	Intergovernmental Panel on Climate Change (Hükümetler Arası İklim Değişikliği Paneli)
IR	Entegre Raporlama
ISSB	International Sustainability Standards Board
KSS	Kurumsal Sosyal Sorumluluk
OECD	Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
SASB	Sustainability Accounting Standards Board
SPK	Sermaye Piyasa Kurulu
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
UNFCCC	Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (United Nations Framework Convention on Climate Change)
UN	Birleşmiş Milletler
UNEP	Birleşmiş Milletler Çevre Programı
VRF	Value Reporting Foundation
WMO	Dünya Meteoroloji Örgütü
XUSRD	Borsa İstanbul Sürdürülebilirlik Endeksi

GİRİŞ

Ekonomik ve teknolojik gelişmelerin hızlanmasıyla birlikte çevrenin tüm bileşenlerinin (toprak, su kaynakları, hava, bitki örtüsü ve tüm yaşam sistemleri) korunmasına yönelik tedbirleri de içeren sürdürülebilirlik önemli bir konu haline gelmiştir. Sürdürülebilirlikle ilgili kavramları tartışmak ve tüm kavramları içeren araştırmalar yapmak yeni bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır.

Günümüzde dünyanın karşı karşıya olduğu en büyük sorunlardan biri ekolojik tahribat ve doğal kaynakların kaybıdır. Mevcut doğal kaynak sisteminde tahribatlar devam etmekte ve bunun sürdürülebilirliğinin mümkün olmayacağı korkusu ülkeleri çeşitli stratejiler geliştirmeye zorlamaktadır. Bu bağlamda ekosistemlerin korunmasına yönelik farklı çevresel yaklaşımlar geliştirilmektedir. Ancak bu yaklaşımlar, belirli ekonomik ve toplumsal gerçekler dikkate alınmadan ele alındığında eksik ve yetersiz kalacaktır. Sürdürülebilirlik bu ihtiyacı karşılayan çok boyutlu bir kavramdır. Bu kavramları sosyal, çevresel, ekonomik ve kültürel olarak sıralayabiliriz. Birleşmiş Milletler tarafından belirlenen Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri eşitlik, adalet, yoksulluğun azaltılması, çevresel bütünlük, doğal kaynakların kullanımı ve korunması gibi konuları içeren genel bir yapıya sahiptir. Doğaya olan bağımlılığımızın ön plana çıktığı günümüzde sürdürülebilirlik birçok alanda her geçen gün yaygınlaşmaktadır.

Sürdürülebilirliği toplumsal taban düzeyinde daha yaygın ve uzun vadeli hale getirmek için geliştirmeye ihtiyaç vardır. Sürdürülebilirlik, çeşitli çevresel ve ekolojik hareketlerden farklılık göstermektedir. Sürdürülebilirlik, mevcut sistem içerisinde çözümler üretmeye çalışır. Radikal değişimleri öngören hızlı ve tutarlı çevresel çözümler üretmeyi amaçlayan sürdürülebilirlik, ekosistem üzerinde olumlu etkisi olan bir kavramdır.

Bu çalışmada tartışılan konular, insanlığın doğrudan etkisi ve ekosistemlerdeki şekillendirici rolü üzerinden gelişmektedir. Günümüz toplumunda insanların doğa algısını değiştirmek zor olabilir ama dünyamız hızla kendini yenileme yeteneğini geride bırakmakta ve geri dönüşü olmayan bir noktaya doğru ilerlemektedir. Günümüzde sürdürülebilirlik, insana ve doğaya yönelik pragmatik bir yaklaşım benimsemektedir. Dolayısıyla bu çalışmada sürdürülebilirlik kavramının geliştirilip biraz daha ileri götürülmesi gerektiği fikrinden hareketle değerlendirmeler yapılmış ve aktarılmaya çalışılmıştır.

Sürdürülebilirlik kavramının geliştirilmesi ve bu kavrama gereken önemin verilmesi hususunda işletmeler büyük rol oynamaktadır. Ekolojik dengenin bozulmasında işletmelerin faaliyetleri en büyük paylardan birine sahip olduğu düşünüldüğünde, işletmelerin faaliyetlerinde sürdürülebilirlik kavramını dikkate alarak hareket etmesi doğal mirasları gelecek nesillere aktarma konusunda son derece büyük öneme sahip olacaktır. Bu çalışmada işletme faaliyetlerinde sürdürülebilirlik kavramına önem veren işletmelerin yayınlamış olduğu

sürdürülebilirlik raporları ve bu raporların işletme piyasa değerine etkisi, yatırımcıların bu raporlara verdikleri değerlerin derecesi incelenecektir.

Sürdürülebilirlik yatırımcılar açısından işletme hakkında takip edilen önemli bir gösterge olmadığı, şirketin hissedarları üzerinde gayri resmi finansal yükümlülük oluşturmadığı sürece şirketlerin sürdürülebilirliği raporlamakta gerekli özeni göstermeyeceği varsayılmaktadır. Öyleyse kurumsal sürdürülebilirlik farkındalığı zamanla arttıkça, finansal performans üzerindeki etkisine ilişkin sorular gündeme getirilmiştir. Bunun sonucu olarak çalışmanın amacı sürdürülebilirlik raporlarında yayınlanan bilgilerin, şirketlerin piyasa değeri üzerindeki etkisini incelemektir. Bu çalışmada ayrıca sürdürülebilirlik raporlarında açıklanan bilgi düzeyinin hisselerin işlem gördüğü ülkelerdeki yatırımcı davranışlarına göre farklılık gösterip göstermediği de incelenecektir. Sürdürülebilirlik raporlarında açıklanan bilgi düzeyinin şirketlerin finansal performansı üzerindeki etkisini incelemek için sektör ve sektör değişkenlerine, faaliyet alanlarına ve hisselerin işlem gördüğü borsalar ve bu borsaların bulunduğu ülkelerdeki yatırımcı davranışlarına ilişkin değişkenler kontrol edilmiş ve değişken olarak dahil edilmiştir.

1. BÖLÜM

SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK VE YEŞİL EKONOMİ

Sürdürülebilirlik, günümüzde yaşayan insanların ihtiyaçlarını karşılarken gelecek nesillerin ihtiyaçlarını göz önünde bulunduran, doğal ve kıt kaynaklarda bir azalma veya tükenme ihtimaline karşın bu kaynakların dengede kullanılması olarak tanımlanmaktadır. Sürdürülebilirlik, geçmişte olduğu gibi bugün ve gelecekte de kaynakların tükenmeden ve çevrenin bozulmadan kullanılmasını amaçlar. Üretim sürecinde atıkların azaltılması, enerji verimliliğinin artırılması ve çevresel tahribatların en düşük seviyelere indirilmesi sürdürülebilirlik açısından önemlidir. Ayrıca, sürdürülebilirlik, sosyal adaleti de kapsamaktadır. Tüm insanların ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik kaynakların eşit ve adil şekilde kullanılmasını hedeflemektedir. Ekonomik büyümeyi desteklerken, aynı zamanda gelir düzeyinde alt seviye içerisinde olan grupların ihtiyaçlarını da göz önünde bulundurur. Sürdürülebilirlik, çevre ve insan sağlığının korunması için de önemlidir. Doğal kaynakların tükenmesi, atıkların artması ve çevrenin bozulması, insan sağlığı ve yaşam kalitesini olumsuz etkilemektedir. Sürdürülebilirlik, gelecek nesillere ekonomik, sosyal ve çevresel açıdan uygun bir dünya bırakmak amacını taşır. Ülkeler, işletmeler ve bireyler olarak tüm paydaşlar sürdürülebilirliğe yönelik adımlar atmalı ve gelecek nesillerin ihtiyaç duyacağı bilinciyle daha iyi bir dünya bırakmak için çalışmalıdır.

1.1. Sürdürülebilirlik Kavramı

Sürdürülebilirlik kavramı yeşil ekonomi kavramını da kapsayan sadece ekonomik faaliyetleri değil sağlık, çevre ve sosyal faktörler gibi daha birçok faktörün içinde yer aldığı geniş bir kavramdır. Sürdürülebilirlik kavramı, günümüzde giderek artan bir öneme sahip olan ve çevresel, ekonomik ve sosyal boyutları olan bir kavramdır. Bu kavram, insanların bugünkü ihtiyaçlarını karşılamaları için doğal kaynakları kullanırken, gelecek nesillerin de bu kaynaklardan yararlanabilmesini sağlamayı amaçlar. Sürdürülebilirlik, kaynakların sonsuz olmadığını ve doğal dengelerin bozulması halinde insanların yaşam kalitesinin de olumsuz etkileneceğini göz önünde bulundurmaktadır. Bu nedenle sürdürülebilirlik doğal kaynakların verimli ve etkin kullanımını hedeflemektedir. Sürdürülebilirlik kavramı, ekonomik, sosyal ve çevresel boyutlarıyla birlikte ele alınmalıdır. Ekonomik sürdürülebilirlik, kaynakların verimli kullanımı ve ekonomik büyümenin sürdürülebilir olması anlamına gelir. Sosyal sürdürülebilirlik ise, insanların eşitlik, adalet ve güvenli bir yaşam sürdürebilmeleri için gerekli olan koşulların sağlanmasıdır. Çevresel sürdürülebilirlik ise, doğal kaynakların korunması ve çevrenin olumsuz etkilerden korunması anlamına gelmektedir. Sürdürülebilirlik kavramı, günümüzde giderek artan bir öneme sahip olmasıyla birlikte, işletmelerin de dikkatini çekmektedir. İşletmeler, sürdürülebilirlik kavramını benimsemeli, doğal kaynakları verimli kullanmalı ve bunun sonucu olarak hem çevreye hem de topluma katkı sağlayabilirler. Bu nedenle, işletmelerin

sürdürülebilirlik kavramına uygun faaliyetler yürütmeleri ve bu alanda yatırım yapmaları son derece önem arz etmektedir.

“Sürdürülebilirlik ekolojik çevreyi ve kısıtlı kaynakları korumak ayrıca çevreye etki edebilecek olumsuz unsurları ortadan kaldırma çabasıdır.” (Pfeffer, 2010: 4). “Sürdürülebilirlik, varılacak son nokta değil devam eden ve son bulmayan zamanda toplum ve toplumun dünya ile kurduğu uyumun devam ettirilme becerisidir.” (Karacan, 2007:639). “Sürdürülebilirlik kavramı makro düzeyde ele alındığı takdirde insan ihtiyaçlarının devamlı olarak karşılanmasıdır.” (Tuna & Besler, 2015, s. 174). “Sürdürülebilirlik bir sistemin sosyal, çevresel ve ekonomik hedeflerinin şeffaf entegrasyonu ve başarısıdır.” (Carter ve Rogers, 2008: 368). Pearce, Turner ve Bateman (1990) sürdürülebilirliği ekonomik kalkınmanın faydalarını en üst düzeye çıkarmak olarak tanımlamaktadır. Ayrıca, bu faydaların en üst düzeye çıkarılmasını sağlarken doğal kaynakların hizmet ve kalitesinin zaman içinde sürdürülmesi ihtiyacını da öne sürmektedir. İnsan yaşamının kalitesini korumak, geliştirmek ve doğal kaynakların kalitesini korumakla ilgilenen Uluslararası Doğayı ve Doğal Kaynakları Koruma Birliği (IUCN), sürdürülebilirlik kavramını küresel ekosistem kendi içinde varlığını sürdürürken insan yaşamının kalitesinin artırılması olarak tanımlamaktadır (IUCN, 1991). Daha geniş anlamda sürdürülebilirlik, bugün atılan adımların gelecekteki seçimler üzerindeki etkisiyle açıklanabilir. Örneğin kömür, altın, petrol vb. doğadan elde edilmektedir. Hammadde miktarının sınırlı olduğu bu kaynakların gelecekte bilinçsiz kullanım nedeniyle kullanılmasının bazı sorunlara yol açacağı düşünülmektedir. Gelecekte mevcut kaynakların tükenmesi durumunda bu kaynaklara alternatifler bulunma çabasına girilecektir (Crowther, 2012:49). Başka bir deyişle sürdürülebilirlik ekosistem kapasitesi ile kaynak tüketimini dengeler. Dolayısıyla sürdürülebilirlik, bu dengeyi aşmayan ve çevresel kapasiteyi azaltmadan gelecek nesillerin ekonomik ihtiyaçlarını karşılayan kaynakların tüketimi olarak tanımlanabilir (Hawken, 1993:139). Benzer bir ifadeyle sürdürülebilirlik, toplumun yenilenebilir potansiyelinden daha fazla kaynak kullanmaması gerektiğini ileri sürmektedir (Aras ve Crowther, 2009:280). Burada amaç, tüm kaynakları dengeli bir şekilde kullanarak toplumda bu anlayış vizyonunu oluşturup uygulayarak katılımcı bir süreç oluşturmaktır (Viederman, 1994:17). Sürdürülebilirlik, anlaşılır bir şekilde, sıklıkla sosyal adalet, çevrenin korunması ve ekonomik kalkınma ile ilgili bir kavram olarak açıklanmaktadır. Kurum kültürünün belirli finansal, çevresel, sosyal ve etik faktörlerle uyumunu anlatmaktadır. Bu nedenlerle şirketler artık stratejilerini küresel rekabetle mücadelede büyük önem taşıyan sürdürülebilirlik uygulamaları etrafında geliştirmektedirler. Hatta STK'lar, hükümetler ve medya gibi kurumsal yapılar bile şirketlere sürdürülebilir stratejiler geliştirmeleri konusunda baskı yapmaya çalışmaktadır (Garriga ve Mele, 2004:59; Humphrey, Lee ve Shen, 2012). Başka bir deyişle şirketlerin sürdürülebilir stratejiler yoluyla toplumsal fayda sağlamayı amaçlayan projelerle öne çıkmaları gerekmektedir (Aras ve Crowther, 2008:435). Sürdürülebilirlik stratejilerinin şirket kültürüne ve sosyal aktörlerle ilişkilere uyarlanması artık önem kazanmıştır (Porter ve Kramer, 2006:80). Şirketlerin sosyal paydaşlarla her türlü etkileşiminin işletme faaliyetlerine dahil

edilmesi olarak tanımlanmıştır. Bu nedenle sosyal sorumluluk çerçevesinde paydaşlara gerekli özen gösterilmektedir (Marrewijk, 2003:102). Sürdürülebilir İş Geliştirme, Sancar (2013:1)'e göre kurumsal sosyal sorumluluktan kaynaklanan ve uzun vadede şirket değerine katkıda bulunan bir yaklaşım olarak tanımlanmaktadır.

18. ve 20. yüzyılda Sanayi Devrimi ile makine gücünün keşfi, bilinen çalışma anlayışını değiştirmiş ve doğal kaynakları her türlü yıkıma açık hale getirmiştir. 20. yüzyılda çevresel zararlar hissedilmeye ve bunun insanlar üzerindeki etkileri doğrudan gözlemlenmeye başlanmıştır. Hava kirliliği bu noktada öne çıkan bir örnek olarak alınabilmektedir. 1952'de Londra'da kirli hava yüzünden şehrin üzerindeki hareketsiz hava tabakası giderek kirlenmiş ve kendini temizleyemez hale gelmiştir. Bu durum 4.000 kişinin ölümüne yol açmıştır. Aynı dönemde Tokyo ve New York gibi birçok şehirde ölümler meydana gelmiştir (Keleş vd., 2015:116). Bu ve benzeri olaylar sonucunda insanlık küresel ölçekte önleyici tedbirlerin alınması gerektiğini fark etmiştir ve çeşitli çözüm önerileri geliştirilmeye başlanmıştır. Sürdürülebilirlik kavramı, idealist düşüncelerin ve insanın hayatta kalmasına yönelik çabaların bütünlüğünü temsil etmektedir. Bu kavram eski çağlardan beri var olmasına rağmen, 20. yüzyılın son çeyreğinden itibaren yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır (Onaran, 2014:5). Bu bağlamda insanın çevresi ve kendisi geleceği kurtarmak için çözüm arayışlarından doğan sürdürülebilirlik kavramı, kelimenin tam anlamıyla süreklilik anlamına geldiğinden eski bir kavramdır. Sonuç olarak insanlar avcı-toplayıcı dönemden evrimleşmiştir. Uzun süre doğaya bağımlı olarak yaşamışlar ve birçok savaş, sel, kuraklık vb. doğal afetler yaşamışlardır. Doğal afetlerde ellerindeki kaynakları kullanmaya çalışmışlardır. Bu davranış, gelecek kuşakların düşüncelerine ilişkin farkındalığı içermese bile, yine de sürekliliği içermektedir. Yani bu sürdürülebilirlik fikrinin temeli sayılabilir. Sürdürülebilirlik kavramının ilk kullanımı ahşap ve ormancılık yoluyla olmuştur. Kömürün yakıt olarak kullanımı henüz yaygınlaşmamışken ve sanayi devrimi henüz başlamamışken, odun çeşitli işlemlerde yakıt olarak yaygın biçimde kullanılıyordu. Böylece ağaçlara bağımlılık ormancılık sektöründe düzenlemelerin uygulanması gerektiği fikrini doğurmuştur. Bu dönemde sürdürülebilirlik kavramı ilk kez 1713 yılında Hans Carl von Carlowitz tarafından kullanılmış olup, "yaşlı ağaçların kesilmesi ile yeterli sayıda genç ağacın bakımının yapılması arasında birlik kurulmasını ima etmektedir." (Pisani, 2006:85-86). Sürdürülebilirlik kavramı oldukça geniştir ve tüm önemli faaliyetler için kullanılabilmesi gibi pek çok konuyu da bünyesinde barındırabilir. Bu bağlamda ormanların sürdürülebilirliği, sürdürülebilir şehirler, sürdürülebilir tarım ve sürdürülebilir işletmecilik örnek olarak alınabilmektedir (Alpagut, 2010:65). Bununla birlikte insanlar, doğal kaynakları kullanarak tarım yapmaya başladıklarında, sürdürülebilirliğin önemini fark etmişlerdir. Günümüzdeki anlamıyla sürdürülebilirlik kavramı, 20. yüzyılın ortalarından itibaren gelişmeye başlamıştır. Sürdürülebilirlik kavramı, doğal kaynakların tükenmesi, çevre kirliliği, iklim değişikliği gibi sorunların çözümüne yönelik bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım, ekonomik, sosyal ve çevresel boyutlarıyla ele alınır. Sürdürülebilirlik, bugünün ihtiyaçlarını karşılarken gelecek nesillerin ihtiyaçlarını da göz önünde bulundurarak hareket etmeyi gerektirir. Tarihsel

gelişim sürecinde, insanlar doğal kaynakları kullanarak tarım yapmışlardır. Ancak, bu kaynakların sınırlı olduğu fark edilince, sürdürülebilir tarım yöntemleri geliştirilmiştir. Bu yöntemler, toprağın verimliliğini artırmak ve doğal kaynakların korunmasını sağlamak amacıyla kullanılmaktadır. Günümüzde sürdürülebilirlik kavramı, tarım sektöründe de önem kazanmıştır. Sürdürülebilir tarım yöntemleri, doğal kaynakların korunması ve toprağın verimliliğinin artırılması için kullanılmaktadır. Bu yöntemler arasında organik tarım, entegre tarım ve biyolojik mücadele yöntemleri yer almaktadır. Sürdürülebilirlik kavramı, tarım sektörünün yanı sıra diğer sektörlerde de önem kazanmıştır. Hatta Engelman (2013:3)'e göre sürdürülebilirlik kelimesi günlük dilde kullanımının artması nedeniyle "yeşil büyüme" gibi belirtilmemiş çevresel değerlere gönderme yapan bir takım kavramlarda kullanılan yeşil sıfatıyla eş anlamlı hale gelmiştir. Bu aşamada sürdürülebilir yaklaşım, mevcut paradigma içerisinde uygulanabilir çözümler üretmeye çalışmaktadır. Bunu yaparken doğal denge ve gelecek korunmalıdır. Kapsayıcıdır çünkü birçok nesli hesaba katmaktadır. Anlayış, kaynakların devamlılığıdır ve bu bakımdan ekonomik ve sosyal açıdan disiplinler arası bir kavram haline gelmiştir.

1.1.1. Sürdürülebilirlik kavramının tarihsel gelişimi

Günümüzde sürdürülebilirlik, sürdürülebilir kalkınma kavramıyla eş tutulmaktadır. Bugün anladığımız şekliyle sürdürülebilir kalkınma kavramı, 20. yüzyılda çevre sorunlarının ortaya çıkmasıyla doğmuş ve gelişmiştir. "20 yy. başlarından itibaren Sanayi Devrimi sonucunda değişen üretim yöntemleri ile hızlı tüketim ve kontrolsüz kaynak kullanımı gibi sonuçlar gözlemlenmiştir. Bu kaynakların kıt kaynaklar olması, devamlılığı tartışılır hale getirmiştir." (Talu, 2007) "Sürdürülebilirlik kavramının özellikle 20 yy.'ın ikinci yarısında ortaya çıkmasının en önemli nedeni teknolojik ve bilimsel gelişmelerin çevreye ve topluma olan zararlarının en aza indirilmesi gerekliliğidir." (Engin vd., 2013) Sanayi Devrimi ve sonrasında ülkelerin hızla gelişmesi ve ticaret ağlarının artmasıyla birlikte, sadece insan merkezli bir yaklaşımla insan ve doğa arasındaki ilişki kopmuştur. Yenilenebilir veya yenilenemez olmasına bakılmaksızın doğal kaynaklar şiddetle yok edilmeye başlanmıştır. Ancak dünya küçük ve iklim değişikliği kendini göstermeye başladıkça bu anlayış da değişmektedir. Sessiz Bahar adlı yapılan çalışma 1962 yılında Rachel Louise Carson tarafından çevre kirliliğini konu almaktadır. Eser batı dünyasında büyük yankı uyandırmıştır. Bu araştırmayla birlikte sanayileşmenin ekosisteme verdiği zararlar yavaş yavaş gündeme gelmiştir (Bozlagan, 2005:1015). 1970'lerdeki petrol krizi sırasında artan enerji fiyatları sonucunda ekonomik büyüme yavaşlamış ve organizasyonlar farklılaşma stratejisi ile bunları daha etkin kullanmak için yeni stratejiler geliştirmeye başlamışlardır. 1970-1985 ortalarında tüketici hareketleri başlamış ve düzenlemeler artmıştır (Aktaş, 2017:63). Sürdürülebilirlik bu dinamiklerle birlikte artarken, 1972 yılında Club of Rome'un yayınladığı "Büyümenin Sınırları" başlıklı rapor ve Birleşmiş Milletler tarafından düzenlenen Stockholm Konferansı sürdürülebilirliğe yönelik ilk adımı

takip etmiştir.1972 yılında Birleşmiş Milletler tarafından düzenlenen Stockholm Konferansında çevre sorunlarının varlığı ve kapsamlı önlemlere ihtiyaç olduğu kabul edilmiştir. Bu çözüm arayışında sürdürülebilir kalkınmanın bir çözüm noktası olarak ortaya çıkışı 1987 yılında fark edilmiştir. Sürdürülebilir kalkınma, Ortak Geleceğimiz raporunda da belirtildiği gibi “bugünün önceliği”dir. Bu kavram ilk kez Brundlant Raporu olarak da bilinen "Ortak Geleceğimiz"de yer almıştır. Gelecek nesillerin ihtiyaçlarını ve kendi ihtiyaçlarını karşılamak “fırsatlardan ödün vermeden duyarlı gelişim” olarak tanımlanmaktadır (BM, 1987:42/1). Sürdürülebilirlik, bu kaynakların devamlılığını sağlayan ve gelecek nesillerin de bu kaynaklardan faydalanmasına olanak tanıyan, insanların ihtiyaçlarını karşılarken, kaynakların sınırlı olduğunu unutmadan ekonomik, sosyal ve çevresel bütünlüğün sağlanması gerektiğini belirtmektedir. Sürdürülebilirlik ekonomiye, çevreye fayda sağlar ve birçok çevrecinin ilerici olduğu düşünülür. Son yıllarda iklim felaketlerinin sıklaşmasıyla birlikte ortaya çıkan iklim değişikliğine ilişkin tartışmalar sona ermiş ve bu değişikliklerin geri dönüşü olmayacak seviyeye yakın olup olmadığı konusunda tartışmalar başlamıştır. 2007'de Birleşmiş Milletler Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli'nden (IPCC) bilim insanları, bu değişime en büyük etkinin karbondioksit emisyonlarından geldiğini ve bu emisyonlardaki artışın neredeyse tamamının karbondioksit emisyonlarından kaynaklandığını ortaya çıkarmıştır. Ayrıca bunun sebebinin de insanların doğaya olumsuz etkisinin olduğu belirtilmiştir. Bu durum toplumları ve ülkeleri iş dünyasının sürdürülebilirlik kavramına olan ilgisini her anlamda artırmış ve bu konuya ilişkin politika ve stratejiler tartışılmaya başlanmıştır. Sürdürülebilirliğe, iş dünyası söz konusu olduğunda birçok farklı açıdan yaklaşılabilir. Örneğin üretimde sürdürülebilirlik kavramı genel olarak üretim sürecinde çevreye verilen zarar ve olumsuzluklara tepki olarak ortaya atılmaktadır. Kurumsal sosyal sorumlulukla tutarlı ve bu olumsuzlukları ortadan kaldırmak için geliştirdikleri strateji ve yaklaşımlar uzun süredir gündemdedir. Uzun vadeli iş sürekliliği ve sürdürülebilirliği gündeme alınmaktadır. Bu anlamda ürün tasarımından malzeme geri dönüşümüne kadar imalat fonksiyonunda farklı yaklaşım ve stratejilerin geliştirilmesi kaçınılmazdır. Bu yaklaşımların tümü sürdürülebilir üretim kavramıyla ifade edilebilmektedir. Kalıcı üretim sürecinin insan faktörleri üzerindeki etkilerini ortadan kaldıran veya azaltan üretim yaklaşımları; üretim sırasında israfın en aza indirilerek, üretilen ürünün değişkenliği artırılarak tasarım süreçlerine bu bakış açısıyla yön verilmektedir. Bu duruma malzeme ve enerji açısından verimli üretim süreçlerinin geliştirilmesi de dahildir. Endüstriyel üretim süreçleri, enerji üretimi ve yenilenebilir enerji kullanımı gibi alanlarda da sürdürülebilirlik ilkeleri göz önünde bulundurulmaktadır. Bu sayede doğal kaynakların ve çevrenin korunması sağlanmaktadır.

Sanayi devrimi ile hızla artarak devam eden endüstriyel üretim, II. Dünya Savaşı sonrasında tüm dünyada artışı daha fazla hızlandırmış ve küreselleşmenin de etkisiyle üretim odaklı küresel firmaların sayısı artmıştır. Üretime ek olarak ülkeler işsizliğin azaltılması, istihdamın artırılması gibi iktisadi istatistiklere odaklanmıştır. Bu döneme kadar doğal kaynakların kullanımı, üretimde çevre ve atık yönetimi gibi faaliyetlere daha az önem verilmiştir.

Sürdürülebilirlik, insanlık tarihi boyunca var olan bir kavramdır. Ancak, günümüzdeki anlamı ve önemi, son 50 yılda hızla artmıştır. Bu noktada sürdürülebilirliğin küresel bir zorunluluk haline geldiği söylenebilmektedir. Yani o döneme kadar gerçekleşen sanayileşme ve ekonomik kalkınma anlayışına, ekosistemlerin bütünlüğünü koruma anlayışının da eklendiği söylenebilir. Bunu yaparken ekonomik ve sosyolojik gerçekleri göz ardı etmeden mevcut sistem içerisinde önleyici politikalar geliştirerek kaynakların gelecek nesillere aktarılması amaçlanmaktadır.

- 20.yüzyıl: Sanayi Devrimi sonrasında doğal kaynakların aşırı tüketimi ve çevre kirliliği gibi sorunlar ortaya çıkmaya başlamıştır.
- 1970'ler: Birleşmiş Milletler tarafından Stockholm'de çevre konferansı düzenlenmiş ve sürdürülebilir kalkınma hakkında ilk kez resmi bir görüş belirtilmiştir.
- 1987: Brundtland Raporu, "Sürdürülebilir Kalkınma" kavramının tanımını ortaya koymuştur.
- 1992'de Rio de Janeiro'da düzenlenen "Dünya Zirvesi" ile sürdürülebilir kalkınma konusunda uluslararası bir anlaşma imzalanmıştır.
- 1997: Kyoto Protokolü, Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi kapsamında imzalanan küresel ısınma ve iklim değişikliği ile ilgili uluslararası protokoldür.
- 2000'ler: Sürdürülebilirlik, özellikle iş dünyası ve yatırımcılar tarafından giderek daha önemli hale gelmiştir.
- 2015: Birleşmiş Milletler tarafından "Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları" adı verilen 17 hedef belirlenmiş ve ülkelerin sürdürülebilirliği desteklemesi için ortak bir yol haritası sunulmuştur.
- 2015: Paris İklim Konferansı

Bugün, sürdürülebilirlik gündemde olan ve önemi her geçen gün artan konular arasındadır. Çevre, sosyal ve ekonomik açıdan sürdürülebilirlikle ilgili faaliyetler giderek artmaktadır.

1.1.2. Sürdürülebilir kalkınma

Sürdürülebilirlik ifade edilirken sıklıkla ekonomik kavramlarla birlikte ele alınmaktadır. Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu tarafından tanımlandığı şekliyle sürdürülebilir kalkınma kavramı, insan ihtiyaçlarının bugünden gelecek nesillere kadar karşılanması anlamına gelmektedir ve ihtiyaçlarını karşılama yeteneğinden ödün vermeden karşılamaktır" (UN, 1987) şeklinde ifade edilir. Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu tarafından tanımlandığı şekliyle sürdürülebilirlik tüm insan faaliyetleriyle sağlanabilmektedir ve pek çok farklı konuyu içermektedir. 2005 Dünya Zirvesi'nde sürdürülebilir kalkınma üç alt başlıkta tanımlanmıştır. Bunlar ekonomik kalkınma, sosyal kalkınma ve çevrenin korunmasıdır (BM, 2005:s.12). Ekonomik kalkınmada sürdürülebilirliğin sağlanması, küresel kaynakların sınırlı olması

nedeniyle ekonomik faaliyetlerde kaynakların dikkatli kullanılmasını gerektirmektedir. Toplumsal kalkınma açısından sürdürülebilirlik, tamamen tüketime dayalı bir toplumdan, çevreye duyarlı ve bu tüketimin farkında olan bir topluma geçişi ifade etmektedir. Çevre koruma açısından sürdürülebilirlik, çevreyle etkileşim içinde olunması ve geri dönüşüme yönelik faaliyetlerde bulunulması çevreyi en doğal haliyle muhafaza edebilecek davranışların benimsenmesi olarak tanımlanabilir. Ekolojik çevre insan faaliyetleri nedeniyle zarar görmekte veya yok edilmektedir. Birleşmiş Milletler bünyesinde sürdürülebilir kalkınmaya büyük önem verilmektedir. Ülkelerin bu konuya gereken önemi vermesini ve yöneticilerin ulusal düzeyde sürdürülebilir kalkınmayı destekleyen politikalar düzenlenmesini sağlamak amacıyla bir takım göstergeler geliştirilmiştir. Sürdürülebilir kalkınmanın sosyal, ekonomik ve çevresel birçok konuyu kapsayan bir olgu haline geldiği görülmektedir.

Sürdürülebilir kalkınma, günümüz dünyasında giderek önem kazanan bir kavram haline gelmiştir. Bu kavram, insanların yaşam kalitesini arttırmak amacıyla ekonomik, sosyal ve çevresel faktörleri bir arada ele alan bir yaklaşımı ifade eder. Sürdürülebilir kalkınmanın temel amacı, gelecek nesillere daha iyi bir dünya bırakmak ve kaynakları verimli bir şekilde kullanarak dünya ekonomisini sürdürülebilir hale getirmektir. Sürdürülebilir kalkınma, çevre ve ekonomi arasındaki dengeyi sağlamayı hedefler. Bu dengeyi sağlamak için çevrenin korunması ve kaynakların verimli bir şekilde kullanılması gerekmektedir. Bu nedenle, sürdürülebilir kalkınma kapsamında çevre dostu teknolojilerin kullanımı teşvik edilmekte ve atık yönetimi gibi konulara ayrıca önem verilmektedir. Sürdürülebilir kalkınma aynı zamanda sosyal adaleti de gözetir. Bu kapsamda, toplumun tüm kesimlerinin ekonomik ve sosyal açıdan gelişmesi hedeflenmektedir. Bu hedefe ulaşmak için eğitim, sağlık, barınma gibi temel ihtiyaçların karşılanması ve iş imkanlarının artırılması gibi konulara önem verilmektedir. Sürdürülebilir kalkınma, uluslararası bir yaklaşım olarak da kabul edilmektedir. Birçok ülke, sürdürülebilir kalkınma hedefleri doğrultusunda politikalar geliştirmekte ve uygulamaktadır. Bu politikaların uygulanması için uluslararası işbirliği ve koordinasyon da son derece önemlidir.

Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Temaları;

- Fakirlik
- Yönetim
- Sağlık
- Eğitim
- Demografik
- Doğal Hava Değişiklikleri
- Atmosfer
- Karalar
- Okyanuslar, denizler, kıyıları
- Tatlı su

- Biyolojik Çeşitlilik
- Ekonomik Kalkınma
- Küresel Ekonomik Ortaklık
- Tüketim ve Üretim Kalıpları

Bu alanın öncülerinden Herman E. Daly (2007: 86), üretim süreçleri yalnızca doğal açıdan iyi olanı üretmez, bunun sonucunda hem iyilik hem de kötülük yaratılacaktır. Burada önemli olan bu gereklilik, üretim miktarının ekosistemin atıkların emisyonu ve tüketilen kaynakların yeniden üretme yeteneğini aşmaması, ancak bu “ekonominin ekolojik olarak sürdürülebilir olmasını” sağlamasıdır. Ekolojik ekonomide ekonomik sistemler; Enerjinin, malzemelerin ve ekolojik hizmetlerin hareketine dayalı olarak kendine sorular sorar. Doğanın insan yaşamını mümkün kılan hizmetlerine ekosistem hizmetleri denir. Başka bir deyişle ekosistem hizmetleri “insanların ekosistemlerden elde ettiği faydalardır” (Costanza, 2008:350). Bu hizmetler ticari maliyetler olarak ifade edilmediğinden üretim ve tüketim süreçlerine ilişkin politikaların oluşturulmasında dikkate alınmamaktadır. Bu durumun devam etmesi halinde gelecekte yeryüzündeki yaşamın devamı tehlikeye girebilir (Costanza vd., 1997:253). Doğanın sağladığı maddi kaynakların yanı sıra tükettiğimiz meyve, sebze ve tahılların yetiştirilebilmesi, tatlı suyun oluşması, zararlıların çoğalmasını önleyen bir dengenin varlığı gibi doğa unsurları da insanlar için yaşamı mümkün kılan faktörler arasındadır.

İnsanın doğanın sağladığı kaynaklardan ne kadarına ihtiyaç duyduğu sorusu, ekolojik sistemlerin farklı bir bakış açısıyla değerlendirilmesini gerektirmektedir. Bu hedefe ulaşmak için William E. Rees (1992) 30 yıl boyunca doğayı dikkate alan ekonomik modeller üzerinde çalışmış ve 1992 yılında “ekolojik ayak izi” teorisini geliştirmiştir. Ekolojik ayak izi “insanların tükettiği kaynakları üretmek için gereken su ve toprak miktarını ölçmektedir”. (Küresel Ayak İzi Ağı, 2008). Bu ölçüm sayesinde insanlığın varlığını devam ettirebilmesi için ihtiyaç duyduğu alanı hesaplamak mümkündür. Bu kaynakların daha akıllıca kullanılması için bu tür hesaplamalar gereklidir. Küresel Ayak İzi Ağı'nın son rakamlarına göre, bugün insanlar dünyanın her yıl yenileyebileceğinden daha fazlasını tüketmektedir.

“Dünyanın bir yılda tüketilene yenilemek için bir yıl dört aya ihtiyacı var” (Global Footprint Network, 2008). Mevcut tüketim alışkanlıkları ve üretim teknolojileriyle insan yaşamını uzun vadede sürdürmek mümkün görünmemektedir. Dolayısıyla doğanın sunduğu bu kaynaklardan yararlanılırken, doğanın yarattığı uzun vadeli etkilerin de dikkate alınması gerekmektedir. Bu durum, bu kaynakların her türlü insan faaliyetinde nasıl değerlendirilmesi gerektiği sorusunu gündeme getirmektedir. Ekonomik faaliyet söz konusu olduğunda doğa bir sermaye türü olarak düşünülmektedir. Klasik yaklaşımda doğa, üretim faktörleri arasında sermaye dışı bir konu olarak görülse bile, yeni yaklaşımlarla bu anlayış değişmiş ve doğanın sermayenin bir unsuru olduğu düşüncesi kabul edilerek doğal sermaye kavramı ifade edilmiştir. Geleceğin doğal sermayesi, ekosistem ürünleri ve hizmet sağlayacak ekosistem stokları cinsinden ifade edilebilmektedir. Doğal sermaye iş dünyasının ve insan yaşamının devamlılığının öneminin

bilincinde olmak önem arz etmektedir. Örneğin bugün Dünya Bankası aslında tasarruf oranınızı hesaplarken doğal kaynakları ve karbondioksit emisyonlarını dikkate almaktadır.

İnsanlar doğanın ekonomik faaliyetlerdeki önemini, sağladığı ekosistem hizmetlerinin tahribatından kaynaklanan kayıplarla yeni yeni anlamaya başlamışlardır. Örneğin, ormansızlaşma ve küresel ısınmanın neden olduğu kötü hava koşulları nedeniyle, 1998 yılındaki küresel zararlar 90 milyar doları aşarak önceki 10 yılda yaşanan toplam zararları geride bırakmıştır (Hawken, Lovins ve Lovins, 2000:19). Bu zararların maliyeti dikkate alındığında doğal sermayeyi de hesaba katan ekonomik modeller tartışılmaya başlanmıştır. Bunlar arasında öne çıkan ekonomik modeller Paul Hawken, Amory Lovins ve Hunter Lovins'in doğal kapitalizmidir. Doğal kapitalizmde kâr ve rekabet gücünün yaratılacağı, doğayı korumanın ise şirketlerin üretim süreçlerine başka bir şekilde yaklaşmasıyla sağlanabileceği ileri sürülmektedir (Lovins, Lovins ve Hawken, 2007:174). Sürdürülebilir bir ekonominin sürdürülebilir olup olamayacağına dair görüşlerin artmasıyla birlikte bu konuyla ilgili araştırmalar da artmıştır (Kılıç, 2012:204). Sürdürülebilir kalkınma kavramı, Birleşmiş Milletler'in "Ortak Geleceğimiz" raporunda da belirtildiği gibi, gelecek nesillerin haklarını korurken, doğal kaynakların kullanımına yönelik mevcut ihtiyaçların karşılanmasını içermektedir. Raporda bu anlayışın iki temel kavramı ele aldığı söylenmektedir (UN, 1987:42):

- "İhtiyaçlar" kavramı, özellikle dünyadaki yoksulların temel ihtiyaçları, bu ihtiyaçlara öncelik verilmesi gerektiğini öne sürmektedir.
- Teknolojinin ve sosyal organizasyonun mevcut ve gelecekteki ihtiyaçları karşılama becerisine dayattığı "sınırlar" fikri ile sosyo-ekonomik kalkınma hedefleri açıklanırken gelişmiş, gelişmekte olan, pazar odaklı olsun ya da olmasın tüm ülkelerde sürdürülebilirliğin esas alınması gerektiği vurgulanmaktadır. Kalkınma politikaları kaynaklara erişim ve maliyet/fayda dağılımındaki değişiklikleri hesaba katmadıkça, fiziksel sürdürülebilirlik garanti edilemez (UN, 1987:42/1).

Birleşmiş Milletler, sürdürülebilirlik kavramının gelişmiş veya gelişmekte olan tüm ülkelerde uygulanmasını hedeflemektedir. Doğada bütünsel bir yaklaşım benimsenerek, kalkınma politikalarında ekonomi ile doğal denge arasındaki karşılıklı bağımlılığın dikkate alınması gerektiği belirtilmiştir. Sürdürülebilirliğin Birleşmiş Milletler tarafından belirlenen 17 temel hedefi vardır. Bunlar; Yoksulluğun sona erdirilmesi, sağlık ve yaşam kalitesi, kaliteli eğitim, cinsiyet eşitliği, içme suyu ve sanitasyon, temiz ve erişilebilir enerji, insana yakışır iş ve ekonomik büyüme, endüstriyel inovasyon ve altyapı, eşitsizliğin azaltılması, sürdürülebilir şehirler ve topluluklar, sorumlu üretim ve tüketim odağı, iklim eylemi, suda yaşam, karada yaşam, barış ve adalettir (UNDP, 2015). Sürdürülebilir kalkınmanın birçok yönü olmasına rağmen ekonomik yönü de çok önemlidir çünkü ekonomik değişimler doğrudan üretim süreciyle ilgilidir. Sürdürülebilir kalkınma kavramı en geniş anlamıyla insan ve doğa arasındaki uyumu artırmayı amaçlamaktadır. BM bu anlayış üzerinde yoğunlaşmış ancak tek tek ülke ve

kuruluşlara yaptırım uygulanması henüz mümkün olmadığından bazı bağlayıcı unsurlar tespit edilmiştir (UN, 1987:42/81):

- İnsanların karar alma süreçlerine aktif katılımını sağlayan bir siyasal sistem,
- Teknik bilgi ve artı üretimi kendi çabalarıyla ve sürdürülebilir bir şekilde sağlayabilen bir ekonomik sistem,
- Uyumsuz gelişmeden kaynaklanan gerilimlere yanıt verebilecek bir sosyal sistem,
- Kalkınma için gerekli olan ekolojik temelin korunmasına saygılı bir üretim sistemi,
- Sürekli yeni çözümler arayabilen bir teknoloji sistemi,
- Ticaret ve finansta sürdürülebilir düzeni destekleyen uluslararası bir sistem,
- Kendi kendini ayarlayabilen esnek yönetim sistemi.

Görüldüğü gibi hem siyasal sistemde hem de diğer üretim sistemlerinde ekolojiyi dikkate alan bir anlayış ortaya konulmaya çalışılmaktadır. Bu hedefler çerçevesinde sürdürülebilirlik aynı zamanda birçok yerli ve uluslararası işletmeyi de etkilemektedir. Ekolojik, ekonomik ve sosyal sürdürülebilirliğin bir arada dengelenmesi, nesiller arası kaynakların tüketilmeden aktarımı, çevresel döngünün korunduğu kalkınma modelidir. Sürdürülebilir kalkınma, bugünün ihtiyaçlarını karşılarken gelecek nesillerin ihtiyaç duyacağı her türlü kaynakların korunmasını dikkate alan bir kalkınma modelidir. Bu kalkınma modeli, ekonomik büyüme, sosyal gelişme ve çevresel sürdürülebilirliği dengede tutmayı hedeflemektedir. Sürdürülebilir kalkınma, kaynakları verimli kullanan, atıkları azaltan ve çevreyi koruyan ekonomik büyüme faaliyetlerini sürdürülebilir hale getirmektedir. Bu model aynı zamanda, eşitsizlikleri azaltarak sosyal adaleti sağlamayı ve tüm insanların ihtiyaçlarını dikkate alarak bunların karşılanmasını amaçlamaktadır. Sürdürülebilir kalkınmanın temel amacı, ekonomik büyümenin, sosyal gelişmenin ve çevresel sürdürülebilirliğin birbirleriyle uyumlu bir şekilde ilerlemesini sağlamaktır. Bu hedeflere ulaşmak için, uluslararası iş birliği, yenilikçi teknolojiler ve politikalar, kaynakların adil bir şekilde dağıtılması ve toplumun tüm kesimlerinin katılımı gerekmektedir.

“Sürdürülebilir kalkınma kavramı Gro Harlem Brundtland tarafından 1983 yılında Uluslararası Çevre Koruma Komisyonu (WCED) tarafından yayınlanan “Our Common Future” isimli raporda kullanılmıştır.” (Gro, 1987, s. 41). “Tarihte uygulanan iktisadi modellerin tamamı çevreye ve doğal kaynakların korunması konusuna yeterince önem vermeyen kısa dönemli modellerdir. Uzun dönemde çevreyi koruyarak ve kaynakları israf etmeden optimum kalkınmayı amaçlayan tek model sürdürülebilir kalkınma modelidir.” (Gürlük, 2001: 11). Glavic ve Lukman’a göre doğal kaynakların korunması ve işletmelerin sürdürülebilirliği için belirli ilke ve kurallara önem verilmelidir. “Bunlar;

- Yenilenebilen doğal kaynakların yenilenme oranı tüketim oranından yüksek olmalıdır.
- Yenilenemeyen doğal kaynakların yerine yenilenebilir kaynaklar tercih edilmelidir.

- Üretim sürecinde tekrar kullanılabilir tüm ürünlerin tamir edilmesi, atık veya fire olarak ayrılan ürünlerin üretim sürecine tekrar dahil edilmesi gerekmektedir.
- Temiz üretim teknikleri makine-teçhizat ve tüm materyal kullanımlarında enerji dostu ürünlerin kullanımı ile sağlanmalıdır.
- Yaşam döngüsü değerlendirme yöntemi kullanılmalı ve tüm ürünler için atık yönetiminden enerji tüketimine kadar analizleri yapılmalıdır.”

Sürdürülebilir kalkınma konusunda 193 hükümetin uzlaştığı ve 3 yıl süren diyaloglar ile şekillenen ortak sürdürülebilir kalkınma amaçları belirlenmiştir. Birleşmiş Milletler tarafından belirlenen ve Borsa İstanbul Sürdürülebilirlik Rehberi'nde yer alan Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri aşağıdaki gibi sıralanmıştır;



Kaynak: <https://www.undp.org/tr/turkiye/projects/surdurulebilir-kalkinma-amaclari-yatirim-inisiyatifi> Sürdürülebilir kalkınma amaçları / UNDP (Erişim tarihi: 01.11.2024)

Şekil 1. 1. Sürdürülebilir kalkınma için küresel amaçlar

1.1.2.1. Yoksulluğa Son

“Dünya’da 1.25 usd/gün altında gelire sahip 800 milyondan fazla insan olduğu, birçoğunun gıda, temiz içme suyu ve sıhhi koşullara erişim imkanının olmadığı belirtilmiştir. Sürdürülebilir kalkınma amacı olarak, yoksulluğun her boyutta ortadan kaldırılması, temel kaynak ve hizmetlere erişimin herkes için mümkün olabileceği, çatışmalar, savaşlar veya iklim temelli afetlerden etkilenen insanların da arasında bulunduğu en korunmasız durumda olanlar hedeflenmektedir.

1.1.2.2. Açlığa Son

2014 yılında yapılan çalışma sonucunda 795 milyon insanın çevresel bozulma, kuraklık ve biyo-çeşitlilik gibi nedenlerden dolayı sürekli yetersiz beslenme sorunu yaşadığı tahmin edilmektedir. Başta çocuklar olmak üzere tüm insanların yeterli beslenmesi ve açlığın 2030

yılına kadar tamamen ortadan kalkması, sona ermesi sürdürülebilir kalkınmanın en önemli amaçları arasında yer almaktadır.

1.1.2.3. Sağlıklı ve Kaliteli Yaşam

Her gün 16.000'den fazla çocuk kızamık ve verem gibi önlenabilir hastalıklardan, yaklaşık 1.000 kadın ise hamilelik ve doğumla bağlantılı sorunlardan dolayı hayatını kaybetmektedir. Toplamda 5 yaş ve altında her yıl 6 milyondan fazla çocuk yaşama gözlerini yummaktadır. Sürdürülebilir kalkınma ile 2030 yılına kadar tüm bulaşıcı hastalık ve salgınların ilaç ve aşıyla son bulması ve herkesin genel sağlık hizmetlerine ulaşabilmesi amaçlanmaktadır.

1.1.2.4. Nitelikli Eğitim

Dünya'da silahlı çatışmalar, ağır yoksulluk ve diğer nedenlerden dolayı bu coğrafyalarda yaşayan çocukların nitelikli eğitim alması hususunda hala önemli sorunlar yaşanmaktadır. Şehir ve köy şartlarında eşitsizlikler devam etmekte, en yoksul ailelerin çocuklarının okulu bırakma ihtimallerinin hala yüksek oranlarda olduğu gözlenmektedir. Eğitimin sürdürülebilir kalkınmanın en güçlü unsurları arasında olduğu, kapsayıcı ve nitelikli eğitimin her çocuğa sunulmasını zorunlu kılmaktadır. Sürdürülebilir kalkınma ile 2030'a kadar tüm çocuklara ücretsiz ilköğretimin ve ortaöğretimin sağlanması, uygun maliyetli mesleki eğitimin yaygınlaşması, nitelikli yükseköğretimin erişilebilir kılınması hedeflenmektedir.

1.1.2.5. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği

Cinsiyet ayrımı, kadınlara yönelik ayrımcılık en temel insan hakkına aykırı olmakla beraber sürdürülebilir kalkınmayı da yavaşlatan önemli bir unsurdur. Dünya genelinde birçok bölgede işgücü piyasasında cinsiyet ayrımcılığı ve kadınların işe erişiminde eşitsizlik gibi durumlar söz konusudur. Şiddet, istismar ve birçok alanda karşılaşılan eşitsizlikler sürdürülebilir kalkınmanın önünde yer alan büyük engeller arasında bulunmaktadır. Kadınlara ve kız çocuklarına yönelik ayrımcılığın her yerden kaldırılması, kadın liderlerin teşvik edilmesi, yasalar ve politikalar ile toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması sürdürülebilir kalkınmanın en önemli hedefleri arasında yer almaktadır.

1.1.2.6. Temiz Su ve Arıtma

Güvenilir içme suyu kaynakları azalması, su kıtlığının küresel ısınma ve iklim krizi ile her geçen gün artma ihtimali insanlar dahil tüm canlıların geleceği için bir tehdit oluşturmaktadır. Sürdürülebilir kalkınma ile 2030 yılına kadar güvenilir su kaynakları, altyapı ve arıtma

çalışmaları desteklenmekte, su kıtlığının etkilerini hafifletmek, eko-sistemin korunması ve su verimliliğini arttırmak amaçlanmaktadır.

1.1.2.7.Erişilebilir ve Temiz Enerji

Küresel ekonomide hala fosil yakıtların yaygın olarak kullanılması ve sera gazı salınımlarındaki artış tüm canlıları ve eko-sistemi olumsuz etkilemektedir. Artan dünya nüfusu ile enerjiye olan talepte doğru orantı da artmakta, bu talebin karşılanması hususunda fosil yakıtlar yerine yenilenebilir kaynakların tercih edilmesi ve yaygınlaştırılması gerekmektedir. Yenilenebilir enerji kaynaklarına yatırımın artırılması, güneş, rüzgar ve termal gibi temiz enerji kaynaklarının yaygınlaştırılması ile büyümeyi desteklemek çevreye de katkı sağlayacaktır.

1.1.2.8.İnsana Yakıtır İş ve Ekonomik Büyüme

Tüm dünyada ekonomik büyüme oranlarındaki yavaşlama, artan eşitsizlik ve iş imkanları ile iş gücü büyüme oranlarının aynı oranda artmaması istihdam ve işsizlik sorunlarına sürdürülebilir bir çözüm arayışını zorunlu kılmaktadır. Sürdürülebilir büyüme ve girişimciliğin özendirilmesi sonucunda eşitsizliğin azalması, istihdamın artması, gelir seviyesindeki artış gibi olumlu sonuçlar hedeflenmektedir.

1.1.2.9. Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı

İnsanların yarısından fazlasının kentlerde yaşadığı düşünüldüğünde yenilenebilir enerji, yeni sanayi kollarının oluşması, altyapı çalışmaları, toplu taşıma ve bilgi teknolojileri gibi konular önem kazanmaktadır. Altyapı çalışmaları ve yenilikçilik sürdürülebilir kalkınma ve büyümenin önemli unsurları arasında yer almaktadır.

1.1.2.10.Eşitsizliklerin Azaltılması

Özellikle gelişmekte olan ülkelerde gelir eşitsizliği her geçen gün artmakta olup, tüm dünyada %10 en zengin kesimin küresel gelirin %40'ını aldığı, en yoksul %10'luk kesimin ise küresel gelirin %2-%7 arasında pay alabildiği gelir dağılımı konusunda eşitsizlik karşımıza çıkmaktadır. En düşük gelirli kesimin, cinsiyet, ırk ve etnik köken gibi ayrımcılık yapılmadan ekonomik aktiviteye katılımı konusunda cesaretlendirilmesi ve güçlendirilmesi konularında politikaların uygulanması, mali piyasa ve kurumların bu doğrultuda yeniden düzenlenmesi, kalkınma yardımları ve doğrudan yabancı yatırımların gerçek ihtiyaç sahibi bölgelere iletilmesi eşitsizliklerin azaltılmasında önem arz etmektedir.

1.1.2.11. Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar

Dünya nüfusunun üçte ikisinin 2050 yılında kentlerde yaşayacağı öngörülmektedir. Kentleşme oranlarındaki beklenen artış ile kentsel alanların yeniden inşası ve sürdürülebilir yönetimi önemli değişime ihtiyaç duymaktadır. Kentleri sürdürülebilir hale getirmek için, güvenli ve erişilebilir konut sağlamak, gecekonduları dönüştürmek, toplu taşımacılık ve kentsel dönüşüm gibi konularda iyi planlama ve yönetim gerekmektedir.

1.1.2.12. Sorumlu Üretim ve Tüketim

Sürdürülebilir kalkınma ve büyümenin sürdürülebilirliği için üretim ve tüketim alışkanlıklarımızı değiştirmek, sera gazı salınımı, karbon ayak izi gibi ekolojik ayak izlerinin azaltılması gerekmektedir. Tüketicilerin ve işletmelerin bu konuda gerek atıkları azaltmaya gerekse de geri dönüşüme önem vermesi gerekmektedir. Doğal kaynakların kullanımı ve atıkların geri dönüşümü sadece insanlar için değil doğada yaşayan tüm canlılar için son derece önemlidir. Kaynakların daha verimli kullanılması ve sürdürülebilir üretim-tüketim alışkanlıkları daha verimli üretim ve tedarik zincirlerinin geliştirilmesi amaçlanmaktadır.

1.1.2.13. İklim Eylemi

Ekolojik sistemde gerçekleşen bozulmalar tüm dünya ülkelerini etkilemektedir. Sera gazı salınımı konusunda bazı ülkeler diğer ülkelere göre daha iyi durumda olmasına ve düşük sera gazı salınımı seviyesinde olmasına rağmen, ekolojik değişimler ve küresel ısınmanın sonucu yaşanan sel, kuraklık gibi felaketlerle daha çok karşılaşabilmektedir. Bu durum bize ekolojik sistemi korunmanın, birbirine bağlı ekolojik sistemde yer alan ülkelerin değil tüm insanlığın sorumluluğu olduğunu göstermektedir. Evrendeki tüm canlılar küresel ısınma ve sera gazı salınımlarının artmasından etkilenmektedir.

1.1.2.14. Sudaki Yaşam

Özellikle okyanuslar, dünyayı yaşanabilir kılan sistemlerdir. Atmosferden karbondioksit emilimi yaparlar. Sanayi devriminden beri artan CO₂ sebebiyle okyanus asitlenmesi %26 artmıştır. Ayrıca km²'ye 13 bin parça plastik atık ile kirlilik ekolojik sistem açısından büyük bir sorun haline gelmiştir. Aşırı ve kontrolsüz avlanma sonucu balık stoklarının %30'u sürdürülebilir ürün verme düzeyinin altına inmiştir. Okyanuslarda asitlenmenin azaltılması, deniz ve kıyı ekosistemlerinin sürdürülebilir yönetimi, deniz ve okyanusların korunması, kaynakların sürdürülebilir biçimde kullanılması sudaki yaşam ve dolayısıyla evrendeki yaşam için son derece önemli hale gelmektedir.

1.1.2.15.Karasal Yaşam

Bitkiler insanların besin kaynakları içerisinde %80'i oluşturmakta, tarım tüm insanlık açısından en önemli ekonomik faaliyet ve kalkınma araçlarından birisidir. Dünya yüzeyinin %30'u ormanlarla kaplıdır. Bu ormanlar milyonlarca türe yaşam alanı, temiz hava ve su sağlamaktadır. Ayrıca ormanlar iklim kriziyle mücadele konusunda ekosistemin önemli bir parçasıdır. Giderek artan çölleşme ve kuraklık her yıl 12 milyon hektar toprak kaybına yol açmaktadır. Ekilebilen arazilerin kaybı, tarihsel ortalamaların 30-35 misli fazlasına ulaşmış olup, toprakta bugüne kadar yaşanmamış bozulmalar görülmektedir. Orman alanlarının kaybının durdurulması ve ağaçlandırma faaliyetleri iklim krizinin etkilerini azaltma açısından hayati önem arz etmektedir.

1.1.2.16.Bariş, Adalet ve Güçlü Kurumlar

Bariş, istikrar, insan hakları ve hukukun üstünlüğüne dayalı etkin yönetim sistemleri olmadan sürdürülebilir kalkınmadan bahsedilemez. Dünya'da refah içinde yaşayan toplumlar olduğu gibi, savaş ve çatışmanın ortasında doğup büyüyen insanlarda vardır. Nesiller boyu etkili olan bu çatışma ortamlarının olduğu yerlerde sürdürülebilirlikten söz edilemez. Savaş ve çatışma gibi unsurların olduğu ülkeler dışında bu olumsuzluklar diğer ülkelere de olumsuz etki etmektedir.

1.1.2.17.Amaçlar İçin Ortaklıklar

Bahsettiğimiz gibi, küresel ısınma, sera gazı salınımlarındaki artışlar sadece ülkeleri veya bölgeleri değil tüm evreni ve canlı ekosistemini etkileyen unsurlardır. Bu durumla etki alanında olduğu gibi mücadelede de birlikte ortak amaçlarla hareket etmek gerekmektedir." (Bist Sürdürülebilirlik Rehberi, 2020),

1.1.3. Kurumsal sürdürülebilirlik

Kurumsal sürdürülebilirlik, bir kuruluşun faaliyetlerinin çevresel, sosyal ve ekonomik sürdürülebilirlik ilke ve hedefleri doğrultusunda planlanması, yürütülmesi ve yönetilmesidir. Bu durum işletmelerin sadece kâr etmekle kalmayıp aynı zamanda çevresel ve sosyal sorumluluklarını da yerine getirmeleri gerektiği anlamına gelmektedir.

Kurumsal sürdürülebilirlik, bir işletmenin ekonomik, çevresel ve sosyal açıdan uzun vadeli başarıyı sürdürebilme yeteneğini ifade etmektedir. Bu kavram, işletmelerin kâr elde etme hedeflerinin ötesine geçerek, toplumun ve çevrenin ihtiyaçlarına duyarlılık göstermelerini içermektedir. Kurumsal sürdürülebilirlik, ekonomik sürdürülebilirlik kavramı doğrultusunda işletmelerin uzun vadeli kârlılığını ve büyüme potansiyelini sürdürebilmelerini ifade eder. Bu

boyutta, işletmelerin verimlilik artırma, maliyetleri düşürme, gelir çeşitlendirmesi gibi stratejilerle finansal dayanıklılıklarını sağlamaları önemlidir. Çevresel sürdürülebilirlik kavramı doğrultusunda ise işletmelerin faaliyetlerinin çevresel etkilerini en aza indirmeyi amaçlamaktadır. Enerji ve su tüketimi azaltma, atıkları azaltma, karbon ayak izini düşürme gibi uygulamaları içermektedir. Doğal kaynakların verimli kullanımı ve çevre dostu üretim süreçleri de çevresel sürdürülebilirliğin önemli birer parçasıdır. Son olarak sosyal sürdürülebilirlik doğrultusunda işletmelerde çalışanlar, tedarikçiler, müşteriler ve toplum genelinde olumlu etkiler yaratmayı amaçlar. İş sağlığı ve güvenliği, çeşitlilik ve kapsayıcılık, örgütsel adalet uygulamaları gibi konular bu boyutun içine girmektedir. Aynı zamanda toplumun ihtiyaçlarına duyarlı ürün ve hizmetler sunarak toplumsal fayda sağlama da bu kapsamda değerlendirilmektedir.

Kurumsal sürdürülebilirlik, işletmelerin uzun vadeli başarılarını sağlamalarının yanı sıra, marka itibarını artırabilir, rekabet avantajı sağlayabilir ve yatırımcıların ilgisini çekebilir. Bu nedenle birçok işletme, sürdürülebilirlik ilkelerini iş stratejilerine entegre ederek geleceğe yönelik daha iyi sonuçlar elde etmeyi hedeflemektedir. Kurumsal sürdürülebilirlik, kuruluşların çevresel etkilerini azaltmaları, kaynakları daha verimli kullanmaları, çalışanlarının haklarına saygı göstermeleri, tedarik zincirinde etik uygulamaları benimsemeleri ve toplumun ihtiyaçlarına katkıda bulunmaları için bir fırsattır. Sürdürülebilirlik ilkelerinin benimsenmesi, kuruluşların ürün ve hizmetlerinin kalitesini artırmakta, müşterileri ve yatırımcıları memnun etmekte ve marka itibarını korumaktadır.

Kurumsal sürdürülebilirlik, kuruluşlar tarafından gönüllü olarak benimsenebileceği gibi, bazı ülkelerde yasal düzenlemelerle de zorunlu hale getirilmiştir. Kurumsal sürdürülebilirliği benimseyen kuruluşlar, uzun vadede daha sürdürülebilir bir gelecek için gerekli olan dengeli bir ekonomik, sosyal ve çevresel kalkınma sağlamaya katkıda bulunmaktadır.

“İşletmelerin gelecekteki paydaşlarının ihtiyaçlarını göz ardı etmeksizin doğrudan ve dolaylı olan paydaşların ihtiyaçlarının karşılanmasıdır” (Tuna & Besler, 2015, s. 174). “Sürdürülebilirlik sosyal açıdan zararlı veya çevreye zarar verebilecek kısa vadeli davranışlardan kaçınarak, uzun vadeli ekonomik performansı güvence altına almaktır.” (Porter ve Kramer, 2006: 81). Sürdürülebilirlik kavramı tarih boyunca sürekli kullanılan bir kavramdır. Ancak bugün kullandığımız şekliyle sürdürülebilirlik kavramı Brundtland Raporu'nda yer almadan önce “Büyümenin Sırrı” başlıklı bir raporda kullanılıyordu. Bu rapor 1972 yılında Roma Kulübü tarafından yazılmıştır. Raporda ekonomi ve çevre arasındaki ilişki ve üretimin çevreye verdiği zarar tartışılmaktadır. Raporun ardından 1972 yılında Stockholm'de düzenlenen “Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Konferansı”, sürdürülebilir kalkınma ve kalkınmanın çevresel boyutlarına odaklanan ilk uluslararası etkinlik olarak kabul edilmiştir (SDG Türkiye Raporu, 2017). Sürdürülebilirlik kavramı 1992 yılında düzenlenen Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı'nda daha da pekiştirilmiştir. Konferansta sürdürülebilir kalkınmanın korunması için yapılması gereken fedakarlıklar tartışılmıştır

(Nudes ve Peixoto, 2010). Sürdürülebilirlik kavramı, günümüz toplumu ile gelecek nesiller arasında denge ve uyumun sağlanması olarak açıklanabilmektedir. Sürdürülebilirlik devam eden ve hiç bitmeyen bir olgudur. Toplumun dünya ile kurduğu uyumu ve bu uyumun devamlılığını temsil etmektedir. Şirketlerin sosyal, ekonomik ve çevresel sorumluluklarını ticari faaliyetlerine entegre etmesi olarak tanımlanabilir (Kara, 2020:8). Kurumsal sürdürülebilirlik, iş fırsatlarını değerlendiren ve bu fırsatları değerlendirirken ekonomik, sosyal ve çevresel riskleri de dikkate alan bir iş yaklaşımıdır (Sancar, 2013). Tanım olarak kurumsal sürdürülebilirlik, bir şirketin sosyal ve çevresel kaygıları ticari faaliyetlerine kasıtlı olarak entegre ettiğini gösteren etkileşimleri ifade eder. Her şirket, şirketin çalışma koşullarına uygun olarak kendine özgü sürdürülebilir kalkınma hedeflerini, organizasyonel hedeflerini ve stratejilerini ortaya koymaktadır (Marrewijk ve Werre, 2002).

Günümüzde çevre kirliliği, küresel ısınma gibi pek çok konu sıklıkla tartışılmaktadır. Nüfusun artması ve doğanın tahrip edilmeye başlanması birçok kuruluşa da yön vermiştir. Ekonomik faaliyetlerin doğaya ve çevreye zarar vermeden yürütülmesini ve bu olgunun diğer şirketler tarafından benimsenmesini sağlamayı amaçlayan sürdürülebilir kalkınmada çok önemli bir yere sahiptir. Bu kavramın ortaya çıkmasına neden olan önemli faktörlerden biri gelişmiş ülkelerde faaliyet gösteren büyük şirketlerin yalnızca üretime odaklanmasıdır (Engin, 2013:87) Kurumsal sürdürülebilirliğe ilişkin gelişmelerin ardından şirketler sürdürülebilirlik raporları ve sürdürülebilirlik göstergeleri yayınlamaya başlamıştır.

Son yıllarda gelişmekte olan ülke borsaları, yatırımcılara bilgi sağlamak ve uluslararası yatırımcıları çekmek amacıyla belirli kararlar almaya başlamıştır (Ersoy, 2016:44). Günümüzde şirketlerin performansı yalnızca ekonomik verilerle değil, aynı zamanda çevresel ve sosyal riskleri nasıl yönettikleriyle de değerlendirilmektedir. Örneğin şirket, doğaya zarar veren faaliyetler nedeniyle boykotlarla ve itibar kaybıyla karşı karşıya kalabilmektedir. Sürdürülebilirlik Endeksi, işletmelerin tüm bu risklerle mücadele etmesine ve bunlara karşı strateji oluşturmasına yardımcı olmaktadır (Ersoy, 2016:44). Sürdürülebilirliği hedefleyen şirketler, kıt kaynakları daha verimli kullanacakları için geleceğe yönelik daha kolay yatırım fırsatlarından yararlanacaklardır. Bu sayede paydaşlar nezdinde olumlu bir izlenim elde etmenin yanı sıra şirketin ekonomik gelişimine de katkıda bulunurlar (Güler, 2019:6). Türkiye'de iş sürdürülebilirliğine ilişkin şu anda herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Ancak BIST ve birçok STK, iş dünyasında sürdürülebilirlik konusunda eğitim ve seminerler düzenleyerek ülkemizde sürdürülebilirlik anlayışını geliştirmeyi amaçlamaktadır (Duran, 2018:21).

İş Sürdürülebilirliği Endeksi, önde gelen yatırım yapılabilir ve sürdürülebilir şirketleri içerir. Sürdürülebilirlik raporu yayınlayan ve yüksek düzeyde sürdürülebilirlik performansı sergileyen şirketler endekste yer almaktadır. Sürdürülebilir kalkınma açısından performans ölçülürken şirketlerin ekonomik ve sosyal performansı çevresel sürdürülebilirlik kavramlarının önemi ve bu kavramlar çerçevesinde yürütülen faaliyetler ele alınmıştır.

Böylece şirketler Sürdürülebilir İş Endeksi'ne dahil olduklarında sürdürülebilirlik uygulamalarını paydaşlarla ve kamuoyuyla paylaşabilmektedirler. Sürdürülebilirlik Endeksi'nde yer alan şirketler yıl boyunca incelenerek kriterleri karşılayıp karşılamadıkları kontrol edilmektedir. Kurumsal sürdürülebilirlik endeksi, şirketin ekonomik, sosyal ve çevresel faktörlere duyarlılığı ve bunların şirketin karar alma mekanizmasına ve risk yönetimine yansımaları olarak ortaya çıkabilmektedir. BIST Sürdürülebilir Kalkınma Endeksi, 4 Kasım 2014 tarihinde XUSR koduyla yayınlanmaya başlamıştır. Endeks, yılda bir kez Ekim-Kasım ayları arasındaki dönemi kapsamaktadır. Sürdürülebilirlik Endeksi yayınlandığı tarihte BIST 30 şirketlerini içerse de 2019 yılından itibaren BIST 100 şirketleri de endekste yer almaktadır (www.borsaistanbul.com). BIST Sürdürülebilirlik Endeksi'nin sermaye piyasalarına ve iş dünyasına önemli katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bunun temel nedeni şirketlerin yeni yatırım ürünleri geliştirmesinde doğal kaynaklar, sağlık, güvenlik, istihdam gibi konuların giderek önem kazanmasıdır. Bu sayede işletmelerin hem Türkiye hem de dünya için önemli olan sürdürülebilirliğe katkısı performans göstergeleri kullanılarak bağımsız ve objektif bir şekilde belirlenmektedir. Performans değerlendirmesi sonuçlarına göre ekonomik, sosyal ve çevresel sürdürülebilirlik konusunda yüksek performans puanına sahip şirketler sürdürülebilirlik endeksine dahil edilmektedir. Böylece sürdürülebilirlik endeksi sayesinde şirketler rekabet avantajı elde etmekte, aynı zamanda kurumsal tanınırlık ve itibar da endeksin katkılarında biri olarak karşımıza çıkmaktadır (Çıtak ve Ersoy, 2016:45).

1.1.3.1. Kurumsal Sürdürülebilirlikle İlgili Kavram ve Teoriler

20. yüzyıl Sanayi Devrimi'nin etkisiyle ekonomik refahın arttığı bir dönem olmuştur. Sanayileşme süreciyle birlikte nüfus dağılım dengesi kentleşmeye doğru derinleşmeye başlamıştır. Öte yandan dünya savaşlarının sona ermesiyle birlikte kaydedilen nüfus artışı dünya çapında birçok ülkeyi sarsmıştır. Sosyo-ekonomik gelişme olumsuz çevresel ve sosyal sonuçlara neden olmuştur. Bu olumsuzluklar, doğal kaynakların tahribatı, yenilenemeyen enerji kaynaklarının hızla tüketilmesi, sermayenin üretimin en önemli faktörlerinden biri olduğu temel işçi haklarının korunması gibi sorunların ele alınması gerektiği konusunda farkındalığı artırmıştır (Özmehmet, 2008). Bu gelişmeler doğrultusunda, tanımı ve başlangıçtaki gelişimi itibarıyla uluslararası olan sürdürülebilir kalkınma, giderek küresel perspektiften yerel düzeye kadar ülke, bölge ve kuruluşlara hedeflenen ve uygulanan bir kavram haline gelmiştir (Altuntaş ve Türker, 2012). Sürdürülebilir kalkınma kavramı, kurumsal sürdürülebilirlik tabiri ile organizasyonel düzeye aktarırsa, "tüm paydaşların ihtiyaçlarını tehlikeye atmadan sağlanan gelişme" olarak tanımlanabilir. Kuruluşun doğrudan ve dolaylı paydaşları (ortaklar, çalışanlar, müşteriler, baskı grupları, toplum) ve gelecekteki paydaş ihtiyaçlarını karşılama yeteneğidir" (Dyllick ve Hockerts, 2002:131). Yani sürdürülebilir iş en basit haliyle sürdürülebilir kalkınma kavramının örgütsel düzeye indirilmesi şeklinde ifade edilebilmektedir.

Kurumsal sürdürülebilirlik stratejilerindeki kazanımların kaynak temelli yaklaşım ve paydaş teorisi çerçevesinde geliştirildiği söylenebilir. Kaynak temelli yaklaşım, bir firmanın tüm maddi ve maddi olmayan varlıklarının değerinin, benzersizliğinin ve kıtlığının firmanın değerini belirlediğini savunur (Wernerfelt, 1984). Dolayısıyla bir şirketin uzun vadede hayatta kalmasına, büyümesine ve rekabet avantajı kazanmasına yardımcı olan temel faktörler değer, kıtlık, yeri doldurulamazlık ve rekabet avantajıdır. Bunlar taklit edilemez kaynaklardır (Barney, 1991).

Dyllick ve Hockerts (2002) Sürdürülebilirlik ile çevresel/doğal sermayenin, sosyal sürdürülebilirliğin ve sosyal sermayenin birbiriyle bağlantılı olduğunu savunur ve defter değeri ile piyasa değeri arasındaki farkın bu sermaye türlerinden kaynaklandığını öne sürmektedir. Bu temelde sürdürülebilirlik stratejileri kaynak temelli bir yaklaşımla şirketlerin pazar değerinin artırılmasını amaçlamaktadır. Öte yandan Freeman'ın (1984) çalışmasından bu yana önemi artan ve ilgiyle gelişen paydaş yaklaşımına göre, bir örgütün sürekliliğini sağlamak, güçlü, uzun vadeli bir kuruluş kurmak ve sürdürmekle mümkündür (Donaldson Preston ve Clarkson 1995). Yönetim ekibinin tüm üyeleriyle ilişkiler yöneticilerin yönetmesi gereken temel varlıklardır ve örgütsel zenginliğin ana kaynağıdır (Post vd., 2002:8). Bu görüşe göre bir şirket, paydaşlarının mevcut ve gelecekteki ihtiyaçlarını karşılamaktadır.

Ekonomik, çevresel ve sosyal yönleri dikkate alarak organizasyonel süreçler ve faaliyetler sürdürülebilirliğe yönelik bir yönetim yaklaşımı uygulandığında ve tüm yönleri entegre edildiğinde değer yaratmaktadır (Perrini ve Tencati, 2006). Çünkü değer yaratma süreçleri eksiksizdir, paylaşılmaktadır ve paydaşların beklentilerini karşılamaktadır. Yani bir işletmenin devamlılığı; paydaş ağındaki ortaklar, yatırımcılar, çalışanlar, müşteriler, kamu otoriteleri, genel kamuoyu ve sivil toplum gibi paydaşlarla kurulan ilişkilerin sürekliliğini belirleyen geniş bir perspektiften değerlendirilmesi gerekmektedir (Perrini ve Tencati, 2006). Paydaş yaklaşımı kapsamında Artiach ve diğerleri tarafından yürütülen araştırma kapsamında Dow Jones Sürdürülebilirlik Endeksi'nde üst sıralarda yer alan şirketleri, endekste yer almayan şirketlerle karşılaştırmaktadır. Sonuçlar, endekste yer alan şirketlerin diğer şirketlerle karşılaştırıldığında büyüklük, karlılık ve büyüme açısından önemli farklılıklara sahip olduğunu, karlılıklarının ve büyüme potansiyellerinin, şirketlerin sürdürülebilir kalkınma açısından performansına yüksek düzeyde yatırım yapılmasıyla ilişkili olduğunu göstermektedir. Yukarıda belirtilen yaklaşımlara ek olarak, sürdürülebilir stratejiler izleyen şirketler yatırımcılar tarafından daha az riskli olarak değerlendirilmektedir (Orlitzky vd., 2001). Bu nedenle yatırımcılar için daha çekici olduğu düşünülmekte ve bunun da kar üzerinde olumlu etkisi bulunmaktadır (Samy vd., 2010). Böylece borsalar aynı zamanda her iki şirketin şeffaflığını ve hesap verebilirliğini de sağlamaktadır.

Sürdürülebilirlik ve kurumsal sosyal sorumluluk ilkelerini yatırımcılara uygulayan ve bu şirketlere yatırım yapmalarını sağlayan (sorumlu yatırım perspektifi) fırsatlar sunan ve onları öne çıkaran bir sürdürülebilirlik endeksi oluşturmaya yönelik çalışmalar yürütülmektedir. Bu

bağlamda ilk sürdürülebilirlik endeksleri Dow Jones (1999) ve Financial Times Stock Exchange (FTSE) (2001) tarafından oluşturulmuştur (BIST, 2014:36). Ülkemizde de Borsa İstanbul, sürdürülebilir uygulamaları teşvik etmek amacıyla BIST Sürdürülebilirlik Endeksi'ni geliştirmiş ve sürdürülebilirlik değerlendirmesine ilk olarak 2014 yılında başlamıştır (BIST, 2015:3).

1.1.3.1.1. Kurumsal sosyal sorumluluk

İşletmeler, paydaşlarına sadece ürün veya hizmet üretimi yapmakla sorumlu değildir. Bundan daha fazla sorumlulukları bulunmaktadır. Bu sorumlulukları ekonomik olmayan ve sosyal yaşamı doğrudan etkileyen sosyal sorumluluklar olarak adlandırılmaktadır. İşletmeler bir sistemin içerisinde yer almakta ve bu sistemin her aşamasında paydaşlarına karşı sorumlulukları bulunmaktadır. Özellikle değişen yönetim anlayışlarıyla birlikte sürdürülebilirlik ve çevresel faktörlerde yaşanan bozulmalar sonucu işletmeler, kurumsal sosyal sorumluluk çalışmalarına ağırlık vermektedir.

“Kurumsal Sosyal Sorumluluk, işletmelerin, tüm paydaşların katılımı sonucunda örgütsel faaliyetleri ile gönüllük esasına bağlı olarak gerçekleştirdikleri tüm sosyal ve çevresel faaliyetlerini entegre etmektir. İşletmelerin ekonomik olarak karlı, hukuki yapısı itibarıyla uygun, etik ve sosyal olarak sorumluluklarını yerine getirdiği ölçüde var oldukları savunulmaktadır. İşletmeler, gönüllü olarak daha iyi bir toplum ve çevre için çaba sarf etmektedir.” (Carroll, 1999)

Bu kavramın en önemli noktası gönüllük esasına bağlı olmasıdır. İşletmelerin sadece kar amacı doğrultusunda hareket etmemesi veya resmi olarak yerine getirmekle yükümlü olduğu konular dışında sürdürülebilirlik kavramını göz önünde bulundurarak hareket etmesidir. İşletmelerin görevi sadece mal-hizmet üretmek, kar sağlamak veya resmi yükümlülüklerini yerine getirmekle sınırlı değildir. Gönüllülük esasına göre sürdürülebilir bir dünya için tüm paydaşlarıyla sosyal ve çevresel konularda özenle hareket etmesi gerekmektedir. Bu faaliyetler Kurumsal Sosyal Sorumluluk olarak adlandırılmaktadır. Kurumsal Sosyal Sorumluluk, işletmelere ayrıca farklı faydalar sağlar. Bunların başında marka değeri ve kurumsal itibar gelmektedir. Tüm paydaşları ve toplum nezdinde Kurumsal Sosyal Sorumluluk faaliyetleri, işletmelere kurumsal itibar ve marka değeri gibi konularda fayda sağlamaktadır. Ayrıca çalışanlarda örgütsel bağlılık ve vatandaşlık bilincinin artması, müşteri sadakatinin oluşması gibi avantajları bulunmaktadır.

1.1.3.1.2. Paydaş teorisi

“Paydaş teorisi 1984 yılında R. Edward Freeman’in Stratejik Yönetim: Paydaş Teorisi adlı kitabıyla ortaya çıkmıştır. Freeman; iş ortamında yöneticilerin çevresel türbülans ve

değişimler konusunda geleneksel stratejilerin yardımcı olmadığını ve yeni bir kavramsal çerçeveye ihtiyaç olduğunu savunmuş ve paydaş teorisi bu şekilde literatüre girmiştir. Freeman paydaş kavramını herhangi bir grup veya kuruluşun başarısından etkilenen veya etkilenebilecek kişiler olarak tanımlamaktadır. Bu teoride yönetimi yönetmek konusunda strateji geliştirmek amaçlanmıştır.” (Freeman ve McVea, 2001). “Bu teorideki merkezi görev, hissedarlar, çalışanlar, müşteriler, tedarikçiler, topluluklar ve diğer grupların ilişkilerini ve çıkarlarını, firmanın uzun vadeli başarısını sağlayacak biçimde yönetmek ve bütünleştirmektir. Paydaş yaklaşımı, iş ortamının, ilişkilerin ve ortak çıkarların desteklenmesinin aktif yönetimini vurgular.” (Freeman ve McVea, 2001). İşletmeler bir sistem içerisinde yer almakta ve faaliyetlerini sürdürmektedir. Bu sistem içinde işletmelerin sürekli etkileşim içerisinde olduğu paydaşlar yer almaktadır. Paydaş teorisi, işletmeleri sürdürülebilir olmasını amaçlayan, çeşitli paydaş gruplarıyla etkileşimini ele alan bir yönetim yaklaşımıdır. Paydaşlar, bir organizasyonun faaliyetlerinden etkilenebilecek, etkileyebilecek veya etkilenme potansiyeli olan herhangi bir grup veya bireyi ifade eder. Paydaşlar genellikle şunları içerebilir:

- İç Paydaşlar: Bu grup, organizasyonun içinde doğrudan yer alan bireyler ve grupları içerir. Yöneticiler, çalışanlar, yönetim kurulu üyeleri gibi kişiler iç paydaş örnekleridir.
- Dış Paydaşlar: Bu grup, organizasyonun dışından gelen bireyler ve grupları içerir. Müşteriler, tedarikçiler, hissedarlar, borç veren finansman sağlayıcılar.

Paydaş teorisi, bu farklı paydaş grupları arasındaki ilişkileri anlamak ve dengelemek, çatışmaları çözmek ve uzun vadeli başarıyı sağlamak için bir araç olarak kullanılmaktadır. Organizasyonlar, paydaşların ihtiyaçlarını ve beklentilerini anlamaya çalışarak, sürdürülebilir bir performans ve toplumsal kabul elde etmeyi hedeflemektedir. Bu yaklaşım, organizasyonların kararlarını alırken sadece kâr odaklı değil, aynı zamanda toplumsal ve çevresel etkileri de dikkate almalarını teşvik etmektedir. Paydaş teorisi, işletmelerin ve projelerin başarısını sadece finansal sonuçlarla değil, aynı zamanda toplumsal ve çevresel etkilerle ölçmelerine yardımcı olarak sürdürülebilirlik ve toplumsal sorumluluk prensiplerini vurgulamaktadır. Her ne kadar sosyal sorumluluk, kurumsal sosyal sorumluluk, sorumlu vatandaşlık, sorumlu kurumsallık, sorumlu işletme yönetimi gibi birçok kelimeyle ifade edilmeye çalışılsa da aslında vermeye çalıştığı anlam aynıdır. En temel içeriği sosyal fayda sağlama ve sosyal yükümlülükleri yerine getirme ihtiyacıdır. Kurum ve kuruluşlara değer katan ya da fark yaratan unsur sadece ürettikleri malların ya da sundukları hizmetlerin kalitesi değil aynı zamanda topluma kattıkları ya da getirdikleri değerlerdir. Kurum ve kuruluşların başarısı, yaşadıkları topluma karşı görev, yükümlülük ve sorumluluklarını yerine getirmeleri, çalışanların çıkarlarını, toplumunun çıkarlarını ve elbette buldukları kuruluşun çıkarlarını koruyup bunlar arasında bir denge kurmaları ile mümkün olmaktadır. Bu da sosyal sorumluluk bilincinin gösterilmesiyle başarılabilir. Kurumsal sosyal sorumluluk kavramı aynı zamanda kurum için değer yaratma sürecidir. Bu değeri yaratmak ve sürdürmek önemlidir. Çünkü çalışanlar artık inandıkları şey uğruna çalışmak ve yaşadıkları dünyanın gelişimine katkıda bulunmak istemektedir. Tüketiciler için artık bir ürünün/hizmetin finansal değeri ve

kalitesi onu satın almaya yetmemekte satın alınan ürünün arkasındaki organizasyonun toplum için ne yapacağını düşünülmektedir. Bu beklenti toplumsal gelişmişlik düzeyine bağlı olarak artmaktadır. Kurumsal sosyal sorumluluk projelerinin temel hedeflerinden biri çalışanların büyüme fırsatları yaratarak entelektüel sermayeye yatırım yapmaktır. Kurumsal sosyal sorumluluğun temeli, toplumun aldığını topluma vermektir.

Kuruluşlar kâr anlayışının yanı sıra topluma ve elbette iç hedef kitlelerine karşı sorumluluklarını yerine getirmenin ve bu sayede itibar oluşturmanın bilincindedir. Kurumsal sosyal sorumluluk kavramı kuruluşların pazarlama stratejilerini etkileyen ve aslında gönüllülüğe dayalı bir kavramdır. Dünyanın önde gelen kurum ve kuruluşlarının çoğu, sosyal sorumluluk faaliyetlerine ilişkin düzenli olarak raporlar yayınlamaya hedef kitleleri arasında güven yaratmaktadır. Küresel ticarete, müşterinin istediği ürünün kalite yönetim sistemi ile garanti altına alınması, üretim sürecinde ürünün çevreyi etkilemeyecek ve çevreye en az etki edecek bir ürün olması, üretim sürecinde mevzuata uygunluğun sağlanması yeterli değildir. Üretim aşamasında iş sağlığı ve güvenliği sistemi ile çalışanların ve güvenliklerinin garanti altına alındığı ve kuruluş çalışanlarının, sosyal sorumluluklarını birlikte üstlenmeleri beklenmektedir. Halihazır da bir kurumun sosyal sorumluluk faaliyetleri, kurumsal yönetim değerlendirmelerinin yaklaşık %5'ini oluşturmaktadır. Sosyal sorumluluk faaliyetleri yürüten kuruluşların, çalışanlarının, iş ortaklarının, son müşterilerinin ve borsa yatırımcılarının konuya bakış açıları farklıdır. Bunun iyi bir örneği, uluslararası bir giyim firmasının raporudur. Bu raporda üretimin gerçekleştiği ülkelerde cinsiyet ayrımcılığı, zorla çalıştırma ve çocuk işçiliği gibi konulara ilişkin istatistikler yer almaktadır. Bu rakamlarla fason üretim başka yerlerdeki (özellikle Uzak Asya'daki) koşullar nedeniyle tüketici tereddütlerini azaltmanın önemi vurgulanmaktadır. "Biz de sizin kadar önemsiyoruz, onları izliyoruz, para harcıyoruz, önlem alıyoruz" (Uğur Gürses:2006). Dünyada olduğu gibi Türkiye'de de giderek daha fazla kuruluş sosyal sorumluluk kavramına önem vermekte ve bu yönde araştırmalar yapmaktadır. Kurumsal Sosyal Sorumluluk, yasalara uymayı, performansımızın sorumluluğunu almayı ve sürdürülebilir kalkınmaya katkıda bulunmayı içeren kapsamlı bir alandır. Bu anlamda ekonomik, hukuki ve etik açıdan hareket etme zorunluluğu getirmektedir. Kurumsal sosyal sorumluluğun getirdiği bir diğer yükümlülük ise kültür ve topluma katkı sağlamaktır. Daha temiz, sağlıklı bir çevre, daha eğitilmiş bir toplum, zengin, sağlıklı ve sanatsal bir sosyal yaşamla tutarlı olarak, kültür-sanat, çevre, sağlık, eğitim ve spor alanlarına katkı sağlayan projeler son yıllarda önemli ölçüde artmıştır. Avrupa Birliği sürecinde STK'ların öneminin artmasıyla birlikte özel sektör işbirlikleri her iki tarafa da güveni ve dolayısıyla birçok soruna çözüm arayışını beraberinde getirmektedir.

Kurumsal sosyal sorumluluk, günümüz iş dünyasında giderek önem kazanan bir kavram haline gelmiştir. Bu kavram, işletmelerin sadece kâr elde etmekle kalmayıp, aynı zamanda toplumsal ve çevresel sorunlara da duyarlı olması gerektiğini ifade eder. Kurumsal sosyal sorumluluk, işletmelerin sadece kendi faaliyetleriyle ilgili değil, aynı zamanda tedarik zincirleri, çalışanları ve tüketicileriyle ilgili sorumluluklarını da kapsamaktadır. Kurumsal sosyal sorumluluk,

sürdürülebilirlik ve toplumsal fayda gibi kavramlarla da yakından ilişkilidir. İşletmelerin sürdürülebilir bir gelecek için çevresel, ekonomik ve sosyal açıdan sorumlu davranması gerekmektedir. Bu nedenle, kurumsal sosyal sorumluluk projeleri genellikle çevre koruma, eğitim, sağlık, kültür ve sanat gibi alanlarda faaliyet göstermektedir.

Kurumsal sosyal sorumluluk projeleri, işletmelerin toplumla olan ilişkilerini güçlendirmekte ve marka imajını olumlu yönde etkilemektedir. Ayrıca çalışanların motivasyonunu ve işletmenin rekabet gücünü artırmaktadır. Kurumsal sosyal sorumluluk projeleri aynı zamanda işletmelerin yasal ve etik sorumluluklarını yerine getirmesine yardımcı olmaktadır. Kurumsal sosyal sorumluluk projelerinin başarısı, doğru stratejilerin belirlenmesine ve etkin bir şekilde uygulanmasına bağlıdır. İşletmelerin kurumsal sosyal sorumluluk stratejileri, işletmenin faaliyetlerine uygun olmalı ve işletmenin kaynaklarına uygun şekilde planlanmalıdır. Ayrıca, projelerin etkisini ölçmek ve raporlamak da önemlidir.

“Bir işletmenin kârı üzerinde hak sahibi olanlar kimlerdir?” sorusuna neoklasik anlayışın verdiği cevap çok açıktır: “Bir işletme sadece hissedarlarının gelirlerini maksimize etmek için çalışır.” Yine bu anlayışa göre “hissedarlar, ayrıcalıklı ve öncelikli bir konuma ve işletmenin kârından pay almalarını sağlayacak yasal bir hakka sahip olanlar” şeklinde tanımlanmaktadır (Goodpaster ve Kenneth, 1991:56). Ayrıcalıklı konumu ön planda tutan Neo Klasik anlayışın savunduğu Pay Sahipleri Teorisi, Freeman'ın 1984 yılında “Stratejik Yönetim: Paydaş Teorisi” isimli eserinin yayımlanmasıyla birlikte güçlü bir muhalefetle karşılaşmış ve Paydaş Teorisi son yıllarda yazım alanındaki popülaritesi ile birlikte en çok sözü edilen yönetim teorilerden biri haline gelmiştir. Geçtiğimiz otuz yıl içerisinde yönetim literatürüne girmesine karşın paydaş düşüncesinin temelleri Adam Smith'in öncülüğünü yaptığı Ekonomik Teori'ye dayanmaktadır. Smith'in 1759'da “The Theory of Moral Sentiments” ve 1776'da “The Wealth of Nations” adlı eserlerinde belirttiği gibi etik ve ekonomik faydalar karşılıklı faydacılığın söz konusu olduğu bir ilişki içindedirler ve işletmeler bu iki faydayı bir arada sağlayabildikleri takdirde etkin olarak çalışmış kabul edilmelidirler. Adam Smith'in etik alanındaki görüşlerine karşın bu dönemde işletme kapalı bir sistem olarak kabul edilmiş ve çevresinden etkilenmediği varsayılmıştır. Ancak tüketicilerin çeşitli lobicilik faaliyetleri ve çevreyi koruma ihtiyaçları, 1950'li yıllarda kalite hareketi tarafından fark edilmeye başlanmış ve kurumsal davranışların işletmelerin diğer işletmeleri ve toplumu etkileyebileceği, toplumun ve diğer işletmelerin de çevreyi etkileyebileceği gerçeği ortaya çıkmıştır. Bunun sonucunda insanlar, işletmenin açık bir sistem olduğunu ve dış çevre dinamiklerinden etkilendiğini kabul etmeye başlamış ve yönetim yaklaşımlarında köklü değişiklikler meydana gelmiştir. İşletmenin açık bir sistem olduğunun anlaşılmasıyla birlikte 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren kurumsal sosyal sorumluluk tartışmaları literatürde yer almaya başlamıştır (Garriga ve Domenech, 2004:55).

Kurumsal sosyal sorumluluk kavramı kısa sürede büyük destek gören bir yaklaşımdır. Hissedar teorisi ve paydaş teorisi gibi birçok teorinin temelini oluşturmaktadır (Garriga ve Domenech, 2004:55). Her ne kadar temeli aynı yaklaşıma dayansa da Hissedar Teorisi

hissedarları, Freeman'ın “paydaş modeli” ise tam tersine çalışanları, müşterileri, tedarikçileri ve hissedarları kapsayan tüm paydaşları önemseyen, onların beklentilerini karşılayan ve zamanla gelişen bir sistemdir. Paydaş teorisi, iş ortamındaki değişikliklere ayak uydurmak ve iş hedeflerine ulaşmak için çevre ile iyi bir ilişki kurulması gerektiğini savunmaktadır (Joyce, 2005). Paydaş teorisinin sınırları daha geniştir ve hissedar teorisini de kapsamaktadır (Yamak ve Süer, 2005:113). Emshoff ve Freeman'a göre teorinin önerdiği ilk prensip "işletmenin amacının ne olduğunun belirlenmesi"dir. Hedefleri tanımlamak bir şirketin ilerlemesine ve performansını artırmasına olanak tanır. Paydaş teorisinin bir diğer ilkesi ise şudur: “Yönetimin paydaşlara karşı sorumluluklarının belirlenmesi ile ilgilidir”. Bu soru, yönetimin paydaşlarla ne tür ilişkiler kurması gerektiği ve hedeflerine ulaşmak için nasıl çalışmak istediği konusunda düşünmesini sağlamaktadır. Paydaş teorisi, çok taraflı çıkarları içeren işletmeler için farklı alternatifler önermekte, açıklamakta ve bu çıkarları dengelemeye çalışmaktadır. Farklı yazarlar tarafından farklı açılardan ifade edilen paydaş teorisi ikiye ayrılabilir. Bunlardan ilki “Araçsal Paydaş Teorisi” olarak bilinen, diğer bir deyişle sosyal bilim olarak değerlendirilen çalışma alanını oluştururken, diğeri ise “İş Ahlakı” çalışma alanıdır. Her iki alan temelde benzer olsa da kullanılan yöntemler ve sonuçlar arasında ciddi farklılıklar bulunmaktadır (Scholl, 2004:2). Bu iki farklı bakış açısını analiz etmek ve kullandıkları ortak söylemleri, yöntemleri ve stratejileri belirlemek, teorinin ana hatlarını çizmek ve daha iyi anlamak için önemlidir. Bu bağlamda bu iki dala ilgili diğer teorilerin incelenmesi, temel felsefenin belirlenmesine yardımcı olacaktır.

Paydaş teorisinin sosyal bilim dalı, kendisini örgütsel çalışmaların bir parçası olarak görmekte ve ağ teorisi, vekalet teorisi ve yardımcı teori gibi postmodern teorilerle benzer bir bakış açısını paylaşmaktadır. İş etiğini temel alan paydaş teorisi, farklı sonuçlara ulaşmak için farklı araç ve yöntemler kullanmaktadır. Her bir paydaşın, yasal hakları ve yetkileri ne olursa olsun, şirkette kazanılmış bir menfaati olduğunu kabul etmektedir. Yönetimin etik değerleri çerçevesinde oluşturulan davranış kalıplarına özellikle önem verilmektedir (Scholl, 2004). Donaldson ve Preston, 1995 yılında paydaş teorisinin çeşitli türleri üzerine yaptıkları çalışmayla literatüre önemli katkılarda bulunmuşlardır (Jones ve Wicks, 1999:106). Her biri bu iki ana dalın kapsamına giren dört tür paydaş teorisi vardır. Bu türler genellikle birbiriyle yakından ilişkilidir ve literatürde birbirini tamamlamaktadır. Donaldson ve Preston yaptıkları çalışmada teorinin gizli noktalarını tartışmışlar ve teoriyi açıklamışlardır (Berman vd., 1999:488);

- Betimsel
- Araçsal
- Normatif Paydaş Teorisi olmak üzere üçe ayırarak incelemişlerdir.

Paydaş teorisinin dallarından biri olan sosyal bilim, paydaşlara ilişkin tanımlayıcı ve araçsal teorileri içermektedir. Ancak normatif paydaşlar teorisi iş etiğine dayanmaktadır (Donaldson ve Preston, 1995:70). Sosyal bilimler açısından bakıldığında yöneticiler, paydaşları meşru çıkarları nedeniyle önemsemekte, paydaşların ihtiyaçları hakkında bilgi edinmek, işletmelerin

daha iyi yönetilmesine yardımcı olmaktadır. Örnek olarak paydaş beklentilerini ciddiye alan bir şirketin mali yapısı daha güçlü olacaktır. Freeman'a göre bu ayrım Donaldson ve Preston tarafından yapılmıştır (Freeman, 1999):233);

- Tanımlayıcı teori: "dünyanın gerçekte ne olduğu"
- Normatif teori "dünyanın nasıl olması gerektiği"
- Bilim felsefesinin asırlık geçmişinden faydalanarak araçsal teoriyi "araç ve amaç" olarak açıklamaktadır.

Freeman'ın varsayımlarına dayanarak, bir sonraki bölümde paydaş teorilerinin türleri açıklanacak, aralarındaki farklar ve sentezlenmesi durumunda elde edilebilecek perspektif türünün sonuçları tartışılacaktır. Donaldson ve Preston'a göre paydaş teorisi kesinlikle tanımlayıcıdır. Teorik çerçevede tanımlayıcılığın anlamı, şirketler için mevcut olmayan durumlardan kaynaklanabilecek kayıpları ve bu durum ortaya çıktığında elde edilebilecek faydaları tanımlayarak genel ve spesifik özellikleri belirlemek ve aynı zamanda önerilerde bulunmaktır. İşletmelere yönelik çözümler çoğu zaman şirketlerin belirli özelliklerini ve davranışlarını açıklasa da bu teorinin kapsadığı konular, şirket yapısı, yöneticilerin yönetim tarzı, yönetim kurulu üyeleri, yönetim kurulunun şirketin kurucularından beklentileri hakkında ne düşündüğü ve şirketin gerçekte nasıl yönetildiğidir (Donaldson ve Preston, 1995). Donaldson ve Preston, paydaş teorilerinde organizasyonu, ortak taleplerin, sorumlulukların ve gereksinimlerin ortaya çıktığı ve bazı durumlarda bunların çatışma biçimini aldığı yer olarak tanımlamaktadır ve onu karmaşık bir ilişkiler ağının merkezi olarak görmektedir (Whysall, 2000:310). Kuruluşların paydaşlarıyla nasıl iletişim kurduğu ve yönettiklerini söylemektelerdir (Donaldson, 1999:237). Tanımlayıcı teoride, iş ve operasyonların genel işleyişini tanımlamak için bir diyagram çizilir. Yöneticinin rolüne ve süreçteki paydaşların tutumlarına uygun kesintiler yapılmaktadır.

Paydaş teorisi, işletme yönetimi ve pazarlama alanlarında sıkça kullanılan bir kavramdır. Bu teoriye göre, bir işletme ya da marka başarılı olmak için tüm paydaşlarını memnun etmek zorundadır. Paydaşlar, işletmenin ya da markanın faaliyetlerinden doğrudan ya da dolaylı olarak etkilenen herkesi ifade etmektedir. İşletmenin paydaşları arasında çalışanlar, tedarikçiler, müşteriler, hissedarlar, toplum ve çevre yer alır. Bu paydaşlar arasında sağlıklı bir denge kurulması, işletmenin sürdürülebilirliği açısından son derece önemlidir. Çalışanların memnuniyeti arttıkça, işletmenin verimliliği de artar ve müşterilere daha iyi hizmet sunulabilir. Tedarikçilerle iyi bir ilişki kurulduğunda ise, kaliteli ürünler daha uygun fiyatlara temin edilebilir. Müşteriler, işletmenin en önemli paydaşlarından biridir. Onların memnuniyeti, işletmenin başarısı için kritik öneme sahiptir. Müşteri odaklı bir yaklaşım benimseyen işletmeler, müşterilerinin ihtiyaç ve beklentilerini karşılamak için sürekli olarak kendilerini geliştirirler. Bu da müşteri sadakatini artırır ve yeni müşterilerin kazanılmasını sağlamaktadır. Hissedarlar, işletmenin sahipleridir ve yatırımlarının karşılığını almak isterler. İşletmenin karlılığı arttıkça, hissedarların da kazancı artar. Ancak işletmenin sadece kâr amacı

güdererek hareket etmesi, diğer paydaşların memnuniyetini olumsuz etkileyebilir. Bu nedenle, işletmenin sosyal sorumluluk bilinciyle hareket etmesi ve toplumun beklentilerine cevap vermesi gerekmektedir. Son olarak, çevre ve toplum da işletmenin paydaşları arasındadır. İşletmelerin faaliyetleri çevreye etki eder ve toplumun yaşam kalitesini doğrudan etkilemektedir. Bu nedenle, işletmelerin çevreye duyarlı olması ve toplumun ihtiyaçlarına cevap vermesi gerekmektedir. Paydaş teorisi, işletmelerin sadece kâr amacı gütmek yerine, tüm paydaşlarını dikkate alarak hareket etmelerini öngörür. Bu sayede işletmeler, sürdürülebilir bir şekilde faaliyet göstererek hem kâr elde edebilir hem de topluma katkı sağlayabilirler.

1.1.3.1.3. Kurumsal hesap verebilirlik

Kurumsal hesap verebilirlik, bir işletmenin faaliyetlerini ve kararlarını, tüm paydaşlara açıklama ve bu faaliyetlerin sonuçlarını raporlama sürecidir. İşletmelerin kurumsal sosyal sorumluluk anlayışını yansıtan bir kavram olarak kabul edilmektedir. Bu süreç, işletmelerin etik, çevresel ve sosyal konularda nasıl performans gösterdiğini izlemek ve değerlendirmek amacıyla gerçekleştirilmektedir. Kurumsal hesap verebilirlik, işletmelerin aşağıdaki hususlarda hesap verebilir olmalarını gerektirir;

- Finansal performans, işletmeler finansal sonuçlarını, gelir-gider tablolarını, bilançolarını ve nakit akışlarını paylaşarak hissedarlar ve yatırımcılar gibi finansal açıdan ilgilenen taraflara hesap verebilirler.
- Sosyal sorumluluk, işletmeler, toplumsal etki yaratma faaliyetlerini, sosyal projeleri ve iş etiği uygulamalarını paylaşarak çalışanlar, müşteriler, toplum ve medya gibi taraflara hesap verebilirler.
- Çevresel etki, İşletmeler çevresel performanslarını, enerji tüketimi, atık yönetimi, karbon ayak izi gibi çevresel göstergeleri raporlayarak çevreye duyarlılıklarını gösterirler.
- Yönetim ve iş ahlakı, işletmeler etik standartlarını, yönetim prensiplerini ve iş ahlakını göstererek çalışanlara, tedarikçilere ve topluma hesap verebilirler.
- İnovasyon ve gelecek stratejileri, işletmeler, inovasyon faaliyetleri, gelecek vizyonu ve uzun vadeli stratejileri konusunda paylaşımlar yaparak yatırımcılara ve diğer taraflara hesap verebilirler.

Kurumsal hesap verebilirlik, işletmelerin şeffaflık, dürüstlük ve sorumluluk ilkelerini vurgulamaktadır. Bu yaklaşım, işletmelerin sadece kâr elde etmekle kalmayıp aynı zamanda toplumsal ve çevresel fayda sağlamayı amaçladıklarını göstermektedir. Kurumsal hesap verebilirlik, işletmelerin itibarını artırabilir, müşteri sadakati oluşturabilir ve uzun vadeli sürdürülebilirliklerini sağlayabilir.

Sosyal sorumluluğun tarihsel gelişimi konusunda Birinci Dünya Savaşı sonrasında itibaren kavram kullanılmaya başlanmıştır. Savaşın sonrasındaki yönetim yöntemlerinde yaşanan değişiklik, sosyal konulara daha fazla önem verilmesini sağlamıştır. Ajansların hayırseverlik faaliyetlerinin bu dönemden itibaren başladığı söylenebilir. Bu kuruluşların hayır amaçlı bağışları yaptığı görülmektedir. Yönetim felsefesindeki değişiklikler ve toplumsal etiğin kabulü, sosyal sorumluluğun tetikleyicisi şeklinde yorumlanabilmektedir. 1970'li yılların başından itibaren yaygın olarak kullanılmaya başlanan "Kurumsal Hesap Verebilirlik" terimi, Türkçe'de CSR, İngilizce'de ise Kurumsal Hesap Verebilirlik kavramının kısaltmasıdır. Bu kavram, özellikle kendisini uluslararası veya küresel olarak tanımlayan kuruluşların faaliyetleri aracılığıyla tüm dünyaya yayılmıştır. Sosyal sorumluluk terimi ilk kez Bowen'in 1953 yılında yayınlanan "İş Adamlarının Sosyal Sorumluluğu" makalesinde karşımıza çıkmıştır. Bowen, bu makalesinde iş adamlarının şirketin değer ve hedeflerine uygun sosyal sorumlulukla meşgul olmaları gerektiğini savunmuştur. 1960'lı yıllarda uluslararası kuruluşların büyüklüğü ve gücünün artmasıyla kurumların sosyal sorumluluğa sahip olması gerektiği düşüncesi popüler hale gelmiştir. Kurumsal Hesap Verebilirlik kuruluşları tarafından yönetildiği ilk aşamalara baktığımızda, girişimcilerin yükümlülüklerini temsil eden sosyal sorumluluk politikalarının izlenmesi, kararlar alınması veya hedef alınması ve sosyal açıdan arzu edilen faaliyetlerde bulunması olarak görülmüştür. Günümüzde, yasal gerekliliklerin ötesine geçen, yasalara, hükümete ve çalışma düzenlemelerine etik açıdan uygun olan ve kuruluş içindeki ve dışındaki dış paydaşlar için açık bir toplumsal sözleşme oluşturan faaliyetler olarak görülmektedir. Kurumsal sosyal sorumluluk araştırmaları 19. yüzyılın sonlarında ortaya çıkmıştır. O dönemde hem ticari hem de devlet kuruluşlarının sosyal hedefleri bulunması araştırmaların ortaya çıkışında etkili olmuştur. 1890'ların sonlarında Kaliforniya Üniversitesi'nde "İş Ahlakı" dersi öğretilmeye başlanmıştır. 19. yüzyılda Amerika Birleşik Devletleri'ndeki din adamları ve iş adamlarının insanlardan fakirlere yardım etmelerini istedikleri görülmüştür. Ayrıca satın alma ve mali dolandırıcılığa karşı, işçi hakları, sağlık ve güvenlik ihlallerine karşı ilk yasalar 1830'larda çıkarılmıştır. 1920'li yıllarda alıcılarla satıcılar arasında büyüyen uçuruma ve değişen üretim yapısına duyulan güvenin azalmasına çözüm olarak hizmet kavramı önerilmeye başlanmıştır. Profesyonel liderler, göreve gelen patronun ötesinde çıkar gruplarının varlığının farkındadır. 1929 krizi ve İkinci Dünya Savaşı nedeniyle gerileme sürecine giren ile ilgili uygulama ve tartışmalar yarım asırlık bir süreçte gelişerek bugünkü şeklini almıştır. Sosyal sorumluluk sahibi işletmelerin ihtiyaç ve beklentileri büyük ölçüde 1960'lı ve 1970'li yıllardaki tüketici hareketleri aracılığıyla ortaya çıkmıştır. Kurumsal sosyal sorumluluk çabaları 1980'lerde duraklamıştır. Freeman'ın bu dönemde geliştirdiği paydaş teorisinde, başlangıçta stratejik planlama ve yönetimde paydaşların etkisinden bahsedilse bile daha sonra bu paydaşların daha fazla katılımının da eklendiği görülmektedir. Paydaş yaklaşımı, şirketlerin hissedarları olmayan birçok kuruluş ve bireyle ilişkilerinin olduğunu vurgulamakta ve şirket ile bu kuruluş/kişiler arasındaki etkileşimlere dikkat çekmektedir.

Kurumsal sorumluluk, kurumsal sosyal sorumluluktan farklıdır. Kurumsal sosyal sorumluluk bir kuruluşun sorumluluğunu tanımlarken kurumsal sorumluluk, kuruluşların sorumluluklarını açıklamayı, göstermeyi veya raporlamayı içermektedir. Sorumluluk, paydaş sorunlarını kapsar ve kuruluş ile paydaşları arasındaki ilişkiyi yöneten kuralları açıklamaktadır. Organizasyonda alınan kararların doğruluğunu ortaya koymak ve bunların sorumluluğunu almak gerekli görülmektedir. Bu bağlamda hesap verebilirlik ilkesi, yönetimin görev ve sorumluluklarının açıklanmasını, hissedarların ve yöneticilerin taleplerinin karşılanması için gönüllü çabaların desteklenmesini ve yönetim kurulunun objektif kararlarının izlenmesini içermektedir.

Kurumsal hesap verme işlemi, şirketlerin ticari faaliyetlerini yürütmek için bankalarla yaptıkları bir anlaşmadır. Bu anlaşma kapsamında, şirketlere özel olarak tasarlanan hesaplar açılır ve bu hesaplar üzerinden tüm finansal işlemler gerçekleştirilir. Kurumsal hesap verme işlemi, şirketlerin finansal işlemlerini daha güvenli ve hızlı bir şekilde yapmalarını sağlamaktadır. Ayrıca, bu hesaplar sayesinde şirketlerin finansal işlemleri daha kolay takip edilebilir ve raporlanabilmektedir. Bankalar, kurumsal hesap verme işlemi için belirli kriterler belirlemişlerdir. Şirketlerin bu kriterleri sağlamaları halinde, kurumsal hesap verme işlemi gerçekleştirilebilmektedir. Kurumsal hesap verme işlemi sırasında, şirketlerin belirli belgeleri sunmaları gerekmektedir. Bu belgeler arasında şirketin ticari sicil kaydı, vergi levhası, imza sirküleri gibi belgeler yer almaktadır. Kurumsal hesap verme işlemi, şirketlerin finansal işlemlerini daha güvenli ve hızlı bir şekilde yapmalarını sağlayan önemli bir adımdır. Bu nedenle, şirketlerin bu işlemi doğru bir şekilde gerçekleştirmeleri ve bankaların belirlediği kriterleri sağlamaları büyük önem taşımaktadır.

1.1.3.1.4. Kurumsal yönetim

Kurumsal yönetim (corporate governance), kavram olarak 1990'lı yıllarda ortaya çıkmış ve hızlı bir şekilde uluslararası organizasyonlar, hükümetler, iş dünyası ve akademik çevrelerden kabul ve onay gören bir yönetim felsefesi olmuştur. Doğrusu, daha önce sözlüklerde dahi yeri olmayan "governance" kavramı başta Dünya Bankası ve Birleşmiş Milletler'in öncü girişimleriyle 1990'lı yılların başlarından itibaren iyi devlet yönetimi (good public governance) anlamında kullanılmaya başlanmıştır. Daha sonra, OECD'nin girişimiyle "governance" kavramı özel sektörde iyi yönetimi ifade etmek üzere "corporate governance" şekliyle kullanılmaya başlanmıştır. Dar anlamda kurumsal yönetim, şirket yönetimi ile hissedarlar (shareholders) ve paydaşlar (stakeholders) arasındaki ilişkileri düzenleyen kurallar bütünüdür. Bir başka ifadeyle, herhangi bir şirkette hissedarlar dahil, şirketin yürüttüğü faaliyetler ile doğrudan veya dolaylı ilgili olan tüm menfaat sahiplerinin (paydaşların) haklarını korumayı ve şirket yönetiminin sorumluluk ve yükümlülüklerini ortaya koymayı amaçlayan bir yönetim felsefesidir. Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) kurumsal yönetimi şu şekilde tanımlamaktadır.

“Kurumsal yönetim, bir şirketin yönetimi, yönetim kurulu, hissedarları ve diğer paydaşları arasındaki bir dizi ilişkiyi kapsar. Kurumsal yönetim, geniş bir ekonomik çerçevenin parçasıdır ve politiklardan seviyeye kadar bir şirketin performansını şekillendiren bir dizi faktörü içermektedir. Kurumsal yönetim çerçevesi aynı zamanda yasal, düzenleyici ve kurumsal faktörlere de dayanmaktadır (OECD, 2004.) Kurumsal yönetimi anlamada önemli kavramlardan biri “paydaşlar”dır. Menfaat sahipleri, bir şirketin faaliyetleriyle doğrudan ve/veya dolaylı ilişkisi olan ve şirketin faaliyetlerinden olumlu ve/veya olumsuz dış etkiler elde eden kişi ve/veya kuruluşlardır. Geniş anlamda paydaşlar, şirketin ana sahipleri ve yöneticileri, yönetim kurulu, hissedarlar, kurumsal yatırımcılar, yabancılar, ortaklar, çalışanlar, müşteriler, rakipler, tedarikçiler, toplum ve devlettir. Menfaat sahipleri kavramı, şirketin iyi yönetilmesinden yararlanacak ve kötü yönetilmesinden etkilenecek tüm kişi ve grupları kapsamaktadır. Paydaşlar iki gruba ayrılabilir, iç paydaşlar ve dış paydaşlar. Örneğin şirket çalışanları “iç paydaşlardır”, müşteriler ise “dışı paydaşlardır”. Soruna asil-vekil teorisi çerçevesinde de yaklaşılabilir. Şirketin sermayesini belirleyen ve yönetimini sağlayanlar “asil sahipler” değil, hissedarlardır. Pay sahipleri de dahil olmak üzere tüm paydaşlar “menfaat sahipleri” kavramına dâhildir. Kısaca bir şirketin operasyonları, şirketin hissedarlarını, finansal piyasalardaki yatırımcıları, şirketle ticari ilişkisi olan veya olacak kişileri, işçi ve memurları, vergi alacaklılarını ve toplum için daha iyi bir yaşamın sağlanmasından sorumlu olan devleti ve bu sorumluluğu üstlenenleri kapsar. Şirketin iyi performansından faydalanan, aynı zamanda başarısızlığı ve kötü yönetiminden de olumsuz etkilenen, zarar görebilecek geniş bir sosyal topluluk bulunmaktadır. Kurumsal yönetim, şirketlerin yönetim ve işleyişinde bahsedilen toplumun haklarını korumayı amaçlayan, yani ortakları için kar elde etme ve kar dağıtımını ana unsuru ve amacını taşıyan geleneksel yapıların yanı sıra, onların çıkarlarını da korumaktadır. Pay sahipleri dahil tüm menfaat sahiplerinin ve bu bağlamda çıkar gruplarının haklarına değinilmektedir (Şehirli, 1999).”

Kurumsal yönetim, bir organizasyonun etkili ve verimli bir şekilde yönetilmesini sağlayan bir kavramdır. Bu kavram, şirketin tüm faaliyetlerini ve kararlarını etkileyen bir dizi prensip ve uygulamayı içerir. Kurumsal yönetim, şirketin paydaşlarına hesap verebilirlik, şeffaflık ve dürüstlük sağlama amacı taşımaktadır. Kurumsal yönetimin temel amacı, şirketin sahipleri, yöneticileri, çalışanları, müşterileri ve toplumla olan ilişkilerini düzenlemektir. Bu ilişkilerin adil, şeffaf ve sürdürülebilir olması, şirketin uzun vadeli başarısı için kritik öneme sahiptir. Kurumsal yönetim ilkeleri, şirketin yönetim kurulu, yöneticileri ve diğer paydaşları arasındaki ilişkileri düzenlemektedir. Bu ilkeler, şirketin stratejik hedeflerini belirlemek, riskleri yönetmek, hesap verebilirlik sağlamak ve şeffaflığı teşvik etmek gibi konuları kapsamaktadır. Şirketler için etkili bir kurumsal yönetim sistemi oluşturmanın birçok faydası vardır. Bu sistem, şirketin itibarını koruma, yatırımcı güvenini artırma, finansal performansı iyileştirme ve sürdürülebilir büyümeyi sağlama konularında yardımcı olabilmektedir. Kurumsal yönetim aynı zamanda şirketin riskleri yönetme yeteneğini de artırmaktadır. İyi bir kurumsal yönetim sistemi, şirketin iç kontrol mekanizmalarını güçlendirerek riskleri erken tespit etmeyi ve

müdahale etmeyi sağlamaktadır. Bu da şirketin krizleri önleme ve kriz durumlarında daha hızlı ve etkili bir şekilde hareket etme kabiliyetini arttırmaktadır.

Kurumsal yönetim kavramı, en geniş anlamıyla, bir şirketin doğru şekilde yönetilmesi için gerekli olan resmi ve gayri resmi kurallar bütünü olarak düşünülebilir. İyi bir iş yönetimi için şirket yönetimi ve yönetim kurulunun görev ve sorumluluklarının yanı sıra şirket içi ve şirket dışı menfaat sahiplerinin haklarının önceden belirlenerek yasal çerçeveye dahil edilmesi son derece önemli ve gereklidir. Ek olarak, iyi iş yönetimi, değişim yönetimi, stratejik yönetim, entegre yönetim, toplam kalite yönetimi, insan kaynakları yönetimi gibi unsurları da içerir. Yönetim ilke ve teknikleri şirket içerisinde etkin bir şekilde uygulanmalıdır. Dar anlamda kurumsal yönetim kavramı yalnızca iyi bir kurumsal yönetim için sorumluluk, adalet, şeffaflık ve hesap verebilirlik gibi resmi kuralların oluşturulmasına odaklanmaktadır. Ancak geniş anlamda kurumsal yönetim kavramı, iyi kurumsal yönetim için yukarıdaki ilkeleri kapsayan resmi kuralların yanı sıra, modern yönetim tekniklerinin ve kurum kültürü diyebileceğimiz bir takım resmi olmayan kuralların benimsenmesinin önemini vurgulamaktadır.

- Şirketle doğrudan ilişkili olan menfaat sahiplerinin haklarının korunması ve kollanması, bu bağlamda örneğin azınlıkların haklarının korunması,
- Hisseleri borsada işlem gören şirketlerin şeffaf olduğu ve önemli bilgileri kamuoyuna, kurumsal yatırımcılara ve diğer paydaşlara zamanında ve kapsamlı bir şekilde açıkladığı şirketin performansı ve mali durumu hakkında kamuoyunun bilgilendirilmesi ve şeffaflığın sağlanması,
- Kurulun sorumluluklarının açıkça tanımlanması,
- Şirketin icra başkanının kararları ve eylemleri konusunda hissedarlara ve diğer paydaşlara karşı hesap verebilirliği sağlanması,
- Temsil maliyetlerinin azaltılması,
- Kurumsal kârların hissedarlara ve daha genel olarak tüm paydaşlara dağıtılması,
- Sahiplerinin hakları doğrultusunda geri dönüşüm yapmalarının sağlanması,
- Büyük hissedarların azınlık hisselerine el konulması riskinden kaçınılması;
- Uzun vadeli yatırım yapan kurumsal yatırımcılar için güven yaratın ve sermaye maliyetini düşürün, ayrıca şirketin hisse ihracıyla mali kaynakların kullanılabilirliğini teşvik edilmesi
- Risk sermayedarı ile karar verici profesyonel arasındaki çıkar çatışmasını, onları kurallara bağlayarak yönetmeye çalışır.

Elbette kurumsal yönetim uygulamalarının hayata geçirilmesinin pek çok nedeni veya gerekçesi bulunmaktadır. Yönetimin temel amacı şirketle doğrudan veya dolaylı bağlantısı olan tüm tarafların haklarını korumaktır.

Kurumsal yönetimin ortaya çıkışı büyük ölçüde 1990'lı yıllarda ortaya çıkan finansal krizler ve özellikle kurumsal skandallar nedeniyle olmuştur. Kurumsal yönetimin kendiliğinden bir çözüm olmaktan çok, ortaya çıkan finansal krizlere ve kurumsal skandallara zorunlu olarak bir

çözüm olarak ortaya çıkmıştır. Yukarıda özetlenen işletme yönetimi hedefleri de bu yönetim felsefesinin önemini ve gerekliliğini açıkça ortaya koymaktadır. Kurumsal yönetimi giderek daha önemli hale getiren faktörleri birkaç ana başlıkta özetlemek mümkündür.

Özellikle 1990'lı yıllarda art arda yaşanan şirket skandalları kurumsal yönetime olan ihtiyacı artırmıştır. ABD'de Enron ve WorldCom, İtalya'da Parmalat, Hollanda'da Ahold ve Çin'de Yanguangxia skandalları bir anda kurumsal yönetim ve denetime odaklanmıştır. Finansal piyasa entegrasyonundan kaynaklanan küresel finansal krizler birçok ülkeyi ve birçok şirketi etkilemiştir. Hisselerin dağıtılması veya alacaklı sayısının artırılması, denetimin gerekliliğini göstermekte ve kurumsal yönetim anlayışının uygulanmasını zorunlu kılmaktadır. Bu ihtiyaç kriz dönemlerinde daha da fazla ortaya çıkmaktadır. Kısaca kurumsal yönetim, finansal krizlere, küreselleşmeye ve uluslararası sermaye akışlarının hızlanmasına karşı daha dayanıklı bir kurumsal yapıyı öngörmektedir (Şehirli, 1999). Küreselleşmeye bağlı olarak uluslararası sermaye akışlarının hızlanması nedeniyle işletme yatırımları, yatırım yaptıkları ülkede ve yatırım yaptıkları şirkette daha fazla güvenilirlik ve istikrar aramaya başlamıştır. Günümüzde yatırımcılar hisse senedi yatırımı yaparken yalnızca kendi ülkelerindeki şirketlerle sınırlı kalmamakta, dünyanın dört bir yanındaki yatırım araçlarına da ilgi göstermektedir. Bunun gelişen piyasalar üzerindeki etkisi, artan üretkenlik, yatırım, gelir ve ihracat ile finansal piyasaların derinleşmesi ve gelişmekte olan piyasalara uluslararası sermaye akışının hızlanmasıdır. Öte yandan, uluslararası ekonomik bağımlılığın artması, gelişmekte olan piyasaları uluslararası sermaye ve yatırım portföylerine bağlı piyasa dalgalanmalarına karşı savunmasız hale getirmektedir (Şehirli, 1999). Bu nedenle şirketler uzun süredir piyasada bulunmaktadır. Uzun vadeli sermaye, yatırım getirisi elde etmeye çalışmaktadır. Kurumsal yönetim güvenilirdir ve ilgi çekme konusunda geniş çapta kabul görmektedir. Ayrıca yabancı yatırımcılar ise uzun vadeli yatırım için güven faktörünü ön planda tutmakta ve yatırım yapmadan önce "oyunun kurallarını" öğrenmek istemektedir. Bu durum kurumsal yönetimi giderek daha önemli hale getiren faktörlerden biridir (Şehirli, 1999.) 1980'li yıllardan itibaren tüm dünyada yaygınlaşan özelleştirme uygulamaları, kurumsal yönetimin önemini dolaylı olarak etkilemiştir. Devlete ait işletmelerin özel mülkiyete geçmesi ve sermaye sağlamak ve işletmeleri birleştirmek için finansal piyasalara yönelmesinin ardından, kurumsal yönetim ilkeleri giderek daha önemli hale gelmektedir.

Yönetim kurulunun başlıca sorumluluklarını şu şekilde özetlemek mümkündür; (TÜSİAD,2005:15)

- Şirketin kısa ve uzun vadeli hedeflerini belirlemek;
- Hedeflere ulaştıracak stratejileri irdelemek, geliştirilmesine katkıda bulunmak ve uygulanmasını sağlamak;
- Şirketin stratejik ve mali performansını irdelemek ve iyileştirici önlemler almak;

- İcra başkanını seçmek, belirli performans kriterlerine göre değerlendirmek ve ücretlendirilmesini belirlemek; diğer üst düzey yöneticiler için icra başkanının önerilerini değerlendirmek ve onaylamak;
- Şirketin idari ve mali denetimini sağlamak;
- Yönetim kurulunun, yönetim kurulu alt komitelerinin ve üst düzey yöneticilerin etkin ve verimli çalışmalarını sağlayacak yapı ve işleyişte olmasını sağlamak ve bunların performans kriterlerini belirlemek;
- Şirketin, hissedarlara ve dış mercilere yönelik iletişim ve ilişki yaklaşımını belirlemek;
- Şirket ve çalışanları için iş ahlakı kurallarını belirlemek ve uygulanmasını sağlamak;
- Şirketin dahili ve harici tasarruflarının, faaliyet ve davranışlarının ilgili mevzuata uygunluğunu sağlamaktır.

Yönetim kurulunun oluşumunda ve işleyişinde ayrıca şu kurallar ve ilkeler önem taşımaktadır: (SPK,2005)

- Yönetim Kurulu bütün hissedarlara adilane davranmalıdır.
- Bilfiil yönetimi üstlenmiş kişilerden bağımsız olarak şirket işlerinde objektif muhakeme yürütebilme yeteneğine sahip olan ve bağımsız muhakeme yürütülebilecek yeterli sayıda kurul üyesi ataması yapılmalıdır.
- Kurul üyeleri, sorumluluklarını yerine getirebilmeleri için yeterli zamanı ayırarak doğru, gerekli ve geçerli bilgiye zamanında erişebilmelidir.
- Kurul üyeleri, şirket stratejilerini, yıllık bütçeleri ve faaliyet planlarını izlemek ve rehberlik etmek, şirket performansının ve faaliyetlerinin yerine getirilmesini gözetlemek, şirket önemli harcamalarını, satın almaları ve satışları idare etmek vb. konularında bilgi ve liyakat sahibi olmalıdır.
- Azınlık durumundaki yatırımcılara güvenilir makul gerekçelere dayalı olarak yönetim ve denetim kurullarına dava açma mekanizması sağlanmalıdır. Kurumsal yönetim ilkeleri, yönetim kurulunun etkin gözetimi ve yönetim kurulunun şirket ve pay sahiplerine karşı sorumluluğu konusunda şirkete stratejik bir rehber olma özelliğindedir. Yönetim kurulunun sorumluluklarını yerine getirmede yönetim kurulu üyelerinin tarafsızlığı ve bağımsızlığı son derece önemlidir. Bu iki kavrama kısaca değinmekte fayda vardır.

Şirketin yönetim felsefesinde “bağımsızlık” ve “tarafsızlık” ilkeleri çok önemlidir. Şirketin kurucu sahiplerinin, şirket tarafından atanan yönetim kurulu üyelerinin ve CEO'nun görevlerini tamamen tarafsız ve bağımsız bir şekilde yerine getirmeleri beklenemez. Yani şirketle doğrudan ve/veya dolaylı menfaat ilişkisi içinde olan bir kişinin tarafsız ve bağımsız karar vermesi son derece zordur. Bu nedenle kurumsal yönetim sisteminin, şirketin yönetim kurulunda veya yönetiminde yer almayan kişilerin atanması sırasında bu gerçeği dikkate alması gerekmektedir.

Kurumsal yönetim, bir işletmenin yönetim yapısı, hesap verebilirlik ve şeffaflık ilkelerine dayanan bir yönetim anlayışını ifade eder. Temel amacı, işletmelerin hissedarlarının çıkarlarını korurken, aynı zamanda çalışanlar, müşteriler, tedarikçiler, toplum ve diğer ilgili tarafların haklarına saygı göstererek sürdürülebilir başarı elde etmektir.

Kurumsal yönetim;

- Hesap Verebilirlik ve Şeffaflık: İşletmeler, finansal durumlarını, faaliyetlerini ve kararlarını şeffaf bir şekilde raporlamalıdır. Bu sayede hissedarlar ve diğer taraflar, işletmenin durumu ve performansı hakkında doğru ve eksiksiz bilgiye sahip olabilirler.
- Hissedarlara Saygı: Kurumsal yönetim, hissedarların haklarına saygı gösterir ve onların çıkarlarını korumayı amaçlar. Hissedarların adil ve eşit muamele görmesi sağlanır.
- İş Etiği ve Davranış Kuralları: Kurumsal yönetim, işletmelerin etik değerlere uygun şekilde hareket etmelerini sağlar. Etik davranış standartları işletme içi ve işletme dışı ilişkilerde geçerlidir.
- Yönetim Etkinliği: İşletmelerde yönetim kurulu, işletmenin stratejik yönlendirmesini ve denetimini sağlar. Etkin bir yönetim kurulu, işletmenin uzun vadeli hedeflere ulaşmasına yardımcı olur.
- Çeşitlilik ve Bağımsızlık: Yönetim kurullarının üyeleri çeşitlilik açısından zengin olmalı ve bağımsız düşünebilmelidir. Bu, objektif ve sağlıklı kararlar alınmasını sağlar.
- Risk Yönetimi: İşletmeler, risk yönetimi stratejileri geliştirerek olası riskleri öngörmeli ve minimize etmeye çalışmalıdır.
- Çevresel ve Sosyal Sorumluluk: Kurumsal yönetim, çevresel ve sosyal sorumluluk ilkelerine uygun hareket etmeyi teşvik eder. İşletmeler toplumun ve çevrenin çıkarlarını gözetmelidir.

Kurumsal yönetim, işletmelerin sadece kâr elde etme hedefi yerine uzun vadeli sürdürülebilirliği ve toplumsal değeri de gözetmelerini sağlar. Bu prensipler işletmelerin itibarını artırır, yatırımcı güvenini kazanır, riskleri azaltır ve uzun dönemde başarı sağlamalarına yardımcı olur.

1.1.3.1.5. Kurumsal vatandaşlık

Son on yılda KSS kavramının yanı sıra kurumsal vatandaşlık kavramının da giderek daha fazla kullanıldığı görülmektedir. Kurumsal vatandaşlık, "bir kuruluşun paydaşları ve doğal çevre üzerindeki ilişkilerini ve etkilerini operasyonel hale getirmeye yönelik stratejileri ve uygulamalarını" ifade etmektedir. KSS kavramıyla eş anlamlı olarak kullanıldığı görülmektedir.

Ancak yine de aynı anlama gelmemektedir. KSS, bir organizasyonun değer yaratma zincirindeki faaliyetleri içeren bir sosyal sorumluluk anlayışını temsil etse de bazıları kurumsal vatandaşlığın yerel ortamda gerçekleştirilen sosyal faaliyetlerle sınırlı olduğunu ileri sürmektedir. Kurumsal vatandaşlık, yalnızca kuruluş ile çalışanlar arasındaki değil aynı zamanda paydaşlar arasındaki ilişkiyi de ifade etmektedir.

Carroll, bu kurumsal vatandaşlık beklentilerini dört bileşen açısından tanımlamaktadır:

- Garantili kâr (ekonomik sorumluluk)
- Yasalara saygı gösterin (yasal sorumluluk)
- Etik davranma taahhüdü (etik sorumluluk)
- Hayırseverlik yoluyla geri bağış (kurumsal katkı taahhüdü)

Kurumsal vatandaşlık, işletmelerin toplum ve çevre ile olan ilişkilerini düzenleyen ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmayı amaçlayan bir yaklaşımdır. Kurumsal vatandaşlık, işletmelerin sadece kar elde etmeyi değil, aynı zamanda sosyal ve çevresel sorumluluklarını da yerine getirmesini gerektirmektedir. İşletmelerin kurumsal vatandaşlık anlayışı, toplumun beklentileri doğrultusunda şekillenmelidir. Bu nedenle, işletmelerin kurumsal vatandaşlık politikaları, etik değerlere dayanmalı ve şeffaf bir şekilde uygulanmalıdır. İşletmeler, çalışanlarına adil ve eşit bir şekilde davranmalı, insan haklarına saygı göstermeli ve çevreye duyarlı bir şekilde faaliyet göstermelidir. Kurumsal vatandaşlık, işletmelerin sadece kâr amacı güden kuruluşlar olmadığını gösterir. İşletmelerin toplumun refahına katkıda bulunması, sosyal sorumluluklarını yerine getirmesi ve çevreye duyarlılık göstermesi beklenir. Bu nedenle, kurumsal vatandaşlık anlayışı işletmelerin sadece kendi çıkarlarını değil, toplumun ve çevrenin çıkarlarını da gözetmesini gerektirmektedir.

Kurumsal vatandaşlık, işletmelerin sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmasında önemli bir rol oynar. İşletmelerin toplumun ihtiyaçlarına cevap verecek ürün ve hizmetler sunması, istihdam yaratması ve yerel ekonomiye katkıda bulunması sürdürülebilir kalkınmanın temel unsurlarıdır. Ayrıca, işletmelerin çevreye duyarlı bir şekilde faaliyet göstermesi, doğal kaynakları koruması ve enerji verimliliğini artırması da sürdürülebilir kalkınmanın önemli bir parçasıdır.

1.1.3.1.6. Kurumsal sosyal performans

Kurumsal sosyal performans, bir şirketin sosyal sorumluluklarını yerine getirme ve toplumsal fayda sağlama konusundaki performansını ifade etmektedir. Bu performans, sadece finansal kazançlarla ölçülemeyecek kadar önemlidir. Kurumsal sosyal performansın artırılması, şirketin itibarını ve marka değerini yükseltirken aynı zamanda çalışan memnuniyetini ve müşteri sadakatini de arttırmaktadır. Kurumsal sosyal performans, çevre, insan hakları, işçi hakları, sağlık ve güvenlik gibi konularda şirketin uygulamalarını kapsar. Bu konulara yönelik

olarak şirketler, çevre dostu ürünler üretmek, çevre kirliliğini azaltmak, insan haklarına saygı göstermek, işçi haklarını korumak, sağlık ve güvenlik standartlarına uymak gibi birçok adım atabilirler. Kurumsal sosyal performansın artırılması için şirketlerin öncelikle bu konuda bir strateji belirlemesi ve bu stratejiyi tüm çalışanlarına benimsetmesi gerekmektedir. Ayrıca şirketler, sosyal sorumluluk projeleri geliştirerek toplumsal fayda sağlayabilirler. Bu projeler arasında eğitim, sağlık, çevre koruma gibi konular yer alabilmektedir. Kurumsal sosyal performansın artırılması, sadece şirketlerin topluma olan sorumluluklarını yerine getirmesi açısından değil, aynı zamanda uzun vadede finansal başarı açısından da önemlidir. Başarılı bir kurumsal sosyal performans, şirketin itibarını artırırken aynı zamanda müşteri sadakatini ve çalışan memnuniyetini de artırır. Bu da şirketin finansal kazançlarını olumlu yönde etkilemektedir.

1.1.3.1.7. Kurumsal itibar

Kurumsal itibar, bir şirketin veya kuruluşun toplum nezdindeki itibarını ifade eder. Kurumsal itibar, şirketin müşterileri, çalışanları, tedarikçileri ve diğer paydaşları üzerindeki algısını belirler ve bu algı, şirketin başarısı üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Bir şirketin kurumsal itibarı, güvenilirlik, dürüstlük, şeffaflık, kalite, inovasyon gibi değerlere dayanır. Müşteriler, bir şirketle iş yaparken bu değerlere önem verir ve şirketin itibarını bu değerlere göre değerlendirir. Bir şirketin itibarı, müşterilerin o şirkete olan güvenini artırır ve onları uzun vadeli müşteri yapmaktadır. Kurumsal itibarın önemi günümüzde giderek artmaktadır. İnternet ve sosyal medya gibi teknolojik gelişmeler, şirketlerin itibarını etkileyen faktörleri daha hızlı ve geniş bir şekilde yayılmasına olanak sağlamaktadır. Bir müşterinin veya paydaşın olumsuz bir deneyimini hemen binlerce kişiyle paylaşması mümkün hale gelmiştir. Bu nedenle, bir şirketin kurumsal itibarı korumak ve yönetmek son derece önemlidir.

Kurumsal itibar yönetimi, şirketin itibarını olumlu yönde etkilemek için çeşitli stratejilerin kullanılmasını gerektirir. Şirketler, müşteri memnuniyetini sağlamak, ürün ve hizmet kalitesini artırmak, topluma fayda sağlamak gibi yöntemlerle kurumsal itibarlarını güçlendirebilirler. Ayrıca, şirketlerin dürüstlük ve şeffaflık prensiplerine bağlı kalmaları da önemlidir. Şeffaf bir iletişim politikası izlemek ve müşterilerle açıkça iletişim kurmak, bir şirketin itibarını olumlu yönde etkilemektedir. Kurumsal itibarın oluşturulması ve yönetimi zaman alıcı bir süreçtir. Bir şirketin itibarı yıllar içinde inşa edilirken, bir anda zarar görebilir. Bu nedenle, şirketlerin sürekli olarak kurumsal itibarlarını gözden geçirmeleri ve gerektiğinde düzeltici önlemler almaları önemlidir (Çınar, 2017).

Son yıllarda stratejik yönetim literatüründe kurumsal imaja ilişkin kavramsal ve ampirik araştırmaların artması nedeniyle kavramın önemi artmıştır (Brammer ve Pavelin, 2006). Bir kurumun en değerli kaynağı olan itibar, kurumun sosyal paydaşlar tarafından nasıl algılandığını ifade eden değerler bütünü olarak tanımlanabilir.

Charles J. Fombrun'a (1996) göre kurumsal imaj, "bir kurumun geçmiş eylemlerinin ve gelecekteki imajının algılanan temsilidir, tüm hedef grup için ve rakiplere göre toplam bir imaj oluşturur." İkinci tanım kurumsal ilişkiye vurgu yapmaktadır.

Rindova ve ark.'nın tanımına göre. (2005: 1033)'e göre itibar, paydaşların bir kuruluşun rakiplerine kıyasla değer yaratma becerisine ilişkin algıdır. Rindova ve diğerleri şirket itibarını iki boyuttan oluşan bir kavram olarak görüyorlar. Bu boyutlar algılanan kalite ve itibar olarak etiketlenmiştir. İtibarın algılanan kalite boyutu, paydaşların bir kuruluşun kaliteli ürünler üretebileceğine ilişkin algısını ifade ederken, paydaşların aklına ilk gelen boyut itibar boyutudur. Ayrıca bu araştırmanın farklı alanlarındaki itibar tanımlarının özet tablosuna baktığımızda, farklı yaklaşımlara rağmen tanımların iki noktada hemfikir olduğu ortaya çıkıyor: Birincisi, itibar, sosyal bilişlerle ilgilidir; bilgi, izlenimler, algılar ve inançlardır. Bu sosyal düşünceler dış gözlemcilerin zihnindedir (Rindova, Williamson, Petkova, 2010). Barnett, Jermier ve Lafferty (2006), 49 çalışmadaki kurumsal itibar tanımlarını incelemiş ve bunları üç ana grupta gruplandırmıştır:

- "Farkındalık" grup tanımları, itibar ve paydaş algılarına dayalı referansları içerir.
- "Derecelendirme" grubundaki tanımlar itibar kavramını bir değerlendirme, derecelendirme, değerlendirme veya ölçüm olarak ifade etmektedir.
- "Varlıklar" olarak adlandırılan üçüncü grubun tanımlarında itibar, şirket için değer ve anlam yaratan bir kavram olarak ele alınmaktadır. Bu grupta itibar, maddi veya manevi bir kaynak anlamına gelir. Tüm bu gruplamalardan sonra yazarlar itibarı "bir şirketin zaman içindeki ekonomik, sosyal ve çevresel etkilerinin bir gözlemci tarafından değerlendirilmesine dayanan genel değerlendirmeler" olarak tanımlamaktadır (Barnett, Jermier ve Lafferty, 2006).

Fombrun ve van Riel (1997), itibar kavramının farklı disiplinlerde nasıl ele alındığını araştırmış ve altı farklı kavramı incelemiştir. Disiplinli bir bakış açısıyla tanımlanmış bir kurumsal imajdır.

- Finansal (ekonomik) açıdan bakıldığında itibar mali göstergeler olarak görülmektedir.
- Stratejik bir perspektiften bakıldığında itibar, değerli, maddi olmayan bir varlıktır.
- Pazarlama açısından itibar, genellikle ürün imajı olarak anılır ve konuyu müşterinin bakış açısıyla ele alır.
- Kuruluş açısından itibar, iç çıkar gruplarının kuruluş hakkındaki algısı ve deneyimi anlamına gelir.
- Sosyolojik bakış açısına göre itibar meşruiyetin bir göstergesidir. Şirketin kurumsal alandaki beklenti ve standartlarla ilgili performansına ilişkin genel değerlendirmeleri yansıtır.
- Muhasebe açısından itibar, parasal değer üreten maddi olmayan bir varlık olarak kabul edilir.

Kurumsal imaj, literatürde sıklıkla imaj ve kimlik ile eşanlamlı olarak kullanılmaktadır. Fombrun ve van Riel (1997), kurumsal kimliği imaj ve itibar kavramlarından ayıran en önemli unsurun, kimliğin özellikle iç paydaşlara yönelik olmasıdır. Kurumsal imaj öncelikle dış paydaşların algılarıyla ilgilidir. Başka bir deyişle şirketin itibarı, tüm paydaşların kuruma, iç kimliğe ve dış imaja ilişkin görüşlerini içeren kapsamlı bir kavram olarak değerlendirilebilir (Davies vd., 2003). Ural (2002), imaj ve itibarın iş dünyasında kazananları ve kaybedenleri belirleyen en önemli faktörlerden biri haline geldiğini vurgulamıştır. Bu bağlamda Uzunoğlu ve Öksüz (2008), kurumların itibarının sürekli tehdit altında olduğunu ve kurumsal itibar riskinin yapılandırılmış planlarla yönetilmesi gerektiğini savunmuştur. İtibar risklerini yönetmek elbette zordur ancak bu riskler etkin bir şekilde yönetilemezse gelirlerin azalması, maliyetlerin artması, tedarikçi ve müşteri kaybı, çalışan hareketliliğinin artması gibi olumsuz sonuçlar kaçınılmazdır (Uzunoğlu ve Öksüz, 2008). Karatepe (2008) şirketlerde kurumsal itibar yönetiminin önemini şu şekilde açıklamıştır, 20. yüzyılın başında yöneticilerin planlama, organize etme, düzenleme ve kontrol etme gibi klasik görevleri vardı. Zamanla bu fonksiyonlara halkla ilişkiler, inovasyon ve değişim yönetimi, müşteri ilişkileri, entelektüel sermaye, stratejik yönetim gibi yeni kavramlar eklenmiştir. Üst düzey bir yöneticinin asıl görevi, her bakımdan "iyi bir şirket" hakkında kamuoyunda bir izlenim yaratmak ve sürdürmektir. Bu nedenle kurumsal itibar yönetimi işletmeler için vazgeçilmezdir. Birçok araştırmacı, güçlü bir kurumsal itibarın firma için çok olumlu sonuçlar doğurduğunu tespit etmiştir (Brammer ve Milligton, 2005; Boyd vd., 2010). Seitel (2016) kurumsal itibarın bir şirkete, müşterileri ürünleri almaya ikna etmek ve bunları başkalarına tavsiye etmelerini sağlamak, yatırımcıların kuruluşa yatırım yapması, yetenekli çalışanları şirkete çekmek, güçlü ortaklarla işbirliğinde bulunmak ve kriz durumlarında insanlara yardımcı olmak gibi faydaları olduğunu savunmaktadır. Kısaca itibar kavramının, sınırları net olarak çizilemeyen, birbirine komşu birçok kavramla iç içe olan bir olgu olarak tanımlanabileceği ifade edilebilir. Çeşitli alanlardan araştırmacılar farklı teorilere dayanarak bu kavramı gerçekleştirmeye çalışmaktadırlar. Sınırlarını çizmeye, süreci tanımlamaya ve etkilerini test etmeye çalıştıkları görülmektedir.

Kurumsal itibarın tanımlanmasında günümüzde en çok kullanılan teoriler kurumsal teoridir. Kurumsal teori, bir organizasyon ile çevresi arasındaki etkileşimleri inceleyen işletme yönetimi felsefesinin temel yaklaşımlarından biridir. Kurumsal teoriye göre paydaşların firmalardan farklı beklentileri vardır. Firmalar bu beklentileri karşılayarak çevrelerine uyum sağlamaya çalışmaktadır. Firmaların çevresel desteği, sürekliliği ve meşruiyeti, iş ortamına nasıl tepki verdiklerine bağlıdır (Meyer ve Rowan, 1977; DiMaggio ve Powell, 1983; Suchman, 1995). Pfeffer ve Salancik (1978) firmaların çeşitli paydaşlardan nasıl destek aldığını anlamak için ait oldukları daha geniş sosyal bağlamla nasıl ilişki kurduklarına dikkat edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu bağlamda iş ortamı, iş düzenlemelerini etkili bir şekilde etkileyen en önemli faktörlerden biridir. Yeni kurumsal teorinin öncüleri DiMaggio ve Powell (1983), Meyer ve Rowan'ın (1977) çalışmasının ardından kurumların neden benzer hale geldiği

sorusuna cevap aramışlardır. Kurumsal teorinin temelinde yatan felsefe, örgütlerin yapı ve süreçlerinin, içinde buldukları kurumsal çevreye uyum sağladıklarında ortaya çıkan olgudur. Kuruluşların hayatta kalabilmesi için teknolojik açıdan verimli olmaları gerekir. Kendileri olmanın yanı sıra o ortamdaki kurumları da takip ederek kendilerini meşrulaştırmaları gerekmektedir. Sonuç olarak aynı örgütsel alanda yaşayan örgütler, belirli rasyonel gereksinimleri ne olursa olsun benzer kurumlara bağlı kalmak zorunda oldukları için yapısal olarak eşbiçimli hale gelirler (Özen, 2007). Yeni teoride izomorfizm olarak karşımıza çıkan bu asimilasyon süreci, benzer özelliklere sahip farklı firmaların homojenleşmesini açıklamak için kullanılmaktadır. Meyer ve Rowan (1977) kurumsal yaklaşımdaki eşbiçimliliği şu şekilde açıklamaktadır: Örgütlerin mevcut faaliyet alanlarında rasyonelleştirici mitler gelişirken, örgütler de yapılarını bu mitlerle eşbiçimli olacak şekilde geliştirirler. Her organizasyon yapısı başlangıçta farklılıklar içerebilir. Öte yandan zamanla, kurumsal alanda örgütleri benzer olmaya zorlayan baskılar ortaya çıkar (Meyer ve Rowan, 1977). Bu ifadeden de anlaşılacağı üzere Meyer ve Rowan, kurumsallaşmış uygulama ve değerleri rasyonelleştirilmiş mitler olarak kabul etmektedirler. DiMaggio ve Powell (1983) çalışmalarında izomorfizme neden olan 3 tip basınçtan bahsetmektedir. Bunlar; yasal zorunluluklardan kaynaklanan zorlayıcı eşbiçimlilik, mesleki baskıdan kaynaklanan normatif eşbiçimlilik ve taklitçi eşbiçimlilik başarılı organizasyonların örnekleri olarak karşımıza çıkmaktadır (DiMaggio ve Powell, 1983). Yukarıda da belirtildiği gibi yeni kurumsal teorinin temel hedeflerinden biri, firmaları faaliyet gösterdikleri ortamın bir parçası haline getirerek meşruiyet kazanmalarınıdır (Meyer ve Rowan, 1977). Dolayısıyla kurumsal teori ile meşruiyet teorisi birbirini tamamlamaktadır. Suchman (1995) meşruiyet teorisini bir kurumun işleyişi olarak tanımlamaktadır. Mevcut toplumsal norm, değer ve inançlara göre istenilen, doğru veya uygun bir şekilde yapılması gerektiği algısı veya varsayımı olarak tanımlanmaktadır. Bu teoriye göre kurumlar, itibarlarını güçlendiren ve çevresel onay alan faaliyetlerle varlıklarını meşrulaştırmaktadır. Kurumsallaşma şirketlerin sadece meşruiyetini değil aynı zamanda itibarını da etkilemektedir. Başka bir deyişle, eşbiçimli baskılar sonucunda kurumsallaşmış firmalar meşruiyet ve itibarla ödüllendirilmektedir (Wright ve Rwabizambuga, 2006). Bu bağlamda itibar ve meşruiyet kavramları arasındaki ilişkiye dikkat etmek gerekmektedir.

King ve Whetten (2008) meşruiyet ve itibar kavramını, bir kurumun eylemlerinin çıkar gruplarının değerlendirmelerine dayanarak kabul edilmesi olarak tanımlamaktadır. Her iki kavram da şirketlerin operasyonlarını geliştirmek için kullandıkları maddi olmayan varlıklarla ilgilidir. Ancak bu kavramlar arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır. Meşruiyet, örgütlerin sosyal beklentilere ve normlara uyduğu algısı iken, itibar ise örgütleri emsallerinden ayırmaya dayanmaktadır (King ve Whetten, 2008). Başka bir deyişle, meşruiyet kurumlar arasındaki benzerliklere odaklanırken, itibar kurumlar arasındaki farklılıklarla ilgilenmektedir (Bitektine, 2011; Petkova, 2016).

1.1.4. Kurumsal sürdürülebilirlik kavramının uygulama modelleri

Kurumsal sürdürülebilirlik kavramı, günümüz iş dünyasında önemli bir yer tutmaktadır. Şirketlerin faaliyetlerini sürdürürken çevresel, sosyal ve ekonomik etkilerini göz önünde bulundurması, sürdürülebilirlik ilkelerine uygun hareket etmesi gerekmektedir. Bu nedenle, kurumsal sürdürülebilirlik kavramının uygulama modelleri üzerine çalışmalar yapılmaktadır. Bir şirketin sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşabilmesi için çeşitli uygulama modelleri kullanılabilir. Bu modeller, şirketin faaliyetlerini çevresel, sosyal ve ekonomik açıdan sürdürülebilir hale getirecek stratejileri içermektedir. Çevresel açıdan sürdürülebilirlik için şirketler, enerji verimliliği, atık yönetimi ve su tasarrufu gibi konulara odaklanmalıdır. Enerji verimliliği sağlamak için yenilenebilir enerji kaynaklarına geçiş yapılabilir veya enerji tüketimi azaltılabilir. Atık yönetimi ise geri dönüşüm ve geri kazanım gibi uygulamaları içermektedir. Su tasarrufu ise suyun etkin bir şekilde kullanılması ve su kaynaklarının korunması anlamına gelmektedir. Sosyal açıdan sürdürülebilirlik ise şirketin çalışanları, tedarikçileri ve toplumla olan ilişkilerine odaklanmaktadır. Şirketler, çalışanların eğitim ve gelişimine önem vererek onların yeteneklerini geliştirebilir ve motivasyonlarını artırabilir. Aynı zamanda, tedarikçilerle yapılan işbirlikleri ve toplumla gerçekleştirilen sosyal sorumluluk projeleri de sosyal açıdan sürdürülebilirliği destekleyen uygulamalardır. Ekonomik açıdan sürdürülebilirlik ise şirketin finansal performansını ve uzun vadeli büyüme stratejilerini içermektedir. Şirketler, maliyetleri azaltmak için verimlilik projelerine odaklanabilir ve yeni pazarlara giriş yaparak gelirlerini artırabilir. Aynı zamanda, şirketlerin finansal raporlama süreçlerini iyileştirmesi ve paydaşlarla etkili iletişim kurması da ekonomik açıdan sürdürülebilirlik için önemlidir. Kurumsal sürdürülebilirlik kavramının uygulama modelleri, her şirketin özel ihtiyaçlarına ve sektörüne göre farklılık gösterebilir. Ancak, çevresel, sosyal ve ekonomik açıdan sürdürülebilirlik ilkelerini benimseyen ve bu ilkeleri faaliyetlerine entegre eden şirketler, gelecekte başarılı olma şansını artıracaktır. Bu nedenle, şirketlerin kurumsal sürdürülebilirlik kavramını benimsemesi ve uygulama modellerini geliştirmesi önemlidir.

1.1.4.1. Stead ve Stead Uygulama Modeli

Stead ve Stead modeli, organizasyonların sürdürülebilir bir şekilde yönetilmesi için geliştirilmiş bir yönetim modelidir. Bu model, işletmelerin finansal, sosyal ve çevresel açıdan sürdürülebilir bir şekilde faaliyet göstermesini hedeflemektedir. Stead ve Stead modeli, işletmelerin karar alma süreçlerinde sadece finansal faktörleri değil, aynı zamanda sosyal ve çevresel faktörleri de göz önünde bulundurmasını önermektedir. Bu sayede işletmeler, sadece kâr elde etmek değil, aynı zamanda toplumsal ve çevresel sorumluluklarını da yerine getirmiş olacaklardır. Bu modelde, işletmelerin sürdürülebilirlik hedefleri belirlenirken, finansal, sosyal ve çevresel faktörlerin tamamı dikkate alınır. İşletmeler, kâr elde etmek için yaptıkları faaliyetlerin sosyal ve çevresel etkilerini de göz önünde bulundurarak, sürdürülebilir bir gelecek için çalışırlar. Stead ve Stead modeli, işletmelerin sadece kâr elde etmek için değil, aynı

zamanda toplumun ve çevrenin de faydasını gözeterek faaliyet göstermelerini önermektedir. Bu sayede işletmeler hem kârlı olacaklar hem de toplumun ve çevrenin refahına katkıda bulunacaklardır.

Bu model, bir işletmenin uzun süre sürdürülebilirliğini sağlayabilecek içerikleri barındırmaktadır. Bu modele göre şirketler toplumun bir parçası olarak görülmekte ve sürdürülebilirliğin sağlanması için şirketlerin belirli bir şekilde hareket etmesi gerekmektedir. Hem kar elde edebilecekleri hem de sorumluluk alabilecekleri bu süreci başarmalarını sağlamaktır. Bu davranışlar (Welford ve diğerleri, 1998: 38-56);

- *Bütünlük*: Sürdürülebilirliği sağlamak için içinde yaşadığımız evrenin alt sistemleri arasında karşılıklı ve dengeli bir ilişki sağlanmalıdır.
- *Gelecek nesil*: Gelecek nesillerin kararlarına ve düşüncelerine önem vermek, ekolojik ve ekonomik denge açısından önemli bir faktördür.
- *Toplum*: Ekolojik ve ekonomik dengenin korunması en önemli şeydir. Bunun bir yolu toplumu bir bütün olarak oluşturan unsurları değerlendirmektir.
- *Kalite*: Ürün ve hizmetlerin uluslararası standartlara uygunluğu ve ihtiyaçları karşılama yeteneğidir.
- *Küçüklük*: Küçük ölçekli düşünce ve fikirler, sürdürülebilir kalkınma açısından kuruluşlar için daha uygun bir yoldur.

Stead ve Stead (1992), sürdürülebilirliğin ticari organizasyonların temel değeri olması gerektiğini ileri sürmektedir. Şirketlerin uzun vadede hayatta kalmalarını sağlayacak stratejik vizyonunu desteklemektedir. Şirketler temel faaliyetlerini kar elde etmek amacıyla yürütselede, sürdürülebilirliği sağlamak için çevresel sorumluluğun tamamını yerine getirmek zorundadırlar. Bu vizyon, sağlıklı bir ekosistem ile ekonomik başarının birbirine bağlı olduğunu ve uzun vadede hayatta kalmak isteyen işletmelerin kendilerini daha geniş toplumun ve doğal çevrenin bir parçası olarak görmesi ve bu yönde çalışmaya devam etmesi gerektiğini göstermektedir (Roome, 1998:83).

Stead ve Stead modeline göre temel değerler şu şekilde sıralanabilir (Eş, 2008:34):

Yeni nesil: Gelecek nesillerin stratejik kararlarda dikkate alınarak önemsenmesi, finansal ve çevresel dengenin sağlanmasında önemli bir faktör olacaktır.

Şirket: Bireylerin ve işletmelerin değerinden oluşan topluma kazandırılan değer, ekosistemin dengesinin korunmasını sağlayacaktır.

Dürüstlük: Ekosistemimizin sürdürülebilirliğini sağlamanın koşulu, gezegenimizin birbirine bağlı farklı alt sistemleri arasındaki dengeyi sağlamaktır.

Kalite: Kalite sadece kusurlu ürün yüzdesinin hesaplanması değil, aynı zamanda bir şirketin ürün ve hizmetlerinin ne olması gerektiğine dair bir algıdır.

1.1.4.2. Gladwin, Kennely ve Klause Uygulama Modeli

Gladwin'e göre iş liderlerinin ihtiyaç duyduğu durumlar aşağıda sıralanmıştır (Şeker, 2018:32);

- Şirketlerinin sosyal ve çevresel sürdürülebilirlik konusunda paylaştığı vizyondan ilham almak,
- Sürdürülebilir davranışı yönlendiren ve destekleyen bir organizasyon kültürü (örneğin değerler ve düşünce kalıpları) oluşturmak,
- Sürdürülebilirliğin sunduğu ihtiyaçlar ve fırsatlar (örneğin yeni ürünler, yeni pazar segmentleri ve yeni coğrafi odak) hakkında hızlı ve etkili bir şekilde bilgi edinmek için kuruluşun desteklenmesi,
- Sürdürülebilir davranışsal çerçevede kurum çalışanlarının inisiyatif almalarını ve sorumluluk üstlenmelerini sağlamak,
- Sürdürülebilirlik için ihtiyaç duyulan organizasyonel uzmanlığın geliştirilmesi (örneğin planlama, değerlendirme ve ölçüm sistemleri),
- Tüm şirket paydaşlarını (örneğin hissedarlar, müşteriler, tedarikçiler, yatırımcılar, çalışanlar vb.) şirketin sürdürülebilir davranışını desteklemeye ikna etmek,
- Sürdürülebilir kalkınmayı desteklemek için kamu politikası değişikliğine katkıda bulunmak.

1.1.4.3. Van Someren Uygulama Modeli

Van Someren modeli sürdürülebilirliğin çevresel boyutunu ele almaktadır. Ürünlerin işlenmesi, yeniden kullanılması, üretilmesi ve geri dönüştürülmesi ilkelerine dikkat çeker. Bu model, işletmelere uzun vadeli bir vizyon kazandırırken, aynı zamanda ekolojik atıkların ağırlığını ve riskini en aza indirmek, kaynak kullanımını minimumda tutmak, ürün yeniliklerini, süreçlerini ve düzenlemelerini büyütmek gibi özellikler de katmaktadır (Eş, 2008:36).

Van Someren Uygulama Modeli, birçok alanda kullanılabilen ve sonuç odaklı bir yöntemdir. Bu model, özellikle yapay zeka ve doğal dil işleme alanında büyük ilgi görmektedir. Van Someren Uygulama Modeli, bir metin girdisi alır ve bu girdiye uygun bir çıktı üretir. Bu çıktı, genellikle kullanıcının taleplerine veya belirli bir amaca yönelik olarak tasarlanmıştır. Van Someren Uygulama Modeli'nin temel amacı, kullanıcıların ihtiyaçlarına uygun ve anlamlı çıktılar üretmektir. Bu model, geniş bir veri seti üzerinde eğitilir ve bu veri setindeki desenleri öğrenir. Sonrasında, yeni bir metin girdisi aldığı anda bu desenleri kullanarak uygun bir çıktı üretmektedir. Bu modelin bir diğer önemli özelliği, dilin yapısını anlayabilmesidir. Türkçe gibi karmaşık bir dilde çalışabilen Van Someren Uygulama Modeli, cümlelerin yapısını ve kelime anlamlarını dikkate alarak çıktı üretir. Böylece, kullanıcıların istedikleri sonuçları daha doğru bir şekilde elde edebilmesini sağlamaktadır. Van Someren Uygulama Modeli'nin bir diğer

avantajı da hızlı ve etkili çalışmasıdır. Bu model, büyük miktardaki veriyi hızlı bir şekilde işleyebilir ve sonuçları anında üretebilir. Bu özellik, özellikle büyük veri setleri üzerinde çalışan projeler için büyük bir avantaj sağlamaktadır (Eş, 2008:36).

1.1.4.4. Welford Uygulama Modeli

Welford, 1997 yılında sürdürülebilir işletmecilik bağlamında iki farklı örnek sunmuştur. İlk örnek, işin sürdürülebilirliğini sağlama sürecine üç boyutlu (insan, gezegen ve ürün) bir yaklaşımı içermektedir. Bireylerin genel sosyal koşullarını, gezegen üzerindeki ekolojik etkisini ve ürünlerin mali sağlığını ölçmeye yardımcı olmak için bir dizi araç kullanılmıştır. Bu yaklaşımın temel amacı olumsuz etkileri azaltmak ve karı artırmaktır. Welford modelinde hedeflerin belirli araçlara bağlı olması, ölçülebilir ve raporlanabilir olması faydalıdır (Eş, 2008:36). Welford (1997) ikinci modelinde, önceki birçok yaklaşımla karşılaştırıldığında sürdürülebilirliğin çevresel boyutlarının yanı sıra sosyal ve etik yönlerine de odaklanmaktadır. Bu modelin içeriği; 6E'ye dayanmaktadır. Bunlar çevre, güçlendirme, ekonomi, etik, eşitlik ve eğitim. Model sürdürülebilir üretimden yararlanılmaktadır.(Şeker, 2018:36). Aşağıdaki tabloda şirketin politikaları ve araçları sunulmaktadır.

Tablo 1.1.Sürdürülebilir kalkınmada politika araçları

Politika Alanı	Göstergesel Araçlar
Çevre	<ul style="list-style-type: none"> Yaşam döngüsü analizi Çevresel yönetim sistemleri ve kontroller Fonksiyonellik değerlendirmesi Kaynak yönetimi
Güçlendirme	<ul style="list-style-type: none"> Takım ruhu oluşturma Katılım Eşit fırsat Hakların bildirilmesi
Ekonomi	<ul style="list-style-type: none"> Karlar/Cirolar İstihdam Kalite Uzun vadeli yatırım
Etik	<ul style="list-style-type: none"> Hedeflerin şeffaflığı Sorunlara açık olma Dürüstlük Değerlerin bildirilmesi
Eşitlik	<ul style="list-style-type: none"> Adil ticaret politikaları ve aktiviteler Gelişime destek Bursalar/hibeler
Eğitim	<ul style="list-style-type: none"> Eğitim/geliştirme Müşteriyi bilgilendirme Toplum katkısı sağlamak Kampanyalar

1.1.4.5. Shristava ve Hart Modeli

Bu model işletmelerin geleneksel yönetim anlayışı yerine çevreye duyarlı yönetim anlayışını benimsemesi gerektiğini, üründen paketlemeye, işletme fonksiyonlarından ortakların refah anlayışına kadar işletmenin tüm departmanlarında ve tüm fonksiyonlarında doğayla uyum içinde, doğal kaynakların kıt kaynaklar olduğu bilinciyle atık yönetimi, kaynak yönetimi gibi tüm konularda işletmenin çevreye duyarlı yönetim anlayışını benimsemesi gerektiğini ifade etmektedir.

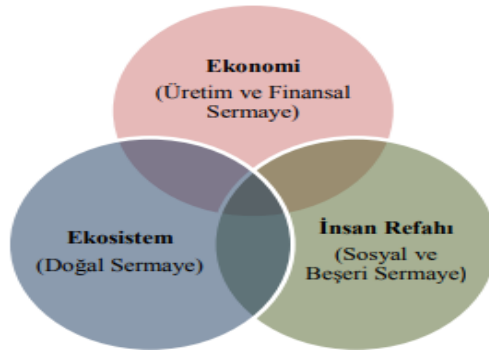
1.2.Yeşil Ekonomi

Yeşil ekonomi ilk olarak 1980'lerin sonunda çevre sorunlarını çözmek için kullanılmıştır. Ekonomik kavram, 2008 küresel mali krizinden sonra birçok uluslararası kurum ve kuruluş tarafından uygulanan bir yaklaşım haline gelmiş, işsizlik, sosyal adaletsizlik gibi birçok sosyo-ekonomik sorunun çözümünde yeşil ekonominin etkili olabileceğini gösteren birçok çalışma yapılmıştır. Son yıllarda devletin öncülüğünde uygulanan çevre stratejilerinde yeşil ekonomi daha fazla öne çıkarılmış ve bir dönüşüm stratejisi olarak tanımlanmıştır. Bu araştırma kapsamında yeşil ekonominin ekonomik, sosyal ve çevresel dönüşüm potansiyeline sahip olup olmadığı tartışılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre yeşil ekonomi, yeşil geçişin sağlanmasında önemli bir rol oynamaktadır. Ancak ekonomik ve sosyal dönüşüm potansiyeli çevresel kaygılara göre daha düşüktür. Çünkü yeşil ekonomi, istihdamı artırmak gibi yöntemlerle sosyo-ekonomik sorunları azaltmakta ancak sosyal adaletsizliği tamamen ortadan kaldıramamaktadır. Yeşil ekonomi hakkında bir diğer önemli sorun ise yüksek refah düzeyine sahip ülkeler ile düşük gelir düzeyine sahip ülkeler arasındaki gelir farkının azaltılmasında faydalı görülmemesidir. Yeşil ekonomik modelde refah düzeyi yüksek ülkeler çevresel mal/hizmet üretiminde öncülük edecek ve düşük gelirli ülkelere rekabet şansı vermeyecektir. Literatürde dönüşüm ve geçiş gibi kavramlara sıklıkla rastlanmaktadır. Bu kavramlar arasında ekonomik, sosyal ve çevresel değişim ve yeni durumları tanımlamak için kullanılmaktadır. Bu kavramların ilişkili olması ve yakın anlamlara sahip olması nedeniyle araştırmalarda sıklıkla birbirinin yerine kullanılmaktadır. Bu kavramlar sıklıkla küresel ısınma nedeniyle ortaya çıkan çevresel, ekolojik ve sosyal sorunların çözümüne yönelik geliştirilen yaklaşımların etkisinin ölçeğini ve büyüklüğünü ifade etmek için kullanılmaktadır. 1970'lerden bu yana çevre kirliliği ve küresel ısınma gibi konuları kabul etmek ve ele almak amacıyla çeşitli uluslararası toplantılar düzenlenmiştir. Bu toplantılarda elde edilen sonuçlar, yeşil ekonomiye yönelik çevre politikalarının geliştirilmesine büyük katkı sağlamıştır.

Yeşil ekonomi, Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) tarafından insan refahını ve sosyal eşitliği geliştirirken çevreyi korumak olarak tanımlanmaktadır. Riskleri ve zararları en aza indirmeyi amaçlayan bir politika olarakta tanımlanmaktadır (UNEP, 2011). Fiziki, beşeri ve doğal sermayenin en iyi ve verimli kullanımı sürdürülebilir kalkınmaya bağlıdır ve bunu

başarmanın yolu da yeşil ekonomiden geçmektedir. Yeşil ekonomi aynı zamanda düşük karbonlu ekonomi olarak da tanımlanabilir (Topçu, 2018). Ayrıca yeşil ekonominin temel hedefleri arasında küresel ekonomiyi canlandırmak, sürdürülebilir ve kapsayıcı büyümeyi sağlamak, yeni istihdam sektörleri yaratarak iş kayıplarını önlemek ve şirket ekonomisini iyileştirmek yer almakta ve korunmasız grupların korunmasını desteklemektedir (UNEP, 2011).

Yeşil ekonomi, büyümenin kaynak tüketiminin azaltılmasıyla da mümkün olabileceğini ileri sürmektedir. Yenilenebilir enerji ve atık arıtma gibi yeşil ekonominin temelini oluşturan sektörlerde istihdam ve yatırım hacimlerinin artması, yeşil ekonomiye geçişin önemli bir işaretidir. Üretimde kullanılan enerji nereden geliyor? Ekonomide hammadde kullanım sıklığını ve atık endüstrisinin organizasyon derecesini ve ayrıca ekonomik büyüme ile çevreye verilen zarar arasındaki ayırım derecesini ölçmek mümkündür. Yeşil ekonomiye geçiş aynı zamanda ekonomik refah, yoksulluk ve doğal kaynakların geri kazanılması olarak da anlaşılabilir.



Şekil 1. 2.Yeşil ekonomi

Yeşil ekonomi, sosyal adalet kavramını çevre aktivistlerini ve çevrecileri desteklemektedir. Politikacıların etkisiyle radikal değişimi destekleyen bir yaklaşımdır. Yeşil ekonomi, yeşil işler olarak adlandırılan meslek gruplarının aşırı kirli mesleklere karşı büyümesini ve genişlemesini desteklemekte ve büyümenin bu ticari faaliyetler yoluyla sağlanabileceğini savunmaktadır. Dolayısıyla yeşil ekonominin ekonomik faaliyetin sosyal ve insani yönlerini ön planda tuttuğu söylenebilir. Örneğin yeterlilik sorusu, temiz çevre, üretim koşulları, çocuk işçiliği, sosyal sigorta, sağlık sigortası gibi gıda ekonomisinin temelini oluşturan unsurların durumunu dikkate almaktadır. Emek haneleri, sosyal ve çevresel faktörler, para ve finansal piyasalar yeşil ekonomide çevresel sürdürülebilirlik göstergelerini anlamak için aşağıdaki göstergeler geliştirilmiştir (Aşıcı ve Şahin, 2012):

- Çevresel sürdürülebilirlik endeksi
- Eko-verimlilik endeksi
- Çevresel hassasiyete ilişkin el kitabı
- Ekonomik refah ve sürdürülebilirlik endeksi

Yeşil ekonomi aynı zamanda ekonomik faaliyetlerin doğa üzerindeki etkisini de dikkate almaktadır. “Bir birim milli gelir elde etmek için kullanılan doğal kaynak miktarı zaman içinde nasıl değişmektedir gibi sorulara çözüm bulmaya çalışır. Aslında, ekonomik faaliyetlerin çevresel sonuçlarını daha gerçekçi bir şekilde ortaya koyan yeni milli gelir ölçüm yöntemlerinin önemini vurgulamaktadır. Bu nedenle doğal sermaye ve yeşil ekonomik çevre üzerine araştırmalar sonucunda ekonomi (imalat ve finans), insan mutluluğu (toplum ve insan kaynakları), ekosistem (doğal sermaye) ve bunun ekonomik rejim içerisinde doğrudan değeri olan bir ekonomi olduğu söylenebilmektedir (Kılıç, 2012). Bu tartışmanın da gösterdiği gibi, yeşil ekonominin önemli bir bileşeni çevre dostu üretim ve tüketimdir. Buradaki sorumluluk iş dünyasına aittir. Ekonomi ve ekosistemdeki her şey birbirine bağlıdır çünkü sınırlı kaynaklar sonsuza kadar kullanılamaz. Bu nedenle insan faaliyetlerinin doğayla uyumlu olması gerekmektedir (Lawson, 2006). Yeşil ekonomik sistemler gelecek nesilleri hesaba katmakta ve insanların bugünkü eylemleri nedeniyle gelecek nesillerin daha az tüketmek zorunda kalacağını ve mutsuz olacağını varsaymaktadır. Bu durum nesiller arası eşitsizliğe yol açmaktadır. Dolayısıyla yeşil ekonomi ekonomik ve sosyal krizin yanı sıra çevre krizine de çözüm bulmayı amaçlamaktadır (Yalçın, 2016). Bu bağlamda yeşil ekonomi, doğayı ve insan refahını korumak için kamu ve özel kaynakların kullanılmasını amaçlayan bir politika aracı olarak tanımlanabilmektedir (Aşıcı ve Şahin, 2012).

Tablo 1.2. Yeşil ekonominin iktisadi sorunları

	Kirlilik	Tüketim	Fakirlik
Gelişmiş ekonomiler	-Yüksek karbon emisyonlarından kaynaklanan sera gazları -Toksik maddeler kullanmak	-Malzemelerin kısıtlanması -Kullanılamaz/geri dönüştürülebilir	-Azınlık işsizliği -Kentsel işsizlik
Gelişmekte olan ekonomiler	-Endüstriyel emisyonlar Kirlenmiş su -Atıksu ve atıksu arıtma tesisleri ile ilgili sorunlar	-Yenilenebilir kaynakların yaygın kullanımı -Sulama suyunun israfı	Kentsel alanlara göç Nitelikli personel eksikliği Gelir dağılımında dengesizlik
Az gelişmiş ekonomi	-Gübre ve odun yakma -Gelişimin bir sonucu olarak ekosisteme verilen zarar	-Ormansızlaşma/yeşil alanlar -Gereksiz ve yüksek otlatma nedeniyle mera kaybı -Arazi kaybı	-Nüfus artışı -Çalışan kadınlar iş sektöründe alt düzey pozisyonlarda çalışması

Yukarıdaki tabloya baktığımızda farklı gelişmişlik düzeyindeki ülkelerin yeşil ekonomiye entegre olmak ve yeşil iş kültürüne geçiş için neler yapması gerektiği görülmektedir. Çünkü

gelişmiş bir ülkede yoksulluk değerlendirmeleri şehirlerde ve etnik azınlık grupları arasında işsizliğin olduğunu göstermektedir.

Tüm dünyada yaşanan küresel iklim değişikliği, kullanılabilir doğal kaynakların miktarının her geçen an azalması, hava ve su kirliliği vb. çevresel sorunlar sonucunda işletmeler yeşil ekonomi faaliyetlerine önem göstermektedir.

Sanayi devrimi sonucu başlayan, 2. Dünya Savaşı sonrasında hızlanan ve günümüze kadar olan süreçte endüstriyel üretim her geçen gün artmakta ve bununla birlikte çevre sorunları da aynı şekilde artış göstermektedir. Sera gazı ve karbondioksit emisyonları özellikle küresel iklim değişikliğinde önemli etkiye sebep olmuştur. Bu olumsuz durumun önüne geçilmesi gelecek nesiller için hayati önem taşımaktadır. Yeşil ekonomi, sosyal refah ve istihdamı arttırmayı hedeflerken çevresel etkileri azaltma çabalarıdır. Ekonomik faaliyetler artarken yıllardan bu yana çevreye olumsuz etkileri de artmıştır. Yeşil ekonomi kavramı bu doğru orantıyı ters orantılı şekilde iletme çabalarıdır. Bu bağlamda yeşil ülke ekonomileri üç gruba ayrılırlar, açık yeşil, orta derecede ekonomik yeşil ekonomi ve gelişmiş yeşil ekonomi. Bu sıralama aşağıda ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

- **Açık yeşil ekonomi**, yeşil ekonomi için ihtiyaç duyulan değişikliklerin devlet müdahalesi olmadan gerçekleşeceği bir yaklaşımdır. Yeşil ekonomiye geçiş büyümenin bir fonksiyonu olarak görülmektedir. Bu politikanın savunucuları, doğal kaynak istikrarı ve uygun fiyatların belirlenmesi gibi mekanizmalara teknolojik yenilik eklendiğinde ekonomik büyümenin devam edeceğini ve kaynakların aşırı tüketiminin önleneyeceğini savunmaktadır (Bar vd., 2011). Dolayısıyla açık yeşil ekonomi savunucularının neo-liberal vizyonu desteklediği söylenebilir. Neo-liberal küreselleşmenin ortaya çıkardığı serbest piyasa zorlukları bunun mekanizmalarla hafifletilebileceğini savunmaktadır (Stiglitz, 2016).
- **Orta ölçekli yeşil ekonomi**, bu yaklaşımın savunucuları, yeşil ekonomiye geçişin yeni işler yaratacağını ve yeni büyüme potansiyeli yaratacağını, dolayısıyla yoksullukla mücadele edeceğini savunmaktadır. Bu yaklaşımın savunucuları piyasa ekonomisinin yetersiz olduğunu savunmaktadır. Yeşil ekonomiye geçişin reformlarla mümkün olacağını düşünmektedirler. Yeşil endüstrileri teşvik eden ılımlı bir yeşil ekonominin savunucuları kahverengi endüstrilerin piyasadan kademeli olarak çekilmesi nedeniyle yeşil ekonomide kazananlar ve kaybedenler yaratacak çevresel kısıtlamaların olduğunu öne sürmektedirler (Bar ve diğerleri, 2011). Dahası, piyasa durumlarını ele almak ve yeşil düzene adil bir geçiş sağlamak için hükümet müdahalesinin gerekli olduğunu savunmaktadırlar. Bu tür yeşil ekonominin savunucuları, işçi haklarının korunması, endüstriyel kirliliğin kontrol edilmesi ve emisyonların yönetilmesi gibi faktörlere özel önem verilmesi gerektiğini vurgulamaktadırlar. Ayrıca bu unsurları öne çıkararak, yeşil ekonomiye başarılı bir geçişin sağlanması için en etkili düzenleyici güç olan devletin baskın aktör olması gerektiğini kabul etmektedirler (Duit vd., 2016).

- **Gelişmiş yeşil ekonomi**, yeşil ekonomiye ilerici bir yaklaşımla, 1960'lı ve 1970'li yıllardaki çevre hareketlerine dayalı olarak çevre bilincinin gelişmesine, kimyasallar, aşırı nüfus yoğunluğu ve gıda güvenliği gibi alanlarda farkındalığın artmasına yol açmıştır. Küresel ekonominin omurgasını oluşturan yapısal eşitlik, sürdürülebilirliğin ön şartı olarak kabul edilmektedir. Hükümetlerin yeşil ekonomiye geçmek istediğine inanılmaktadır. Liderlik ihtiyacını desteklerken sosyoekonomik düzen ve eşitliğin çoğu yerel toplulukların üyeleri ve tüm paydaşların desteğiyle sigortalanması gerektiğini savunmaktadır (Brockington,2012).

1.2.1. Yeşil ekonominin tarihsel gelişimi

2000'li yılların başından bu yana dünya çapında yaşanan sayısız kriz ve piyasa başarısızlığı, özellikle 2008 ekonomik krizi, politikacıların, akademisyenlerin ve aktivistlerin yeşil ekonomi kavramının önemini anlamasını sağlamıştır. Aynı zamanda G20 toplantılarında ve Birleşmiş Milletler gündeminde sürdürülebilir kalkınma ve yoksulluğun azaltılmasına ilişkin siyasi beyanlarda da yer almaktadır. Dolayısıyla bu politikaya olan ilginin artmasının ana nedenlerinden biri, liberal ekonomik yaklaşıma dayalı olumsuz sonuçların ortaya çıkması ve olumsuz durumları ortadan kaldırmak için önerilen yeni bir ekonomik yaklaşımın izlerinin ortaya çıkmasıdır. Çevresel riskler, açlık ve sosyal eşitsizlik kavramlarının var olması ve her geçen gün artış göstermesi ekonomik büyümenin sürdürülebilir şekilde devam edebilmesinin pek olası olmadığı fikri kabul görmeye başlamıştır (UNEP, 2009a:). 2000'li yılların başından bu yana iklim değişikliği, biyolojik çeşitlilik kaybı, petrol, gıda, su ve finansal krizler yaşanmaktadır. İnsan kaynaklı karbon emisyonlarının artması iklim değişikliği riskini de arttırmaktadır. Özellikle 2007-2008 yıllarında yaşanan akaryakıt fiyat şoku ve bunun neden olduğu gıda ve emtia fiyatlarındaki ani artış, ekonomik istikrara bağımlılık gibi yapısal zayıflıkları ve fosil yakıt talebini ve enerji fiyatları nedeniyle öngörülemeyen riskleri ortaya çıkarmıştır. Mevcut küresel gıda kıtlığı ve 2050 yılına kadar 9 milyar insanı etkilemesi beklenen gezegenin nasıl beslenebileceği konusunda uluslararası bir fikir birliği bulunmamaktadır. Ayrıca temiz su arzı ve talebi arasındaki uçurumun hem demografik özellikler hem de su kullanım alışkanlıkları nedeniyle 2030 yılına kadar genişleyeceği tahmin edilmektedir. Bu konuyla ilgili araştırmalar, 2015 yılında 2,3 milyar insanın kirli ortamlarda yaşadığını ve 844 milyon insanın temiz suya erişiminin olmadığını göstermektedir. Sonuçta pek çok kriz o döneme denk gelmiş ve birbirini etkilemiştir. Bu krizler, küresel refahı koruma ve aşırı yoksullukla mücadele çabalarını önemli ölçüde sınırlamaktadır. Aynı zamanda sosyo-ekonomik dengesizlik, sosyal istikrarsızlık ve işsizlik küresel ölçekte giderek daha ciddi hale gelmektedir. Günümüzde finansal, çevresel ve gıda krizleri gibi farklı konuların eş zamanlı olarak yaşandığı söylenebilir. Finansal krizler yabancı sermaye akışını ve dış yardımları azalttığında, yoksul ülkelerin ihtiyaç duyduğu finansman fırsatlarını dolaylı olarak olumsuz

etkilemekte, yoksulluğu ve yoksulluğa bağlı çevresel hasarı daha da artırmaktadır (Addison ve diğerleri, 2011: 461).

Yoksulluk ile çevresel kaygılar arasındaki paralellik, düşük gelirli insanların geçimlerini öncelikle doğal kaynaklara dayalı faaliyetlerle sağlamalarından kaynaklanmaktadır. Günümüzde birçok hızlı büyüme ve gelişme stratejisi fiziki, finansal ve beşeri sermaye birikimine katkıda bulunmaktadır. Ancak bu politikaların doğal sermaye statüsünün gerilemesine ve bozulmasına yol açtığı uzun yıllar boyunca göz ardı edilmiştir. Ayrıca gelir getirici doğal sermaye ve ekosistem hizmetleri de benzer bir yaklaşımı benimsemektedir. Dolayısıyla birçok krizin bu yapının doğal bir sonucu olduğu söylenebilir (Milenyum Ekosistem Değerlendirmesi, 2005a:7). Makro açıdan baktığımızda bu krizlerin büyük oranda kaynak tahsisindeki verimsizlikten kaynaklanmaktadır. Bahsedilen krizler aynı zamanda kamu politikalarının oluşturulmasında da rol oynamakta ve bu konu üzerinde doğrudan ve dolaylı olarak büyük bir etkiye sahiptir. Bu nedenle krizin aşılması için öncelikle kamu yatırımı ve tamamlayıcı politikaların hayata geçirilmesi, ardından fiyat reformunun yapılması gerekmektedir. Bu politikaların ortak özellikleri yoksulluğun azaltılması, istihdam olanaklarının artırılması, ekonomik toparlanma ve yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı teşvik edilmelidir (Barbier, 2010:170). Yenilenebilir enerji, enerji verimliliği, toplu taşıma ve sürdürülebilir tarım, ekosistemleri korumak ve biyolojik çeşitliliğe, toprak ve su kaynaklarına yatırımlar ve mevcut mali kaynaklar hâlâ büyük ölçüde yetersizdir (UNEP, 2011:14). Yenilenebilir enerjiye yönelik bu kritik öneme sahip yeşil yatırım alanları, ekonomideki zayıf kaynak tahsisi nedeniyle genişleme konusunda kısıtlanmıştır. Tarihsel olarak, ekonomiyi canlandırmak ve yönlendirmek için geleneksel politikalara ve piyasa teşviklerine güvenmek, kaynak tahsisi sorunlarını şiddetlendirmiştir. Bu politikaların temel amacı, ölçülmesi imkansız olmasa da zor olan dış sosyal ve çevresel faktörleri göz ardı ederek ticari faaliyetlerin büyümesini sınırlamaktır. Bu politikaların başında gelen teşvik sistemleri, genel eğilimleri tersine çevirmede en etkili kamu politikaları arasında yer almaktadır. Kamu politikası reformu, sosyal ve çevresel dışsallıkları göz ardı ederken, kaynak tahsisini bozan değişen fiyatlandırma uygulamalarını ve olumsuz teşvikleri içerir. Bir diğer önemli politika konusu da özellikle gelişmekte olan ülkelerde daha acil bir konu olan, özel yatırımla desteklenen kamu yatırımlarıdır (UNEP, 2010a:6). Ekonominin tamamının gidişatına ilişkin ana çerçeveyi belirleyen devlet politikası belgelerinden biri kalkınma planlarıdır. Ülkemizde ilk kez Onuncu Kalkınma Planı'nda (2014-2018) yeşil ekonomi ve yenilenebilir enerji kavramları kapsamlı bir şekilde tanımlanmıştır. Bu planda ekonomik büyümenin yenilenebilir enerjiye uygun olarak sağlanması gerektiği vurgulanıyor. Bu amaçla kontrol mekanizmalarının daha etkili olacağı da ileri sürülmüştür (Özen vd., 2015).

1.2.2. Yeşil ekonominin önemi

Daha önce yapılan bir dizi çalışma ve rapor, özellikle de 2010-2011'de yayınlanan Birleşmiş Milletler Çevre Programı raporu, ekonomik ve sosyal yönlere odaklanmış ve bunların ekolojik yeşil ekonomiye doğru ilerlemenin hayati önemini vurgulamıştır. Doğal kaynakların aşırı kullanımı, karbon ve çeşitli gazların artmasına neden olarak küresel ısınmaya ve bunun ozon tabakasına doğrudan etkisine, atmosfer sıcaklıklarının artmasına, deniz ve okyanuslardaki balık popülasyonlarının azalmasına, okyanus asitlenmesine, aşırı avlanma ve katı madde birikimine yol açmıştır. Bu sorunlar çözülemediğinde ve biriktiğinde kriz küresel bir krize dönüşecektir. İnsanların tüm bu çevre sorunlarıyla mücadeleye yardımcı olacak yeni anlayış yolları bulmaları gerekmektedir (Rençber, 2018). Yeşil ekonomi, çevre ve kaynaklarımızla ilgili olumlu faaliyetleri teşvik ederek çevre sorunlarını çözmemize yardımcı olmaktadır. Yeşil ekonominin enerji ve atık yönetiminin yanı sıra çevresel kaynak kullanımı gibi tüm farklı sektörlerde yenilenebilir enerji kaynaklarına alternatifler sunmayı ve yeşil yatırım yoluyla yeni ekonomik kalkınma süreci modelleri önermeyi amaçladığı ileri sürülmektedir. Yeşil ekonomiye geçişte, ekonominin tüm sektörlerinde enerji ve kaynak kullanımının sağlanması arzu edilen temel hedeftir. Bu Çevre Programı'nın Yeşil Ekonomi Raporu, yeşil ekonomi planının bir parçası olarak tarım, sanayi ve kentsel hizmetler sektörlerinde artan verimliliğin aşırı su talebini azaltacağını ve su seviyesine doğrudan etki edeceğini belirtmektedir. Ayrıca ekonominin tüm sektörlerinde yenilenebilir enerjiye geçiş ve enerji verimliliği, para tasarrufu yaparak ekonomiyi artan enerji fiyatlarından kaynaklanan şoklardan koruyacaktır. Düşük karbonlu elektrik üretiminin geliştirilmesi, enerji sektörünün daha yeşil hale getirilmesi anlamına gelmektedir. Yenilenebilir enerji kaynaklarına yapılan yatırımların 2050 yılına kadar iki katına çıkarak toplam birincil enerji talebinin dörtte birinden fazlasına ulaşması planlanmaktadır(UNEP, 2011).

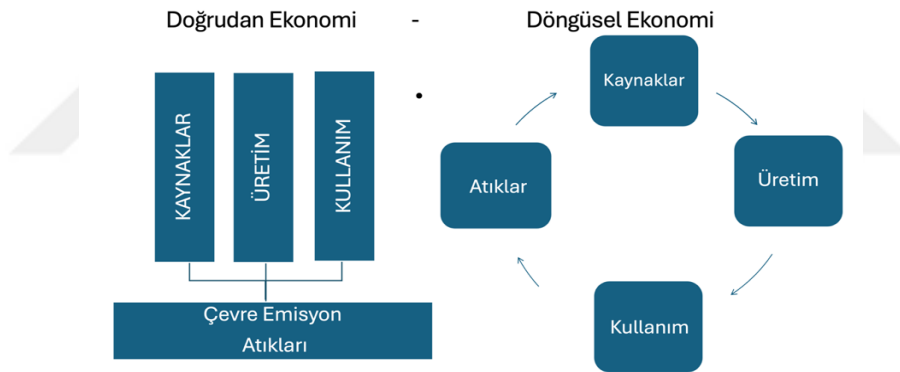
Nasba, Rahmun ve Tubna (2019) tarafından yapılan bir çalışmada yeşil ekonomiye geçişin yenilenebilir enerji, atık yönetimi, geri dönüşüm ve eko-turizm gibi çeşitli alanlarda çok sayıda "yeşil iş" yaratacağı öngörülmektedir. Sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması, yalnızca ekonomik ve çevresel sorunları çözmekle kalmayıp, aynı zamanda nüfus ve tüketimdeki önemli artışı da ele almaktadır. Kalkınma sürecinde sosyal boyut çok büyük öneme sahiptir. Kalkınma, büyümeyi ve geliri büyük ölçüde etkilemektedir. Sosyal tarafta ise bunlar eğitim, sağlık, cinsiyet eşitliği, kültürel duyarlılık, çoğulculuk, karar alma süreçlerine katılım ve eşitliktir. Bu faktörler, yeşil ekonomiye geçişin, güvenli ve sürdürülebilir sosyal kalkınmanın uygulanmasının temelidir. Sosyal politikaların, yeşil ekonominin vazgeçilmez bir parçası ve yeşil ekonomiye giden yolda temel içerik ve ilkelere biridir (Özçağ ve Hotunluoğlu, 2014).

1.2.3. Yeşil büyüme

Sürdürülebilir kalkınma ve yeşil büyüme iki farklı kavram gibi görünse de yeşil büyümenin sürdürülebilir kalkınmaya ulaşma yolunda önemli bir adım olduğu kabul edilmektedir. Sürdürülebilir kalkınma ve yeşil büyüme arasındaki ilişkiye ilişkin literatür incelendiğinde, Fay (2012), Bartelmus (2013), Nhamo (2014), Kazzi (2014), Zaman ve diğerleri. (2016), Kasztelan (2017), Gu ve ark. (2018), Yılmaz (2018), Özcan (2019), Martinez ve ark. (2021) dikkat çekmektedir.

Fay (2012) çalışmasında sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasında yeşil büyümenin özel bir öneme sahip olduğunu vurgulamıştır. Mevcut büyüme modelleri ile yeşil büyümenin karşılaştırıldığı araştırmada, yeşil büyümenin mevcut büyüme modellerine göre daha etkili ve sürdürülebilir olduğu ortaya çıkmaktadır. Ayrıca araştırmada, yeşil büyümenin kısa vadede maliyetleri artırsa da uzun vadede onarılamaz zararları en aza indireceğini vurgulamak gerekmektedir. Bartelmus (2013) gelecekte sürdürülebilir kalkınmaya mı yoksa yeşil büyümeye mi odaklanılmalı sorusuna yanıt vermek amacıyla yaptığı araştırmada odaklanmamız gerekenin yeşil büyüme olduğunu vurgulamıştır. Nhamo (2014) araştırmasında sürdürülebilir kalkınma ile yeşil büyüme arasındaki ilişkinin önemine değinmiş, özellikle finansal kriz sonrasında sürdürülebilir kalkınma ile yeşil büyüme arasındaki ilişkinin önemine vurgu yapmıştır. Önerilen çözümlerin yeşil büyümenin önemini artıracaklarını vurgulamıştır. Kazzi (2014) yeşil büyüme ile sürdürülebilir kalkınma arasındaki ilişkiyi Arap ülkeleri perspektifinden ele almaktadır. Arap ülkelerinin çevre politikalarının ekonomi politikalarıyla entegre olması gerektiğini belirten Kazzi, bu şekilde Arap ülkelerinin ekonomik büyümeyi, istihdam yaratmayı, sosyal eşitliği ve doğal kaynakların sürdürülebilirliğini destekleyebileceğini söylemiştir. Zaman ve ark. (2016) BRICS ülkelerinde enerji, çevre ve sağlık arasındaki ilişkiyi ve bu ilişkinin ekonomik büyümeye etkisini analiz etmiştir. Panel eşbütünleşme analizi kullanılarak yapılan çalışma sonucunda BRICS ülkelerinde karbonsuz bir ekonominin birinci öncelik olması gerektiği savunulmaktadır. Çalışmada ayrıca ucuz yenilenebilir enerji kaynaklarının bulunması, nükleer enerji tüketiminin azaltılması ve çevre bilincinin artırılmasının BRICS'in sürdürülebilir yeşil büyüme politikasının başarısına katkı sağlayacağı vurgulanmaktadır. Mundaca ve Markandya (2016), Afrika, Asya, Latin Amerika ve Karayipler, Orta Doğu, AB dışı OECD Avrupa ve eski Sovyetler Birliği, Okyanusya, OECD Avrupa ve İskandinav OECD ülkelerindeki yeşil enerji ekonomisinin bölgesel değerlendirmelerini gözden geçirmiştir. Düşük karbonlu enerji teknolojisi politikalarının 2000'li yıllardan itibaren hızla yaygınlaştığını, kişi başına düşen gelir artışının ve gelir artışından nispeten daha düşük olan nüfus artışının yeşil enerji ekonomisine geçişin önünde engel oluşturduğunu savunmaktadır. Bu girişimin kabul edilmesinde pek çok siyasi girişimin yer almasına rağmen etkisinin yeterli olmadığını vurgulamak gerekmektedir. Kasztelan (2017), yeşil büyüme, yeşil ekonomi ve sürdürülebilir kalkınma arasındaki ilişkiyi konu alan araştırmasında, üç yeşil fikir arasındaki karşılıklı ilişki nedeniyle bu üç kavramın birlikte ele alınması gerektiğini vurgulamak gerekliliğini belirtmiştir. Yılmaz (2018), yeşil büyümenin

sürdürülebilir kalkınmanın başarısına giden yol olduğuna ve ülkelere ekonomik, ekolojik, politik ve sosyal fırsatlar getiren bir kavram olduğuna inanmaktadır. Gu ve ark. (2018) sürdürülebilir kalkınma, yenilenebilir enerji ve yeşil büyüme için yenilenebilir enerji işbirliğine yönelik BRICS yaklaşımını incelemektedir. Hem BRICS içi hem de BRICS dışı gelişmeler için BRICS yenilenebilir enerji işbirliğine ilişkin özel strateji ile genişletilmesi önerilmiştir. Ayrıca araştırmada, politikaların, enerji erişimini genişletme, enerji eşitliğini sağlama ve enerji yoksulluğunu aşma yönündeki çalışmalara öncelik vermesi gerektiği vurgulanmıştır. Martinez ve diğerleri (2021) yeşil büyümeyi teşvik etme ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmada bilim, teknoloji ve inovasyonun önemine dikkat çekmektedir. Bilime, teknolojiye ve yeniliğe daha fazla yatırım yapılmasının kirliliğin azalmasını, daha fazla üretkenliği, rekabet gücünü ve kalkınmayı teşvik edeceği sonucuna varılmıştır. Ayrıca üretim sürecinde doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımını artırmak için yeni bilgi ve teknoloji önemlidir. Özcan (2019), yeşil ekonominin ve yeşil büyümenin önemine dikkat çekerek, yeşil büyümeyi teşvik etmek için alınması gereken önlemleri sıralamıştır. Bunlardan ilki; Yeşil ekonomi ve yeşil işletmeler için eylem planlarının geliştirilmesi gerekmektedir.



Şekil 1.3. Doğrudan ekonomi ve döngüsel ekonomi

Şekil 1.3.'de görüldüğü üzere doğrudan ekonomilerde kaynakların işlenmesi, üretim süreci, tüketim ve kullanımlarda ortaya çıkan atıklar tekrar ekonomiye kazandırılmadığı için çevresel tahribatlara, sera gazı salınımlarına, küresel ısınmaya ve benzeri çevresel olumsuzluklara sebep olmakta ve sürdürülebilirliğin çevresel boyutunu göz ardı etmektedir. Ancak döngüsel ekonomilerde kaynaklardan, üretim sürecinden, kullanım ve tüketimden süreçlerinde ortaya çıkan tüm atıkların tekrar kaynak olarak döngüye girdiği ekonomi modelidir.

1.3. Sürdürülebilir Kalkınma, Yeşil Ekonomi İlişkisi ve Tarihsel Gelişimi

Sürdürülebilir kalkınma ve yeşil ekonomi, günümüz dünyasında giderek daha fazla önem kazanan konular arasında yer almaktadır. Bu kavramlar, insanların doğal kaynakları sınırsız bir şekilde kullanamayacağı gerçeğinden hareketle ortaya çıkmıştır. Sürdürülebilir kalkınma, gelecek nesillerin de aynı kaynaklardan yararlanabilmesi için bugünün ihtiyaçlarını karşılamak üzere yapılan faaliyetlerdir. Yeşil ekonomi ise, sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak amacıyla doğal kaynakların daha verimli kullanımını ve yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımını teşvik eden bir ekonomik modeldir. Sürdürülebilir kalkınma ve yeşil ekonomi kavramları, tarihsel olarak çevre sorunlarının ortaya çıkması ve çözüm arayışları sonucunda gelişmiştir. İlk olarak 1972 yılında Birleşmiş Milletler Çevre Konferansı'nda ortaya atılan sürdürülebilir kalkınma kavramı, 1987 yılında Brundtland Raporu'nda da yer almıştır. Raporda, sürdürülebilir kalkınmanın "gelecek nesillerin ihtiyaçlarını karşılamak için bugünün ihtiyaçlarını karşılamak" olarak tanımlandığı belirtilmiştir.

Yeşil ekonomi ise, 2008 yılında dünya genelinde yaşanan ekonomik kriz sonrasında gündeme gelmiştir. Kriz sonrasında, ekonomik büyüme ve çevre koruma arasındaki dengeye daha fazla dikkat çekilmiştir. Yeşil ekonomi, sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak için yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelmek, enerji verimliliğini artırmak, atık yönetimini iyileştirmek, biyoçeşitliliği korumak gibi çevresel hedefleri içermektedir. Günümüzde, sürdürülebilir kalkınma ve yeşil ekonomi konuları uluslararası platformlarda da sıkça ele alınmaktadır. Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği gibi kurumlar ve ülkeler, sürdürülebilir kalkınma hedeflerini belirleyerek bu hedeflere ulaşmak için çeşitli çalışmalar yürütmektedirler. Bu çalışmaların amacı, doğal kaynakları korumak ve gelecek nesillerin de aynı kaynaklardan yararlanabilmesini sağlamaktır.

2012 Birleşmiş Milletler Küresel Sürdürülebilir Kalkınma Raporu, dünya genelinde sürdürülebilir kalkınma konusunda genel ilerleme kaydedilmesine rağmen ülkelerin henüz bu yolda tam olarak ilerlemediğini vurgulamaktadır. Sürdürülebilir bir dünyada hedefe ulaşmak için küresel ekonomide önemli değişikliklere ihtiyaç duyulmaktadır. Günümüzde çevre kirliliği, özellikle hava kirliliği, su, toprak ve biyolojik çeşitlilik kaybı, ekonomik ve sürdürülebilir kalkınmanın önemli bir unsurudur. Yeşil ekonominin çözmesi gereken sorunlar şunlardır (Özsoy, 2011:20):

- İklim değişikliği tehlikeli derecede yaşamı tehdit etmektedir ve potansiyel olarak kontrolden çıkmıştır.
- Dünya nüfusunun hızla artması ve milyarlarca insanın ekonomik ve sosyal kalkınmadan dışlanma potansiyeli karşısında, bireylere kaliteli işler, refah ve insana yakışır bir yaşam sağlanmalıdır.

Yeşil ekonomi, mevcut politikaları çeşitlendirmeyi ve iklim değişikliğinin kötüleşen etkilerini önleyen sürdürülebilir kalkınma politikaları izlemeyi amaçlamaktadır. Ekonomik kalkınmanın uygulanmasında çevre planlaması halen birçok temel eksikliğe sahip olan yeşil ekonomi, ekonomik kalkınmada giderek daha önemli bir rol oynamaktadır. Yeşil Ekonomiye geçişin üç temel unsuru vardır. Kriz nedeniyle para kaybedenleri korumak, istihdam yaratmak, küresel ekonominin hareketine katkıda bulunmak, temiz enerji kullanımını sağlayarak ekonomideki karbon bağımlılığını azaltmak ve kalkınmanın olağan şekilde ilerlemesini sağlamaktır. Tablo 1.3'te tarihsel öneme sahip konferans zirve, raporlar ve bunların içeriklerinin özetlenmiş hali görülmektedir. Belirtilen toplantılar, içerikleri ve alınan kararlarla ilgili detaylı açıklamalara değinilmiştir.

Tablo 1.3. Sürdürülebilir kalkınma konulu zirveler, konferanslar, raporlar ve içerikleri

ZİRVE, KONFERANS ve RAPOR	İÇERİK
1972 Stockholm Konferansı	Çevre, İklim Değişikliği ve Sürdürülebilirlik
1987 Ortak Geleceğimiz Brundtland Raporu	Çevresel sorunlar ve Sürdürülebilir Kalkınma
1992 Rio BM Dünya Zirvesi	Sera gazı emisyonlarının azaltılması, biyolojik çeşitliliğin korunması, ormanların korunması, su kaynaklarının sürdürülebilir kullanımı, atık yönetimi
1997 Rio +5 BM Zirvesi	Çevreye zarar vermeyen enerji kaynaklarının kullanımı, doğal kaynakların korunması, atık yönetimi
2000 BM Milenyum Zirvesi	Küresel ekonomik sorunlar, iklim değişikliği, yoksulluk ve açlık
2002 Johannesburg Zirvesi	Enerji, su, gıda güvenliği, sağlık, eğitim, yoksullukla mücadele
2012 Rio +20 BM Zirvesi	Sürdürülebilir kalkınma için finansal kaynakların artırılması, çevre dostu teknolojilerin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması,

1.3.1. Stockholm konferansı (1972)

Uzun bir hazırlık sürecinden sonra, ulusal hukuk hükümlerine dayanılarak gerçekleşen Stockholm Konferansı, 5 Haziran-16 Haziran 1972 tarihleri arasında, ülke ve çok sayıda kuruluşun 114 temsilcinin, uluslararası alanda ise 400 sivil toplum kuruluşu ve 1.500'den fazla gazetecinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Çevre hakları ilk kez uluslararası bir

konferansın ana gündemini oluşturmuştur. Konferans, çevre, iklim değişikliği ve sürdürülebilirlik gibi konulara odaklanmıştır. Konferansa, dünya çapından birçok uzman ve lider katılmıştır. Konferans, dünya genelindeki çevre sorunlarını ele almak ve sürdürülebilirliği artırmak için önemli bir platform olmuştur. Konferansta, çevre, sosyoekonomik yapılar, adalet, eşitlik ve sürdürülebilirliğin önemi vurgulanmıştır. Katılımcılar, iklim değişikliği ve çevre kirliliği gibi konuların dünya genelindeki etkilerini ele almışlardır. Ayrıca, sürdürülebilir kalkınma hedefleri ve bu hedeflere ulaşmak için gereken adımlar da konferansta ele alınmıştır. Konferansın sonuç bildirgesinde, çevre ve sürdürülebilirlik konularında uluslararası işbirliğinin önemi vurgulanmıştır. Ayrıca, bu konularda yapılacak çalışmaların sadece hükümetlerin değil, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarının da sorumluluklarını yerine getirmesi gerektiği belirtilmiştir. Stockholm Deklarasyonu, Birleşmiş Milletler'de temsilciler olarak bir araya gelen tüm insanlığın, ortak mirası olan çevreyi koruyarak birlikte yaşamayı hedeflediğini gösteren önemli bir belge olup, daha sonraki belgelere de yön veren bir bildiri olarak tarihe geçmiştir. 26 ilkeyi içeren Stockholm Bildirgesi, özgürlük, eşitlik ve yeterli yaşam koşulları sağlayan bir çevrede yaşamının temel bir insan hakkı olduğunu vurgulamaktadır. Havayı, toprağı, bitkileri, hayvanları ve ekosistemleri korumak, yaban hayatı ve yaşam alanlarını korumak, deniz kirliliğini önlemek, yenilenemeyen kaynakların israfını önlemek, ekonomik ve sosyal kalkınma sürecinde çevrenin korunması ve çevre tahribatının önlenmesi için az gelişmiş ülkelerin desteklenmesine karar verilmiştir. Bildiride, ulusal ve uluslararası çevre hukukunun gelişimine vurgu yapılmıştır. Çevre kuruluşlarıyla işbirliği teşvik edilmiş ve araçlara referans olarak esnek genel ilkeler ortaya konulmuştur. Konferansın sonunda "İnsan ve Çevre" başlıklı bir bildiri yayımlanmış ve 109 öneriyi içeren bildiri "İnsan ve Çevre Eylem Planı" olarak açıklanmıştır. Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) kurulmuş ve örgütün merkezi olarak Kenya'nın başkenti Nairobi uygun görülmüştür.

Stockholm Konferansı, çevre ve sürdürülebilirlik konularına odaklanarak dünya genelindeki farkındalığı artırmış ve bu konularda yapılacak çalışmalar için önemli bir platform sağlamıştır. Konferansın sonuç bildirgesinde belirtilen hedeflerin gerçekleştirilmesi için uluslararası işbirliği ve tüm paydaşların sorumluluklarını yerine getirmesi gerekmektedir. Stockholm Bildirgesi (Uluslararası İnsan ve Çevre Konferansı Bildirgesi), 5 Haziran 1972'de Stockholm'de düzenlenen Birleşmiş Milletler Çevre Konferansı'nda çevreyle ilgili yasa oluşturma sürecinin ilk adımı olarak duyurulmuştur. Çevre yasalarının oluşturulması sürecinde ilk adım olarak kabul edilmiştir. İlan edildiği gün olan 5 Haziran, her yıl dünya çapında Dünya Çevre Günü olarak kutlanılmaktadır.

5-16 Haziran 1972 tarihleri arasında Stockholm'de düzenlenen Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Konferansı, insan çevresinin korunması ve geliştirilmesi konusunda insanları aydınlatmak ve yönlendirmek için ortak perspektif ve ilkelere duyulan ihtiyacı değerlendirmiş ve şu şekilde beyan etmiştir:

1. İnsan hem çevre tarafından yaratılmıştır hem de çevresini şekillendirir. Bu ortam, insanların sadece maddi ihtiyaçlarını karşılamakla kalmayıp, aynı zamanda insanların entelektüel, ahlaki, sosyal ve ruhsal açıdan gelişmelerine de fırsatlar yaratmaktadır. Bilim ve teknolojinin hızlı gelişimiyle birleştiğinde, gezegenimizdeki insan evriminin uzun ve kaotik süreci, insanların çevrelerini sayısız şekilde ve tarihte benzeri görülmemiş bir ölçekte değiştirme yeteneğine sahip olduğu noktaya ulaşmıştır. İnsan çevresinin her iki yönü de (yani hem doğal hem de insan yapımı) temel insan haklarından, özellikle de yaşam hakkından yararlanmak için kesinlikle gereklidir.
2. İnsan çevresinin korunması ve geliştirilmesi, dünya çapında insanların mutluluğunu ve gelişimini etkileyen önemli bir konu, herkesin arzusu ve herkesin görevidir.
3. İnsanlar sürekli deneyim biriktirmektedir. Her zaman keşfetmeye, icat etmeye, yaratmaya ve ilerlemeye çalışmıştır. Günümüzde insanın çevreyi değiştirme yeteneği, eğer akılcıca kullanılırsa, herkes için gelişme sağlanabilir ve yaşam kalitesini artırabilir. Yanlış veya dikkatsiz kullanıldığında insanlar ve çevreye öngörülemeyen zararlar verebilmektedir. Dünyanın birçok yerinde insanların çevreye verdiği zarara dair giderek daha fazla kanıt görüyoruz. Canlı organizmalar, hava, toprak ve su üzerinde yüksek düzeyde kirlilik; biyosferin ekolojik dengesinde istenmeyen rahatsızlıklar, yenilenemeyen kaynakların azalması ve yok olması, yaşama ve çalışma alanlarındaki büyük eksiklikler insanların fiziksel, ruhsal ve sosyal sağlığına zarar vermektedir.
4. Gelişmekte olan ülkelerdeki çevre sorunlarının çoğu az gelişmişlikten kaynaklanmaktadır. Milyonlarca insan, insan onuruna yakışır bir yaşam için gereken asgari düzeyin altında yaşamaktadır. Yiyecek, giyinme, barınma, eğitim, sağlık ve temizlikten yoksun hayatlarına devam etmektedirler. Gelişmekte olan ülkelerin çabalarını kalkınmaya yönlendirmeleri gerekmektedir. Ancak bunu yaparken de önceliklerini net bir şekilde tanımlamaları ve çevreyi korumaları ve iyileştirmeleri gerekmektedir. Gelişmiş ülkeler de gelişmekte olan ülkelerle arasındaki uçurumu daraltmaya çalışmalıdır. Gelişmiş ülkelerdeki çevre sorunları çoğunlukla endüstriyel ve teknolojik ilerlemelerden kaynaklanmaktadır.
5. Doğal nüfus artışı sürekli olarak çevre koruma sorunları yaratmaktadır. Bu sorunlara yönelik gerekli politikaların oluşturulması ve önleyici tedbirlerin alınması gerekmektedir. Sosyal ilerlemeyi teşvik eden, bilimi ve teknolojiyi geliştiren ve çalışmalarını aracılığıyla çevreyi dönüştüren insanlardır. Bilimsel, teknolojik, toplumsal ilerleme ve artan üretimle birlikte insanın çevreyi iyileştirme yeteneği de artmaktadır.
6. Eylemlerin dünya çapında çevreye etkilerini dikkate alarak daha dikkatli planlanması gerekmektedir. Cehalet ve ilgisizlik nedeniyle, tüm yaşamın bağlı olduğu çevreye çok büyük ve onarılamaz zararlar verilebilmektedir. Bilgiyi akılcıca kullanarak günümüzdeki insanlara ve gelecek nesillerin ihtiyaçlarına daha uygun bir ortamda daha iyi yaşam koşulları sağlanabilir. Bugün yaşayanlar ve gelecek nesiller için çevreyi korumak ve geliştirmek, ekonomik kalkınma ve dünya barışının tesisıyla birlikte ulaşılması gereken kaçınılmaz bir hedeftir.

Bu hedeflere ulaşmak için her düzeydeki kişi, topluluk ve kuruluşların sorumluluklarını üstlenmeleri ve ortak hedefe yönelik eşit çaba göstermeleri gerekmektedir. Bireyler ve kuruluşlar hem bağlı oldukları değerlerle hem de yaptıkları her eylemle yarının çevresini şekillendireceklerdir. Kendi alanlarında çevre politikalarının geliştirilmesi ve uygulanmasında en büyük sorumluluk yerel ve merkezi yönetimlere düşmektedir. Gelişmekte olan ülkelerin çevresel sorumluluklarını yerine getirebilmeleri için ihtiyaç duyulan kaynakların üretilmesi amacıyla uluslararası işbirliğine ihtiyaç duyulmaktadır. Çevre sorunlarının çoğu küresel ve bölgesel ölçekte olduğundan, uluslararası kapsamlı işbirliğini ve uluslararası kuruluşların ortak çıkar için harekete geçmesini gerektirir. Stockholm Konferansı tüm ülkeleri ve halkları, halkların yararı ve refahı için insani çevreyi korumak ve geliştirmek için ortak çaba göstermeye çağırılmaktadır.



Şekil 1. 4. Stockholm konferansı

1.3.2. Brundtland raporu/ortak geleceğimiz (1987)

Brundtland Raporu, 1987 yılında Birleşmiş Milletler Dünya Komisyonu'nun başkanı Gro Harlem Brundtland tarafından hazırlanan bir rapordur. Raporun resmi adı "Our Common Future" yani "Ortak Geleceğimiz" olarak bilinmektedir. Bu rapor, sürdürülebilir kalkınma kavramının tanımlanması ve uygulanması konusunda önemli bir dönüm noktası olarak kabul edilmiştir. Brundtland Raporu, çevresel sorunlar ve ekonomik kalkınma arasındaki ilişkiyi ele alırken, sosyal adalet ve eşitlik gibi konulara da değinmektedir. Rapor, insanların temel ihtiyaçlarını karşılamak için doğal kaynakları nasıl sürdürülebilir bir şekilde kullanabileceğimizi açıklamaktadır. Aynı zamanda gelecek nesillerin de bu kaynaklardan faydalanabilmesini sağlamak amacıyla nasıl önlemler alabileceğimizi vurgulamaktadır. Raporda, sürdürülebilir kalkınmanın ekonomik büyümeye uyumlu olabileceği ve çevresel

sorunların çözümünde yeni fırsatlar yaratabileceği belirtilmektedir. Bunun için politika yapıcılarının, iş dünyasının ve toplumun tüm kesimlerinin işbirliği yapması gerektiği vurgulanmaktadır. Ayrıca rapor, sürdürülebilir kalkınmanın küresel bir sorun olduğunu ve uluslararası işbirliği gerektirdiğini de ifade etmektedir.

Brundtland Raporu, çevresel sorunlar ve kalkınma arasındaki dengeyi sağlama konusunda önemli ilkeler sunar. Bunlar arasında gelecek nesillerin haklarına saygı gösterme, yoksulluğun azaltılması, doğal kaynakların etkin ve adil bir şekilde kullanılması, çevresel etkilerin değerlendirilmesi ve karar verme süreçlerine katılım gibi ilkeler yer almaktadır. Raporun yayınlanmasının ardından sürdürülebilir kalkınma kavramı dünya çapında önem kazanmıştır. Birçok ülke ve uluslararası kuruluş, Brundtland Raporu'nda önerilen ilkeleri benimsemiş ve uygulamaya çalışmıştır. Bu sayede çevresel sorunlarla mücadelede önemli adımlar atılmış ve gelecek nesillere daha yaşanabilir bir dünya bırakma amacına daha da yaklaşmıştır.

Ortak Geleceğimiz (Brundtland) raporu, 1983 yılında, 20 farklı ülkeden katılımcıların yer aldığı Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu (WCED) tarafından, talep ve tavsiye üzerine Norveç Başbakanı Gro Harlem Brundtland'ın başkanlığında hazırlandı. O zamanın hükümetinin Birleşmiş Milletler genel sekreteri 1987 yılında hazırlanıp Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'na sunuldu. Rapor (Birleşmiş Milletler Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu, 1991), 1960'ların kalkınmacı ideolojisini çevreci ideolojiyle uzlaştıran bir yaklaşım ortaya koyuyordu (Tekeli, 1996:26). Raporda, giderek ciddileşen çevre sorunları karşısında, çevresel kalkınma ile ekonomik kalkınma arasında hayati bir köprü kurmak ve "sürdürülebilir" kalkınmayı kabul ettirmek insanlık için çıkış yolu olduğuna vurgu yapılmaktadır.

Rapor 20. yüzyılın başları ile sonları arasındaki farkları ele almıştır. Yüzyıllar boyunca etkileri yerel ölçeklerle sınırlı olan insan faaliyetlerinin, günümüzde küresel ölçekte tüm ekosistemleri etkilediği ileri sürülmektedir (Kula, 1998:150). Brundtland Raporu'nda ortaya koyduğu vizyon, esas olarak ekonomik büyüme ihtiyacını dikkate alan ve büyümeyi en üst düzeye çıkarmayı amaçlayan politikalara yönelik bir çağrı olarak tanımlanabilir. Ayrıca korunmasız insanları tehlikeye atmamak ya da kaynakların gelecekteki varlığını azaltmamak da bu çalışmaların bir diğer önemli yönü olarak değerlendirilebilir. Bu kavram ekonomik kalkınmaya farklı bir bakış açısı sunmakta ve büyümede kalitenin en az miktar kadar önemli olduğunu kabul etmektedir (Soussan, 1992:25).

1.3.3. Rio dünya zirvesi konferansı (1992)

Rio Dünya Zirvesi Konferansı, 1992 yılında Brezilya'nın Rio de Janeiro kentinde gerçekleştirilen bir Birleşmiş Milletler (BM) konferansıdır. Konferans, çevre ve sürdürülebilir kalkınma konularını ele almıştır. Konferansın amacı, dünya genelinde çevre sorunlarına çözüm bulmak ve sürdürülebilir kalkınmayı teşvik etmektir. Konferansa, 172 ülke ve 108 devlet başkanı ayrıca, çeşitli sivil toplum örgütleri, iş dünyası temsilcileri ve bilim insanları

katılmıştır. Konferansta, çevre sorunlarına çözüm bulmak için bir dizi önemli kararlar alınmıştır. Bunlar arasında, sera gazı emisyonlarının azaltılması, biyolojik çeşitliliğin korunması, ormanların korunması, su kaynaklarının sürdürülebilir kullanımı ve atık yönetimi gibi konular yer almıştır. Rio Dünya Zirvesi Konferansı, çevre sorunlarının küresel boyutta ele alınması ve sürdürülebilir kalkınmanın teşvik edilmesi açısından önemli bir dönüm noktası olmuştur. Konferansın sonuçları, birçok ülkenin çevre politikalarını ve sürdürülebilir kalkınma stratejilerini belirlemesine yardımcı olmuştur.

Rio Dünya Zirvesi Konferansı hala önemini korumakta ve dünya genelinde çevre sorunlarına çözüm bulmak için birçok ülke tarafından referans alınmaktadır.

Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı, 3-14 Haziran 1992 tarihleri arasında Brezilya'nın Rio de Janeiro kentinde 178 ülkenin katılımıyla düzenlenmiştir. Rio Konferansında "merkezde insanın yer aldığı ve herkesin doğayla uyum içinde, sağlıklı ve üretken bir yaşam hakkına sahip olduğu" beyan edilmiştir (Birleşmiş Milletler, 1992a:5). Konferansta kabul edilen Gündem 21 başlıklı belgede sürdürülebilir insan yerleşimlerinin, sürdürülebilir dağ gelişiminin, sürdürülebilir tarımın ve kırsalın teşvik edilmesi, sürdürülebilir orman gelişimi gibi kavram ve konular da ayrıntılı olarak tartışılmıştır. Konferansın tanıttığı yeni kavramlar sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması için çevre, ekonomi, kentleşme, yönetim gibi alanlarda yapılması gereken faaliyetleri işaret etmektedir.

1.3.4. Rio +5 zirvesi (1997)

Rio +5 Zirvesi, 1992 yılında Brezilya'nın Rio de Janeiro kentinde düzenlenen Dünya Çevre ve Kalkınma Konferansı'nın ardından gerçekleştirilen bir zirvedir. Bu zirve, 1997 yılında New York'ta gerçekleştirilmiştir ve Dünya Çevre ve Kalkınma Konferansı'nın beşinci yıldönümünü kutlamak amacıyla düzenlenmiştir. Rio +5 Zirvesi, sürdürülebilir kalkınma konusunda küresel bir tartışma platformu oluşturmak için düzenlenmiştir. Bu zirvede, çevre ve kalkınma konularında ilerleme kaydedilmesi için atılacak adımlar tartışılmıştır. Ayrıca, Dünya Çevre ve Kalkınma Konferansı'nda alınan kararların uygulanması konusunda ilerleme kaydedilip kaydedilmediği de değerlendirilmiştir. Rio +5 Zirvesi'nde, uluslararası toplumun sürdürülebilir kalkınma için daha fazla çaba göstermesi gerektiği vurgulanmıştır. Bu çabalar arasında, çevreye zarar vermeyen enerji kaynaklarının kullanımı, doğal kaynakların korunması ve atık yönetimi gibi konular yer almıştır. Ayrıca, gelişmekte olan ülkelerin ekonomik büyümelerini sürdürürken çevre ve kalkınma konularını da göz önünde bulundurması gerektiği vurgulanmıştır. Rio +5 Zirvesi, sürdürülebilir kalkınma konusunda uluslararası işbirliğinin önemini bir kez daha ortaya koymuştur. Bu zirve, çevre ve kalkınma konusunda ilerleme kaydedilmesi için atılacak adımların belirlenmesinde önemli bir rol oynamıştır. Ancak, sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmak için daha fazla çalışma gerekmektedir ve uluslararası toplumun bu konuda birlikte hareket etmesi gerekmektedir.

1.3.5. BM milenyum zirvesi (2000)

BM Milenyum Zirvesi, 2000 yılında gerçekleşen önemli bir etkinliktir. Bu zirve, Birleşmiş Milletler tarafından düzenlenmiş ve dünya liderlerini bir araya getirmiştir. Bu etkinlik, yeni yüzyılın başlangıcında küresel sorunları ele almak ve çözüm yolları bulmak amacıyla düzenlenmiştir. Bu zirvede, küresel ekonomik sorunlar, iklim değişikliği, yoksulluk ve açlık gibi konular ele alınmıştır. Ayrıca, sürdürülebilir kalkınma hedefleri belirlenmiş ve bu hedeflere ulaşmak için gerekli adımlar tartışılmıştır. Zirvede, dünya liderleri arasında önemli görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmelerde, uluslararası işbirliği ve dayanışmanın önemi vurgulanmıştır. Ayrıca, küresel sorunlara karşı ortak çözümler bulmak için birlikte çalışma gerekliliği vurgulanmıştır. BM Milenyum Zirvesi, dünya liderlerine birçok fırsat sunmanın yanı sıra, küresel sorunların çözümü için de önemli bir adım olmuştur. Bu zirvede alınan kararlar ve belirlenen hedefler, uluslararası toplumun dikkatini çekmiş ve harekete geçmelerine yol açmıştır.

1.3.6. Dünya sürdürülebilir kalkınma/Johannesburg zirvesi (2002)

Dünya Sürdürülebilir Kalkınma/Johannesburg Zirvesi, 2002 yılında Güney Afrika'nın Johannesburg şehrinde düzenlenmiştir. Bu zirve, sürdürülebilir kalkınma konusunda uluslararası bir anlaşmaya varmak için dünya liderlerini bir araya getirmiştir. Zirve, sürdürülebilir kalkınmanın önemi ve geleceği hakkında tartışmaların yapıldığı, kararların alındığı ve bir dizi taahhütlerin verildiği bir platform olmuştur. Zirve, insanların refahını artırmak, doğal kaynakları korumak ve gelecek nesillere daha iyi bir dünya bırakmak için sürdürülebilir kalkınmanın gerekliliğine vurgu yapmıştır. Bu amaçla, zirvede birçok konu ele alınmıştır. Bunlar arasında enerji, su, gıda güvenliği, sağlık, eğitim, yoksullukla mücadele gibi konular yer almaktadır. Zirvede alınan kararlar arasında, sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmak için daha fazla kaynak ayırma taahhüdü bulunmaktadır. Ayrıca, temiz enerji kaynaklarına geçiş yapılması ve çevre dostu teknolojilerin kullanımının artırılması gibi önemli hedefler belirlenmiştir. Bu hedeflere ulaşmak için uluslararası işbirliğinin artırılması da zirvede vurgulanan konular arasında yer almaktadır. Dünya Sürdürülebilir Kalkınma/Johannesburg Zirvesi, sürdürülebilir kalkınmanın önemini vurgulayan ve bu konuda uluslararası bir anlaşmaya varılmasına katkı sağlayan önemli bir etkinlik olmuştur. Zirve sonrasında alınan kararların uygulanması ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşılması için tüm dünya liderlerinin işbirliği içinde çalışması gerekmektedir.

1.3.7. Rio +20 konferansı (2012)

Rio +20 Konferansı, 2012 yılında Brezilya'nın Rio de Janeiro şehrinde düzenlenen bir Birleşmiş Milletler Konferansı'dır. Konferans, sürdürülebilir kalkınma hedefleri ve küresel çevre sorunlarına yönelik uluslararası bir tartışma platformu sağlamayı amaçlamaktadır. Konferansın ana hedefi, küresel toplumun sürdürülebilir kalkınma için ortak bir vizyon oluşturmasına yardımcı olmak ve bu vizyonu uygulamak için somut adımlar atılmasını sağlamaktır. Rio +20 Konferansı, birçok ülke lideri, uluslararası kuruluş temsilcisi ve sivil toplum örgütlerinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Konferans boyunca, sürdürülebilir kalkınma hedefleri için yeni ve yenilikçi çözümler tartışılmış ve kararlar alınmıştır. Bu kararlar arasında, sürdürülebilir kalkınma için finansal kaynakların artırılması, çevre dostu teknolojilerin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması, gıda güvenliği ve su kaynaklarının korunması gibi konular yer almaktadır.

Rio +20 Konferansı'nın en önemli sonuçlarından biri, sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin belirlenmesidir. Bu hedefler, ekonomik, sosyal ve çevresel açıdan sürdürülebilir bir dünya için atılması gereken adımları belirlemektedir. Ayrıca, konferans sonucunda "Geleceğimiz İçin Birlikte" adlı bir bildiri yayınlanmıştır. Bu bildiri, sürdürülebilir kalkınma hedefleri için küresel bir vizyon oluşturmayı ve bu vizyonu gerçekleştirmek için tüm dünya liderlerini ve vatandaşları harekete geçirmeyi amaçlamaktadır. Rio +20 Konferansı'nın başarısı, sürdürülebilir kalkınma hedefleri için küresel bir uzlaşa sağlaması ve bu hedefleri gerçekleştirmek için somut adımlar atılmasını sağlamasıdır. Konferans sonucunda belirlenen hedeflerin uygulanması, küresel çevre sorunlarına ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerine yönelik önemli bir adım olacaktır. Bu nedenle, Rio +20 Konferansı'nın sonuçlarına uygun şekilde hareket etmek ve sürdürülebilir kalkınma hedefleri için ortak bir vizyon oluşturmak, tüm dünya liderlerinin ve vatandaşların sorumluluğundadır.

1.4. Küresel İklim Değişikliği Kavramı ve Tarihsel Gelişimi

Küresel iklim değişikliği, son yıllarda dünya genelinde ciddi bir endişe kaynağı haline gelmiştir. Bu kavram, dünya atmosferindeki sera gazlarının artması sonucu ortaya çıkan bir olgudur. Sera gazları, güneş ışınlarının dünyaya gelmesini engellemeden önce atmosferde tutulmakta ve bu sayede dünya sıcaklığı dengede kalmaktadır. Ancak, sera gazlarının aşırı miktarda salınması sonucu atmosferdeki dengeler bozulur ve dünya sıcaklığı yükselmeye başlar. Küresel iklim değişikliği, çevre üzerinde ciddi etkileri olan bir durumdur. Artan sıcaklıklar, buzulların erimesine, deniz seviyelerinin yükselmesi, sellerin artması ve kuraklık gibi doğal afetlerin yaşanmasına sebep olmaktadır. Bu durum, insanların yaşam kalitesini de olumsuz etkilemektedir. Bu nedenle, küresel iklim değişikliği ile mücadele etmek için birçok ülke çeşitli önlemler almaktadır. Bu önlemler arasında, sera gazlarının salınımını azaltmak için çeşitli politikalar uygulamak, yenilenebilir enerji kaynaklarına yatırım yapmak ve enerji verimliliğini

artırmak yer almaktadır. Ayrıca, insanların çevreye daha duyarlı olmalarını sağlamak ve doğa dostu yaşam tarzlarını benimsemelerini teşvik etmek de önemlidir. Küresel iklim değişikliği ile mücadele etmek, tüm dünya için önemli bir konudur. Bu konuda alınacak her türlü önlem, gelecek nesillerin yaşam kalitesini korumak için atılmış önemli bir adım olacaktır. Bu nedenle, herkesin bu konuda duyarlı olması ve üzerine düşen sorumluluğu yerine getirmesi gerekmektedir.

UNFCCC'ye göre küresel iklim değişikliği, "karşılaştırılabilir dönemlerde gözlemlenen doğal iklim değişkenliğinin yanı sıra doğrudan veya dolaylı olarak küresel atmosferin kompozisyonunu bozan insan faaliyetleri nedeniyle ortaya çıkan iklim değişikliği" olarak tanımlanmaktadır (UNFCCC, 1992). Küresel iklim değişikliği, 20. ve 21. yüzyılda insanlığın karşı karşıya olduğu temel sorunlar ve aktif olarak araştırılan konular arasında yer almaktadır. İklim değişikliği konusunda uzun yıllardır bilimsel araştırmalar yapılmaktadır. Ancak son yıllarda iklim değişikliğinin etkilerinin netleşmesiyle birlikte konuyla ilgili bilimsel araştırmalar ve kurumsal araştırmalar artmıştır. Küresel iklim değişikliği ve küresel ısınma farklı kavramlardır ancak birbirinin yerine kullanılmaktadır. ABD Ulusal Bilimler Akademisi (NAS), yüksek sıcaklıkların ek değişikliklere neden olması nedeniyle "iklim değişikliği" kavramının kullanılmasını önermektedir (NAS, 2008). Bu bağlamda iklim değişikliğinin tüm dünyayı etkileyen küresel bir sorun olması nedeniyle onu "küresel iklim değişikliği" olarak kavramlaştırmanın daha doğru olacağı düşünülmektedir. Sanayi devrimi sonrasında fosil yakıtların kullanılması ve bunun sonucunda atmosfere sera gazı emisyonlarının artması nedeniyle insan etkisi iklim değişikliğinin ana nedenlerinden biri olarak kabul edilmektedir (Huxel, 2019). Doğal süreçlerin yanı sıra insan faktörünün de artan etkisi ile iklim değişikliğinin en şiddetli ve yaygın sonuçları günümüzde hissedilmekte olup, bu etkilerin önümüzdeki yıllarda da daha belirgin hale geleceği tahmin edilmektedir (Fiack, 2017).

Küresel sıcaklıktaki artış, iklim değişikliğinin en belirgin sonuçlarından biri olarak gözlemlenmektedir (Şahin ve Kurnaz, 2014). Küresel iklim değişikliğine bağlı olarak ortalama sıcaklıkların artması, doğal kaynaklarda telafisi mümkün olmayan hasarlara neden olmaktadır. Bu zararlar, sık sık daha geniş alanları etkileyen orman yangınları, bitki ve hayvan türlerini tehdit eden hastalıkların ortaya çıkması, sıcaklık artışına uyum sağlamak için biyolojik çeşitliliğin atmosferden uzak bölgelere doğru kayması ve su kıtlığı nedeniyle artan kuraklık şeklinde kendini gösterebilmektedir (USDA, 2019). Bu değişiklikler, sadece ortalama sıcaklıkların artmasıyla bazı bölgelerde şiddetli yağışlara, kasırga, fırtına ve sel gibi felaketlerin artmasına, bazı bölgelerde ise kuraklığa, bitki ve hayvan türlerinin yok olmasına neden olmaktadır. Bu bakımdan küresel iklim değişikliği mevcut iklimin yerine aşırı hava koşullarının ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Ayrıca ekosistemin bu yeni duruma uyum sağlama yeteneği konusunda da belirsizliğe sebep olmaktadır. Bu sebeplerden dolayı özellikle son dönemde iklim değişikliği kavramı yerine "iklim krizi" kavramı kullanılmaktadır.

İklim krizi kavramını kullanmak, ekosistemlere verilen onarılamaz zararın boyutunu ve durumun ciddiyetini anlamak açısından önemlidir. Meteorolojik afetlerin sayı ve sıklığının artması, türlerin yok olması, iklim değişikliğinin toplum üzerindeki ekonomik ve sosyal etkisi ve bu nedenle meydana gelen göçler, iklim krizi kavramının kullanılmasını haklı çıkaran sebeplerden biridir. Hollanda merkezli Küresel Uyum Komisyonu (GCA) tarafından hazırlanan iklim krizi raporu, dünyanın beş uyum stratejisini kullanarak iklim krizine karşı direncini güçlendirmesi gerektiğini vurgulamaktadır. İklim krizinin küresel siyasi gündeme taşınması temel hedefiyle komisyonun önümüzdeki 10 yıl için gerekli gördüğü stratejileri, erken uyarı sistemlerinin güçlendirilmesi, altyapının geliştirilmesi, kuru tarım yöntemlerinin geliştirilmesi, ormanların korunması ve geliştirilmesi, su kaynaklarının korunması yer almaktadır (GCA, 2019). Dolayısıyla iklim kriziyle mücadele için önerilen çözümlerin büyük ölçüde ekosistem temelli olduğunu söylenebilir. Daha doğrusu orman kaynaklarının, su kaynaklarının korunması ve geliştirilmesi, iyi tarım uygulamaları doğaya dayalı doğrudan çözümlerdir. Ancak altyapı ve erken uyarı sistemlerinin geliştirilmesi için ekonomik yatırıma ihtiyaç vardır.

Dünyanın iklim sistemi dinamiktir ve bir buzul çağından diğerine sürekli olarak değişmektedir. Okyanus ve atmosferin doğal kuvvetlerini kullanarak yağmur, rüzgar ve sıcaklığın dağılımını kontrol eder. Jeolojik bulgular, dünya atmosferinin sıcaklığında düzenli ve periyodik değişiklikler olduğunu ortaya koymaktadır. Volkanik etkiler, kıtaların kayması, Dünya'nın yörüngesindeki değişiklikler, güneş enerjisindeki dalgalanmalar gibi insanlarla hiçbir ilgisi olmayan nedenlerden kaynaklanan iklim değişikliği, iklim değişikliğinin doğal bir mekanizmasıdır. Antropojenik iklim değişikliğinde bu doğal etkilerin yanı sıra insan etkileri de ortaya çıkmaktadır. Modern sanayi komplekslerinin oluşmasıyla birlikte insanın iklim üzerindeki etkisi küresel ve bölgesel ölçekte başlamıştır (Kadıoğlu, 2019). İklim sistemi, kara yüzeyleri, okyanuslar, kar ve buz, atmosfer ve diğer su kütleleri ile canlıları da içine alan etkileşimli ve karmaşık bir sistemdir. İç dinamiklerin etkisi veya atmosferin bileşimindeki insan kaynaklı değişiklikler ya da güneşle ilgili değişkenlikler ve volkanik patlamalar gibi dış zorlamalar ile bu sistem yavaş yavaş değişim göstermektedir.

İklim değişikliği, iklimin ortalama durumunda nedeni ne olursa olsun onlarca yıl ya da daha uzun süre boyunca gerçekleşen değişiklikler şeklinde tanımlanmaktadır. Günümüzde kullanılan küresel iklim değişikliği kavramı ise; arazi kullanımı değişiklikleri, ormansızlaştırma, sanayi süreçleri, fosil yakıtların yakılması gibi insan eliyle atmosfere salınan sera gazı birikimlerindeki hızlı yükselişin doğal sera etkisini güçlendirmesi sonucunda yerkünün ortalama yüzey sıcaklıklarındaki yükselişi ve iklimde oluşan değişiklikleri ifade etmektedir. Küresel iklim değişikliği denildiğinde, iklimin doğal değişkenliğine ek olarak insan etkinlikleri nedeniyle iklimde meydana gelen değişiklikler anlaşılmaktadır (Meteoroloji Genel Müdürlüğü, t.y.) Birleşmiş Milletler de iklim değişikliğini, karşılaştırılabilir zaman dilimlerinde gözlemlenen doğal iklim değişkenliğine ek olarak, doğrudan veya dolaylı olarak dünya çapında atmosferin bileşimini değiştiren insan faaliyetleri nedeniyle iklimde meydana gelen değişim

şeklinde tanımlamaktadır (United Nations, 1992). İklim değişikliğine eklenen “küresel” kelimesi, iklim değişikliğinin insan faaliyetlerinden kaynaklanan etkilerinin ölçeği ne olursa olsun tüm dünyayı veya atmosferi kaplamasından kaynaklanmaktadır (Kaçmaz ve Özaydın, 2019). Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (UNFCCC) iklim değişikliğini yalnızca atmosferin kimyasal özelliklerini değiştiren “insan kaynaklı” iklim değişiklikleri olarak kabul etmektedir. Bu çalışmada iklim değişikliğinin anlamı yapay iklim değişikliğidir. İnsanın iklim sistemi ve küresel ısınma üzerindeki etkileri kesinlikle kabul edilmektedir. Küresel biyosferin dengesini her yöne bozan insan, doğadaki kaynaklardan giderek daha fazla yararlanmakta ve büyük miktarda toksin ve atık yayarak atmosferin, suyun ve toprağın yapısını değiştirmektedir. 1950'lerden bu yana görülen iklim değişiklikleri, on binlerce yıldır görülmemiş niteliktedir. Atmosfer ve okyanuslar ısı her geçen yıl bir önceki yıla göre artış eğiliminde, kar yağışları azalmakta ve deniz seviyeleri yükselmektedir (IPCC, 2014b; Harari, 2018). Küresel iklim değişikliğinin nedenleri ve olası etkileri konusunda bazı görüş ayrılıkları olsa da bilim dünyası bu değişikliklerin doğal ve insan yapımı sebepleri olduğunu kabul ediyor. Kıta kayması, volkanik etkiler, güneş dalgalanmaları ve Dünya'nın yörüngesindeki değişiklikler iklim değişikliğinin doğal nedenleri olarak kabul edilebilirken, iklim değişikliğinin neden olduğu insan etkisi nedeniyle atmosferdeki sera gazı konsantrasyonunun artması doğal olmayan yapay bir olay olarak kabul edilebilmektedir (Kadioğlu, 2001). Çalışmanın bu bölümünde, çalışma kapsamında var olan doğal iklim değişikliği sürecine ek olarak, iklim değişikliğinin insan etkisiyle oluşan antropojenik nedenleri üzerinde durulacaktır.

Dünya Meteoroloji Örgütü (WMO) ve Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) tarafından bilim insanlarına objektif bir bilgi kaynağı sağlamak amacıyla (1988) kurulan Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli (IPCC), küresel iklim değişikliğine ilişkin periyodik olarak raporlar yayınlamaktadır. Şu ana kadar 5 rapor yayınlayan IPCC'nin Beşinci Değerlendirme Raporu'nda (AR5) küresel iklim değişikliğinin temel nedeninin insan faaliyetleri olduğuna inanılmaktadır (IPCC, 2013). Ekosistemin bir parçası olan insanlar, diğer tüketicilerle birlikte doğal olarak atmosfere sera gazları salımı yapmakta ve bu gazlar, başta bitkiler olmak üzere canlı organizmaların üretken faaliyetleriyle atmosferden uzaklaştırılmaktadır. Ancak biyolojik faaliyetlerin yanı sıra insan faaliyetleri de sera gazlarının atmosferdeki birikimini daha da artırarak doğal sera etkisinin ötesine geçen etkiler yaratmaktadır (Gündoğan vd., 2015). Sera gazı emisyonları konusu, esas olarak ileri düzeyde sanayileşmiş ülkelerden kaynaklanan bir sorun olarak değerlendirilmektedir. IPCC'ye göre küresel iklim değişikliği, insan faaliyetleri nedeniyle atmosfere sera gazı emisyonlarının artmasıyla doğrudan ilişkilidir (WWF, 2018). Ulusal Okyanus ve Atmosfer İdaresi (NOAA) Hava Kalitesi Raporu'na (2010) göre, atmosferik CO₂ seviyeleri 1700'lerde milyon başına 280 parçadan (ppm) 2005'te 397 ppm'ye yükselmiştir (Raparthi, 2014). Bu, Mayıs 2018'de 408 ppm ve Mayıs 2019'da 414 ppm olarak kaydedilmiştir (NOAA, 2019). CO₂ konsantrasyonlarındaki bu artışın temel nedeni fosil yakıtların yakılması, ormansızlaşma, katı atıkların artması ve sanayi devriminden bu yana meydana gelen endüstriyel süreçlerdir (IPCC, 2007). Küresel iklim değişikliğinin nedenlerini değerlendirirken

atmosferdeki sera gazı miktarında değişikliklere neden olan ana faktörleri ve bu faktörleri ortaya çıkaran ana sebepleri belirlemek gerekmektedir. Atmosferdeki sera gazı miktarında değişikliklere neden olan ana faktörler, doğal ve endüstriyel sera gazı emisyonlarının artması ve sera gazı yutak alanının azalması olarak sınıflandırılabilir. Dördüncü değerlendirme Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli tarafından yayınlanmıştır. Rapordan bu yana iklim sistemi üzerindeki insan etkilerine dair kanıtlar artmıştır. 1951 ile 2010 yılları arasında ortalama küresel yüzey sıcaklığındaki artışın yarısından fazlasının insan etkisinden ve sera gazı konsantrasyonlarındaki artıştan kaynaklandığı iddia edilmiştir. İnsan yapımı güçler 1960'lardan bu yana küresel su döngüsünü etkilemiş ve buzulların erimesine neden olmuştur. 1993'ten bu yana Grönland'da buz kaybının artmasına katkıda bulunmuştur (IPCC, 2014a). Milyonlarca yılda oluşan hassas ekolojik denge, insanlar tarafından bozuluyor. Ancak günümüz endüstriyel tarımında tarlalar yapay olarak büyük miktarlarda fosforla gübrenmekte ve tarlalardan atılan aşırı fosforlu atıklar okyanuslar, göller ve denizler için toksik olup ciddi zararlara neden olmaktadır. Yani Meksika Körfezi'ndeki balık ölümlerinin nedeni Iowa'daki mısır olabilir (Harari, 2018). Tablo 1.4'te tarihsel öneme sahip iklim değişikliği konulu konferans zirve, raporlar ve bunların içeriklerinin özetlenmiş hali görülmektedir.

Tablo 1.4. İklim değişikliği konulu zirveler, konferanslar, raporlar ve içerikleri

ZİRVE, KONFERANS ve RAPOR	İÇERİK
1985 Villach iklim değişikliği konferansı	İklim değişikliğinin nedenleri, etkileri ve çözüm yolları
1988 Toronto değişen atmosfer konferansı	Çevresel sorunlar ve sürdürülebilir kalkınma
1988 Hükümetlerarası iklim değişikliği paneli IPCC	Küresel ısınma, sera gazı emisyonlarının azaltılması, küresel sıcaklıkla mücadele
1989 Montreal iklim değişikliği protokolü	Ozon tabakası incelmesinin raporlanması, UV ışınları, kloroflorokarbon CFC üretiminin izlenmesi, ozon tabakasını incelten maddelerin kontrolüne yönelik tedbirler
1994 BM iklim değişikliği çerçeve sözleşmesi	Sera gazı emisyonlarını azaltmak, iklim değişikliğine uyum sağlamak, ülkeler arası fon ve teknoloji transferi, küresel ısınma, ulusal ve uluslararası politikalar
2005 Kyoto Protokolü	Sera gazı emisyonlarının azaltılması, yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımının teşvik edilmesi, enerji verimliliğinin artırılması, ormansızlaşmanın önlenmesi
2015 Paris İklim Anlaşması	Sera gazı emisyonlarının azaltılması, küresel ısınmanın kontrol altına alınması finansal ve teknolojik işbirliği, iklim krizinin önlenmesi
2019 Avrupa Yeşil Mutabakatı	Avrupa Birliği bölgesi net sıfır karbon ayak izi enerji verimliliği, yenilenebilir enerji kaynakları, sıfır emisyonlu araçlar, tarım ve orman yönetimi

1.4.1. Villach iklim değişikliği konferansı (1985)

Villach İklim Değişikliği konferansı, iklim değişikliğinin dünya genelindeki etkilerine dair önemli bir tartışma platformu sağlamıştır. Konferans, dünya liderleri, bilim insanları ve çevre aktivistlerinin bir araya gelerek iklim değişikliği konusunda farkındalık yaratmak ve çözüm önerileri sunmak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Konferans kapsamında, iklim değişikliğinin nedenleri, etkileri ve çözüm yolları gibi konular ele alınmıştır. Bilim insanları, iklim değişikliğinin nedenlerini ve etkilerini detaylı bir şekilde açıklamışlardır. Ayrıca, iklim değişikliğine karşı alınabilecek önlemler ve çözüm önerileri de tartışılmıştır. Konferansın en önemli sonuçlarından biri, iklim değişikliğinin dünya genelindeki etkilerinin giderek artması ve bu durumun insan hayatı üzerindeki olumsuz etkilerinin daha da belirgin hale gelmesidir. Bu nedenle, konferans katılımcıları, iklim değişikliğiyle mücadele için uluslararası işbirliğinin artırılması gerektiğine vurgu yapmışlardır. Villach İklim Değişikliği konferansı, iklim değişikliğiyle mücadele için atılacak adımların belirlenmesinde önemli bir rol oynamıştır. Konferans sonuç bildirgesinde, iklim değişikliğine karşı mücadele için uluslararası işbirliğinin artırılması, yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımının teşvik edilmesi ve sera gazı emisyonlarının azaltılması gibi konulara öncelik verilmesi gerektiği belirtilmiştir (Harari, 2018).

1.4.2. Toronto değişen atmosfer konferansı (1988)

1988 yılında düzenlenen Toronto Değişen Atmosfer Konferansı, küresel iklim değişikliği konusunda önemli bir kilometre taşı olarak kabul edilmektedir. Bu konferans, dünya liderlerini bir araya getirerek, iklim değişikliğinin nedenleri ve etkileri hakkında bilgi paylaşımında bulunmuş ve çözüm önerileri geliştirmiştir. Konferansın ana gündem maddesi, sera gazı emisyonlarının azaltılması ve küresel ısınmanın etkilerinin en aza indirilmesidir. Bu amaçla, ülkeler arasında işbirliği ve koordinasyon sağlanması gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca, yenilenebilir enerji kaynaklarına geçişin teşvik edilmesi de önemli bir konu olarak ele alınmıştır. Konferans sonrasında, Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi imzalanmıştır. Bu sözleşme ile ülkeler, sera gazı emisyonlarını azaltmak için ortak bir çaba göstermeyi kabul etmiştir. Ayrıca, düzenli olarak yapılan iklim konferansları ile bu çabaların takibi ve geliştirilmesi sağlanmaktadır. Toronto Değişen Atmosfer Konferansı, iklim değişikliği konusunda farkındalık oluşturulması ve çözüm önerilerinin geliştirilmesi açısından son derece önemlidir. Bugün hala devam eden küresel ısınma sorunuyla mücadelede, bu konferansın alınan kararlarının ve önerilerinin önemi büyüktür.

1.4.3. Hükümetlerarası iklim değişikliği paneli IPCC (1988)

Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli (IPCC), 1988 yılında Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) ve Dünya Meteoroloji Örgütü (WMO) tarafından kurulmuştur. IPCC, iklim değişikliği konusunda dünya çapında bilimsel bir otorite olarak kabul edilmektedir. IPCC, iklim değişikliğinin nedenleri, etkileri ve çözüm yolları konusunda bilimsel araştırmalar yapmakta ve bu konuda dünya liderlerine rehberlik etmektedir. Panel, binlerce bilim insanının katkılarıyla hazırlanan raporlar yayınlamaktadır. IPCC'nin 1988 yılında kurulması, dünya liderlerinin iklim değişikliği konusunda daha fazla farkındalık kazanmalarına neden olmuştur. Panel, küresel ısınmanın insan kaynaklı olduğunu ve sera gazı emisyonlarının azaltılması gerektiğini belirten önemli bir rapor yayınlamıştır. IPCC'nin çalışmaları, dünya liderlerinin iklim değişikliğiyle mücadele konusunda daha etkili politikalar geliştirmelerine yardımcı olmuştur. Panel, sadece bilimsel araştırmalar yapmakla kalmayıp aynı zamanda politika yapımcılarla işbirliği yaparak küresel iklim değişikliğiyle mücadelede etkili bir rol oynamaktadır.

Raporda ayrıca önümüzdeki on yıllarda iklim değişikliğinin tüm bölgelerde artacağı öngörülmekte ve sıcak hava dalgalarının artacağı, sıcak mevsimin uzun, soğuk mevsimin ise kısa olacağı vurgulanmaktadır. İklim değişikliğinin "yaygın, hızlı ve yoğun" olduğu konusunda uyarıda bulunan raporda ayrıca, 2 derece küresel ısınma durumunda aşırı sıcaklıkların tarım ve sağlık açısından kritik tolerans eşiklerine düzenli olarak ulaşacağı belirtilmiştir.

Birleşmiş Milletler ve Dünya Meteoroloji Örgütü'ne üye devletlerin oluşturduğu Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli (IPCC), küresel iklim sisteminin mevcut durumuna ilişkin her beş ila yedi yılda bir değerlendirme raporları yayınlamıştır. İlk kısım 1990'da, ikinci kısım 1996'da, üçüncü kısım 2001'de, dördüncü kısım 2007'de, 2013'ten Eylül 2014'e kadar parçalar halinde yayımlanmıştır. Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli (IPCC), Birleşmiş Milletler (BM), yeni raporunda iklim değişikliğinin "yaygın, hızlı ve yoğun" olduğu konusunda uyarıda bulunduğu değerlendirilmiştir. Dünyanın merakla beklediği ve 66 ülkeden 234 bilim insanının beş yıl süren araştırmaların ardından hazırladığı IPCC'nin altıncı raporu, örgütün İsviçre'nin Cenevre kentindeki genel merkezinde yayımlanmıştır. "İklim değişikliği 2021: Fizik Biliminin Temelleri" başlıklı rapor, 6 Ağustos Cuma günü 195 IPCC üye devletinin katıldığı çevrimiçi bir oturumda onaylanmıştır. İkinci kısım 2022'de yayınlanan raporda, "iklimde gözlenen değişikliklerin birçoğunun, örneğin mevcut deniz seviyesi gibi, binlerce hatta yüz binlerce yıldır gözlemlenmediği belirtilmektedir. "İklim değişikliği gibi halihazırda yürürlükte olan bazı değişiklikler yüzlerce, hatta binlerce insan için geri döndürülemez olabilir." "Rapor, karbondioksit (CO₂) ve diğer sera gazı emisyonlarındaki güçlü ve sürekli azalmaların iklim değişikliğini sınırlayacağını vurguluyor." Hava kalitesine olan faydalar hemen görülse bile, "IPCC'ye göre küresel sıcaklıkların istikrarlı bir şekilde düşmesi 20 ila 30 yıl alabilir" öngörüsünde bulunulmuştur.

1.4.4. Montreal iklim değişikliği protokolü (1989)

Montreal İklim Değişikliği Protokolü, 1989 yılında imzalanmış bir uluslararası çevre sözleşmesidir. Bu protokol, atmosferdeki ozon tabakasını incelten maddelerin kullanımını azaltmayı amaçlamaktadır. Ozon tabakasının incelmeye, insan sağlığına zarar veren UV ışınlarının dünya yüzeyine daha fazla ulaşmasına sebep olmaktadır. Montreal Protokolü, bu zararlı maddelerin üretimini ve kullanımını azaltmayı hedefleyen bir dizi önlemi içermektedir. Bu önlemler, dünya genelindeki birçok ülke tarafından kabul edilmiştir ve uygulanmaktadır. Montreal Protokolü'nün başarısı, ozon tabakasının korunmasına yönelik küresel bir farkındalık yaratmış ve benzer çevre sorunlarına çözüm arayan uluslararası işbirliğinin önemini vurgulamıştır. Bu protokol, çevre koruma alanında uluslararası işbirliğinin örneklerinden biri olarak kabul edilmektedir. Viyana Sözleşmesi, ozon tabakasının sistematik izlenmesi, kloroflorokarbon CFC üretiminin izlenmesi ve bilgi paylaşımı konularında hükümetlerarası işbirliğini teşvik etmektedir. Yasal olarak bağlayıcı kontroller veya hedefler içermeyen bir çerçeve anlaşma olan Ozon Tabakasının Korunmasına İlişkin Viyana Sözleşmesi'nin kabul edilmesinin ardından, ozon tabakasını incelten maddelerin kullanımını ve üretimini kontrol altına alacak bir protokol üzerinde çalışmalara başlanmıştır. Ozon Tabakasını İncelten Maddelere İlişkin Montreal Protokolü Eylül 1987'de kabul edilmiştir. 1985 yılında Antarktika'daki ozon deliğinin keşfedilmesiyle, birçok kloroflorokarbon (CFC) ve bazı maddelerin üretimini ve tüketimini azaltmak için sıkı önlemler alma ihtiyacı fark edilmiştir. Montreal Protokolü, azaltım yol haritasının periyodik bilimsel ve teknolojik değerlendirmelere göre revize edilebilmesi amacıyla oluşturulmuştur. Bu bilimsel ve teknik değerlendirmelerden sonra, yukarıdaki Protokolün zaman çizelgesinin kısaltılması amacıyla, 1990 (Londra), 1992 (Kopenhag), 1995 (Viyana), 1997 (Montreal), 1999 (Kuzey Jing) ve 1999 (Kuzey Jing) ve 2007 (Montreal) tarihlerinde gerçekleştirilmiştir. Ayrıca bu düzenlemeler anlaşmaya yeni hüküm ve kontrollerin dahil edilmesi sonucunu doğurmaktadır. 196 ülkenin üye olduğu Montreal Protokolü, en başarılı çok taraflı çevre anlaşması olarak kabul edilmektedir. Haziran 1990'da Londra'da protokolün büyük bir başarısı sayılan ve gelişmiş ülkelerin katkılarıyla kurulan "Çok Taraflı Fon (MLF)" kurulmuştur. Bu fon geliştirmekte olan ülkelere desteklemektedir. Çok Taraflı Fon, 1991 yılından bu yana geliştirmekte olan ülkelere yönelik 8.600'ün üzerinde projeyi desteklemiştir. Türkiye 19 Aralık 1991 tarihinde Protokol'e taraf olmuş ve Protokol'de bugüne kadar yapılan tüm değişiklikleri kabul etmiştir. Protokole ilişkin yurt içi ve yurt dışı çalışmaların denetimi, ulusal odak noktası konumunda olan Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı'nın koordinasyonunda yürütülmektedir. Ülkemiz Montreal Protokolünü en başarılı şekilde uygulayan ülkeler arasında yer almaktadır. Birleşmiş Milletler himayesinde küresel çevre sorunlarının çözümüne yönelik çabaların başlangıcı olan ve 198 ülkenin katıldığı Montreal Protokolü, bugüne kadar imzalanan en başarılı uluslararası çevre anlaşması olarak değerlendiriliyor. Protokol, ozon tabakasını incelten maddelerin kontrolüne yönelik tedbirler, kota yükümlülükleri, katılımcı olmayan ülkelere ticarete ilişkin kontroller, geliştirmekte olan ülkelerin özel durumu ve raporlara ilişkin hükümler içermektedir.

1.4.5. BM iklim değişikliği çerçeve sözleşmesi (1994)

BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (1994), Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilen ve iklim değişikliğiyle mücadele etmek amacıyla uluslararası işbirliğini teşvik eden bir anlaşmadır. Sözleşme, 1992 Rio de Janeiro'da düzenlenen Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı'nda (UNCED) imzalanmıştır. BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi, iklim değişikliği ve onun olumsuz etkileriyle mücadele etmek için uluslararası bir çerçeve sunmaktadır. Sözleşme, iklim değişikliğinin insan faaliyetlerinden kaynaklandığını kabul etmektedir ve bu değişikliklere karşı önlem almayı hedeflemektedir. Sözleşme, tarafların iklim değişikliğiyle mücadele etmek için ortak amaçlar belirlemelerini ve bu amaçları gerçekleştirmek için politika ve önlemler geliştirmelerini öngörmektedir. Taraflar, sera gazı emisyonlarını azaltmak, iklim değişikliğine uyum sağlamak ve teknoloji transferi gibi konularda işbirliği yapmayı taahhüt etmektedir. BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'nin en önemli hedeflerinden biri, küresel ısınmayı 2°C'nin altında tutmaktır. Bu hedefe ulaşmak için taraflar, sera gazı emisyonlarını azaltmak için ulusal politikalar ve önlemler geliştirmekte ve uygulamaktadır. Ayrıca, taraflar iklim değişikliğinin etkilerine uyum sağlamak için ulusal planlar oluşturmakta ve bu konuda işbirliği yapmaktadır. Sözleşme, taraflar arasında teknoloji transferi ve finansman konularında işbirliğini teşvik etmektedir. Gelişmiş ülkeler, gelişmekte olan ülkelere teknoloji transferi ve finansman sağlamakla yükümlüdür. Bu, gelişmekte olan ülkelerin iklim değişikliğiyle mücadele etmek için gerekli kaynaklara erişimini kolaylaştırmayı amaçlamaktadır. BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi, dünya genelinde iklim değişikliğiyle mücadelede önemli bir adım olarak kabul edilmektedir. Sözleşme, uluslararası işbirliğini teşvik etmekte ve tarafların ortak amaçlar doğrultusunda hareket etmelerini sağlamaktadır. Bu ortak hareketle iklim değişikliğinin olumsuz etkileriyle mücadele edilerek sürdürülebilir bir gelecek için adımlar atılmaktadır (Yılmaz, 2019).

1.4.6. Kyoto protokolü (2005)

Kyoto Protokolü, iklim değişikliği sorununa yönelik uluslararası bir anlaşmadır. 1997 yılında Japonya'nın Kyoto şehrinde düzenlenen Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'nin (UNFCCC) bir parçası olarak kabul edilmiştir. Protokolün amacı, sera gazı emisyonlarının azaltılması ve iklim değişikliği ile mücadele etmek için ortak bir çerçeve oluşturmaktır. Kyoto Protokolü, sanayileşmiş ülkelerin sera gazı emisyonlarını belirli bir hedefe göre azaltmalarını öngörmektedir. Protokolün ana hedefi, 1990 yılına göre sera gazı emisyonlarını 2012-2020 döneminde en az %5,2 oranında azaltmaktır. Bu hedef, protokole taraf olan ülkelerin kendi içinde belirlediği emisyon azaltma hedefleriyle gerçekleştirilmektedir. Kyoto Protokolü'nün en önemli özelliklerinden biri, esnek mekanizmaların kullanılmasına imkan tanımasıdır. Bu mekanizmalar, sera gazı emisyonlarının

azaltılmasına katkıda bulunmak için farklı ülkeler arasında ticaret, ortak uygulama ve temiz kalkınma mekanizmalarını içermektedir. Bu sayede, emisyon azaltma hedeflerine daha ekonomik ve etkin bir şekilde ulaşılabilir. Kyoto Protokolü'ne taraf olan ülkeler, emisyon azaltma hedeflerini yerine getirmek için çeşitli politika ve önlemler uygulamaktadır. Bunlar arasında yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımının teşvik edilmesi, enerji verimliliğinin artırılması, ormansızlaşmanın önlenmesi gibi önlemler yer almaktadır. Ayrıca, protokolün izleme ve raporlama mekanizmaları da ülkelerin emisyon azaltma sürecini takip etmelerini sağlamaktadır.

Kyoto Protokolü, iklim değişikliği sorununa yönelik uluslararası işbirliğini teşvik etmektedir. Protokole taraf olan ülkeler, düzenli olarak toplanan taraflar konferanslarında bir araya gelerek ilerlemeleri değerlendirmekte ve yeni politika ve önlemler üzerinde anlaşmaktadır. Bu sayede, küresel düzeyde iklim değişikliği ile mücadele konusunda ortak bir anlayış ve eylem planı oluşturulmaktadır (Karakaya ve Özçağ, 2004).

1.4.7. Paris iklim anlaşması (2015)

Paris İklim Anlaşması, Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'nin (UNFCCC) 21. Taraflar Konferansı'nda (COP21) kabul edilmiştir. Anlaşmanın amacı, küresel ısınmanın 2°C'nin altında tutulması ve mümkünse 1,5°C'ye kadar düşürülmesi için gereken adımların atılmasıdır. Bu amaçla, ülkeler sera gazı emisyonlarını azaltacak ve bu azaltım hedeflerini düzenli olarak raporlayacaklardır. Anlaşma, tüm ülkelerin katılımını öngörmekte ve gelişmiş ülkelerin finansal ve teknolojik desteği sağlaması gerektiğini belirtmektedir. Ayrıca, anlaşma, iklim değişikliği ile mücadelede toplumun tüm kesimlerinin katılımının önemini vurgulamaktadır. Paris İklim Anlaşması, küresel iklim değişikliği ile mücadelede önemli bir adım olup, ülkelerin ortak çabaları ile iklim krizinin etkilerinin minimize edilmesi hedeflenmektedir.

1.4.8. Avrupa yeşil mutabakatı (2019)

Avrupa Yeşil Mutabakatı, Avrupa Birliği'nin 2019 yılında açıkladığı bir plan ve eylem paketidir. Bu mutabakat, Avrupa Birliği'nin iklim değişikliği ile mücadele etmek ve sürdürülebilir bir gelecek için adımlar atmak amacıyla ortaya koyduğu bir stratejidir. Bu stratejinin temel hedefi, Avrupa Birliği'nin sera gazı emisyonlarını 2050 yılına kadar net sıfıra indirmesi ve ekonomisini sürdürülebilir hale getirmesidir. Bu hedefe ulaşmak için, Avrupa Yeşil Mutabakatı çerçevesinde bir dizi politika, yasa ve düzenlemeler hayata geçirilecektir. Avrupa Yeşil Mutabakatı kapsamında, enerji verimliliği, yenilenebilir enerji kaynakları, sıfır emisyonlu araçlar, tarım ve orman yönetimi gibi alanlarda önemli adımlar atılacaktır. Ayrıca, atık yönetimi ve dögüsel ekonomi gibi konular da öncelikli olarak ele alınacaktır.

Bu mutabakatın hayata geçirilmesi için Avrupa Birliği ülkeleri arasında işbirliği ve koordinasyonun artırılması gerekmektedir. Ayrıca, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları da bu sürece dahil edilmeli ve desteklenmelidir. Avrupa Yeşil Mutabakatı, sadece Avrupa Birliği için değil, tüm dünya için önemli bir adım olacaktır. İklim değişikliği ile mücadele etmek ve sürdürülebilir bir gelecek için atılan her adım, gelecek nesillere daha iyi bir dünya bırakmak adına önemlidir.



2. BÖLÜM

SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK RAPORLAMASI VE RAPORLAMA ÇERÇEVELERİ

Sürdürülebilirlik, günümüz iş dünyasında giderek daha önemli bir konu haline gelmektedir. Şirketler, sadece finansal performanslarına odaklanmak yerine, çevresel ve sosyal etkilerini de göz önünde bulundurarak faaliyetlerini sürdürmek zorundadırlar. Bu nedenle, sürdürülebilirlik raporlaması, işletmelerin faaliyetlerinin şeffaf bir şekilde paylaşılmasına yardımcı olmaktadır. Sürdürülebilirlik raporlaması, bir şirketin çevresel, sosyal ve ekonomik etkilerini ölçmek, izlemek ve paylaşmak için kullanılan bir araçtır. Bu raporlar, şirketlerin faaliyetlerini sürdürülebilir bir şekilde yürüttüklerini göstermekte ve paydaşlarla iletişim kurmalarına yardımcı olmaktadır. Sürdürülebilirlik raporlama çerçeveleri, şirketlerin sürdürülebilirlik raporlarını hazırlarken takip edebilecekleri bir dizi yönerge sağlamaktadır. Bu çerçeveler, şirketlerin sürdürülebilirlik performanslarını değerlendirmelerine ve paydaşlarla açıklamada aracı olmaktadır. Günümüzde en yaygın kullanılan sürdürülebilirlik raporlama çerçeveleri arasında Global Reporting Initiative (GRI), Carbon Disclosure Project (CDP) ve Sustainability Accounting Standards Board (SASB) bulunmaktadır. Bu çerçeveler, şirketlerin çevresel, sosyal ve ekonomik performanslarını ölçmek için bir dizi gösterge sağlamaktadır. Sürdürülebilirlik raporlama, işletmelerin sadece finansal performanslarına odaklanmadıklarını gösterir. Şirketlerin sürdürülebilirlik performanslarını ölçmeleri ve paydaşlarla iletişim kurmaları, işletmelerin gelecekte başarılı olmaları için önemlidir. Sürdürülebilirlik raporlama çerçeveleri, şirketlerin bu amaç doğrultusunda hareket etmelerini sağlamaktadır.

“Finansal kaynaklardaki hızlı değişimler, bilgiye erişimin kolaylaşması ve teknolojik yenilikler gibi gelişmeler, işletmelerin uyum sağlaması ve rekabet edebilmesi için her geçen gün yeni koşullar yaratmaktadır. Bu gelişmeler aynı zamanda paydaşlar arasında çevresel ve sosyal farkındalığı da arttırmaktadır. Şirketlerin eskisinden daha yakından takip edildiği ve daha şeffaf olması gereken bu yeni düzende, varlıklarını devam ettirebilmek için hissedarların ve potansiyel yatırımcıların yanı sıra diğer paydaşlardan gelen bilgi taleplerini de dikkate almak zorundadırlar “(Aras ve Crowther, 2008, 435). Böyle bir ortamda, şirketlerin yeni koşullara uyum sağlama yeteneklerini ve dolayısıyla başarılarını değerlendirmek ve şirket değerini belirlemek için finansal sonuçların yanı sıra bazı finansal olmayan veriler de yatırımcılar tarafından takip edilmektedir. İşletmeler faaliyet gösterdikleri toplumun ve çevrenin bir parçası oldukları için günümüzün hızlı ve zorlu koşullarında rekabet edebilmeleri büyük ölçüde değişen ihtiyaçlara uyum sağlama yeteneklerine bağlıdır. Bu açıdan bakıldığında şirketlerin rakiplerine karşı rekabet potansiyellerini arttırmak için paydaşlarının ihtiyaçları ile faaliyetlerinin ekonomik, çevresel ve sosyal etkilerini izlemeleri ve bu etkiler hakkında bilgi vermeleri gerekmektedir. Ancak geleneksel raporlama sistemleri yalnızca şirketin maddi varlıklarını ve faaliyetlerinin finansal sonuçlarını ele almaktadır (Saravanamuthu, 2004, 296). Günümüzde şirketlerin piyasa değeri ile defter değeri arasındaki farkı belirlemek için işin her

yönünün bütünsel olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Bunun için şirketin maddi varlıklarının yanı sıra entelektüel sermayesi, sosyal ve çevresel duyarlılığı gibi sürdürülebilirlik performansı hakkında bilgilerin elde edilmesi de gerekmektedir. Bir şirketin defter değeri, şirketin bilançosunda yer alan net varlıklarının değerini temsil etmektedir. 1970'li yılların sonlarına kadar piyasa değerleri ile şirketlerin defter değerleri birbirine yakın iken aradaki fark her geçen gün giderek açılmaktadır. Müşteriler, insan kaynakları, paydaş ilişkileri, sahip olunan imaj ve itibar, marka değeri, entelektüel sermaye gibi maddi olmayan varlıklar, bir şirketin piyasa değerini belirleyen finansal olmayan faktörlere örnektir (Kristensen ve Westlund, 2003, 161 -162). Tüm bu maddi olmayan faktörler, şirketin faaliyetlerinin ekonomik, sosyal ve çevresel performansından doğrudan veya dolaylı olarak etkilenebilir. Şirketin finansal tablolarında yer alan varlıkların belirlediği defter değeri ile söz konusu performansın belirlediği piyasa değeri arasındaki farkın nedeninin belirlenmesi, başta işletme sahipleri, yöneticiler ve yatırımcılar olmak üzere tüm paydaşlar açısından önem taşımaktadır. Finansal olmayan bilgileri içeren raporlar, bu iki değer arasındaki farkları tespit etmeye yönelik bilgi sağlayan önemli bir araçtır (Kristensen ve Westlund, 2003, 161-162). İşletmeler ekonomik, sosyal ve çevresel yaşamın vazgeçilmez bir parçasıdır. Bu nedenle iyi ve sorumlu kurumsal vatandaşlar olarak, faaliyetlerinin ekonomik sonuçlarının ötesinde tüm etki ve sonuçlarını göz önünde bulundurmaktadırlar. İş operasyonlarının ekonomik sonuçlarının yanı sıra sosyal ve çevresel sonuçlarını da kapsayan raporlar, paydaşlar tarafından şirketlerin taleplerine verdiği değerin ve bu talepleri karşılamak için gösterilen çabanın bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir. Bu raporlar literatürde sürdürülebilirlik raporlaması, finansal olmayan raporlama, üçlü sorumluluk raporlaması, kurumsal sosyal sorumluluk raporlaması gibi farklı kavramlarla anılmaktadır.

Bir şirketin faaliyetleri ve sonuçları, iş yaşamının temel ölçüm sistemlerinden biri olan muhasebe aracılığıyla anlaşılıp değerlendirilebilmektedir (Mook, 2006, 282). Muhasebe bilgi sistemlerinden elde edilen mali tablolar, bir şirketin varlık ve kaynaklarını etkin bir şekilde kullanması, koruması ve yönetmesi sonucunda elde ettiği ekonomik karı, varlıkları ve kaynakları gösterir (Sisaye, 2011, 388-389). Muhasebe, uzun yıllar boyunca finansal muhasebe, maliyet muhasebesi ve yönetim muhasebesi çatısı altında toplanarak şirket dışındaki yöneticilerin ve paydaşların ihtiyaçlarına uygun bilgiler oluşturmak için geleneksel bir yöntem olarak kabul edilmiştir. Finansal muhasebe, kuruluş içinde elde edilen ve dış raporlama yoluyla kuruluş dışındaki taraflara sunulmak üzere hazırlanan bilgilerin temelini oluşturmaktadır. Kuruluşun mali performansına ilişkin bilgiler toplanır ve bilanço ve gelir tablosu, varlıkların ve yükümlülükleri etkileyen işlemlerin, dönüşümlerin ve dış olayların ticari faaliyetler üzerindeki mali etkilerini yansıtmak üzere tasarlanmış tahakkuk bilgileri esas alınarak hazırlanır. Maliyet muhasebesi, ilgili mali tablolar açısından bakıldığında stokların değerini ve işletme faaliyetlerinden kaynaklanan gelir ve giderleri mali tablolara yansıtan bilgiler sağlar. Bu açıdan bakıldığında maliyet muhasebesi, finansal muhasebeden, şirketin, işletme veya ticari birimlerin mevcut ve beklenen finansal performansına dayalı raporların

hazırlanmasında ve kontrol edilmesinde yönetime yardımcı olmak ve ilgili birimler arasında karşılaştırmalar yapmak gibi yönetim faaliyetlerine dönüşmektedir. Yönetim muhasebesi ayrıca karar verme, planlama ve kontrol için gerekli bilgilerin toplanmasına odaklanılarak geliştirilmiştir (Schaltegger ve diğerleri, 2006, 3-5, Schaltegger ve Burritt, 2010, 375-376). Ancak günümüzde sürdürülebilirlik ve iş paydaşları açısından bakıldığında, finansal muhasebenin yalnızca işletme faaliyetlerinin finansal yönlerini raporlaması, rapordan beklenen faydaların elde edilmesi için yeterli değildir. Bu bağlamda geleneksel muhasebe ve raporlama sistemlerine yönelik bazı eleştiriler bulunmaktadır. Bunlardan ilki; Finansal muhasebe uygulamalarına göre işletme faaliyetlerinin sınırları dar bir perspektifte şirketin hukuki statüsü ile sınırlandırılmaktadır. Ayrıca muhasebe, sosyal ve çevresel olayların merkezde yer aldığı geleneksel iş gündemi hakkında bir dizi üstü kapalı varsayımı uygularken, genellikle kârı ve kârlılığını en önemli ve arzu edilen şey olarak kabul eder. Bunlara ek olarak, tahakkuk esaslı muhasebe ilkelerinin, tutarlılık ve ekolojik etki yaratan işletme faaliyetlerinin değerlendirilmesinde halen eksiklikleri bulunmaktadır. Bir başka eleştirel yaklaşımda, paranın genel bir değer ölçüsü olarak kullanılması, tarihsel değer, bugünkü değer, yenileme değeri ve net bugünkü değer gibi farklı ölçüm türlerine dayanmaktadır. Bu önlemler, parasal terimlerle ifade edildiklerinde eşanlamlı oldukları varsayılarak finansal muhasebede birlikte kullanılır. Ancak pratikte makul derecede yararlı ve karşılaştırılabilir bilgiler üretmezler. Bir kuruluşun ekolojik etkisi parasal önlemlere aşırı odaklanmak, fırsat ve risklerin tam olarak yansıtılmaması riskini taşımaktadır. Çevreyle ilgili fiziksel ve niteliksel bilgiler, özellikle ekolojik zararın tersine çevrilip çevrilemeyeceğinin veya kurumsal eylemlerin etkisinin değerlendirildiği durumlarda önemli olabilir. Bu nedenle geleneksel finansal muhasebe, iş, çevre ve sosyal etkileri anlama konusundaki yetersizliği nedeniyle eleştirilmiştir (Schaltegger ve Burritt, 2010, 376). Bu eleştiriler, kurumsal çevresel ve sosyal performans ve bunların ekonomik performansla dengesine ilişkin ek açıklamaları gündeme getirmiştir (Schaltegger ve Burritt, 2010, 376). Finansal olmayan raporlarla bu eksikliğin ortadan kaldırılması ve iş faaliyetlerinin ekonomik, çevresel ve sosyal etkilerinin en aza indirilmesi hedeflenmektedir. Sürdürülebilirlik muhasebesi ve raporlaması, raporlamanın tanımlanmasında ön sıralarda yer almaktadır. Sürdürülebilirlik muhasebesi ve raporlaması, muhasebe alanında yıllar içerisinde yaşanan gelişmelerin bir sonucu olarak ortaya çıkan kapsayıcı bir kavramdır (Schaltegger vd., 2006, 3-5, Schaltegger ve Burritt, 2010, 375-376). Sürdürülebilir kalkınma raporu, üçlü sorumluluk raporu, kurumsal sosyal sorumluluk raporu, mali olmayan rapor gibi literatürde pek çok farklı kavramın eş anlamlısı olarak kullanılan bir kavramdır. İçerdiği sosyal ve çevresel faktörler ve geleneksel finansal raporlama sistemlerine alternatif olarak ortaya çıkması nedeniyle, sürdürülebilirlik raporlaması genellikle finansal olmayan raporlama olarak sınıflandırılır.

2.1. Sürdürülebilirlik Raporlaması

Finansal piyasalar ve finansal raporlama perspektifinden çalışan mevcut muhasebe ölçüm sistemleri, geleneksel yaklaşımla birlikte kârı her şeyin üstünde tutmaktadır. Öte yandan sosyal ve çevresel muhasebe yani sürdürülebilirlik muhasebesi, işletmenin finansal durumunu etkilemediği varsayılarak, finansal muhasebe tarafından dikkate alınmayan ve dışsal olarak kabul edilen faktörleri içeren alternatif bir muhasebe önerisi sunmaktadır. Bu öneriler halen tartışılmakla birlikte, yeni sistemde bu dış faktörler muhasebe sisteminin merkezi olarak kabul edilmektedir. Bu yapıda ekonomik başarının maliyetleri çevresel ve sosyal açıdan açıklanmaktadır (Gray, 2005, 798). Başka bir deyişle Üçlü Sorumluluk Raporlaması kuruluşların sosyal, çevresel ve ekonomik önceliklerini ayrıştırmaktadır. Sürdürülebilir muhasebe, ticari faaliyetlerin sosyal, çevresel ve ekonomik yönlerine odaklanmaktadır. Ancak bu muhasebe ve raporlama sistemlerinin her biri, geleneksel muhasebe sistemleriyle olan ilişkilerinin yanı sıra, eksiklikleri nedeniyle de eleştirilere maruz kalmaktadır. Sürdürülebilirlik muhasebesi ve raporlaması muhasebenin zirvesidir. Aslında kavramsal olarak ekolojik ve sosyal hususları vurgularken aynı zamanda ekolojik adalet, verimlilik ve etkililik gibi daha geleneksel konuları da dikkate alır (Schaltegger ve diğerleri, 2006, 3-5). Ekonomik, sosyal ve çevresel raporlamayı içeren Üçlü Sorumluluk raporlaması aslında dış finansal raporlama modelinin bir parçasıdır (Sisaye, 2011, 381, Gray, 2005, 794). Ticari faaliyetlerin finansal olmayan sonuçları olarak bu raporlar, şirketlerin ekonomik, çevresel ve sosyal performansına ilişkin veriler içermektedir. Aynı zamanda yönetimin çevresel kaynakların sorumlu yönetimine yönelik taahhütlerini ve gelecekteki sosyal ve çevresel stratejilere yönelik planları da içermektedir. Kurumsal davranışı yansıttığı görülen bu raporların, müşteriler, hükümetler, çalışanlar, yerel yönetimler ve yatırımcılar tarafından giderek daha fazla izlendiğinden, şirketlerin paydaşlarla iletişim kurmak için kullandığı bir araç haline gelmiştir (Sisaye, 2011, 389). Aslında sürdürülebilirlik raporlamasının evrimine ve bu evrimi yaratan koşullara bakıldığında şirketlerin bu raporları geliştirmelerinin en önemli nedenlerinden biri ticari operasyonlarını tüm yönleriyle daha kapsamlı bir şekilde değerlendirebilecekleri çeşitli paydaşları sürece dahil etmektir. Bir diğer önemli neden ise yöneticilerin, şirketin topluma çevresel ve sosyal katkılarını içeren bu raporların aynı zamanda şirkete de katkı sağlayabileceğinin farkına varmasıdır (Gao, 2011, 265). Düzenleyici kurumların yanı sıra borsalar ve diğer finansal kuruluşlar da halka açık şirketlerden kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetlerine ilişkin bilgi sağlamalarını talep etmektedir. Örneğin, Paris Menkul Kıymetler Borsası'nda işlem gören tüm şirketlerin mali raporlarında çevresel ve sosyal performansa ilişkin bilgilere yer vermeleri gerekmektedir. Güney Afrika'da Johannesburg Menkul Kıymetler Şirketi borsada işlem gören şirketlerin aynı zamanda kurumsal sosyal sorumluluğa dayalı düzenlemelere de uyması gerekmektedir. Ayrıca İngiltere'deki birçok önemli kuruluş, şirketlerin kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetleri hakkında bilgi talep etmektedir. İngiliz Sigortacılar Birliği, kurumsal yatırımcıların borsada işlem gören şirketlerin yıllık raporlarında görmeyi bekledikleri sosyal, çevresel ve etik konulara ilişkin bilgiler içeren

kılavuzlar yayınlamıştır (Gao, 2011, 265, Idowu ve Papasolomou, 2007, 138). Şirketler üzerindeki çevresel ve sosyal performanslarını raporlama yönündeki baskının bir nedeni de Dow Jones Sürdürülebilirlik Endeksi ve "Kurumsal Sorumluluk Endeksi" gibi yatırım derecelendirme sistemlerinden kaynaklanmaktadır (Gao, 2011, 265, Idowu ve Papasolomou, 2007). Bu endeksler bankalar ve sigorta şirketleri tarafından yatırım yapılabilecek etik şirketleri ve yeşil fonları belirlemek için kullanılmaktadır. Ayrıca yatırımcılar uzun vadeli sürdürülebilir şirketleri, istenmeyen sonuçlara maruz kalmayan ve daha öngörülebilir sonuçlar elde eden şirketler olarak değerlendirmektedir (Gao, 2011, 265, Knoepfel, 2001, 7). Bu nedenle yatırımcılar geçici olarak yüksek kar elde eden şirketlerden ziyade, ortalamanın üzerinde büyüyen güvenilir şirketleri aramaktadırlar (Knoepfel, 2001, 7).

2.2. Sürdürülebilirlik Raporlamasının Ortaya Çıkması ve Gelişimi

Sürdürülebilirlik raporlaması, bir şirketin çevresel, sosyal ve ekonomik performansını ölçmek ve raporlamak için kullanılan bir yöntemdir. Bu raporlama, şirketlerin sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşmalarına yardımcı olurken, yatırımcıların da şirketlerin sürdürülebilirlik performansını değerlendirmelerine olanak tanımaktadır. Sürdürülebilirlik raporlamasının ortaya çıkması ve gelişimi, çevresel ve sosyal sorunların artmasıyla birlikte hız kazanmıştır. İlk olarak 1980'lerin sonlarında, çevresel raporlama olarak başlayan bu süreç, zamanla sosyal ve ekonomik boyutları da kapsamaya başlamıştır. Bugün sürdürülebilirlik raporlaması, dünya genelinde birçok şirket tarafından uygulanmaktadır. Bunun yanı sıra, sürdürülebilirlik raporlaması standartları da geliştirilmiştir. GRI (Global Reporting Initiative) ve SASB (Sustainability Accounting Standards Board) gibi kuruluşlar, sürdürülebilirlik raporlaması standartları oluşturarak şirketlerin daha tutarlı ve kapsamlı raporlar yayınlamalarını sağlamaktadır. Sürdürülebilirlik raporlaması, şirketlerin sadece finansal performanslarını değil, aynı zamanda çevresel ve sosyal performanslarını da ölçmelerine olanak tanır. Bu sayede şirketler, sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşmak için gerekli adımları atabilir ve yatırımcılar da şirketlerin sürdürülebilirlik performansını daha iyi anlayabilmektedir (Gao, 2011).

2.3. Sürdürülebilirlik Raporlaması Uygulamaları ve Raporlama Çerçevesi

Sürdürülebilirlik raporlaması, şirketlerin faaliyetlerinin çevresel, sosyal ve ekonomik etkilerini ölçmek ve açıklamak için kullandıkları bir araçtır. Bu raporlar, şirketlerin sürdürülebilirlik performanslarını değerlendirmelerine, paydaşlarına ve yatırımcılarına şeffaf bir şekilde bilgi vermelerine yardımcı olmaktadır. Sürdürülebilirlik raporlaması, şirketlerin faaliyetlerinin çevresel etkilerini ölçmek için karbon ayak izi, su ayak izi, atık yönetimi gibi araçları kullanır. Sosyal etkileri ölçmek için ise, iş sağlığı ve güvenliği, insan hakları, toplumsal cinsiyet eşitliği gibi konulara odaklanır. Ekonomik etkileri ölçmek için, şirketlerin finansal performansları göz önünde bulundurulur. Sürdürülebilirlik raporlaması için birçok çerçeve ve standart

bulunmaktadır. Bunların en bilinenleri Global Reporting Initiative (GRI), Carbon Disclosure Project (CDP) ve Integrated Reporting (IR)'dir. Bu çerçeveler, şirketlerin sürdürülebilirlik performanslarını ölçmek ve açıklamak için gereken kılavuzları sağlamaktadır. Sürdürülebilirlik raporlaması, şirketlerin sadece çevresel ve sosyal etkilerini ölçmekle kalmaz, aynı zamanda bu etkileri azaltmak için de stratejiler geliştirmelerine yardımcı olur. Şirketler, sürdürülebilirlik raporlarındaki verileri kullanarak, faaliyetlerinde çevresel ve sosyal etkileri azaltacak projeler geliştirebilirler.

Tablo 2.1. Sürdürülebilirlik raporlaması standartları ve çerçeveleri

AA1000	Muhasebe, Şeffaflık, Sorumluluk ilkelerini içermektedir.
BM küresel ilkeler sözleşmesi	Kurumsal sorumluluk ve sürdürülebilir kalkınma alanlarında iş, çevre, yolsuzlukla mücadele konularını içermektedir.
OECD çok uluslu şirketler genel ilkeleri	Uluslararası yasal, hukuki, ticari düzenlemeler getirilmiştir.
IFC performansı standartları	Sürdürülebilir kalkınma ve çevresel, sosyal sürdürülebilirlik çerçevesi belirlenmiştir.
Karbon saydamlık projesi	Küresel ısınma, iklim değişikliği ve karbon şeffaflık düzenlemeleri yapılmıştır.
Entegre raporlama (Integrated Reporting)	Finansal ve finansal olmayan tüm bilgileri bir arada içeren raporlama şeklidir. Yatırımcılar açısından son zamanlarda en çok dikkate alınan ve yıllık tüm faaliyetleri tek raporda toplayan raporlama standartlarından oluşmaktadır.
ISO 26000 Standartları	Sosyal sorumluluk, sürdürülebilirlik, şeffaflık ve hesap verilebilirlik konularını kapsamaktadır.
GRI küresel raporlama girişimi	Sürdürülebilirlik raporlamasında uyum ve standardizasyon çerçevesi belirlemiştir.
SASB - ISSB Standartları	Uluslararası finansal raporlama standartları kurumu tarafından sürdürülebilirlik faaliyetlerindeki standartların belirlenerek entegre raporlama oluşturulmasını içerir.
ESG - CSR Standartları	Environment, Social, Corporate Governance sözcüklerinin baş harflerinden oluşan çevresel, sosyal ve kurumsal yönetim konularını ele alan standartların çerçevesini belirlemiştir.

2.3.1. AA 1000 (Accountability 1000)

Sürdürülebilir kalkınmaya yönelik muhasebe standartları ilk olarak 1999 yılında AA1000 muhasebe standartları adı altında yayınlanmıştır. Muhasebe, işletme performansı, ürün grubu, alınan tüm kararlarda, projelerde şeffaflık ve sorumluluk ilkelerini takip etmektedir. Aynı zamanda kararları, aksiyonları ve iş performansını paydaşların kolaylıkla anlayabileceği,

anlaşılır bir şekilde raporlamaktadır. Bunlar sürdürülebilirliğin tanımını anlamak için geliştirilmiş standartlardır. Kapsamlı, anlamaya odaklanmış, ilgili konulara yanıt veren, paydaşların ilgi ve kaygılarını dikkate alan bir strateji oluşturmak, ilişkili olduğu şirketlerin performans ve stratejilerini etkin bir şekilde yönetebilecek hedef ve stratejiler geliştirmek, stratejiler, hedefler ve standartlar hakkında bilinçli ve güvenilir bilgi sağlamaktır. Bu ilkelerle birlikte standardın amacı, uzun vadeli finansal raporlama sağlamak amacıyla sürdürülebilirlik konularında yani şirketlerin ekonomik, çevresel ve sosyal performansı hakkında bilgi vermektir. Şirket stratejisi, performansı ve hedefleri hakkında da bilgi sağlamaktadır.

2.3.2. BM küresel ilkeler sözleşmesi

26 Haziran 2000 tarihinde kurumsal sorumluluk ve sürdürülebilir kalkınma çerçevesinde birçok evrensel ilkeleri oluşturma girişimi konusunda Birleşmiş Milletler zirvesinde katılımcılar tarafından prensipte anlaşmaya varıldığı açıklanmıştır. Küresel ve rekabetçi bir iş dünyası için ortak bir kalkınma kültürü oluşturmak sürdürülebilirliğe ulaşmak için geliştirilen bir yaklaşımdır. İlkelerin 2000 yılında kabul edilmesinden bir yıl önce, 31 Ocak 1999'da düzenlenen Dünya Ekonomik Forumu'nda, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Kofi Annan, bir grup iş dünyası liderine, işletmelere ve STK'lara on evrensel ilkeyi açıklamıştır. Bu ilkeler dört ana başlık altında ele alınmaktadır(www.unglobalcompact.org).

İnsan hakları

- İşletmeler insan haklarına saygı duymalı ve desteklemeli,
- İşletmelerin insan hakları ihlallerini önlemek için gerekli tedbirleri alması ve insan haklarına uygun davranması,

İş

- İş dünyasının sendikal haklara, toplu sözleşme haklarına ve örgütlenme haklarına saygı duyması,
- Zorla çalıştırmanın ortadan kaldırılması için çaba gösterilmesi,
- Küçük işçilik (çocuk işçiliği) kullanımının ortadan kaldırılması,
- İşe alımda her türlü ayrımcılığı ortadan kaldırması,

Çevre

- İş dünyası tarafından olası çevre sorunlarının önlenmesi,
- İş dünyasının farkındalığını ve çevresel sorumluluk düzeylerini yükseltmesi,
- İş dünyası çevre dostu teknolojilerin üretilmesi, kullanılması ve yaygınlaştırılması,

Yolsuzlukla mücadele

- İş dünyasından rüşvet ve gasp da dahil olmak üzere her türlü yolsuzluğu ortadan kaldırmak için mücadele verilmesidir.

2.3.3. OECD çok uluslu şirketler genel ilkeleri

OECD'nin çokuluslu şirketlere ilişkin genel İlkelerinde; OECD üyeleri ve faaliyetleri çok uluslu şirketlerin, sınırlarını aşan ticari ilişkilerde sorumlulukları vardır.

Faaliyet gösterilen ülkenin politikalarına uyulması gereken ilkeler vardır. 27 Haziran 2000'de yayınlanan bu genel ilkeler, doğası gereği istisari ve gönüllüdür. Çok uluslu şirketlerin sürdürülebilir kalkınmaya katkısını artırmayı amaçlamaktadır (Aktan, 2007:8).

Genel İlkeler

1. Çok uluslu şirketleri ilkelere uymaya zorlayan herhangi bir yasal yaptırım bulunmamakla birlikte, bu yaptırımlar gönüllülük esasına dayanmaktadır. Talimatlar yalnızca tavsiye niteliğindedir.
2. Çok uluslu şirketler, sınır ötesinde faaliyet gösterdikleri her ülkenin kendine özgü yasal prosedürleriyle çelişmemeli ve o ülkenin prosedürlerine göre çalışmalıdır. Aynı zamanda uluslararası işbirliği önemlidir, çünkü uluslararası ticaret küresel bir erişim gerektirir.
3. OECD genel ilkeleri, tüm ülkelerde (ana/köken) çok uluslu şirketler kurmayı amaçlamaktadır.
4. Genel ilkeler, çokuluslu ve ulusal şirketler arasındaki uygulama farklılıklarını ortadan kaldırmayı amaçlamaktadır.
5. OECD Ortak İlkelerinin herhangi bir hukuki yaptırımı bulunmaması ve gönüllülük esasına dayalı olmasının yanı sıra, bu ilkeleri kabul eden çok uluslu şirketlerin Ortak İlkelere mümkün olduğu ölçüde uyması gerekmektedir.
6. OECD Ortak İlkelerini kabul eden hükümetler, bunları faaliyet gösterdikleri ülkeye zarar verecek veya yatırım yaptıkları ülkenin çıkarlarını sorgulayacak şekilde kullanmamalıdır.
7. Çok uluslu şirketler faaliyet gösterdikleri ülkenin çalışma koşullarını belirleme hakkına sahiptir. Çokuluslu şirketlerin birbiriyle çelişen hedefleri olduğunda sorun uluslararası işbirliği yoluyla çözülür.
8. OECD Ortak İlkeleri'ni imzalayan çok uluslu şirketlerin yasa ve sözleşme hükümlerine uyması gerekmektedir.
9. Çok uluslu şirketler ile ev sahibi ülkeler arasında ortaya çıkabilecek anlaşmazlıkların çözümünde uluslararası mekanizmaların kullanılması daha doğru olacaktır.

2.3.4. IFC performansı standartları

Uluslararası Finans Kurumu'nun (IFC) sürdürülebilir kalkınma çerçevesinde, sürdürülebilir kalkınmaya yönelik taahhütler yer almaktadır. IFC Sürdürülebilirlik Çerçevesi kategorileri içermektedir. İlk olarak sosyal sürdürülebilirlik politikası başlığında, IFC'nin çevresel ve sosyal sürdürülebilirliği çerçevesi, sürdürülebilirlikteki etkin rolünü ve geleceğe yönelik beklentilerini yansıtmaktadır. İkinci olarak, riskleri tanımlayıp sürdürülebilir kalkınmanın önündeki risklerin ve engellerin ortadan kaldırılması gibi performans standartlarını belirlemektedir. Üçüncüsü bilgiye erişim politikasıdır.

2.3.5. Karbon saydamlık projesi

Karbon Şeffaflığı Projesi, 2000 yılında hayata geçirilen ve amacı, işletmelerin, yatırımcıların ve hükümetlerin küresel ısınma ve iklim değişikliği tehdidine karşı dikkatli olmaları ve gerekli önlemleri alabilmeleri için bilgi toplamak ve paylaşmak olan proje şeklinde tanımlanabilmektedir. Karbon şeffaflık projesi kapsamında iki önemli kriter ele alınmaktadır. Bunlardan ilki; sera gazı emisyonlarını azaltmaktır. İkincisi ise iklim değişikliğini kamuoyuyla paylaşmaktır. CDP'ler aracılığıyla karbon emisyonlarını azaltmaya yönelik hedefler belirlenmiştir.

2.3.6. Entegre raporlama

Entegre raporlama, bir şirketin karlılığını ölçen finansal raporlamanın yanı sıra finansal olmayan bilgilerin de raporlanmasıdır. Strateji, yönetim ve organizasyonel performansla ilişkin entegre raporlama kuruluşlarının mevcut ve gelecekteki beklentileri hakkında önemli bilgiler toplamakta ve kuruluşun faaliyet gösterdiği iş, sosyal ve çevresel ortamı yansıtmaktadır. Kuruluşun değerini ve hizmetlerini nasıl yarattığını özet şeklinde ve anlaşılır biçimde açıklama sağlayan bir raporlama yöntemi olarak tanımlanmaktadır. Finansal ve finansal olmayan raporlama, yatırımcılar ve paydaşlar için büyük önem taşıyan iş sürekliliğinin belirlenmesine yardımcı olmaktadır. Bu bağlamda entegre raporlar, verileri birbirine bağlayarak kullanıcılara kolaylık sağlamaktadır. 1980'de KSS ve çevresel raporlamayla başlayan finansal olmayan bilgi raporlaması, sanayileşmenin yol açtığı hasar nedeniyle sıklıkla merkezde yer almıştır. Entegre raporlama, Türk şirketlerinin rekabet güçlerini artırmaları ve küresel pazarda aktif rol oynamaları açısından büyük önem taşımaktadır (Gençoğlu ve Aytaç, 2016:55-56).

2.3.7. ISO 26000 Standartları

Uluslararası Standart Örgütü (ISO) tarafından 2010 yılında yayınlanan ISO 26000 standardı, işletmeler ve şirketler ile bunların faaliyetleri için gönüllülük esasına göre geliştirilmiştir.

Sektör ve büyüklükten bağımsız olarak kamu ve özel sektördeki tüm kurum ve kuruluşların katılımına açıktır. ISO 26000 standardının amacı sürdürülebilir kalkınmayı sağlamaktır (www.tisk.org.tr). ISO 26000 Sosyal Sorumluluk Kılavuzu gönüllü bir raporlama standardıdır. Sürdürülebilirlik, şeffaflık ve hesap verebilirlik gibi konularda işletmelere, tüm kurum ve kuruluşlara yardımcı olmaktadır (Hoşnut, 2015:131-132). Sorumluluk Rehberi, sosyal sorumluluk kavramını benzer kaynakların etkinliğinin küresel olarak kabul edilmiş bir tanımı olarak sunmayı, gelecek nesillerin ihtiyaçlarını karşılamayı ve bu algıyı oluşturmayı amaçlamaktadır (Topçu ve Korkmaz, 2015:11). ISO 26000'in ana konuları, organizasyonel yönetim, insan hakları, çalışma koşulları, çevre, adil iş uygulamaları, tüketici sorunları, sosyal konular olarak sıralanabilmektedir.

2.3.8. GRI küresel raporlama girişimi

Sürdürülebilirlik raporlaması, bir kuruluşun ekonomik, çevresel ve sosyal etkilerini ölçme, açıklama ve yönetme sürecidir. Şirketlerin sürdürülebilirlik performanslarını ve ilerlemelerini paydaşlara iletmelerinin için kullanılmaktadır. Ayrıca şirketlerin sürdürülebilirliğe olan bağlılıklarını göstermelerinin ve daha sürdürülebilir bir gelecek yaratmaya yönelik küresel çabaya nasıl katkıda bulduklarını göstermelerinin bir yoludur. Sürdürülebilirlik raporlaması, enerji ve su kullanımı, atık ve atık yönetimi gibi çeşitli konuları içerir. Ayrıca yönetim kurulu çeşitliliği, hissedar katılımı gibi kurumsal yönetimle ilgili konuları da içerebilir. Şirketler sürdürülebilirlik raporlamasını, sürdürülebilirlik konularını ele alma konusundaki ilerlemeleri hakkında bilgi sağlamak ve taahhütlerini göstermek için kullanabilirler.

GRI raporlama çerçevesi, sürdürülebilirlik raporlaması alanında dünya genelinde kabul görmüş bir standarttır. Bu çerçeve, şirketlerin sürdürülebilirlik performanslarını ölçmek, izlemek ve raporlamak için belirli bir yöntem ve kriterler sağlamaktadırlar. GRI raporlama çerçevesi, şirketlerin sosyal, çevresel ve ekonomik performanslarını raporlama sürecinde kullanılan bir araçtır. GRI raporlama çerçevesi, şirketlerin sürdürülebilirlik performanslarını ölçmek için belirli bir dizi gösterge sağlar. Bu göstergeler, şirketlerin sosyal, çevresel ve ekonomik performanslarını ölçmek için kullanılır. Sosyal performans göstergeleri, şirketlerin çalışanlarının hakları, insan hakları, toplumla ilişkileri ve ürün sorumluluğu gibi konuları kapsar. Çevresel performans göstergeleri, şirketlerin sera gazı emisyonları, su kullanımı, atık yönetimi ve çevre koruma gibi konuları kapsar. Ekonomik performans göstergeleri ise, şirketlerin finansal performanslarını, risk yönetimlerini ve inovasyon kapasitelerini ölçmek için kullanılmaktadır (Fuente ve ark., 2017). GRI raporlama çerçevesi, şirketlerin sürdürülebilirlik performanslarını ölçmek, izlemek ve raporlamak için birçok fayda sağlar. Bu çerçeve sayesinde şirketler, sürdürülebilirlik performanslarını daha iyi anlayabilir ve iyileştirmek için gerekli adımları atabilirler. Ayrıca, GRI raporlama çerçevesi sayesinde

şirketler daha şeffaf bir şekilde hareket edebilir ve paydaşlarına daha doğru bilgiler sunabilirler.

2.3.8.1. GRI Raporlama Çerçevesi Tarihsel Süreci

GRI raporlama çerçevesi, 1997 yılında kurulmuştur ve o zamandan bu yana sürekli olarak güncellenmiştir. GRI çerçevesi, dünya genelinde pek çok şirket tarafından kullanılmaktadır ve bu sayede şirketlerin sürdürülebilirlik performansları hakkında daha şeffaf ve doğru bilgiler sunmalarına yardımcı olmaktadır. Küresel Raporlama Girişimi (GRI) bütünleşik sorumluluk raporlaması konusunda dünya çapında en yaygın olarak kabul görmüş olan standart ve çerçevelerden en önemlisidir. 2015 yılı itibarıyla, dünya genelinde 7547 kuruluş, toplam 24405 adet sürdürülebilirlik raporu yayınlamıştır. Bu raporların yaklaşık %70'i (18.743'ü) ise Küresel Raporlama Girişimi (GRI) raporudur.

Türkiye'de de durum benzerdir. 2005-2014 yılları arasında 72 kuruluşun yayınladığı 181 adet raporun 130 tanesi GRI raporlama rehberi doğrultusunda hazırlanmıştır. Bu verilerden de anlaşılacağı üzere sürdürülebilirlik raporu hazırlayan işletmelerin büyük bir bölümü rapor türü olarak GRI'yi seçmektedir. (Önce vd. 2015, 251).

2.3.8.2. GRI İlkelerine Genel Bakış

Paydaşların değerlendirmelerini ve kararlarını önemli ölçüde etkileyen, kuruluşun önemli ekonomik, çevresel ve sosyal etkilerinin raporlanmasıdır. Bu ilkelerde önemli etkenler sıralandığında, raporun bütünlüğü, paydaşların katılımı ve sürdürülebilirliğin içeriği kavramları ön plana çıkmaktadır.

2.3.8.3. GRI Rapor İçerikleri ve Sınırlamaları

Sürdürülebilirlik raporlarının hazırlanması gönüllülük esasına dayalı olduğundan kuruluşların ekonomik, çevresel ve sosyal performansın raporlanmasına ilişkin genel kılavuzu bulunmamaktadır. Schaltegger ve Burritt (2000), Sürdürülebilir kalkınma raporlamasını güvenilir hale getirecek yöntemlerden biri ilkeler, kurallar ve standartlar oluşturmaktır. Bu standartlardan bazıları finansal raporlama ilkelerine benzer özelliklere sahiptir. Bu benzer özellikler, şeffaflık, tamlık, denetlenebilirlik, ihtiyaca uygunluk, doğruluk, objektiflik, karşılaştırılabilirlik şeklinde sıralanabilir. Sürdürülebilirlik raporlama standardizasyonunu geliştirmek, şirketlerin aynı sektör içindeki ve yıllar arasındaki sürdürülebilirlik performanslarını karşılaştırmalarına yardımcı olmakla birlikte onları kurumsal olarak daha sorumlu hale getirmektedir (Schaltegger ve Burritt 2000'den alıntı, Lin, 2010:36).

GRI, sürdürülebilirlik raporlamasının standardizasyonunu sağlamak için en çok çalışan kuruluşlardan biridir. GRI İşletmelerin, hükümetlerin, iş dünyasının iklim değişikliği, insan

hakları ve yolsuzluk gibi temel sürdürülebilirlik sorunları üzerindeki etkisini anlamasına ve iletmesine yardımcı olan bağımsız bir uluslararası kuruluştur. 1990'lı yılların sonlarından bu yana sürdürülebilirlik raporlaması alanında öncü olan GRI'nin temel işlevi, GRI'nin sürdürülebilirlik raporlaması standartlarıdır. GRI, sürdürülebilirlik raporlaması ve bilgilendirme konusunda dünyanın en yaygın kullanılan standartlarını 90'dan fazla ülkede milyonlarca paydaşa ulaştırmaktadır. GRI'nin vizyonu, sürdürülebilirliğin her kuruluşun karar alma sürecinin ayrılmaz bir parçası olduğu bir gelecek yaratmaktır. Misyonu, sürdürülebilirlik standartları ve çok paydaşlı yapılar aracılığıyla karar vericilerin daha sürdürülebilir bir dünya ve ekonomiye ulaşmak için harekete geçmelerine yardımcı olmaktır. GRI, sürdürülebilir kalkınma raporu hazırlamak isteyen paydaşlara GRI'nin yayınladığı raporlama kılavuzlarıyla destek vermektedir. Aynı zamanda GRI, bu raporlama kılavuzlarını periyodik olarak güncellemekte ve gelişen ihtiyaç ve beklentilere göre yeni versiyonlarını yayınlamaktadır.


2.3.8.4. GRI Sürdürülebilirlik Raporlama Rehberi

GRI raporlama çerçeveleri, şirketlerin hazırladıkları raporların uygulanabilirliğini belirlemelerine yönelik rehberlik içermektedir. Raporlamaya yeni başlayanlar, ileri düzey rapor oluşturucular ve arada kalanlar için üç seviyeye (C, B ve A) sahip olmaktadır. İşletmeler uygulama seviyelerini kendileri yorumlasalar dahi bu GRI veya ayrıca üçüncü bir tarafça da doğrulanabilmektedir. Şirketler kendi performans seviyelerini belirleyebilmektedir. GRI veya üçüncü bir tarafın kontrol süresi gereksinimlerine bağlıdır. Her seviyedeki raporlama kriterleri GRI raporlama çerçevesine dayanmaktadır. Şirketler üretilen raporun dış denetime tabi olup olmadığını başvuru seviyelerinin (C+, B+ ve A+) yanına "+" eklenerek göstermektedirler. Ayrıca GRI, rapor hazırlayanların ve kullanıcıların performans düzeyini, raporun yılını, şirketin bilgilerine sahip olup olmadığını veya denetimden geçip geçmediğini hızlı bir şekilde belirlemek için farklı renkli semboller kullanmaktadır (Lin, 2010, s. 41). Raporlama uygulama seviyeleri aşağıdaki faydaları sağlamaktadır (GRI, 2006b, s. 1):

Rapor, okuyucularına GRI ilkelerinin ve raporlama çerçevesinin diğer unsurlarının ne ölçüde uygulandığı konusunda bilgi vermeyi ve hazırlayanlara GRI raporlama çerçevesi uygulamalarını zaman içinde iyileştirmeleri konusunda rehberlik etmeyi amaçlamaktadır. Üretilen raporların GRI raporlamasının uygulanma derecesine göre sıralanmasıyla raporlar arasında karşılaştırma yapılabileceği gibi, raporda hangi bilgilerin yer aldığı ve bu bilgilerin dış denetimden geçip geçmediği bilgisi de alınabilmektedir. Raporlama uygulamasının her aşamasında belirli kriterlerin karşılanması gerekir.

2.3.8.5. GRI Göstergeleri

GRI uygulama düzeyi matrisi, beyan edilen düzeyi ve değerlendirmeyi kimin yaptığını belirtmek üzere rapora dahil edilmelidir. Bir raporun GRI'ya uygun olarak hazırlanmış sayılması için raporlayan kuruluşun kendi kapsam beyanını yapması gerekir (GRI, 2006b, s. 3). GRI uygulama seviyesi matrisi Şekil 2.1.'de gösterilmektedir:

		2002 uygunluk	C	C+	B	B+	A	A+
Kontrol Kendisi	Kendi Kendine Beyan				☑			
	Uçurü Şahıs Kontrol Ünden Gegm İy				☑			
Bağımlı	GRI Kontrol Ünden Gegm İy							

Kaynak: GRI, 2006b, s. 3.

Şekil 2. 1. Uygulama seviyesi matrisi

Rapor, Şekil 2.1. Uygulama düzeyi matrisine göre hazırlanmıştır; B. kuruluşun kendisi tarafından ilan edilen uygulama düzeyinde ve aynı zamanda rapor GRI tarafından bağımsız olarak incelenmiş ancak dışarıdan denetlenmemiştir.



Kaynak: GRI, 2006b.

Şekil 2. 2. GRI Simgeleri

Kırmızı simge; Uygulama düzeyi C olan GRI'ya uygun olarak hazırlanan raporun dış denetime tabi olduğunu ve kurumun kendi beyanını oluşturduğunu belirtir. Sarı simge ise bu raporun A uygulama düzeyinde olduğunu, üçüncü bir tarafça doğrulandığını ve dışarıdan denetlendiğini gösterir. Mavi simge GRI raporunun A Uygulamasıdır. GRI düzeyinde doğrulanmıştır ancak dışarıdan denetlenmemiştir.

2.3.9. SASB (Sustainability Accounting Standarts Board) - ISSB (International Sustainability Standarts Board) standartları

SASB standartları, şirketlerin finansal sürdürülebilirlik bilgilerinin yatırımcılara açıklanmasına rehberlik etmektedirler. 77 sektöre uygulanabilen standartlar, her sektörün mali

performansı ile ilgili bir dizi çevresel, sosyal ve yönetim (ESG) konusunu tanımlamaktadır. SASB standartları VRF (Value Reporting Foundation-Değer Raporlama Vakfı) tarafından sürdürülmektedir (SASB, 2022).

Sürdürülebilir kalkınmanın insan yaşamında önemli bir yer tutmasıyla birlikte gerekli hale gelen sürdürülebilirlik raporlaması ekonomik hayata da yansımıştır. Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (UFRS) ile ilgili çalışmalarda da ekonomik boyutuyla finansal sürdürülebilirliği sağlamaya yönelik düzenlemelere vurgu yapılmıştır. Küresel portföylere sahip uluslararası yatırımcılar, iş dünyası için iklim, çevre ve sosyal konulara önem verilmekte ve kurumsal yönetim (ESG) konularında yüksek kaliteli, şeffaf, güvenilir ve karşılaştırılabilir raporlama yapılması çağrısında bulunmaktadır. Bu ihtiyacı karşılamak için IFRS Vakfı, 3 Kasım 2021'de yeni bir standartlar kurulu olan ISSB'nin kurulduğunu duyurmuştur (IFRS, 2022a). Sonuç olarak IFRS Vakfı kapsamını genişleterek geleneksel finansal raporlama yaklaşımının yanı sıra sürdürülebilirliğe odaklanan bir kuruluşu da bünyesine katmıştır. ISSB'nin amacı, yatırımcılara ve diğer sermaye piyasası katılımcılarına şirketlerin sürdürülebilirlikle ilgili riskleri ve fırsatları hakkında bilgi sağlayan kapsamlı bir küresel temel sunmaktır (IFRS, 2022a). ISSB Başkanı Emmanuel Faber, bu göreve gelmesinde etkin konunun yeşil aklamaların risk haline gelmesi olduğunu belirterek, günümüz pazarındaki sorunun, şirketlerin kimsenin doğrulamayacağı iddialarda bulunabilmesi olduğunu ifade etmiştir. Bu durumun, insanların sermaye kararları vermesini zorlaştırdığını belirterek, küresel standartlar ile yeşil aklamaya ilişkin konuların önemli ölçüde azalacağını ifade etmiştir (IFRS, 2022e).

İklim değişikliği sorununu ele alan Birleşmiş Milletler küresel zirvesi COP26 için dünya liderleri Glasgow'da buluşurken, IFRS Vakfı, küresel finans piyasalarına iklim ve diğer sürdürülebilirlik konularında açıklama sağlamak için üç önemli gelişmeyi duyurmuştur (IFRS, 2021):

1. Yatırımcıların bilgi ihtiyaçlarını karşılamak için kapsamlı bir küresel yüksek kalitede sürdürülebilirlik açıklama standartları temel (başlangıç) çizgisi geliştirmek için yeni bir ISSB oluşturulması,
2. Önde gelen yatırımcı odaklı sürdürülebilirlik açıklama kuruluşlarının yeni yönetim kurulunda konsolide etme taahhüdü.
3. SSB için hazırlık çalışmalarını üstlenmek üzere IFRS Vakfı tarafından oluşturulan TRWG'nin geliştirdiği prototipler olan, iklim ve genel açıklama gereksinimlerinin yayınlanmasıdır. Bu prototipler, Finansal İstikrar Kurulu İklimle İlgili Finansal Açıklamalar Görev Gücü (TCFD), VRF ve Dünya Ekonomik Forumu (WEF) temsilcilerinin ortak çalışmasının sonucudur. Uluslararası Menkul Kıymet Komisyonları Örgütü (IOSCO) ve teknik uzmanlardan oluşan ekibi tarafından desteklenmektedir.

2.3.10. ESG-CSR standartları

2.3.10.1. ESG (Enviroment, Social, Governance) Standartları

Finansal raporların yatırımcılara şirketin geleceği hakkında yeterli bilgi vermemesi, yatırımcıların farklı bilgi kaynakları aramasına neden olmuştur. Bunun sonucunda yatırımcılar, bir şirketin finansal tabloları kadar çevresel, sosyal ve kurumsal yönetim raporlarının da şirketin değerini ve geleceğini etkilediğini fark etmiş ve şirketlerden bu alanlarda da bilgi sağlamalarını talep etmeye başlamışlardır (Aras ve Sarıoğlu 2015, s.23). Ayrıca yatırımcıların ve paydaşların tamamlayıcı finansal raporlamaya artan ilgisi, şirketlerin daha iyi finansal sonuçlar elde etmesine ve bu durum bizi büyümeyi sağlamak için sadece finansal sonuçları değil, finansal olmayan konuları da dikkate almaya zorlamaktadır (Aybars vd., 2019, s. 521). Bir şirketin ÇSY performansı, yatırımcıların şirket hakkındaki kararlarını olumlu yönde etkilemekte ve şirketin değer önerisini arttırmaktadır (Mervelskemper ve Streit, 2017, s. 546). Dünya çapında kullanılan ESG kısaltması, çevresel, sosyal ve kurumsal yönetim kelimelerinin İngilizce karşılıklarından (Environment, Social, Governance) olup, bu çalışmada bu kısaltma tercih edilmiştir. ÇSY açıklamaları genellikle bir şirketin iş stratejisini uygulama ve uzun vadeli değer yaratma yeteneğini etkileyebilecek çevresel konulara odaklanmaktadır.

Sosyal konuların ve kurumsal yönetimin bütünü temsil eder. ÇSY bilgileri ve performansı finansal olmayan olarak sınıflandırılrsa da bir şirketin ÇSY unsurlarını nasıl yönettiği, doğru bir şekilde ölçülebilecek ve finansal sonuçlara yol açacaktır. ÇSY raporlaması yalnızca etik bir konu değil aynı zamanda yönetim içgörülerini, en iyi uygulamalar ve uzun vadeli getiriler sunan finansal motivasyonlu bir araştırmadır (Nasdaq, ESG Raporlama Kılavuzu 2.0, 2019, s. 4). Günümüzde şirketlerin şeffaf, doğru ve karşılaştırılabilir finansal olmayan bilgiler sunması büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle bir şirketin ÇSY bilgisi, başta yatırımcılar olmak üzere şirketle ilgili tüm paydaşlar için bir rehber haline gelmiştir. Ayrıca muhasebe alanındaki önemi de her geçen gün artmaktadır. Bu gelişmelerin ardından bir dizi şirket (örn. Alibaba, HSBC, Walmart, Goldman Sachs, JPMorgan Chase) ESG raporlarını yayınlamaya başlamıştır. Ayrıca Nasdaq, İtalya, Lüksemburg, Hong Kong, Hindistan, Japonya, Yeni Zelanda, Kazakistan, Katar ve Abu Dabi borsaları şirketler için ÇSY raporlama kılavuzlarını yayınlamaya başlamıştır. Bir ÇSY raporundaki bilgiler tüm paydaşlar için değerlidir. ÇSY raporlarının potansiyel kullanıcıları arasında yatırımcılar, müşteriler, çalışanlar, rakipler, kredi verenler, medya, STK'lar, akademisyenler, analistler ve araştırmacılar yer alabilir. ÇSY bilgilerinin kapsamı esas alınarak bütünsel bir değerlendirme yapılabilir. ÇSY raporlama ve uygulamasının potansiyel faydaları şu şekilde sıralanabilir:

- Şeffaflığı artırır,
- Bilgi asimetrisini azaltır,
- Yönetim verimliliğini artırır,
- Yönetim kararlarına erişim sağlar,
- Kurumsal yönetim ilkelerine uyumu gerektirir,

- Denetim komitesinin bağımsızlığını teşvik edilir,
- Uzun vadeli yatırımcılar bulmanızı sağlar,
- Sermayeye erişimi kolaylaştırır,
- Kârlılığa, büyümeye ve risk yönetimine katkıda bulunur,
- Şirketin marka itibarını, imajını ve marka bilinirliğine olumlu katkı sağlar,
- Rakiplerle karşılaştırılabilirlik sağlar,
- Hissedar çıkarlarının korunmasını sağlar,
- Yolsuzluk ve el koymanın önlenmesine yönelik politikaların geliştirilmesini sağlar,
- Hesap verebilirliğin bir parçası olarak paydaşlarla işbirliğini teşvik eder,
- Ürün ve hizmetlerdeki tüketici verilerinin sağlığını, güvenliğini ve gizliliğini teşvik eder,
- Çalışanların sağlık, güvenlik ve sosyal haklarının korunmasını ve çalışma koşullarının en iyi şekilde düzenlenmesini gerektirir,
- Kadınları liderlik pozisyonlarında bulunmaya ve yönetim kurullarında görev yapmaya teşvik edilir,
- Çevreye verilen zararın en aza indirilmesini teşvik eder,
- Yenilikçi ürün ve hizmetlerin geliştirilmesini teşvik eder,
- Sürdürülebilir kalkınmaya ve ülke ekonomisine katkıda bulunmaktadır.

2.3.10.2. CSR (Corporate Social Responsibility) Standartları

CSR standartları kurumsal sosyal sorumluluğu ilke edinen en önemli uluslararası standart çerçevesidir. İşletmelerin ticari faaliyetlerinin toplum üzerindeki etkisini ve bu etkilerden kaynaklanan sorumluluklarını belirlemektedir. Paydaşları, finansal ve finansal olmayan unsurları yıllık rapordaki yönetim tartışmalarına ve analizlerine açıkça entegre eden bir KSS komitesi veya grubu bulundurmaya savunmaktadır. Bu standartlarda, raporların yayınlanması, GRI standartlarına uyum ve bu konuda alınan ödüller gibi göstergeleri içerdiği söylenebilir. ESG tartışma konusunun nedeni küresel, yasal medya kaynaklarında şirket hakkında olumsuz bilgilerin yer almasıdır. Bu durum usuli ceza alınması gibi durumlarda ortaya çıkmaktadır (Refinitiv, 2019, s. 7). Bileşik ESG puanı, ESG puanı ile ESG tartışma puanı arasındaki ilişki incelenerek belirlenir. (Refinitiv, 2019, s. 15). ÇSY'nin kapsamına ilişkin yukarıdaki açıklamanın da gösterdiği gibi, ÇSY bilgileri bir şirketin etkileyebileceği finansal olmayan tüm faktörleri kapsayacak ve kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetlerini, girişimciliği, sürdürülebilirliği ve kurumsal yönetimi kapsayacak kadar kapsamlıdır.

2.4. Sürdürülebilirlik Raporları ve Hisse Senedi Getirileri Arasındaki İlişki Kapsamında Yapılan Çalışmalar ve Literatür Taraması

Sürdürülebilirlik faaliyetleri, işletmelerin piyasa fiyatlarını ve marka değerlerini etkilemektedirler. Bu etki bazen işletmelerin hisse senetlerinin sürdürülebilirlik endekslerinde katılımıyla birlikte gözlemlenebilirken, bazen de sürdürülebilirlik çalışmalarını yayınladıkları raporların açıklanması ile piyasa değerinde fark yaratabilir. Sürdürülebilirlik çalışmaları ve işletmelerin hisse senedi fiyatları arasındaki ilişki üzerine yapılan çalışmalar incelenip, literatür taraması yapıldığında aşağıdaki sonuçlar karşımıza çıkmaktadır;

Şirketlerin sürdürülebilirlik raporlarını GRI sürdürülebilirlik raporlaması çerçevesini temel alarak hazırlayıp hazırlamadıkları sorusu bugüne kadar pek çok akademik araştırmaya konu olmuştur. Bu çalışmalardan şirket düzeyinde GRI uyumlu sürdürülebilirlik raporlamasının belirleyicilerine odaklananlar bu çalışmanın literatür taraması kapsamında değerlendirilmiştir. Havayolu sektöründe GRI uyumlu sürdürülebilirlik raporlarının yayınlanmasının şirket büyüklüğü ve kaldıraç oranıyla pozitif ilişkili olduğunu ortaya koyan araştırmada, beklentilerin aksine sermaye yapısı dağınık olan şirketlerin GRI uyum raporu sunma ihtimalinin daha düşük olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca, hisse başına serbest nakit akışının, kârlılığın ve büyümenin GRI uyum raporlamasıyla ilgisi olmadığı belirlenmiştir (Karaman ve diğerleri, 2018). Aile şirketleri ile aile dışı şirketler arasında GRI uyumlu sürdürülebilirlik raporlaması açıklamalarının oranı ve kapsamı açısından önemli bir fark olmadığını ortaya koyan Iyer ve Lulseged (2013), şirket büyüklüğü, büyüme oranı, varlık getirisi ve sektör değişkenlerinin etkili olduğunu tespit etmiştir. Hem sürdürülebilirlik raporlarının yayınlanma ihtimalinin hem de bu raporların içeriğinin anlaşılır düzeyde olduğunu tespit etmişlerdir. GRI uyumlu bir sürdürülebilirlik raporu yayınlamanın piyasa değerine olumlu etki ettiğini göstermektedir. Yukarıda bahsedilen çalışmalarda bir şirketin sürdürülebilirlik raporunun GRI'ye uygun olup olmadığına ilişkin bilgi GRI'nin Sürdürülebilirlik Açıklamaları veri tabanından elde edilmektedir. Bu yöntemi kullanan Handoyo (2020), Endonezya Menkul Kıymetler Borsası'nda işlem gören şirketler üzerinde yaptığı çalışmada, şirket büyüklüğü, hisse başına kazanç ve hisse senedi fiyatının GRI uyum raporlamasını belirleyen faktörler olduğu, şirketin yaşı ve sektörünün hiçbir etkisinin olmadığı sonucuna varmıştır. Fuente ve ark. (2017), İspanyol şirketlerinin sürdürülebilirlik raporlamasını, GRI raporlama çerçevesine uygunluk derecesine göre sınıflandırmış ve bu sınıflandırma kapsamında yönetim kurulu yapısı ve niteliklerin rolünü araştırmışlardır. Araştırma sonuçlarına göre bağımsız yöneticilerin varlığı, yönetim kurullarında kadınların bulunması, kurumsal sosyal sorumluluk işleriyle ilgili raporlama komitesinin bulunması ve yüksek düzeyde raporlama sağlanması arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Benzer bir araştırmayı Türkiye için yapan Kılıç ve Kuzey (2020), GRI uyumlu sürdürülebilirlik raporlaması ile kurumsal yönetim göstergeleri arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Bu hedefe

ulaşmak için yazarlar 2013'ten 2016'ya kadar BIST şirket verilerini analiz etmişler ve sonuçta yönetim kurulu büyüklüğü ve şirket sosyal metriklerinin, hesap verebilirlik komitesi veya sürdürülebilirlik komitesi gibi ilgili bir komitenin varlığının, GRI uyumlu bir sürdürülebilirlik raporu yayınlama olasılığını artırdığını bulmuşlardır. Öte yandan yönetim kurulunda beklentilerin aksine farklı milletlerden üyelerin yer alması GRI uyumlu sürdürülebilirlik raporu yayınlama olasılığını azaltan bir faktör olarak tespit edilmiştir. Türkiye örneğinde yönetim kurulu bağımsızlığı ile yönetim kurulundaki kadın yöneticilerin oranı ve GRI uyumlu sürdürülebilirlik raporlaması arasında anlamlı bir ilişki olmadığı görülmüştür. Kontrol değişkenleri olarak kullanılan firma büyüklüğü, kaldıraç oranı ve özsermaye karlılığı değişkenlerinden sadece firma büyüklüğü ile GRI uyumu raporlaması arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Türkiye'de sürdürülebilirlik raporlamasının mevcut durumunu ortaya koyan çalışmalar arasında Once ve ark. (2015), Türkiye Sürdürülebilirlik Portalı veri tabanından eriştikleri 2005-2014 yılları arasında 72 şirketin yayınladığı 181 raporun 130'unun GRI raporuna dayalı olarak hazırlandığını tespit etmiştir. Sürdürülebilirlik raporu yayınlayan 72 firmanın (27 firma) çoğunluğunun imalat sektöründen olduğu görülmüştür. Yaz ve Utku (2015) da benzer bir metodolojiyle 2005-2015 yılları arasında yayınlanan sürdürülebilirlik raporlarının %84'ünün GRI standartlarına göre hazırlandığını ortaya koymuştur. Bu raporların çoğunluğu ana şirketlerden, holdinglerden (%16) ve finans sektöründen (%11) gelmektedir. Türkiye'deki şirketlerin 2017 yılına kadar yayınladığı GRI uyumlu sürdürülebilirlik raporlarını içerik analizi kullanarak inceleyen Şahin ve Çankaya (2018), raporların yönetim yöntemleri ve performans göstergeleri açıklamalarından ziyade strateji ve profil açıklamalarını içerdiğini tespit etmişlerdir.

"2008 yılında gelişmiş ülkelerden ve gelişmekte olan ülkelerin piyasalarında sürdürülebilirlik faaliyetleri yürüten 3.000 firmadan oluşan bir evrenden seçilen, dünyadaki en büyük 100 işletmenin 2006-2010 dönemindeki finansal performansları incelenmiştir. Çalışmada 100 işletmenin sürdürülebilirlik uygulamalarını gerçekleştirmedeki başarıları arttıkça finansal oranlarında diğer işletmelere göre görece iyileşme olduğu tespit edilmiştir. Kurumsal sürdürülebilirliği daha iyi uygulayan işletmeler öz sermaye karlılığı, net dönen varlık karlılığı gibi performans ölçütlerinde daha iyi skorlar almaktadır" (Ameer & Othman, 2012).

"Hindistan borsasında (NSE) 2010 ve 2012 yılları arasında yapılan çalışmaya göre sürdürülebilirlik raporlaması sunan işletmeler ile söz konusu raporlamayı kamu ile paylaşmayan işletmelerin Öz sermaye karlılık oranları ve dönen varlık karlılık oranları arasındaki ilişki regresyon modellemesi aracılığıyla incelenmiştir. Sürdürülebilirlik raporu sunmanın işletme karlılığı üzerinde bir etkisi olmadığının tespit edildiği çalışma da kurumsal sürdürülebilirliğin dört temel unsurunun firmalar üzerinde göreceli etkileri oldukları vurgulanmaktadır" (Aggarwal, 2013).

"Yeni Zelanda Borsası'nda (NZX) yer alan 17 işletme ile Avustralya Borsası'nda yer alan 51 işletmenin sürdürülebilirlik raporu yayınlamasının olay analizinin yapıldığı çalışmada, rapor

yayınlanmasını takip eden 31 günlük süreçteki normal üstü getiriler takip edilmiştir. Avustralya işletmeleri için normal üstü getiri ve rapor yayımlanması arasında istatistiksel olarak anlamlı sonuçlar elde edilirken, Yeni Zelanda işletmeleri için benzer bulgular sağlanamamıştır. Buradan hareketle raporlamanın ve ülkenin ekonomik yapısının sürdürülebilirlik uygulamaları ve sonuçları üzerinde etkili olduğunu sonucuna varılmıştır" (Reddy & Gordon, 2010).

"Sürdürülebilirlik endeksinin dahil edilmesi veya hariç tutulmasının şirketlerin piyasa değeri üzerindeki etkisini ölçen çalışmalardan biri olan Curran ve Moran (2007), FTSE4Good UK endeksinin dahil edilmesi ve hariç tutulmasını kullanarak Londra Menkul Kıymetler Borsası'nda işlem görmektedir. Sürdürülebilir performansın bir göstergesidir. Araştırmacılar, endekse dahil edilme ve hariç tutulmaya ilişkin duyurular ile hisse senedi fiyatları arasındaki ilişkiyi incelemek için olay çalışması yaklaşımını kullanmışlardır. Sonuçlar, endekse dahil edilme ve endeksten hariç tutulmaya ilişkin olumlu ve olumsuz duyuruların hisse senedi fiyatları üzerinde önemsiz bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir."

"Lo ve Sheu (2007), kurumsal sürdürülebilirliğin şirketlerin piyasa değeri üzerindeki etkisini 1999-2002 arasındaki kısa bir süre boyunca incelemiştir. Örneklem büyüklüğü, 1999'dan 2002'ye kadar Dow Jones Dünya Endeksi'nde yer alan şirketlerin %50'sinden biraz fazlasını kapsamaktadır. Toplam 349 şirket örnekleme dahil edilmiştir. Bir firmanın piyasa değeri ile toplam varlıkları arasındaki oranı temsil eden Tobin'in Q değerini firma değerinin bir göstergesi olarak görmekte ve firma sürdürülebilirliği şirketi ile piyasa değeri arasında anlamlı bir pozitif ilişki olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca sürdürülebilirliğe değer veren şirketlerin finansal piyasalarda yatırımcılar tarafından daha fazla değer göreceği belirtilmiştir."

"Consolandi, Jaiswal-Dale, Poggiani ve Vercelli (2009) tarafından 2002-2006 döneminde yapılan çalışmada, Avrupalı şirketlerin Dow Jones'a dahil edilmesi ve hariç tutulması sonrasında, söz konusu şirketlerin hisse senedi değerlerine piyasa tepkisinin arttığı tespit edilmiştir. Sürdürülebilirlik Stoxx endeksi (DJSSI) olup olmadığını belirlemek amacıyla olay çalışması yöntemi kullanılarak analiz yapılmıştır. Sonuçlar, sürdürülebilirlik performansının finansal performansın önemli bir ölçüsü olduğunu göstermektedir."

"Cheung (2011), 2002'den 2008'e kadar Dow Jones Sürdürülebilirlik Endeksi'nde (DJSI) listelenen ABD şirketlerini incelemiş ve endekse dahil edilme veya endeksten çıkarılmanın şirketler üzerindeki etkisini analiz etmiştir. Cheung, etkiyi hisse senedi getirileri, risk ve likidite açısından değerlendirmiştir. Endekse dahil edilmeye ilgili duyuruların, hisse senedi getirileri ve risk üzerinde önemli bir etkisi olmadığını aktarmıştır. Cheung'a (2011) göre, literatürde endekse dahil etme ve hariç tutmanın iş endeksinin değeri üzerindeki olumlu (negatif) ve kalıcı (geçici) etkilerine ilişkin güçlü ampirik kanıtlar bulunabilir."

"Fiyatlar üzerindeki önemli etkileri açıklamak için Shleifer'in (1986) aşağı eğimli talep eğrisi hipotezi, Harris ve Eitan'ın (1986) fiyat baskısı hipotezi, Merton (1987), Jain (1987), Dhillon ve

Johnson'ın bilgi maliyeti hipotezi kullanılmıştır. Denis Sinyal hipotezi McConnell, Ovtchinnikov ve Yun (2003) tarafından, likidite hipotezi ise Beneish ve Whaley (2002), Hegde ve McDermott (2003) tarafından ileri sürülmüştür (Cheung, 2011:147). İlk iki araştırmacı, endekse dahil edilen ve endeks dışında bırakılan olayların hiçbir bilgi içermediğini ve dolayısıyla hisse senedinin değerini etkileyemeyeceğini varsayarken, geri kalan üç araştırmacı, söz konusu olayın bilgiye erişerek menkul kıymetlerin değerini etkilediğini varsaymaktadır. Önemli fiyat etkisi, bilgilendirici olmayan portföy tahsisleri nedeniyle talepteki değişikliklerden kaynaklanmaktadır. Birinci hipotez, talep artışının kalıcı olduğu ve dolayısıyla bunun neden olduğu fiyat ve hacim etkilerinin de kalıcı olduğu yönündedir. Birinci hipotezden farklı olarak fiyat baskısı hipotezi, talep arttıkça fiyat ve hacim etkilerinin geçici olduğunu varsaymaktadır. Geriye kalan üç hipotez arasında bilgi maliyeti hipotezi, indekslemenin bilgi arama maliyetlerini azaltabileceğini öne sürmektedir. Çünkü endekse dahil edilme, yatırımcılara daha fazla bilgi sağladığı ve bilgi asimetrisi sorunlarını azalttığı için yatırımcı farkındalığını artırarak maliyetlerin düşürülmesine katkı sağlayabilir. Sonuç olarak yatırımcı algıları asimetric fiyat reaksiyonlarının varlığına katkıda bulunmaktadır. Bu durum, endekse eklenen şirketlerin hisse senedi fiyatlarının kalıcı olarak değişmesinin beklendiği ancak endeksten çıkarılan şirketlerin hisse senedi fiyatlarında kalıcı bir düşüş olmayacağı durumlarda gerçekleşebilmektedir (Chen, Noronha ve Singal, 2004:1916).”

“Sürdürülebilirlik endekslerine dahil edilmenin etkisinin araştırıldığı çalışmada Dow Jones Dünya Sürdürülebilirlik Endeksi'ne dahil edilen işletmelerin dahil edilme veya çıkarılma duyurularının işletme hisse senedi getirisine, riskine ve işlem hacmine etkisi olay analizi metoduyla incelenmiştir. Çalışma bulgularında söz konusu endekse girme veya çıkarılma duyurusunun hisse senedi getirisi ve riski üzerinde bir etkisi olmadığı ancak işlem hacmi üzerinde işlem yönlü bir etki yarattığı tespit edilmiştir” (Wai Kong Cheung, 2011).

“Dow Jones Dünya Sürdürülebilirlik Endeksi'nde (DJSWI) 2009-2010 yılında Dow Jones endeksinin en büyük 2500 işletmesinin %10'luk en büyük kısmında yer alan 45 işletme ile sürdürülebilirlik endeksinde yer almayan işletmeler finansal performans açısından 2006 ile 2008 yılları arasındaki verileri esas alınarak kıyaslanmıştır. Çalışmada kurumsal sosyal sorumluluk notunun bir puan artması işletmenin finansal performansı üzerinde 1.79'luk artışa sebep olduğu regresyon modellemesi sonucu ortaya konulmuştur” (Skare & Golja, 2012).

“Borsa İstanbul kapsamında ele alınan çalışma da kurumsal sürdürülebilirlik endeksinin yakın geçmişte oluşturulması sebebiyle kurumsal yönetim endeksi ele alınmış ve bu endekste faaliyet gösteren 28 şirketin finansal performansları muhasebe verileri aracılığıyla test edilmiştir. Muhasebe verilerinden elde edilen aktif karlılığı, öz sermaye karlılığı, borçlar/varlıklar vb. finansal oranlar ile işletmelerin kurumsal sürdürülebilirlik endeksine dahil olurken elde ettikleri kurumsal sorumluluk notları karşılaştırılmıştır. Analiz sonucunda kurumsal sorumluluk notları yüksek olan firmaların finansal oranlarının da yüksek olduğu ve

sürdürülebilirliğin uygulanması ile finansal performans arasında pozitif etki tespit edilmiştir” (Arsoy & Arabaci vd., 2012).

“İspanya borsası kapsamında 2015 yılında yapılan çalışma da İspanya Sürdürülebilirlik Endeksi’ne dahil işletmelerin sosyal sorumluluk kapsamında bir rekabet avantajı elde edip etmediği test edilmiş ve sürdürülebilirlik endeksinde yer alan işletmelerin hisse senedi getirileri farklılaşmamasına karşın piyasa riskinden etkilenme noktasında endekse dahil olmayan şirketlere göre daha durağan olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu durumun sonucu olarak da piyasadaki dalgalanmalardan daha az etkilendikleri gözlemlenmiştir” (Charlo & Moya vd., 2015).

"Borsa İstanbul Sürdürülebilirlik Endeksi’nde yer alan 43 işletmenin 2014,2015 ve 2016 yılları içerisinde endekse dahil edilmelerinin hisse senedi getirisi üzerindeki etkisi olay çalışması metoduyla incelenmiştir. Endekse alınma işlem günün başlangıç kabul edildiği çalışma da önceki 5 gün ve sonraki 5 günün kümülatif getirileri incelenmiş ve istatistiksel olarak anlamlı sonuçlar elde edilememiştir. Ancak çalışma kapsamında yapılan analizler de yalnızca 2014 endeks yılında olay gününden sonraki üçüncü gününde geçerli olmak üzere hisse senedi getirilerin normal üstü getiri gözlemlenmiştir” (Parlakkaya & Kahraman vd., 2019)

3.BÖLÜM

SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK RAPORLARI VE HİSSE SENEDİ GETİRİLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ İLE İLGİLİ ÇALIŞMADA KULLANILAN YÖNTEMLER ve METODOLOJİLERİN TANITILMASI, UYGULAMA VE ANALİZ

Bu bölümde araştırma yöntemi ile ilgili bilgilere yer verilmektedir. Bu kapsamda öncelikle sürdürülebilirlik raporları ve hisse senedi etkisi ile ilişkili daha önce yapılan çalışmalarda kullanılan olay etüdü yöntemi ve panel veri analizi yöntemi ile ilgili çalışmanın metodolojisinde kullanılan yöntemler açıklanacaktır. Bunlara ek olarak etkin piyasalar hipotezine ilişkin bilgilere yer verilecektir. Araştırmanın amacı, kapsamı, sınırlılıkları, veri seti, hipotezler, yöntem ve uygulama testleri, analiz ve bulgular detaylı olarak bu bölümde yer almaktadır.

3.1. Tez Hakkında

Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın amacı, kapsamı, sınırlılıkları, yöntemi, veri toplama ve derleme süreci ile kullanılan analiz yöntemi hakkında bilgiler verilmiş ve sonrasında analiz sonucu elde edilen bulgular yorumlanmıştır.

3.1.1. Araştırmanın amacı

Sürdürülebilirlik kavramı son yıllarda en çok karşımıza çıkan kavramlardandır. Bunun sebebi ozon tabakasında gözlemlenen inceltme, küresel ısınma ve iklim değişikliği sorunlarının her geçen gün artması ve bu sorunların beraberinde getirdiği aşırı hava olayları, kasırga, fırtına, sel, kuraklık, hava kirliliği, deniz seviyesindeki yükselme, su kıtlığı, biyoçeşitliliğin azalması, tarımsal verimliliğin azalması, sağlık sorunları, göç, sosyal çatışmalar ve ekosistemlerin bozulması gibi felaketlerdir. Bu felaketlerin her geçen gün artması çevresel, sosyal ve ekonomik tahribatlar olarak birçok olumsuzluğu beraberinde getirmektedir. Bu durum Dünya'da yaşayan tüm paydaşları ve ekosistemi etkilediği, bir ülkede sera gazı salınımının artması sadece o ülkeyi değil yakın çevresindeki tüm bölgeyi etkileyebileceği için küresel bir sorun haline gelmiştir. Bu sorunların en hızlı şekilde çözümü ve tahribatın daha fazla artmaması için sürdürülebilirlik faaliyetlerine hükümetler, şirketler ve tüm bireyler katılmalı, hep birlikte sürdürülebilir bir dünya için hareket edilmesi gerekmektedir.

Sera gazı salınımı, karbon ayak izi kavramları ve sürdürülebilirlik faaliyetleri ile ilgili yapılan araştırmalar incelendiğinde 20.yy sonrası endüstriyel üretimin hızlanması ile birlikte doğaya verilen zararın en önemli nedenlerinden biri olarak işletmelerin etkisi gözlemlenmektedir. Bu tahribatın azaltılması konusunda çevresel, sosyal ve ekonomik sürdürülebilirlik faaliyetlerinin başarılı olması için hükümetler, toplumlar ve özellikle küresel işletmeler son derece önemli

aktörlerdir. İşletmeler ek maliyetlere katlanarak, geri dönüşüm ve çevreye duyarlı üretim süreçlerine geçişle birlikte çevresel sürdürülebilirlik faaliyetlerine katkıda bulunmaktadır. Bu katkı kısa vadede bakıldığında geleneksel kar maksimizasyonu anlayışıyla çok örtüşmemektedir. İşletmelerin kısa vadede ek maliyetlere katlanmak yerine sürdürülebilirlik faaliyetlerine ağırlık vermesini beklemek gönüllük esasına göre hareket etmelerini istemek geleneksel anlayışla ters düşeceği için zaman alacaktır. Yapılan araştırmalarda Dünya üzerinde ufak bir sıcaklık artışının bile çok büyük felaketlere yol açacağı gözlemlendiği bir ortamda, sürdürülebilirlik faaliyetleri konusunda işletmeleri teşvik edecek adımlar atılmalıdır. Bu adımlardan en önemlisi hükümetlerin atacağı hukuki ve yasal adımlar olacaktır. Yeşil ekonomi, yeşil finansman gibi teşviklerle veya hukuki cezalarla hükümetler bu faaliyetlerin en hızlı şekilde uygulanmasını sağlayabilir. En önemli diğer bir unsur ise yatırımcıların işletmelerin sürdürülebilirlik faaliyetlerine göre piyasa değerini ve hisse senedi fiyatlarını etkileyecek şekilde bu faaliyetlerin yatırım kararlarında doğrudan etkili olmasıdır. Sürdürülebilirlik faaliyetleri ile piyasa değerleri arasındaki anlamlı ilişkinin olduğunu gözlemleyebileceği bu durumda işletmeler, daha istekli ve hızlı şekilde hareket edecekleri beklenmektedir. Bu araştırmanın amacı işletmelerin sürdürülebilirlik faaliyetlerinin yatırımcılar açısından hangi boyutta dikkate alındığını, yatırım kararlarında ne kadar etkili olduğunu ortaya koymaktır. Araştırmanın sonucunda bu raporların yatırım kararlarında dikkate alınıyor olması işletmelerin bu faaliyetlerine ağırlık vermesi açısından önem arz edecektir. Raporlar ve hisse senedi fiyatları arasında anlamlı ilişki bulunamaması durumunda ise yatırımcıların, yatırım kararlarında sürdürülebilirlik faaliyetlerine ve bu faaliyetleri açıkladıkları raporlara daha fazla dikkat çekilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmak amaçlanmıştır.

3.1.2. Araştırmanın kapsamı

Araştırmanın kapsamını Avrupa'nın en yüksek hacimli borsalarına sahip olan 5 ülke ve Türkiye gösterge endekslerinde yer alan, GRI standartlarına göre sürdürülebilirlik raporları açıklayan işletmeler oluşturmaktadır. Ülkeler ve gösterge endeksler seçilirken Avrupa'da en yüksek piyasa değerine sahip olan endekslere ve BIST-100'e yer verilmiştir. Bu endekslerde yer alan, hisse senetleri işlem gören ve GRI raporlama standartlarına göre sürdürülebilirlik raporları açıklayan işletmeler üzerine incelemeler yapılmıştır. GRI raporlama standartlarına göre rapor hazırlayan işletmelerden raporun açıklandığı gün herhangi bir finansal açıklama yapmamış şirketler seçilmiştir. Bunun en önemli nedeni olay etüdü analizinde açıklama tarihindeki anormal getiriler araştırıldığı için finansal bir açıklamanın raporun açıklandığı tarihe denk gelmesi raporun etkisinin araştırılmasında raporun etkisinde farklı sonuçlar çıkmasına neden olabilmektedir. Tablo 3.1'de ilgili ülke ve endeksler belirtilmiştir;

Tablo 3. 1. Analizde yer alan ülkeler ve gösterge endeksler

Ülkeler	Gösterge Endeksler	Endeks Piyasa Değeri (Milyar Euro)
Almanya	DAX-40	1.600
Fransa	CAC-40	1.800
İngiltere	FTSE100	1.800
İtalya	FTSE MIB	700
İsviçre	SMI-20	1.350
Türkiye	BIST-100	200

Endeks değerleri yaklaşık değerler olup günlük olarak değişim gösterebilir.

Endeksler, Almanya(Dax-40), Fransa(CAC-40), İngiltere(FTSE100), İtalya(FTSE MIB), İsviçre(SMI-20) ve Türkiye(BIST-100) şeklinde sıralanmıştır.

3.1.2.1. Almanya (DAX-40 Endeksi)

Almanya'nın en büyük 40 işletmesinin hisse senetlerinin işlem gördüğü yaklaşık 1.6 Trilyon Euro piyasa değerine sahip endekstir. Almanya'da Frankfurt Borsası'nın dev şirketlerin işlem gördüğü gösterge endeks şeklinde tanımlanmaktadır.

3.1.2.2. Fransa(CAC-40 Endeksi)

Fransa'nın en büyük 40 şirketinin hisse senetlerinin işlem gördüğü gösterge endekstir. Bu şirketlerin oluşturduğu endeks, yaklaşık değeri 1.8 Trilyon Euro ile Avrupa'nın en değerli iki endeksinden biridir.

3.1.2.3. İngiltere (FTSE100 Endeksi)

Londra Borsası'nda işlem gören işlem hacimleri göz önünde bulundurulduğunda sadece Avrupa'nın değil dünyanın sayılı endeksleri içerisinde yer alan yaklaşık değeri 1.8 Trilyon euro ile Avrupa'nın en yüksek piyasa değerine sahip iki endeksinden biridir. Fransa CAC-40 endeksinin piyasa değerini 2024 yılı içerisinde geride bırakan ve bu yıl içerisinde Avrupa'nın en yüksek piyasa değerine ulaşan endeks olarak tanımlanmaktadır.

3.1.2.4. İtalya (FTSEMIB Endeksi)

700 Milyar Euro piyasa değeri ile Avrupa'da ilk 5'te yer alan endekslerden biridir. İtalya'nın en büyük 40 şirketinden oluşan bu endeks İtalyan piyasalarının ve ekonomisinin genel durumunu yansıtmaktadır.

3.1.2.5. İsviçre (SMI-20 Endeksi)

İsviçre'nin gösterge endeksi olan, en değerli 20 şirketin oluşturduğu endeksin piyasa değeri 1.3 Trilyon Euro civarındadır. İsviçre ekonomisinin dev şirketlerinin yer aldığı endeks olarak ilgili ülkenin ekonomisinin ve piyasa performanslarının bir göstergesi niteliğindedir.

3.1.2.6. Türkiye (BIST-100 Endeksi)

Borsa İstanbul'da işlem gören, Türkiye'nin en büyük 100 işletmesinin yer aldığı gösterge endekstir. Bu işletmelerin toplam piyasa değerinin, endeksin yaklaşık değerinin 200 milyar euro olduğu gözlemlenmiştir. Türkiye ekonomisi için en önemli işletmelerin oluşturduğu endeksteeki değişimler, iniş ve çıkışlar ülke ekonomisinin bir yansıması, göstergesi olarak kabul edilmektedir.

3.1.3. Araştırmanın sınırlılıkları

Araştırma, 2023 Ocak ayından sonra GRI standartlarına göre ayrı sürdürülebilirlik raporu yayımlayan işletmeler ile sınırlı tutulmuştur. Yaklaşık olarak 6 endekste 340'tan fazla işletmenin incelendiği çalışmada 51 şirket analize uygun bulunmuştur. Burada en önemli kısıt işletmelerin rapor yayınladığı tarihlerde herhangi bir finansal veya finansal olmayan rapor açıklamamış olmasıdır. Tüm işletmelerin rapor standartları, rapor tarihleri ve ilgili tarihlerdeki açıklama takvimleri incelenerek analizin örnekleme 51 şirket ile sınırlandırılmıştır.

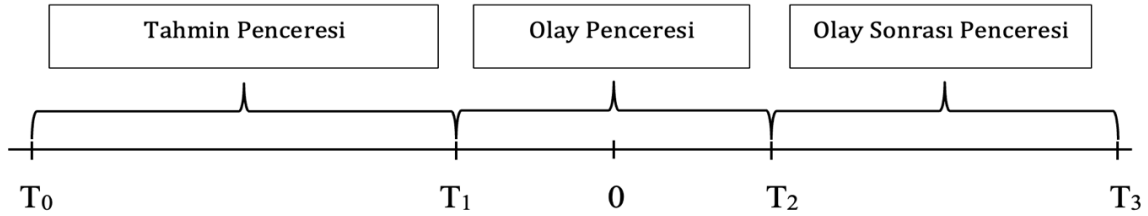
3.1.4. Araştırma yöntemi

Yıllık olarak açıklanan sürdürülebilirlik raporları olay etüdü analizi ve panel veri testi yöntemiyle araştırılıp, bu raporlarının açıklandığı tarihlerde kısa dönem anormal getiri ve piyasadaki etkisinin sonuçları analiz edilmiştir.

3.1.4.1. Olay Etüdü (Event Study) Yöntemi ve Metodolojisi

Olay etüdü yöntemi belirli bir tarihte gerçekleşen olayın gününde veya kısa dönem öncesi ve sonrasında piyasalarda gerçekleşen anormal fiyat hareketlerinin varlığını, tepki büyüklüğünü ve yönünü ölçen ekonometrik bir yöntemdir. Olay etüdü yönteminin temel amacı beklenmedik

bir olayın veya durumun kamuya duyurulduğu tarih etrafında **anormal getirinin** sağlanıp sağlanamayacağını tespitinin yapılmasıdır. Anormal getiri hesaplaması yapılırken rapor açıklanma tarihinden önce tahmin penceresi olarak adlandırılan verilerle normal getiri hesaplanır. Normal getiri hesaplanmasında olayın açıklandığı tarih “0” günü olarak kabul edilir ve 0 gününden önceki -30 gün açıklanma etkisinin olabileceği için tahmin penceresi içerisinde yer almaz. Tahmin penceresi -30. Günden itibaren başlar. Tahmin penceresi en az 120 günlük veri ile hesaplanmaktadır. Bu çalışmada -252 günlük verilerle tahmin penceresi oluşturulmuştur. Tahmin penceresindeki gün sayısını arttırmak olay öncesinde hisse senedi ile endeks arasındaki kovaryansın saptanmasında kovaryansı etkileyebilecek olağanüstü durumlar olmadığı takdirde daha doğru sonuç vermektedir. Olay etüdünde şirkete özgü **olay veya durumun** tanımlanması yapılması gereken ilk analizdir. Bu çalışmada sürdürülebilirlik raporlarının açıklanması olay, açıklanma tarihleri ise olay günü “0” olarak kabul edilmiştir. Olay gününden önceki -30 gün ve sonraki +15 gün olay penceresini oluşturmaktadır.



Kaynak: MacKinlay (1997)

Şekil 3. 1. Olay etüdü yöntemi “tahmin penceresi”, “olay penceresi”,
“olay sonrası penceresi”

Olay tanımlanıp olay pencereleri ile ilgili günler belirlendikten sonra olay gününden geriye doğru t-252 günlük (t-252, t-251,, t-1), olay günü (t) ve olay gününden sonra ileriye doğru tarihli t+15 (t+1, t+2, ..., t+15) günlük verilerle T₀ dan başlanarak T₃'e kadar olan hisse senedi kapanış fiyatları ve işlem gördükleri borsalarının gösterge endekslerinin kapanış verileri günlük olarak aynı tarihler için alınır. İşletmenin gösterge endeks dışında başka bir endekste işlem görmesi durumunda da yine işletmenin bulunduğu ülkenin borsasındaki gösterge endeks verileri ile analiz yapılmaktadır. Olay öncesi tahmin penceresi ve olay sonrası penceresi gün sayıları araştırmacının tercihinin göre artırılıp azaltılabilir. Analize dahil edilecek gün sayıları belirlenirken analizin doğru sonuç vermesi ve haftalık, aylık anomalilerin etkisinin en aza indirilmesi adına t-250 günlük ve t+45 güne kadar olan verilerle çalışılabilir. Ancak bazen işletme için önemli kararlar veya açıklamaların olabileceği veya olağanüstü durumları da içine alabileceği tarihler olduğunda araştırmacı tahmin penceresi ve olay sonrası penceresi gün sayılarını sınırlandırabilir. Burada diğer önemli olayların etkisinin araştırılmak istenilen olayın analizindeki hata paylarını minimize etmek amaçlanmaktadır. Belirlenen günlerdeki hisse senedi kapanış fiyatları ve gösterge endeks kapanış verileri microsoft excel programında hisse

senedi için aynı sütunda alt alta ve endeks için aynı sütunda alt alta T₀ dan T₃'e kadar yazılır. Alt alta yazılan veriler tahmin penceresi, olay penceresi ve olay sonrası penceresi şeklinde farklı renklerle işaretlenerek belirlenir. "Olay günü veya çevreleyen günlerde olayın etkisinin anormal getiri hesaplanmasında farklı yöntemler uygulanabilir. Sermaye varlıkları fiyatlandırma modeli ve arbitraj fiyatlama teorisi normal getiri hesaplamalarında kullanılan yaygın modellerdendir" (MacKinlay, 1997). Bunlara ek olarak;

- Piyasa modeli (market model),
- Piyasaya göre ayarlanmış model (market adjusted return model),
- Karşılaştırma dönemi ayarlanmış model,
- Eşleştirilmiş firma modeli,
- Scholes-Williams Beta tahmini piyasa modeli,
- GARCH ve EGARCH hata tahmini ile piyasa modeli
- Fama-French 3 faktör ve Fama-French 4 faktör modelleri analizde kullanılan diğer yöntemlerdir. Bu çalışmada yaygın olarak kullanılan piyasa (pazar) modeli ile hisse senedi ve endeksin logaritmik getirileri hesaplanmıştır. Hisse senedi logaritmik getiri hesaplamasında aşağıdaki formül kullanılmıştır;

$$R_{it} = \alpha_i + \beta_i R_{mt} + \epsilon_{it}$$

α_i : Sabit terim,

β_i : Piyasa duyarlılık katsayısı,

R_{mt} : Piyasa endeksinin getirisi,

ϵ_{it} : Hata terimi

$$R_{it} = \ln [(P_{it}) / (P_{it-1})]$$

R_{it} : t günü ***hisse senedinin*** logaritmik getirisi,

P_{it} : t günü ***hisse senedinin kapanış*** fiyatı,

P_{it-1} : t-1 günü ***hisse senedinin kapanış*** fiyatını göstermektedir.

Endeks logaritmik getirilerinin hesaplanmasında da aynı formül uygulanmaktadır. Bu durumda formül aşağıdaki gibi düzenlenir.

$$R_{it} = \ln [(P_{it}) / (P_{it-1})]$$

R_{it} : t günü ***endeksin*** logaritmik getirisi,

P_{it} : t günü ***endeksin*** kapanış fiyatı,

P_{it-1} : t-1 günü ***endeksin*** kapanış fiyatını göstermektedir.

Analizin bu bölümünde tahmin penceresindeki (T_0 dan T_1 'e kadar) verilerle normal getiriler hesaplanır. Yukarıdaki formüllerde belirtilen t değeri tahmin penceresi aralığındaki hisse senedi kapanış fiyatları ve endeks değerlerine ayrı ayrı her gün ($t-252$ günden, $t-30$ güne kadar olan tahmin penceresindeki her gün) için formülde aşağıdaki gibi uygulanmaktadır.

$$R_{it-251}=\ln [(P_{it-251}) / (P_{it-252})], R_{it-250}=\ln [(P_{it-250}) / (P_{it-251})], \dots \dots \dots R_{it-30}=\ln [(P_{it+15}) / (P_{it+14})]$$

Hisse senedi ve endeksin hareketlerinin yönü ve değişim oranları sonucu hisse senedi getirileri (HR) ve endeks getirileri (ER) yukarıdaki işlemlerle günlük olarak hesaplanmaktadır. Yöntemde hisse senedi getirileri ile endeks getirileri arasında doğrusal bir bağlantı olduğu varsayılmaktadır. Bu bağlantı katsayısını bulmak için α ve β katsayıları bulunup, regresyon modeli tüm işletme hisse senetleri için ayrı ayrı endeks günlük değişim oranlarına aşağıdaki formülle uygulanmaktadır.

I.adım: α ve β katsayılarının bulunması;

$$\alpha : \text{KESMENOKTASI } (HR_{it-252} : HR_{it-30} ; ER_{it-252} : ER_{it-30})$$

$$\beta : \text{EĞİM } (HR_{it-252} : HR_{it-30} ; ER_{it-252} : ER_{it-30})$$

α : hisse senedinin piyasa tarafından açıklanamayan **ortalama** getirisi

β : hisse senedinin endeks hareketlerine karşı **duyarlılık katsayısı**

ER_{it} : t günündeki endeks getirisi

HR_{it} : t günündeki hisse senedi günlük getirisi

II.adım: Bu adımda yukarıdaki getirilere göre hisse senedi ve endeks değişimleri arasındaki varyans ve kovaryanslar α ve β sayıları ile hesaplanır. Normal getiriler (NR) için endeks getirilerinden α ve β bağlantılarının ayrıştırması yapılmaktadır. Her gün için α ve β katsayıları ile endeks getirisine aşağıdaki formül uygulanır ve normal getiri hesaplanır.

$$\text{Normal Getiriler (NR)} = E (R_{it}) = \frac{1}{T_2 - T_1 + 1} \sum_{t = T_1}^{T_2} R_{it}$$

$E (R_{it})$: Normal Getiri (Beklenen Getiri)

R_{it} : i şirketinin t zamandaki gerçekleşen getirisi,

$$\alpha + \beta * ER_{it-252}, \alpha + \beta * ER_{it-251}, \alpha + \beta * ER_{it-250}, \dots \dots \dots \alpha + \beta * ER_{it+15}$$

Normal getiriler bulunduktan sonra anormal getiriler (AR) hesaplanacaktır. Anormal getirilerin hesaplanmasında;

$$\text{Anormal Getiriler (AR}_{it}) = R_{it} - E(R_{it})$$

AR_{it} : i şirketinin anormal getirisi

R_{it} : i şirketinin t zamandaki gerçekleşen getirisi,

$E(R_{it})$: Normal Getiri (Beklenen Getiri)

Anormal Getiriler (AR)= Diğer bir ifadeyle, $NR_{it} - HR_{it}$ formülü kullanılır ve her gün için ayrı ayrı hesaplanmaktadır.

$$NR_{it-252} - HR_{it-252}, NR_{it-251} - HR_{it-251}, \dots, NR_{it+15} - HR_{it+15}$$

AR : t günündeki meydana gelen **anormal getiri**

NR : t günündeki normal getiri (**beklenen getiri**)

HR : t günündeki hisse senedi günlük getiri (**gerçekleşen getiri**)

Bu işlemlerden sonra regresyon katsayıları belirlenmesinde standart hata terimi katsayısı bulunur ve anormal getiriler bu terime bölünür.

STDHATA = $Y_i - E(Y|X_i)$ $\forall i$ formülü ile bulunan Y değeri ile X değeri değerine karşılık gelen koşullu ortalama Y arasındaki farkı ifade eder. Diğer bir ifadeyle tek bir x için y tahminindeki hata miktarının ölçümüdür.

$$t(AR_t) = \frac{AAR_t}{\delta(AAR_t)}$$

AAR_t : Ortalama anormal getiri,

$\delta(AAR_t)$: Ortalama anormal getirinin standart hatası

Bu işlem;

=**STHYX** ($HR_{it-252} : HR_{it-30}$; $ER_{it-252} : ER_{it-30}$) formülüyle hesaplanmaktadır.

Bu formülde de α ve β katsayılarındaki gibi tahmin penceresindeki verilerle (t-252;t-30) sonuç elde edilir. Elde edilen katsayı anormal getirilerin tahminlerindeki hata miktarından arındırılması için gerekmektedir. Daha önce elde edilen anormal getiri değerleri her gün için standart hata katsayısına bölünür. Bu sonuç t-statistic değerleri olarak adlandırılmaktadır.

t-statistic_t = $AR_{it} / \text{stdhata katsayısı}$

$$t(CAAR) = \frac{CAAR}{\delta(CAAR)}$$

T-statistic değerleri bulunduktan sonra olay günü çevresindeki anormal getirilerinin hesaplanmasında CAR (Cumulative Abnormal Return – Toplamsal Anormal Getiri) değeri hesaplanmaktadır. CAR değeri hesaplanırken öncelikle olay penceresinde kaç günlük etkilere bakılacağı belirlenmelidir. Yaygın olarak kullanılan 5 (-2 , 0 , +2) günlük CAR, 11 (-5 , 0 , +5) günlük CAR hesaplamasıdır. Tercih edilirse 61 (-30 , 0 , +30) günlük verilere kadar olay penceresi genişletilebilmektedir. Burada yapılan işlem ilgili günlerdeki t-statistic değerlerini toplamaktır.

$$CAR_i = \sum_{t=t-1}^{t2} AR_{it}$$

5 günlük CAR = t-statistic₋₂ + t-statistic₋₁ + t-statistic₀ + t-statistic₊₁ + t-statistic₊₂

11 günlük CAR= t-statistic₋₅ + t-statistic₋₄ + t-statistic₀ + + t-statistic₊₄ + t-statistic₊₅

CAR hesaplamalarından sonra "CAR / (STDSAPMA * (gün) / 1/2" formülü kullanılarak t-statistic of CAR bulunur. Bu veri standart sapma katsayısını içermektedir.

Standart sapma katsayısı;

=**STDSAPMA** (HR_{it-252} : HR_{it-30}; ER_{it-252} : ER_{it-30}) formülüyle hesaplanmaktadır.

Bu formülde de α , β ve standart hata katsayılarındaki gibi tahmin penceresindeki verilerle (t-252;t-30) sonuç elde edilir. Elde edilen katsayı "CAR / (STDSAPMA * (gün) / 1/2" formülünde kullanılır. Formülde gün olarak belirtilen kısma 5 (-2 , 0 , +2) günlük CAR ise 5, 11 (-5 , 0 , +5) günlük CAR ise 11 yazılarak formül tamamlanmaktadır. Bu sonuç CAR t-testi değerleri olarak adlandırılmaktadır.

Son olarak yukarıda açıklanan tüm işlemler, her bir hisse senedi ve işlem gördüğü endeks verileri ile analiz edilmektedir. Tüm işletmeler için ayrı ayrı aynı işlemler yapıldıktan sonra sektöre, ülkeye veya örneklem içerisinde yer alan tüm işletmelerin ortalama getirileri hesaplanmaktadır. Tahmin penceresinin ilk gününden olay sonrası penceresinin son gününe kadar tüm günleri kapsayacak şekilde her bir işletme için daha önce bulunmuş olan AR (anormal getiriler) değerleri excelde yazılır. Burada işletmeleri seçerken sektöre göre veya ülkeye göre seçim yapıldığında sektör veya ülke bazında anormal getiriler analiz edilebilmektedir. t gününde tüm işletmelerin AR değerlerinin gün bazında ortalaması alınarak AAR (Average Abnormal Return – Ortalama Anormal Getiri) değeri elde edilmektedir. AAR değeri elde edildikten sonra elde edilen AAR verilerini bir tek işletmenin AR değerine uygulanan formüllerin aynısını uygulayarak önce t-statistic değerleri bulunur, sonrasında CAAR (Cumulative Average Abnormal Return – Kümülatif Ortalama Anormal Getiri), CAAR t-testi değerleri hesaplaması da yukarıdaki formüllerle yapılmaktadır.

$$AAR_{it} = \frac{1}{N} \sum_{i=1}^N (AR_{it})$$

N : İncelenen varlık sayısı,

AAR_t: t dönemindeki ortalama anormal getiri,

$$CAAR : \sum_{t=t_1}^{t_2} (AAR_t)$$

Bu değerlerin bulunmasından sonra analizde anormal getiri olup olmadığı yorumlanmaktadır. Çıkan verilerin yorumlanmasında güven aralıklarına göre katsayılar belirlenmiştir. Aşağıdaki tabloda güven aralıklarına göre olması gereken en düşük t – statistic of car katsayıları yer almaktadır.

Tablo 3. 2. Olay çalışması güven aralıklarında CAR t-testi değerleri

Güven aralığı	T- testi değeri (t-statistic of CAR)
%99	Değer>2.57
%95	2.57>Değer>1.96
%90	1.96>Değer>1.645

3.1.4.1.1. Etkin piyasalar hipotezi

Etkin sermaye piyasaları, çağdaş finans teorisinde faydalı bir temel ilkedir. "Etkinlik" kavramı, yatırımcıların piyasadaki daha iyi performans gösterememesini ve dolayısıyla diğer yatırımcılara kıyasla sermaye piyasası işlemlerinden anormal fayda sağlama fırsatına sahip olmamasını tanımlar. Sonuç olarak, daha yüksek riskli varlıklara yatırım yapmak, bir yatırımcının kâr marjını artırması için tek yöntemdir (Tıtan, 2015, s. 442). Genel olarak, etkin bir hisse senedi piyasası, hisse senedi fiyatlarının şirketler hakkındaki temel bilgileri yansıttığı bir piyasadır. Böyle bir durumda, şirketin piyasa değeri, şirketin içsel değerine çok benzer bir şekilde değişir. Bu değişiklikler değerle tutarlı değildir ve finansal varlıkların alım satımını engellemektedir (Degutis ve Novickyte, 2014, s. 8). Yatırımcı farkındalığındaki farklılıklar ve eşit olmayan işlem maliyetleri, değerdeki temel değişikliklerin piyasa fiyatlarına tam olarak ve anında yansıtılmasını engellemektedir (Goedhart vd., 2010). En çok kabul gören ve en önemli finans teorilerinden biri olan Etkin Piyasalar Hipotezi (EPH), menkul kıymet fiyatlarına ve piyasa faaliyetlerine kolayca dahil edilen yeni bilgilerin veya geçmiş ve mevcut verilerin analizinin, yatırımcıların geleceği tahmin etmelerine veya riske göre ayarlanmış ortalamasının üzerinde kar elde etmelerine yardımcı olamayacağını belirtmektedir. Dahası, bu fiyata dayalı beklenen getiri riskle tutarlıdır ve arbitraj fırsatlarının tutarlı bir şekilde tespit edilip kullanılmayacağını ima etmektedir. Etkin piyasa hipotezi üç önemli argüman veya varsayımına dayanır. Bunlar (Naseer ve Tariq, 2015, 49-50):

1. Yatırımcılar rasyoneldir ve menkul kıymetleri maksimum beklenen fayda temelinde değerlendirmektedir.
2. Eğer yatırımcılar rasyonel değilse, işlemlerinin rastgele gerçekleştirilmekte ve fiyatlar üzerindeki herhangi bir etki bu şekilde dengelenmektedir.
3. Rasyonel arbitrajcılar, irrasyonel yatırımcıların piyasa/menkul kıymet fiyatları üzerindeki etkilerini ortadan kaldırmaktadır.

Hipotezin kökleri, Samuelson (1965) ve Fama (1969) ile başlayan ve sermaye piyasalarının etkin olduğunu düşünen araştırmaların çoğunun yapıldığı 1960'lı yıllara dayanmaktadır. 1970 yılında Eugene Fama, makalesinde etkin piyasaların tanımının yanı sıra, etkinliğin üç biçimi (zayıf, yarı güçlü ve güçlü) arasındaki ayrımı da yayınlamıştır. Söz konusu araştırmada etkin piyasa, "*çok sayıda rasyonel, kar maksimizasyoncusunun aktif olarak rekabet ettiği, her birinin bireysel menkul kıymetlerin gelecekteki piyasa değerlerini tahmin etmeye çalıştığı ve mevcut önemli bilgilerin tüm katılımcılar için neredeyse serbestçe erişilebilir olduğu bir piyasa*" olarak tanımlanmıştır (Fama, 1970). Fama'dan başlayarak çok sayıda başka araştırmacı da farklı tanımlar getirmiştir. Bir başka tanımda etkin sermaye piyasası "*fiyatların bilinen tüm bilgileri tam olarak yansıttığı ve piyasa tarafından verilen fiyat tablosundan çeşitlendirilmiş bir portföy satın alan bilgisiz yatırımcıların bile uzmanlar tarafından elde edilen kadar cömert bir getiri oranı elde edeceği*" bir piyasa olarak tanımlanmıştır (Malkiel, 2003).

EPH diğer finansal modeller ve varsayımlarla yakından ilişkilidir. Her şeyden önce, piyasa katılımcılarının mutlak ya da kısmi rasyonelliği piyasanın etkinliği için esastır. Genellikle tüm piyasa katılımcılarının rasyonel olmadığı kabul edilir, bu da işlemlerin bir kısmının rasyonel bir analize dayanmamasına neden olur (Degutis ve Novickyte, 2014, s. 9). Öte yandan, rasyonel olmayan yatırımcıların alım satımları rastlantısaldir ve bu durum hisse senedi fiyatını etkilememelidir. Örneğin, bir hisse senedi fiyatı rastgele bir alımdan olumlu etkileniyorsa, rastgele bir satıstan olumsuz etkilenecektir, çünkü rastgele alım ve rastgele satış olasılığı aynıdır (Shleifer, 2000). EPH, yatırımcıların mevcut ve gelecekteki getiri tahminlerinin mevcut ve gelecekteki işlemlerini etkilemesi ve bunun da getirileri etkilemesi bakımından özeldir. Yatırımcıların öğrenmesi, istikrarlı tahmin modellerinin muhtemelen ortadan kalkmasına yol açmakta ve bu durum hem başarılı tahmin prosedürlerinin oluşturulması hem de tahmin değerlendirmesi açısından benzersiz bir zorluk teşkil etmektedir (Timmermann ve Granger, 2004, s. 15).

3.1.4.1.2. Etkin piyasa kategorileri

Etkin piyasa hipotezi zayıf form, yarı güçlü form ve güçlü form EPH olarak kategorize edilebilir (Naseer ve Tariq, 2015, s. 50).

Zayıf form etkin piyasa hipotezi

Zayıf form EPH rastgele yürüyüş hipotezi ile tutarlıdır, yani hisse senedi fiyatları rastgele hareket eder ve fiyat değişiklikleri birbirinden bağımsızdır. Menkul kıymet fiyatlarının, menkul kıymetle ilgili tüm piyasa bilgilerini, yani geçmiş fiyat verilerini yansıttığını belirtir. Bu nedenle, teknik (trend) analize (analistlerin hisse senetlerinin geçmiş fiyat hareketlerinin grafiği aracılığıyla gelecekteki fiyat değişikliklerini doğru bir şekilde tahmin ettiği) dayanarak anormal getiri elde ederek piyasayı yenmek mümkün değildir (Titan, 2015, s. 443). Dolayısıyla, eğer piyasa zayıf bir şekilde etkinse, teknik analiz aşırı getiri sağlamaz. Teori, yatırımcıların bu finansal varlıklara yatırım yaparak anormal karlar elde edemeyeceği fikrini desteklemektedir (Fama, 1969).

Yarı güçlü form etkin piyasa hipotezi

Yarı güçlü etkin piyasalarda göre, fiyatlar piyasa ve kamu bilgilerine, yani temettü ve kazanç duyuruları ile siyasi veya ekonomik olaylara göre hızla ayarlanır. Dolayısıyla temel analize dayanarak anormal getiri elde etmek mümkün değildir. Yarı güçlü etkin piyasalarda, mevcut hisse senedi fiyatları sadece geçmiş fiyatlarla ilgili bilgileri değil, aynı zamanda satın alma duyuruları, temettü ödemeleri, muhasebe politikasındaki değişiklikler vb. gibi kamuya açık tüm güncel bilgileri de yansıtır (Degutis, ve Novickyté, 2014, s. 9; Titan, 2015, s. 443).

Güçlü form etkin piyasa hipotezi

Güçlü form EPH ise fiyatların piyasa, kamu ve özel bilgiyi yansıttığını, yani hiçbir yatırımcının bilgiye teknelci erişiminin olmadığını ifade eder (Naseer ve Tariq, 2015, s. 50). Piyasa etkinliğinin bu biçimi, içeriden öğrenilen bilgilerle alım satım yaparken aşırı kar elde etmenin imkânsız olduğu anlamına gelmektedir (Malkiel, 2011).

3.1.4.1.3. Etkin piyasa teorileri

Etkin piyasalar ile ilgili teorileri Adil Oyun Modeli, Submartingale ve Rassal Yürüyüş Modeli başlıkları altında açıklamak mümkündür (Naseer, M., & Bin Tariq, 2015, 50-51).

Adil oyun modeli

Adil oyun modeli, mevcut fiyatlar tüm yeni bilgileri yansıttığından, geçerli piyasa fiyatlarında işlem yapan yatırımcıların riskle tutarlı bir getiri elde ettiğini göstermektedir. Çok sayıda kar maksimizasyoncu ve fiyata duyarlı yatırımcı arasındaki rekabet, fiyatları yeni bilgilerin gelişine göre hızla ayarlamaktadır. Bu nedenle hiçbir yatırımcı bilgiyi veya piyasa modelini önceden

tahmin edemez. Dahası, çok sayıda yatırımcı arasındaki çok sayıda ve iddialı işlem, fiyatları hızla yeni dengeye taşıyarak tüm yeni bilgileri yansıtır ve böylece piyasayı daha verimli hale getirir.

Submartingale

Bir sonraki dönem fiyatlarının cari dönem fiyatlarından daha yüksek olmasının beklendiğini belirten adil bir oyun modelidir. Bu nedenle geçmiş olayların bilgisi gelecekteki değerleri tahmin etmeye asla yardımcı olmaz. Geçmiş bilgilere dayalı alım satım kuralları, yatırımcıların basit bir al ve tut politikasından daha yüksek ortalama riske göre ayarlanmış kar elde etmelerine yardımcı olmamaktadır.

Rassal yürüyüş modeli

Piyasa etkinliği üzerine yapılan ilk çalışmalar çoğunlukla rastgele yürüyüş modeline dayanmaktadır. Buna göre hisse senedi fiyat değişiklikleri birbirinden bağımsızdır, aynı dağılıma sahiptir ve bu nedenle geçmiş eğilimler veya hareketler gelecekteki hareketi tahmin etmek için kullanılamaz ve risk üstlenmeden piyasadaki daha iyi performans göstermek mümkün değildir. Adil oyun modelinin bir uzantısı olarak rastgele yürüyüş modeli, bağımsız ve öngörülemez bilgi modelini güçlü bir şekilde desteklemiştir.

3.1.4.2. Panel Veri Analizi ve Metodolojisi

Panel veri analizi bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki kısa ve uzun dönem getirileri hesaplamada kullanılan en yaygın yöntemlerdendir. Panel veri analizinde klasik eş bütünleşme testleri uygulanarak değişkenlerin aynı derecede bütünleşik olması beklenir. Ancak genelde değişkenler farklı derecelerde bütünleşik sonuç vermektedir. Bu ve benzeri farklı derecelerde eş bütünleşik sonuçlar olduğunda yöntem birim kök testleri ve ayrıca buna ek olarak ARDL testi ile homojenlik belirlenmesi gerekmektedir. Birim kök testlerinde kesitler arası bağımlılığı dikkate alan 2. nesil (yeni nesil) birim kök testleri analizde kullanılmaktadır.

Panel veri analizinde ilk olarak kullanılan değişkenlerin bağımlılığın yatay kesitler arasında varlığı araştırılmaktadır. Pesaran (2004) tarafından geliştirilen CDLM testiyle bu durum incelenmektedir. Denklemdeki yatay kesit bağımlılığı, Eviews kodlarıyla analiz edilmektedir. "Serilerin durağanlığı, ikinci kuşak birim kök testlerinden, Pesaran (2006) tarafından geliştirilen CIPS yöntemleri ile test edilmektedir. Seriler arasındaki yatay kesit bağımlılığının varlığı analizde elde edilen verilerin hatalı sonuçlar vermesine sebep olabilir. Yatay kesit bağımlılığının varlığı elde edilecek sonuçları önemli ölçüde etkilemektedir. Bu nedenle analize başlamadan önce, serilerde ve eş-bütünleşme denkleminde yatay kesit bağımlılığının

varlığının test edilmesi gerekmektedir. Değişkenlere ait serilerin aynı düzeyde durağan olmama durumunda ise ARDL modelinin kullanıldığı görülmektedir. ARDL modeli farklı düzeylerde durağan olan diğer bir ifade ile farklı düzeyde birim kök içeren seriler arasındaki eş bütünleşme ilişkilerini açıklayabilmektedir. Pesaran, Shin ve Smith tarafından geliştirilen ARDL modeli değişkenlerin düzey değerlerinde I(0), birinci farklarında I(1) ve düzey değer-birinci fark durumlarında aralarındaki kısa ve uzun dönemli ilişkileri açıklamaktadır” (Esen vd, 2012: 256). Kısa dönem ve orta uzun vadeli dönem ilişkileri açıklamada PMG (pooled mean group) daha güvenilir sonuçlar vermektedir. Bu çalışmada da kısa dönemli anormal getiriler incelendiği göz önünde bulundurulduğunda, kısa dönem katsayılarının ve hata varyanslarının kesit özelinde belirlenmesine olanak veren PMG yöntemi ile analiz yapılması uygun görülmüştür.

3.1.4.2.1. CIPS (cross-sectionally augmented ips) testi

Pesaran (2007) tarafından geliştirilen CIPS testi, panel birim kök testleri içinde en sık kullanılan yöntemlerden biridir. Bu test, birimler arasında olası yatay kesit bağımlılığını (cross-sectional dependence) dikkate alarak daha doğru sonuçlar elde edilmesini sağlar. CIPS testi, standart IPS testinin bir genellemesidir ve yatay kesit bağımlılığını hesaba katmak için her birim için bir ortalama birim kök denklemine "ortalamaya dayalı" terimler ekler.

CIPS testinde CADF (Cross-sectionally Augmented Dickey-Fuller) testi ile her panel birimi için aşağıdaki denklem tahmin edilir:

$$\Delta y_{it} = \alpha_i + \beta_i y_{i,t-1} + \gamma_{i1} \bar{y}_{t-1} + \theta_i \Delta \bar{y}_t + \epsilon_{it}$$

y_{it} : i biriminin t zamanındaki değişken,

\bar{y}_t : tüm birimlerin ortalaması,

Δ : fark operatörü,

α_i : sabit terim,

ϵ_{it} : hata terimi.

CADF İstatistiği, her birim için t-istatistiği ($t(\beta_i)$) hesaplanır. Bu istatistik, ilgili birim için serinin durağan olup olmadığını test eder. CIPS Test İstatistiği, panel için bir genel test istatistiği hesaplanır. Bu istatistik, tüm birimlerin CADF istatistiklerinin ortalamasıdır:

$$CIPS = \frac{1}{N} \sum_{i=1}^N t(\beta_i)$$

Elde edilen CIPS değeri, Pesaran (2007) tarafından geliştirilen kritik değerlerle karşılaştırılır. Eğer CIPS değeri kritik değerlerin altında ise, seriler panel düzeyinde durağan kabul edilir.

3.1.5. Araştırmanın hipotezleri

Çalışmada sürdürülebilirlik raporları ve bu raporların açıklandığı tarihlerdeki kısa dönem getiri sağlanıp sağlanmadığı, işletmelerin hisse senedi fiyatlarına raporların etkisinin olup olmadığı araştırılmaktadır. Bu doğrultuda hipotezler aşağıdaki gibidir;

H_0 : Sürdürülebilirlik raporlarının hisse senedi fiyatlarına etkisi yoktur.

H_1 : Sürdürülebilirlik raporlarının hisse senedi fiyatlarına etkisi vardır.

3.1.6. Araştırmanın veri seti

Her işletmeye analizde numara verilmiş olup bu numaralar ilgili ülkelerdeki işletmeler için alfabetik sıraya göre işletme isimlerine göre sıralanmıştır. Panel veri analizinde gerekli olduğu için numaralandırma yapılmıştır. Ülke, endeks, işletme bilgileri, işletmelere verilen numara ve rapor tarihleri aşağıda yer almaktadır.

Tablo 3. 3. Almanya Dax-40 endeksindeki işletme bilgileri, araştırmada verilen kodlar ve rapor yayın tarihleri

İşletme Kodu	İşletmenin İsmi	Rapor Yayın Tarihi
1	Allianz SE	24.04.24
2	Continental Ag	22.04.24
3	Fraport Ag	18.03.24
4	Mercedes Benz Ag	14.03.24
5	Munich Re (Munchener Rück)	10.04.24
6	RWE	30.04.24
7	Qiagen	12.06.24
8	Sartorius	22.04.24

Tablo 3. 4.Fransa CAC-40 endeksindeki işletme bilgileri,
araştırmada verilen kodlar ve rapor yayın tarihleri

İşletme Kodu	İşletmenin İsmi	Rapor Yayın Tarihi
9	Air Liquide	28.03.24
10	Group Adp/ Aeroport De Paris	02.05.24
11	Louis Vuitton	18.04.2024
12	EssilorLuxottica	14.03.2024
13	Total Energies SE	20.03.2024
14	STMicro SE	16.04.2024
15	Stellantis	05.04.2024

Tablo 3. 5. İngiltere FTSE100 endeksindeki işletme bilgileri,
araştırmada verilen kodlar ve rapor yayın tarihleri

İşletme Kodu	İşletmenin İsmi	Rapor Yayın Tarihi
16	Admiral Group	22.04.24
17	Antofagasta	28.03.24
18	Ashtead Group	8.01.24
19	Barratt Developments	6.09.23
20	BP	8.03.24
21	Compass Group	31.01.24
22	CRH	26.03.24
23	Hikma Pharmaceuticals	20.05.24
24	Informa	25.04.24
25	Intercontinental Hotels Group	28.02.2024
26	Melrose Industries	04.04.24
27	Mondigroup	19.03.24
28	Haleon	26.04.24

Tablo 3. 6. İtalya FTSEMIB endeksindeki işletme bilgileri,
araştırmada verilen kodlar ve rapor yayın tarihleri

İşletme Kodu	İşletmenin İsmi	Rapor Yayın Tarihi
29	Telecom Italia	26.03.24
30	Tenaris	22.03.2024
31	Saipem	27.04.24
32	STMicroelectronics	16.04.24
33	Monclergroup	04.10.24

Tablo 3. 7. İsviçre SMI-20 endeksindeki işletme bilgileri,
araştırmada verilen kodlar ve rapor yayın tarihleri

İşletme Kodu	İşletmenin İsmi	Rapor Yayın Tarihi
34	Lonza	02.04.24
35	Partners Group	24.04.2024

Tablo 3. 8. Türkiye BIST-100 endeksindeki işletme bilgileri,
araştırmada verilen kodlar ve rapor yayın tarihleri

İşletme Kodu	İşletmenin İsmi	Rapor Yayın Tarihi
36	Adel Kalemçilik	31.01.24
37	Arçelik	06.06.24
38	Aselsan	01.08.23
39	Batıçim Batı Anadolu Çimento	17.05.24
40	Bim Mağazacılık	04.08.23
41	Ford Otomotiv	24.07.23
42	Karabük Demir Çelik Kardemir	04.10.23
43	Karsan Otomotiv A.Ş.	14.11.23
44	Koç Holding A.Ş.	30.07.24

Tablo 3.8'den devam

45	Manas Enerji	16.07.24
46	Otokar A.Ş	20.09.24
47	Polisan Holding	27.07.24
48	Sasa Polyester	26.07.24
49	Türk Traktör	07.08.24
50	Türkiye Sigorta A.Ş.	07.11.23
51	Ülker	10.10.23

Olay etüdü yöntemi ile sürdürülebilirlik raporlarının açıklanma tarihi olay günü kabul edilecektir ve yatırımcıların bu raporların açıklandığı gün etrafında kısa dönem anormal getiri sağlayıp sağlamadıklarına bakılacaktır. Bu kapsamda Avrupa'da işlem gören en yüksek piyasa değerine sahip 5 ülke borsa endeksi ve Türkiye'de Borsa İstanbul (BIST) gösterge endeksi olan BIST-100'de işlem gören işletmelerin hisse senedi kapanış fiyatlarıyla analiz yapılmıştır. Her işletmenin rapor yayınlanma tarihi olay günü olarak baz alınmıştır. Her işletmenin farklı günlerde rapor yayınladığı için ilgili işletmenin rapor tarihinden önceki 252 gün ve sonraki 15 günlük hisse senedi kapanış fiyatları ve endeks kapanış verileri investing.com ve yahoo.finance adlı internet sitelerinden alınmıştır. Endeks kapanış fiyatları ve hisse senedi kapanış fiyatlarıyla yapılan analiz sonucu kısa dönem anormal getiri sağlanıp sağlanmadığı, raporların açıklandığı tarihlerde hisse senetlerinde anormal getiri olup olmadığı analiz edilmiştir.

Panel veri testi yöntemi çalışmada olay etüdü yönteminde kullanılan verilere uygulanmış, olay etüdü çalışmasına paralel olarak benzer sonuçlar elde edilmiştir. Panel veri testinde 2023 yılı Ocak ayından itibaren 31 Temmuz 2024 tarihine kadar işletmelerin raporları açıkladığı aylar dışında tüm aylara 0 değeri, raporun açıklandığı aya ise 1 değeri vererek kukla değişkenle analiz yapılmıştır. Belirtilen tarihlerde ilgili ülke borsasının gösterge endeksinin kapanış fiyatlarının aylık ortalamaları, hisse senedi kapanış fiyatlarının aylık ortalamaları, bunlara ek olarak endekse veya hisse senedine etkisi olabileceği düşünülen makroekonomik değişkenlerden döviz kuru fiyatlarının kapanış fiyatlarının aylık ortalaması, yine endekse ve işletme hisse fiyatlarını etkileyebilecek aylık olarak açıklanan faiz oranları ve enflasyon oranları panel analizine dahil edilmiştir. Burada verilerin aylık ortalama değerleri alınarak analiz yapılmasının amacı, gün ve hafta anomalilerinden oluşabilecek hata paylarını en aza indirmek ve aylık olarak açıklanan faiz-enflasyon verilerini de teste dahil etmektir.

3.3. Sürdürülebilirlik Raporlarının Hisse Senedi Fiyatlarına Etkisinin Analizi

Çalışmanın bu bölümünde olay etüdü analizi için şirketlerin yıllık olarak yayınlamış oldukları sürdürülebilirlik raporları incelenmektedir. Bu raporlardan içeriğinde yayınlanma tarihi gün/ay/yıl olarak belirtilenler doğrudan çalışmanın verisi olarak kayıt altına alınır. Eğer raporda yayınlanma tarihi belirtilmemişse şirketlere eposta atılarak tarih ile ilgili bilgi verilmesi talep edilmiştir. Bu şirketlerin ülkeleri, buldukları sektörler ve endeksler ayrı ayrı kaydedilerek şirketin rapor yayınlanma tarihinden önceki 252 veri ve sonraki 15 gün kapanış fiyatları ve içerisinde yer alan endeksin yine aynı 252 gün önceki, 15 gün sonraki endeks kapanış fiyatları ile analiz yapılmaktadır. Analiz için Avrupa ülkeleri borsa ve endeks hacmine göre belirlenmiş olup, endeks hacmi en yüksek ülkeler ve bu ülkelerdeki borsalarda işlem gören şirketler araştırılmıştır. Sırasıyla Almanya (DAX40), Fransa (CAC40), İngiltere (FTSE100), İtalya (FTSE MIB - IT40), İsviçre (SMI20) ve Türkiye (BIST-100) belirlenmiş olup bu ülkelerdeki şirketler incelenmiş, farklı piyasalarda işlem görseler dahi gösterge endeks verileri kullanılmıştır.

Analiz yapılmadan önce belirlenen ülkelerdeki tüm şirketlerin Sürdürülebilirlik Raporları açıklanma tarihleri araştırılmış, GRI raporlama metoduna göre rapor yayınlayan şirketler seçilmiştir. GRI standartlarına göre rapor hazırlamaları dışında analiz için dahil edilen şirketlerin en önemli diğer özelliği raporun yayınlandığı gün ve hafta kamuyu aydınlatma platformları veya web sitelerinde yayınladıkları işletmenin piyasa değerini etkileyecek genel kurul, finansal performans içeren veri, birleşme veya satın alma gibi herhangi bir açıklama yapmamış olmalarıdır. İşletmenin piyasa değerini etkileyen başka bir durumun olmaması, sürdürülebilirlik raporlarının etkilerinin net bir şekilde analizinin yapılmasını sağlayacaktır. Olay etüdü yönteminde olayın olduğu gün ve öncesindeki ve sonrasındaki günler kısa vadede etkiyi belirlemek için kullanıldığından dolayı raporun açıklandığı tarihe yakın tarihlerde herhangi bir açıklamanın olmadığı şirketler analizde kullanılmıştır. Analiz ve yöntem kısmının örneklemini sınırlayan en önemli durum yukarıda bahsi geçen aynı gün ve yakın tarihlerde işletme tarafından yayınlanan veya duyurusu yapılan hiçbir açıklamanın olmaması şartıdır. İşletmeler özellikle son yıllarda entegre raporlama yöntemi ile tüm mali yıl performanslarını, finansal verileri, özel durum açıklamalarını, sürdürülebilirlik faaliyetlerini, stratejilerini, bütçe ve karlılıklarını aynı gün aynı raporda açıklamaktadır. Bu durumda da entegre raporlamada sürdürülebilirlik faaliyetlerinin etkisi daha sınırlı gözlemlenecektir. Tüm şartları sağlayan Almanya, Fransa, İngiltere, İtalya, İsviçre ve Türkiye'den toplam 51 firma bulunmuş, bu firmaların ve buldukları endekslerin günlük verileri ile analiz yapılarak raporun açıklanma tarihinden önceki yaklaşan 2 gün, 5 gün, 15 gün ve aynı şekilde rapor tarihini takip eden 2 gün, 5 gün ve 15 gün verileri ile olay etüdü analizi yapılmıştır. İşletme değerlerine etkisi tek tek belirlendiği gibi raporların yatırımcılar tarafından piyasa değerine etki edecek şekilde takip edilip edilmediği ülkelere göre de ayrıca belirlenmiştir.

Tablo 3. 9. Olay Etüdü Analizi T-Statistic of CAR Değerleri

İşletme Kodu	İşletme İsmi	Ülke	T Statistic of Car		
			t-2, 0 , t+2 5 Günlük	t-5, 0 , t+5 11 Günlük	T-15, 0 , T+15 Panel Veri Analizi
1	ALLIANZ SE	Almanya	-0,6514	0,8328	-0,4345
2	Continental Ag	Almanya	-0,0089	-2,2050**	-0,9699
3	FRAPORT AG	Almanya	-3,5324***	-2,0180**	-1,8569
4	Mercedes Benz AG	Almanya	0,2583	-0,3185	-0,5888
5	Munich Re (Munchener Rück)	Almanya	-1,3351	-3,2588***	-2,4615**
6	RWE	Almanya	1,9085*	0,8168	1,8545*
7	QIAGEN	Almanya	-0,7315	-0,4663	0,0991
8	SARTORIUS	Almanya	0,0782	-1,1518	-0,1958
ÜLKE 1	ALMANYA		-2,6280***	-2,9011***	-2,0986**
9	AIR LIQUIDE	Fransa	0,0782	-1,1518	-0,1958
10	GROUP ADP / AEROPORT De PARIS	Fransa	1,8185*	1,7271*	1,3191
11	Louis Vuitton	Fransa	0,2345	-0,1076	-0,1667
12	EssilorLuxottica	Fransa	-0,1886	0,4505	0,6662
13	Total Energies SE	Fransa	0,1924	0,6524	0,5736
14	STMicro SE	Fransa	-1,3498	-0,9757	-0,2446
15	Stellantis	Fransa	-0,4127	-1,8284*	-2,5673**
ÜLKE 2	FRANSA		-0,0486	-0,5740	-0,4967
16	Admiral Group	İngiltere	0,1838	-0,0979	-1,4126
17	Antofagasta	İngiltere	1,5750	1,7599	0,5040
18	Ashtead Group	İngiltere	-1,7014	-1,6467	-0,3900
19	Barratt Developments	İngiltere	-0,9406	-0,2803	-0,0034
20	BP	İngiltere	-0,0024	1,2963	0,5735
21	Compass Group	İngiltere	-0,4165	0,2392	0,2629
22	CRH	İngiltere	-0,2385	-0,8478	-0,6296
23	Hikma Pharmaceuticals	İngiltere	-1,4866	-0,7848	-0,1542
24	Informa	İngiltere	-0,8164	-0,8441	-1,8393
25	InterContinental Hotels Group	İngiltere	-2,0907**	-0,2897	1,7156
26	Melrose Industries	İngiltere	-0,4380	-1,1152	-2,0323**
27	MondiGroup	İngiltere	0,9423	0,1421	-0,6732
28	HALEON	İngiltere	0,5986	-0,0081	0,1648
ÜLKE 3	İNGİLTERE		-1,1172	-0,5715	-0,3822

Tablo 3.9'dan Devam

29	TELECOM ITALIA	İtalya	1,2515	0,8273	-3,4458***
30	TENARİS	İtalya	0,3504	0,2152	1,0130
31	SAIPEM	İtalya	0,3993	-0,8757	-0,3657
32	STMicroelectronics	İtalya	-1,3754	-0,6796	0,1285
33	MONCLERGROUP	İtalya	-0,4653	1,3276	-0,2331
ÜLKE 4	İTALYA		0,1080	0,1211	-0,6381
34	LONZA	İsviçre	0,7658	1,3312	0,4060
35	Partners Group	İsviçre	-0,3007	-1,6694	-1,1459
ÜLKE 5	İSVİÇRE		0,4109	0,1502	0,5474
36	ADEL KALEMCİLİK	Türkiye	2,6953***	1,6030	0,8003
37	ARÇELİK	Türkiye	-0,0544	-0,5793	-0,5083
38	ASELSAN	Türkiye	-0,2120	-0,3498	-0,8433
39	BATIÇİM BATI ANADOLU ÇİMENTO	Türkiye	-1,0170	-0,6651	-0,7715
40	BİM MAĞAZACILIK	Türkiye	0,7822	2,2470**	1,0294
41	FORD OTOMOTİV	Türkiye	1,2577	0,2484	-0,0485
42	KARABÜK DEMİR ÇELİK KARDEMİR	Türkiye	1,0564	0,1701	-0,3461
43	KARSAN OTOMOTİV A.Ş.	Türkiye	0,1732	-0,2571	0,0202
44	KOÇ HOLDİNG A.Ş.	Türkiye	-0,0361	-1,0748	-0,8212
45	MANAS ENERJİ	Türkiye	0,7197	2,3931**	0,6213
46	OTOKAR A.Ş.	Türkiye	-0,3217	-0,4047	-0,6677
47	POLİSAN HOLDİNG	Türkiye	-0,3576	0,5195	-0,1498
48	SASA POLYESTER	Türkiye	0,6770	1,8402	1,0853
49	TÜRK TRAKTÖR	Türkiye	-0,1795	-0,2336	0,0548
50	TÜRKİYE SİGORTA A.Ş.	Türkiye	-0,8018	-2,6305***	-0,4647
51	ÜLKER	Türkiye	-0,7415	-0,7141	-1,3279
ÜLKE 6	TÜRKİYE		1,1652	0,7010	0,1233

Güven aralığı %1 için 2.57, %5 için 1.96 ve %10 için 1.645 değer baz alınmıştır. Değer üzerinde olan önemli ölçüde etkiye sahip olanlar %1 güven aralığında Değer>2.57 olanlar "****", %5 güven aralığında 2.57<Değer>1.96 olanlar "***", %10 güven aralığında 1.96 <Değer> 1.645 olanlar "*" sembolü ile işaretlenmiştir.

Olay etüdü yöntemine ek olarak sonuçlar panel veri analizi ile de değerlendirilmiştir. Bu analiz sonucunda da olay etüdü analizine paralel olacak şekilde benzer sonuçlar ortaya çıkmıştır. Panel veri analizi e-views programında işletmelerin ve endekslerin aylık verilerinin ortalamaları alınarak aylık verilerle yapılmıştır. Burada amaç olay etüdü ile yapılan analizleri destekleyecek bulgulara ulaşmaktır. Ülkelerin döviz kuru, faiz oranları, enflasyon oranları, endeks değişimleri ve işletmelerin hisse senedi fiyatları gibi konu başlıklarından oluşan günlük verilerin aylık ortalaması veya aylık açıklanan verilerin doğrudan veri setine eklenmesi ile

analizler yapılmıştır. Panel veri analizinde raporun etkisini gözlemleyebilmek adına sürdürülebilirlik raporunun yayınlandığı aylarda kukla değişken kullanılarak rapor yayınlanan bu aylar 1, yayınlanmayan diğer aylarda 0 olacak şekilde numaralandırılmıştır. Verilere eşbütünleşme, homojenlik testleri yapılmış olup, gecikme katsayıları belirlenmiş, 2. Nesil birim kök testleri ile durağanlık analizi yapılmıştır. Tüm bağımsız değişkenlerin gecikme katsayıları I(1), bağımlı değişkenin I(0) çıkmasından dolayı ARDL panel veri analizi yapılmıştır. Olay etüdü analizinde bulunan bulgulara benzer sonuçlar elde edilmiştir. İki yöntem kullanılarak analizin daha güvenilir bulgulara ulaşması amaçlanmıştır.

Tablo 3. 10. Panel veri analizi sonuç değerleri

İşletme Kodu	İşletme İsmi	Hata Düzeltme Katsayısı Coefficient Değeri (Prob / P Value Değeri)	Rapor Kukla Değişken Coefficient Değeri (Prob / P Value Değeri)
1	ALLIANZ SE	-0.039530 (0.0000)	5.162712 (0.5051)
2	Continental Ag	-0.022656 (0.0000)	2.847107 (0.3486)
3	FRAPORT AG	-0.018536 (0.0000)	2.181042 (0.5031)
4	Mercedes Benz AG	0.003868 (0.0000)	0.506528 (0.8821)
5	Munich Re (Munchener Rück)	-0.037337 (0.0000)	-2.886727 (0.9289)
6	RWE	0.009983 (0.0000)	-1.959444 (0.2039)
7	QIAGEN	-0.005084 (0.0000)	0.787465 (0.3286)
8	SARTORIUS	-0.169634 (0.0000)	33.85734 (0.5145)
9	AIR LIQUIDE	0.001790 (0.0011)	1.918241 (0.8142)
10	GROUP ADP / AEROPORT De PARIS	0.027647 (0.0000)	-0.264781 (0.9701)
11	Louis Vuitton	-0.046682 (0.0000)	8.984369 (0.9787)
12	EssilorLuxottica	0.009985 (0.0000)	5.498850 (0.2856)
13	Total Energies SE	0.012539 (0.0000)	-3.685550 (0.1333)
14	STMicro SE	-0.015485 (0.0000)	2.334107 (0.4716)
15	Stellantis	-0.014508 (0.0000)	2.944357 (0.0007*)
16	Admiral Group	-0.329045 (0.0001)	38.30131 (0.9935)

Tablo 3.10'dan Devam

17	Antofagasta	-0.098162 (0.0008)	20.84958 (0.9957)
18	Ashtead Group	-0.508697 (0.0005)	107.1259 (0.9992)
19	Barratt Developments	0.041932 (0.0238)	-13.16225 (0.9860)
20	BP	-0.007913 (0.0283)	4.505694 (0.9852)
21	Compass Group	-0.222406 (0.0041)	75.97934 (0.9900)
22	CRH	-0.081398 (0.0003)	417.8049 (0.9779)
23	Hikma Pharmaceuticals	-0.472406 (0.0007)	108.3008 (0.9847)
24	Informa	-0.067256 (0.0000)	1.777278 (0.9794)
25	InterContinental Hotels Group	-0.088873 (0.0002)	282.9123 (0.9864)
26	Melrose Industries	0.014845 (0.1413)	3.131484 (0.9924)
27	MondiGroup	-0.302668 (0.0001)	42.10662 (0.9838)
28	HALEON	0.014168 (0.0000)	-10.12212 (0.8042)
29	TELECOM ITALIA	-7.96E-05 (0.0000)	0.002664 (0.0006*)
30	TENARIS	-0.001029 (0.0000)	0.175548 (0.5935)
31	SAIPEM	0.000215 (0.0000)	0.042204 (0.0106*)
32	STMicroelectronics	-0.007874 (0.0000)	1.227041 (0.6178)
33	MONCLERGROUP	-0.009792 (0.0000)	2.185077 (0.7554)
34	LONZA	-0.010295 (0.0315)	35.00052 (0.9480)
35	Partners Group	-0.260209 (0.0000)	36.74674 (0.9343)

Tablo 3.10'dan Devam

36	ADEL KALEMCİLİK	-0.025443 (0.0001)	-1.003333 (0.9823)
37	ARÇELİK	-0.046444 (0.0000)	7.521154 (0.8735)
38	ASELSAN	-0.027542 (0.0000)	2.357033 (0.5237)
39	BATIÇİM BATI ANADOLU ÇİMENTO	0.027090 (0.0005)	-4.763888 (0.9712)
40	BİM MAĞAZACILIK	0.092050 (0.0000)	-0.303231 (0.9986)
41	FORD OTOMOTİV	-0.102481 (0.0001)	49.62029 (0.9869)
42	KARABÜK DEMİR ÇELİK KARDEMİR	-0.001121 (0.0002)	2.185423 (0.4456)
43	KARSAN OTOMOTİV A.Ş.	0.001001 (0.0000)	-0.473077 (0.4815)
44	KOÇ HOLDİNG A.Ş.	-0.038707 (0.0003)	15.58627 (0.9810)
45	MANAS ENERJİ	0.034136 (0.0000)	-10.52316 (0.7754)
46	OTOKAR A.Ş.	0.005653 (0.0208)	-3.229024 (0.9921)
47	POLİSAN HOLDİNG	-0.010492 (0.0003)	0.978876 (0.9903)
48	SASA POLYESTER	0.007799 (0.0000)	-2.643472 (0.0167*)
49	TÜRK TRAKTÖR	-0.173252 (0.0000)	-3.460089 (0.9969)
50	TÜRKİYE SİGORTA A.Ş.	-0.010183 (0.0000)	1.348968 (0.2142)
51	ÜLKER	0.025402 (0.0001)	-3.654298 (0.9555)

Güven aralığı %5 altında olan kukla değişken rapor p-value (prob) değerleri anlamlı etkinin olduğunu göstermektedir. Anlamlı etkinin olduğu değerler "*" sembolü ile işaretlenmiştir.

Yukarıdaki tabloda p-value (prob) değeri anlamlı olan 4 şirket bulunmuştur. Bunlar 15 işletme kodu olan Stellantais, 29 işletme kodu olan Telecom İtalia, 31 işletme kodu olan Saipem ve 48 işletme kodu olan Sasa Polyester firmalarıdır. Bu firmalardan rapor değişkeninin katsayısı anlamlı çıkan ancak hata düzeltme mekanizması katsayı değeri pozitif olan firmalar değerlendirmeye alınmamıştır. Bunlar 31 işletme kodu olan Saipem ve 48 işletme kodu olan Sasa Polyester firmalarıdır. Kukla değişken p-value (prob) değeri %5 güven aralığında olsa

dahi hata düzeltme katsayısı (coefficient) değerinin pozitif olması modelde hata olasılığından dolayı analize dahil edilmemektedir (Karaarslan, M. E., 2024 - 43). Panel veri analizinde aylık ortalama verilerle yapılan test sonucunda 15 numaralı şirket olan Stellantis ve 29 numaralı şirket olan Telecom Italia'nın hisse senedi piyasa fiyatını raporların etkilediği gözlemlenmektedir. Aynı şirketlerin günlük kapanış verileri ile yapılan olay etüdü yöntemine göre 30 günlük analiz şirketlerin rapor açıklanma tarihlerinde ve yakın tarihlerinde

anormal getiri elde ettikleri görülmektedir. Aşağıda ilgili tabloda olay etüdü yöntemine göre Stellantis ve Telecom Italia için raporun açıklandığı ay ortalaması ve panel veri analizi

sonuçları yorumlanacaktır. Bahsi geçen iki firmaya ek olarak olay etüdü uygulamasında daha detaylı analiz yapılmasından kaynaklı rapor etkinliği ve pay senedi değeri arasında anlamlı ilişkiye başka firmalarda da rastlanmıştır.

Tablo 3. 11. 30 Günlük Verilerde Önemli Etkinin Gözlemlendiği İşletmeler ve Sonuç Değerler

İşletme Kodları	İşletme İsimleri	T- Statistic of Car Değerleri (-15 , 0, +15) 30 Gün
5	Munchener Ruck	-2,4296**
15	Stellantais	-2,5446**
26	Melrose Industries	-1,99125**
29	Telecom Italia	-2,9582***

Güven aralığı %1 için 2.57, %5 için 1.96 ve %10 için 1.645 değer baz alınmıştır. Değer üzerinde olan önemli ölçüde etkiye sahip olanlar %1 güven aralığında Değer>2.57 olanlar "****", %5 güven aralığında 2.57<Değer>1.96 olanlar "***", %10 güven aralığında 1.96 <Değer> 1.645 olanlar "*" sembolü ile işaretlenmiştir.

Rapor tarihinin yayınlandığı aydaki tüm kapanış değerlerine göre önemli etki derecesi olan Panel Veri ARDL Testi'nde 2 şirket (Stellantais, Telecom Italia) olay etüdü analizinde aynı şirketlerin içinde bulunduğu toplam 4 şirket (Munchener Ruck, Stellantais, Melrose Industries, Telecom Italia) bulunmuştur. Bu sonucun sebebi Panel Veri ARDL Testi daha düşük sayıda veri seti ile aylık ortalamalar baz alınarak ve önem etkisinin daha yüksek olduğu durumları gözlemleyebilmiştir. Olay etüdü analizinde ise günlük değişimlerin hisse senedi ve piyasa fiyatının arasındaki varyans, kovaryans, korelasyonları, standart sapma ve hataları dikkate alınarak analiz yapılmaktadır. Bu yüzden olay etüdü analizi, Panel Veri ARDL Analizi'ne göre etkileri daha detaylı göstermektedir.

Yapılan analizlerde faaliyetlerin ve bu faaliyetleri içeren raporun piyasa değerine, hisse fiyatlarına ve talebine etkisinin ülkelere göre farklılıklar oluşturduğu gözlemlenmiştir. Yapılan kümülatif ortalama getiriler hesaplandığında sektörler göre bir etki olmadığı ancak Almanya'da yer alan işletmelerin tamamının kümülatif ortalama getirilerinin (CAAR) önemli ölçüde gözlemlendiği ve tüm periyotlarda %5 güven endeksi olan 1.96 değerinin üstünde

olduğu saptanmıştır. Analizi yapılan diğer ülkelerde ise şirketler arasında önemli etkinin olduğu bazı işletmeler bulunmakta ancak bu ülkelerde kümülatif önemli ölçüde ortalama bir getiriden söz edilememektedir. Fransa, İngiltere, İtalya, İsviçre ve Türkiye gibi gelişmiş ve gelişmekte olan piyasalarda hala sürdürülebilirlik faaliyetlerinin yatırımcılar tarafından fiyatlanmıyor olması önemli sonuçlar doğuracaktır. İşletmelerin bu alanda katlanması gereken sürdürülebilirlik faaliyetlerinin maliyetlerine katlanmakta daha yavaş davranması, bunun sonucunda araştırmada bahsedilen küresel ısınma, iklim değişikliği ve beraberinde gelen felaketlerin ülkelere ve işletmelere büyük zarar verebileceğine dikkat çekmek gerekmektedir.

Tablo 3. 12. Ülkelere göre ortalama kümülatif getiri oranları (CAAR)

	T-Statistic of CAAR 5Gün (-2,0,+2)	T-Statistic of CAAR 11Gün(-5,0,+5)	T-Statistic of CAAR 30Gün(-15,0,+15)
Almanya	-2,6280***	-2,9011***	-2,0986**
Fransa	-0,0486	-0,5739	-0,4966
İngiltere	-1,1172	-0,5714	-0,3821
İtalya	0,1080	0,1211	-0,6380
İsviçre	0,4109	0,1501	0,5474
Türkiye	1,1652	0,7009	0,1232

Güven aralığı %1 için 2.57, %5 için 1.96 ve %10 için 1.645 değer baz alınmıştır. Değer üzerinde olan önemli ölçüde etkiye sahip olanlar %1 güven aralığında Değer>2.57 olanlar “***”, %5 güven aralığında 2.57<Değer>1.96 olanlar “**”, %10 güven aralığında 1.96 <Değer> 1.645 olanlar “*” sembolü ile işaretlenmiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Küresel iklim değişikliğinin ülke sınırları içindeki etkisi emisyonlar, çevresel bozulma ve kirliliğin diğer ülkelere doğal yollarla yayılması ve sonucunda çevresel bozulma olarak tanımlanabilir. Çevresel bozulmanın artması küresel ısınma gibi çevresel felakete yol açabilecek senaryoların ortaya çıkması, dünyanın geri dönülemez bozulmalar olmadan önce insanların hızlı bir şekilde önlem almasını gerektirmektedir. İnsanların bireysel etkileri kadar devletler, kurumlar, kuruluşlar ve en önemlisi işletmelerin de en hızlı şekilde sera gazı salınımlarını kontrol altına almalarını, karbon ayak izi ve su ayak izi gibi doğal kaynakların tüketimi, israfı ve kirliliği gibi konularda önlem almaları gerekmektedir. Söz konusu sorun, yalnızca çevresel bozulmadan sorumlu olan ülkelerin sınırlarıyla sınırlı olamayacağından, yalnızca ülkeye özgü değil, küresel ölçekte tüm ülkeleri ilgilendiren birbiriyle ilişkili bir sorun olarak değerlendirilmelidir. Hiçbir ülke çevre bozulmasını ve kirliliğini kendi sınırları içinde sürdüremeyeceği gibi, diğer ülkelerde meydana gelen çevresel bozulma ve kirliliğin de kendi egemenlik alanını etkilemesini engelleyemez. Çevresel bozulmanın sınır tanımaması, karşılıklı bağımlılık ve küresel dayanışmaya ihtiyaç duyulması nedeniyle çevre politikalarında ulusal karar verici kurumların yerini uluslararası işbirliğini sağlayan kuruluşlar almıştır. Bu nedenle, nasıl ki insan kaynaklı iklim değişikliği ve bunun sebep olduğu çevresel bozulma tüm dünyayı etkiliyorsa, bunun sonuçları konusunda da tüm ülkelerin işbirliği içinde olması ve sorumluluklarını paylaşması gerekmektedir.

Bu araştırmanın en önemli amacı hem kısa dönem hem de uzun dönem yatırım düzeylerinde işletmelerin sürdürülebilirlik faaliyetlerine gereken önemin verilmesi için ilgili konulara dikkat çekmek, yatırımcıların finansal okuryazarlık düzeyine katkı sağlamak, yatırımların sadece finansal performansa veya karlılığa dayalı olmaması gerektiği ayrıca sosyal sorumluluk projeleri, çevre ve sürdürülebilirlik konularının da yatırımcılar tarafından daha dikkatli takip edilmesini sağlamaktır. Sürdürülebilirlik raporları yayınlamak, sadece finansal paydaşlar için değil, ticari paydaşlar için de ekonomik, çevresel ve sosyal konularda önem arz etmektedir. Şirketler, sürdürülebilirlik faaliyetlerinin gönüllü olduğu ülkelerde, ek vergi veya ceza sistemleri olmadığı takdirde, sürdürülebilirlik faaliyetlerine yeterli bütçe ayırmamakta, sera gazı salınımı, karbon ayak izi ve su ayak izinin düşürülmesi gibi sürdürülebilirlik faaliyetleri ve dönüşümler konusunda yeterli hassasiyeti göstermemektedir. Bu durum sürdürülebilirlik faaliyetlerini raporlama konusunda da benzer şekildedir. İşletmeler için tüm faaliyetlerin ve dönüşümlerin bir maliyeti bulunmaktadır. Bu durum göz önüne alındığında son yıllarda küresel salgın hastalıklar, Avrupa ve Amerika piyasalarındaki enflasyon yüksekliği ve faizlerle birlikte piyasaların durgunluğunun söz konusu olduğu dönemde işletmeler için bu ek maliyetlere katlanma konusunda daha istekli olmalarına yatırımcılar etki sağlayabilir. İşletmeler için karlılık ve marka değerinin maksimizasyonu gibi konular son derece önemlidir. Bu faaliyetlerde bulunmanın yatırımcılar gözünde etkili ve değerli olduğu, yatırımcılar tarafından bu faaliyetlerin dikkate alındığı, şirketlerin piyasa değerine olumlu katkı sağladığı, şirketin hisse senedi talebini ve fiyatlarını olumlu etkilediği ortamda işletmeler

sürdürülebilirlik faaliyetleri konusunda daha istekli hale gelecektir. Kurumsal sürdürülebilirliğin, finansal performansa etkisi olması bu faaliyetlerin tüm ülkelerde çok daha hızlı hayata geçmesine imkan sağlayacaktır. Bu bağlamda araştırmanın temel amacı sürdürülebilirlik faaliyetleri ve faaliyet raporlarında yayınlanan bilgilerin, şirketlerin finansal performansı üzerindeki etkisini ve yatırım düzeylerini incelemektir. Sürdürülebilirlik raporlarında açıklanan bilgi düzeyinin şirketlerin finansal performansı üzerindeki etkisini incelemek için ülke, borsa, gösterge endeks verileri ve sektörlere göre ayırım yapılmıştır. Ayrıca panel veri analizinde işletmelerin faaliyet gösterdikleri ülkelerdeki faiz oranları, enflasyon oranları, döviz kuru gibi makroekonomik değişkenler analize dahil edilmiştir. Tüm bu değişkenler ile birlikte olay etüdü analizi ve bu analize ek olarak panel ARDL testi analizi yapılmıştır. Yapılan analizler sonucu sürdürülebilirlik raporlarını yatırımcılar tarafından etkili şekilde dikkate alınmadığı, yatırımcı davranışlarına etkisinin az olduğu, açıklandığı tarihlerde anormal getiri ve hisse senedi fiyatlarının etkisinin düşük olduğu gözlemlenmiş ve bu sonuçlar eşliğinde H_0 hipotezi : raporların piyasa değerine etkisi yoktur kabul edilmiştir.

Yatırımcı davranışlarının ülkelere göre farklılaştığı konusu önemli bulgular arasında yer almaktadır. Çalışmada Almanya ülkesinde DAX 40 endeksinde yer alan işletmelerin ve endeksin getirileri incelendiğinde sürdürülebilirlik raporlarının açıklandığı tarihlerde işletme hisse senedi fiyatlarında anormal getirilerin oluştuğu gözlemlenmiştir. Özellikle Fraport AG, Continental AG ve Munich RE gibi şirketlerde negatif anlamlı etkiler görülürken, RWE işletmesinde pozitif anlamlı etki bulunmuştur. Bu sonuca göre Almanya ülkesinde yatırımcı hareketlerinde ve hisse senedi fiyatlarının belirlenmesinde sürdürülebilirlik faaliyetleri ile bu faaliyetlerin yer aldığı raporların açıklanmasının önemli etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu durumda araştırmanın genelinde H_0 hipotezi : raporların piyasa değerine etkisi yoktur kabul edilse de Almanya ülkesi için H_1 hipotezi : raporların piyasa değerine etkisi vardır sonucuna ulaşılmıştır. Fransa ülkesinde CAC-40 endeksinde işlem gören işletmelerin sadece bir tanesinde anlamlı bir etki gözlemlenmiş olup bu şirket otomotiv sanayi de üretim yapmaktadır. Bunun dışında işletmeler ayrı ayrı incelendiğinde ve araştırmada yer alan hisse senedi hareketlerinin kümülatif anormal getirilerine bakıldığında anlamlı sonuçlara ulaşılamamıştır. Fransa ülkesinde yatırım kararlarında sürdürülebilirlik faaliyetleri ve raporlamasının önemli ölçüde etkisinin olmadığı anlaşılmıştır. Aynı şekilde İngiltere ülkesinde FTSE 100 endeksinde, İtalya ülkesinde MIB IT-40 endeksinde, İsviçre SIM-20 ve son olarak Türkiye BİST-100 endekslerinde işlem gören hisse senetlerinin fiyatlarında da Fransa ülkesi ile aynı sonuçlara ulaşılmıştır. Bu ülkelerde de bir veya birkaç şirketin raporlama tarihlerinde önemli etkiler gözlemlenmiş olsa da ülke kümülatif ortalama getirilerinde önemli etkinin olmadığı gözlemlenmiştir. Araştırma sonucunda Almanya ülkesi dışındaki tüm ülkelerde kümülatif anormal getirinin olmadığı, raporların açıklandığı tarihlerde hisse senedi fiyatlarına önemli bir etkinin bulunmadığı analiz edilmiştir. Ayrıca sektörel olarak sonuçlar incelendiğinde, sektörel anlamda etki gözlemlenmemiştir. Bu sonuçlar göz önünde bulundurulduğunda Almanya etkin piyasalar hipotezinin güçlü formda çalıştığı, yatırımcı

davranışlarının sürdürülebilirlik faaliyetlerini dikkate aldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu ülkede Sürdürülebilirlik raporlarının içerik kalitesi artırılarak daha geniş yatırımcı ilgisi çekilebilir. Ayrıca negatif etkinin olduğu şirketler için politika değişiklikleri ve sürdürülebilirlik faaliyetlerine daha fazla önem vermeleri önerilmektedir. Faaliyetlerin ve raporlamanın işletme piyasa değerine ve hisse senedi fiyatlarına önemli etkisinin olmadığı, anormal getirilerin gözlemlenmediği ülkelerde ise önemli adımlar atılmalı ve yatırımcı ilgisi bu alanlara çekilmelidir. Bu ülkelerde;

- Sürdürülebilirlik faaliyet raporlarının belirli uluslararası standartlara göre, yatırımcıların finansal okuryazarlık seviyeleri göz önünde bulundurularak hazırlanması ve tüm yatırımcılar tarafından anlaşılabilir olması,
- Daha detaylı ve ölçülebilir raporlar ile sürdürülebilirlik performanslarının görünür ve anlaşılır olması,
- Raporların açıklandığı platformlar ve duyuruların daha ilgi çekici hale getirilmesi ve farkındalığın artırılması,
- Özellikle sera gazı salınımı, karbon ve su ayak izi azaltımı, yönetim becerileri, sosyal sorumluluk projeleri ve sürdürülebilir kalkınma amaçlarına yönelik çalışma ve faaliyetlere önem verilmesi,
- İlgili raporların global yatırımcılarla paylaşılması gibi faaliyetler ve çalışmalarla raporların önemine dikkat çekilebilir.

İlgili ülkelerin sürdürülebilirlik ve yeşil mutabakat konularında önde gelen ve en çok destek veren ülkeler olmasına rağmen yatırımcılar tarafında önemli etkinin gözlemlenmemiş olması ayrıca dikkat çekicidir. Belirtilen ülkelerde yatırımcıların sürdürülebilirlik ile ilgili çalışmalara yeterince önem vermemesi; net sıfır karbon amacına hedeflenen yıllarda ulaşılması, küresel ısınma hedef üst sınırında kalınması, iklim krizinin önüne geçilmesi gibi konularda karamsar bir izlenim oluşturmakta ve bu durum endişe verici olabilmektedir.

Tüm analizler ve elde edilen sonuçlar doğrultusunda işletmelerin iklim krizi ve doğal tahribatlardaki payının fazla olduğu ve bu olumsuzlukların ortadan kaldırılması, doğal olmayan tahribatın azaltılması için işletmelerin ivedi şekilde sürdürülebilirlik faaliyetlerine daha fazla önem vermesi gerekmektedir. İşletmelerin sera gazı salınımlarının azaltılması, karbon ayak izi, su ayak izi ve atık yönetimi gibi konularda çevresel sürdürülebilirlik faaliyetlerine önem vermesi gerekmektedir. Bunlara ek olarak açlık ve yoksullukla mücadele, nitelikli eğitim, eşitsizlik, ayrımcılık gibi sosyal konularda sosyal sorumluluk projelerine ve ekonomik sürdürülebilirlik faaliyetlerine işletmeler tarafından ayrıca önem verilmedi.

İşletmeler dışında hükümetler, sivil toplum kuruluşları, uluslararası organizasyonlar ve bireysel katılımcılar gibi paydaşların da sürece dahil olması son derece önem arz etmektedir. Hükümetlerin koyacağı yasal zorunluluklar, ek vergiler, cezalar ve kurullarla sürdürülebilirlik faaliyetleri zorunlu hale getirilmelidir. Sivil toplum kuruluşları ve uluslararası organizasyonlar

tüm paydaşları içeren etkinlik, konferans, protokoller ve anlaşmalarla ilgili konularda farkındalığın daha da arttırılmasını ve belirli kararların alınmasını sağlayabilir. Özellikle en çok sera gazı salınımı ve en yüksek karbon ayak izi ölçümlerine sahip ekonomilerden Amerika Birleşik Devletleri'nin Paris Anlaşması, Yeşil Mutabakat, fosil yakıtlar ve yenilenebilir enerji konularında 2025 yılının başında göreve gelen yeni başkanın söylemleri sürdürülebilirlik ve hedefleri konusunu yeniden tartışmalara açabilecek gelişmeler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu tartışmalar ve gelişmeler sonucunda uluslararası organizasyonların sürdürülebilirlik konusunda önemi bir kez daha anlaşılmıştır. Bu anlamda tüm ülkelerin birlikte sürdürülebilirlik faaliyetlerini yürütebileceği, bu faaliyetlerin ulusal düzeyde olmasının anlamının olmayacağı ve küresel boyutta bir hareketle sonuç alınabileceğinin anlaşılması son derece önemlidir. Günlük politikalarla, siyasi çıkarlarla veya baskılarla sürdürülebilirlik çalışmalarının ertelenmesi, ülkelerin alabileceği karar boyutundan çok uluslararası boyutta küresel düzeyde alınması gereken bir karar haline gelmiştir. Bu kararların alınması, uygulanması, kontrol ve denetimleri gibi konularda uluslararası organizasyonlar en önemli aktörlerden biridir. Bunların dışında bireysel farkındalığın arttırılması, insanların günlük yaşamında küçük alışkanlıklarından yatırım kararlarına kadar sürdürülebilirlik faaliyetlerinde bilinçli davranmasının önemli sonuçları olacaktır. Bireysel farkındalık konusunda sürdürülebilirlik, eğitim sürecinde müfredata eklenmesi, bireysel eğitimlerin arttırılması, finansal okuryazarlık derslerinin yaygınlaştırılması ve benzer tüm alanlarda sürdürülebilirlik faaliyetlerine dikkat çekilmesi, yatırımcıların bilinçlendirilmesi, yatırım tercihlerinde sosyal sorumluluk, çevre ve sürdürülebilirlik faaliyetlerini de dikkate alarak yatırımlarına yön vermeleri son derece önem arz etmektedir. Araştırma sonucunda sürdürülebilirlik raporlarının yatırımcılar tarafından dikkate alınacak şekilde yayınlanması, finansal verilerle birlikte faaliyetlerin aynı raporda açıklanmasının, yatırımcılar ve piyasadaki tüm paydaşlar tarafından daha fazla dikkate alınacağı düşünülmektedir. Bu doğrultuda işletmelerde entegre raporlamaya geçişin ve entegre raporlama hakkındaki akademik çalışmaların hızlandırılması ayrıca önerilmektedir. Finansal verilerle birlikte açıklanan sürdürülebilirlik faaliyet raporları, çevresel, sosyal ve ekonomik sürdürülebilirlik konularına daha fazla dikkat çekilmesini sağlayacak, yatırımcılar tarafından daha fazla incelenme fırsatı yaratacak ve sonuç olarak işletmelerin bu çalışmalarına daha fazla önem vermesine sebep olacaktır. Bu faaliyetler sonucunda işletmeler aracılığıyla ilgili konulardaki krizlerin, doğal olmayan çevresel tahribatların, sosyal ve ekonomik problemlerin önüne geçilmesi çalışmalarının hızlanması amaçlanmaktadır. Tüm bu çabalar sonucunda dünyada gelecek nesillere aktarılması gereken mirasımız olan su, hava, toprak ve tüm canlıların aktarımında başarı sağlayabiliriz. Unutulmamalıdır ki işletmeler sadece mal veya hizmet üretmezler, aynı zamanda kültürlere, değişim ve gelişim gibi kavramlara ve insanlığa katkıları vardır.

KAYNAKÇA

- Aggarwal, P. (2013). *Impact of Sustainability Performance of Company on its Financial Performance: A Study of Listed Indian Companies*. Global Journal Of Management And Business Research Finance Controle Strategie, 13(1)
- Aktan, C.C. (2007). "Kurumsal Sosyal Sorumluluk (Uluslararası Kuruluşlar ve Hükümet-Dışı Organizasyonlar Tarafından Sürdürülen Başlıca Girişimler)", Çimento İşveren Dergisi, 21(3): 4-21.
- Aktaş, Hakkı (2017). "İşletmelerde Sürdürülebilirliğin Sağlanmasında Lider Yöneticilerin Rolü ve Küresel En İyi Uygulama Örnekleri", İşletmelerde Sürdürülebilirlik Dinamikleri, editör: Işıl Mendeş Pekdemir, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2017, s. 59-85
- Alpagut, Yavuz. (2010). "Sürdürülebilirlik Kavramı ve İşletmeler Açısından Sürdürülebilir Üretim Stratejileri", Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 14, 2010, s. 63- 86.
- Altuntaş, C., & Türker, D. (2012). *Sürdürülebilir Tedarik Zincirleri: Sürdürülebilirlik Raporlarının İçerik Analizi*. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 14(3), 39-64.
- Ameer, R., & Othman, R. (2012). *Sustainability Practices and Corporate Financial Performance: A Study Based on the Top Global Corporations*. Journal of Business Ethics, 108(1).
- Aras, G. ve D. Crowther,. (2008). "Governance and Sustainability: An Investigation into Relationship between Corporate Governance and Corporate Sustainability", Management Decision, 46 (3):433-448.
- Aras, G., & Crowther, D. (2009). *Corporate Sustainability Reporting: A Study in Disingenuity?*. Journal of Business Ethics, 87, 279-288.
- Aras, G., & Sarıoğlu, G. U. (2015). *Kurumsal raporlamada yeni dönem: Entegre raporlama*. TÜSİAD Yayını, 21-85.
- Arsoy, A. P., Arabacı, O., & Ciftcioglu, A. (2012). *Corporate Social Responsibility And Financial Performance Relationship: The Case Of Turkey*. Journal of Accounting & Finance(53).
- Aybars, A., Ataüinal, L., & Gürbüz, A. O. (2019). *ESG and financial performance: impact of environmental, social, and Governance issues on corporate performance*. In Handbook of Research on Managerial Thinking in Global Business Economics (pp. 520-536). IGI Global.
- Barbier, E. B., (2010). *Küresel Yeşil Yeni Düzen: Ekonomik Toparlanmayı Yeniden Düşünmek*. Cambridge: Cambridge University Press ve UNEP
- Bartelmus, P. (2013). "The Future We Want: Green Growth or Sustainable Development?", Environmental Development, 7, 165-170.
- BIST. (2015, Aralık). *BIST Sürdürülebilirlik Endeksi Araştırma Metodolojisi*.
- Bitectine, A. (2011). *Toward a theory of social judgments of organizations: The case of legitimacy, reputation, and status*. Academy of Management Review, 36(1), 151-179.
- Bozlağan, Recep. (2005). "Sürdürülebilir Gelişme Düşüncesinin Tarihsel Arka Planı", Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, Sayı 50, 2005, s. 1011-1028
- Brockington, D., (2012). *Radikal Bir Muhafazakar Görüş UNEP' in Yeşil Ekonomiye Meydan Okuması*. Gelişim ve Değişim, 43(1):409-422.
- Carroll, A. B. (1999, September 1). *Corporate Social Responsibility: Evolution of a Definitional Construct*. Business Society, 39,268-287.

- Carter, C., & Rogers, D., (2008). *A Framework Of Sustainable Supply Chain Management: Moving Toward New Theory*. International Journal of Physical Distribution & Logistics Management, 38(5), 360-387.
- Charlo, M. J., Moya, I., & Munoz, A. M. (2015). *Sustainable Development and Corporate Financial Performance: A Study Based on the FTSE4Good IBEX Index*. Business Strategy & the Environment (John Wiley & Sons, Inc).
- Chen, H., Noronha, G., & Singal, V. (2004). *The Price Response to SveP 500 Index Inclusions and Exclusions: Evidence of Asymmetry and a New Explanation*. The Journal of Finance, 59 (4), 1901-1929.
- Cheung, A. W. K. (2011). *Do Stock Investors Value Corporate Sustainability? Evidence from an Event Study*. Journal of Business Ethics, 99 (2), 145-165.
- ÇINAR, D. (2017). *Perakende Karmasının Kurumsal İtibar ve Finansal Performansa Etkisi: AVM ve Cadde Mağazaları Farklılığının Rolü Üzerine Bir Araştırma*. İstanbul.
- Degutis, A., & Novickytė, L. (2014). *The efficient market hypothesis: A critical review of literature and methodology*. Ekonomika, 93, 7-23.
- DiMaggio, P. J., & Powell, W. W. (Eds.). (1991). *The new institutionalism in organizational analysis* (Vol. 17, pp. 1-38). Chicago, IL: University of Chicago Press.
- DURAN, B. (2018). *Sürdürülebilirlik Kavramının Önemi, Karşılaşılan Sorunlar ve Şirketlerin Sürdürülebilirlik Raporlarının İncelenmesi*. 21. Ankara.
- Dyllick, T., & Hockerts, K. (2002). *Beyond the business case for corporate sustainability*. Business strategy and the environment, 11(2), 130-141.
- Engelman, Robert, (2013). "Sürdürülebilirlik Sakızının Ötesi", çev., Cana Ulutaş Ekiz-Çağrı Ekiz, *Dünyanın Durumu: Sürdürülebilirlik Hala Mümkün Mü?*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, s.3-26.
- Engin, E.,ve B. E. (2013). *Sürdürülebilir Kalkınma ve Kurumsal Sürdürülebilirlik Çerçevesinde Kurumsal Sosyal Sorumluluk Kavramının Değerlendirilmesi*. 88.
- Ersoy, E.,ve L. Ç. (2016). *Firmaların Sürdürülebilirlik Endeksine Alınmasına Yatırımcı Tepkisi: Olay Çalışması ve Oltalama Testleri İle Bir Analiz*. 44-48-50- 56.
- Eş, A. (2008). *Sürdürülebilirlik ve Firma Düzeyinde Sürdürülebilirlik Performans Ölçümü*. T.C. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Bolu.
- Fama, E. F. (1969). *Efficient Capital Markets: A Review of Theory and Empirical Work*, Journal of Finance, 25(2), 28-30.
- Fama, E. F., L. Fisher, M. C. Jensen, and R. Roll, (1969). *The adjustments of stock prices to new information*, International Economic Review 10(1), 1-21.
- Fay, M. (2012). *"Inclusive Green Growth: The Pathway to Sustainable Development"*, World Bank Publications
- Fombrun, C. J., & Van Riel, C. B. (1997). *The reputational landscape*. Corporate reputation review, 1(2), 5-13.
- Freeman, Edward R. Ve McVea John (2001). *A Stakeholder Approach to Strategic Management*.SSRN Electronic Journal, 8
- Fuente, J. A., García-Sánchez, I. M., & Lozano, M. B. (2017). *The role of the board of directors in the adoption of GRI guidelines for the disclosure of CSR information*. Journal of Cleaner Production, 141, 737-750.

- Gao, Y. (2011). "CSR in an emerging country: a content analysis of CSR reports of listed companies", *Baltic Journal of Management*, 6 (2):263-291.
- Garriga, E., & Mele, D. (2004). *Corporate social responsibility theories: mapping the territory*. *Journal of Business Ethics*, 53 (1), 51-71.
- Gençoğlu, Ü.G. ve Aytaç, A. (2016). "Kurumsal Sürdürülebilirlik Açısından Entegre Raporlamanın Önemi ve BIST Uygulamaları", *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 72 (10): 51-66.
- Glavic P. ve Lukman, R. (2007). "Review of Sustainability Terms and Their Definitions" *Journal of Cleaner Production*, 15 (18), 1875-1885.
- Goedhart, M., Koller, T., Wessels, D. (2010). *Valuation*. New Jersey: John Wiley & Sons.
- Goodpaster, Kenneth E. (1991). "Business Ethics and Stakeholder Analysis" *Business ethics quarterly*, 1(1),53-73.
- GRI, (2006b). *GRI uygulama seviyeleri*. 2000-2006, Versiyon 3.
- Gro, H. B. (1987). *Our common future*. United Nations. Oxford University Press Yayınları.
- Gu, J., Renwick, N. ve Xue, L. (2018). *The BRICS and Africa's Search for Green Growth, Clean Energy and Sustainable Development*. *Energy Policy*, 120, 675-683.
- Güler, B. (2019). *Gelişmekte Olan Ülkelerde Sürdürülebilirlik*. 23-96-97-98.
- Gürlük S. (2001). "Dünyada ve Türkiye' de Kırsal Kalkınma ve Sürdürülebilir Kalkınma", *Uludağ Üniversitesi İİBF Dergisi*, 19(4).
- Harari, Y. N. (2018). *21. Yüzyıl için 21 Ders*. (1. Baskı). (S. Sıral, Çev.). İstanbul: Kolektif Kitap. (Orijinal çalışma basım tarihi 2018.)
- Harris, L., & Eitan, G. (1986). *Price and Volume Effects Associated with Changes in the SveP 500 List: New Evidence for the Existence of Price Pressures*. *The Journal of Finance*, 41 (4), 815-829.
- Hoşnut, S. (2015). "Kurumsal Sosyal Sorumluluk Raporlarında Söylem", *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, (40): 119-136.
- International Financial Reporting Standards. (2021). *News and events, IFRS Foundation announces ISSB, consolidation with CDSB and VRF, & prototype publication*,
- International Financial Reporting Standards. (2022a). "About the International Sustainability Standards Board"
- IPCC. (2014b). *Climate Change 2014: Synthesis Report. Contribution of Working Groups I, II and III to the Fifth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change* [Core Writing Team, R.K. Pachauri and L.A. Meyer (eds.)]. IPCC, Geneva, Switzerland, 151 pp.
- IUCN (Dünya Doğa ve Doğal Kaynakları Koruma Birliği). (1991). *Caring for the Earth: A Strategy or Sustainable Living*.
- Joyce, van der Laan Smith; Adhikari AJAY ve H. Tondkar RASOUL; (2005). "Exploring differences in social disclosures internationally: A stakeholder perspective"
- Kaçmaz, F. K. ve Özaydın, M. M. (2019). *Sosyal politika disiplini bağlamında küresel iklim değişikliği*. *Çalışma İlişkileri Dergisi*, 10 (2), 96-128.
- Kara, M. (2020). *BİST Sürdürülebilirlik Endeksinde Yer Alan ve Endüstri 4.0'ı Benimsemiş Firmaların Finansal*

Performanslarının Araştırılması: Gri İlişkisel Analiz Yöntemi Uygulaması. 8. Bartın.

Karaarslan, M. E. (2024). *Macroeconomic Determinants Of Dollarization*. Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ekonomi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s: 43.

Karacan, A. R. (2007). *Çevre Ekonomisi ve Politikası: Ekonomi, Politika, Uluslararası ve Ulusal Çevre Koruma Girişimleri*. İzmir: Ege Üniversitesi Yayınları.

Karademir, K. (2019). *Kurumsal Sürdürülebilirlik Kavramının Hisse Senedi Getirisine Etkisi: Bist Sürdürülebilirlik Endeksinin Sektörel Bazda İncelenmesi*. YL Tezi, Yıldırım Beyazıt Üni. Sosyal Bilimler Enstitüsü

Karakaya, E. ve Özçağ, M. 2004. "İklim Değişikliği ve Kyoto Protokolü Çerçevesinde Türki Cumhuriyetler'in Analizi".

Karaman, A. S., Kilic, M., & Uyar, A. (2018). *Sustainability reporting in the aviation industry: worldwide evidence. Sustainability Accounting, Management and Policy Journal*, 9(4), 362-391.

Kazzi, H. (2014). "Green Growth and Sustainable Development in The Arab Countries", *European Scientific Journal*,10(14), 567-578.

Keleş, R., Hamamcı, C., ve Çoban, A. (2015).*Çevre Politikası*, İmge Kitabevi, Ankara, 2015.

Kılıç, S., (2012). *Sürdürülebilir kalkınmanın ekonomik boyutuna ekolojik yaklaşım*. İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 47: 201-216.

King, B. G., & Whetten, D. A. (2008). *Rethinking the relationship between reputation and legitimacy: A social actor conceptualization*. *Corporate Reputation Review*, 11(3), 192-207.

Knoepfel, I. (2001). "Dow Jones Sustainability Group Index: A Global Benchmark for Corporate Sustainability", *Corporate Environmental Strategy*, 8 (1):6-15.

Kristensen, K. ve A. Westlund. (2003). "Valid and Reliable Measurements for Sustainable Non-Financial Reporting", *Total Quality Management and Business Excellence*, 14(2):161-170.

Lawson, R., (2006). *Yeşil Ekonominin Gözden Geçirilmesi*. Uluslararası Yeşil Ekonomi Dergisi, 23-36.

Lo, S-F., & Sheu, H-J. (2007). *Is Corporate Sustainability a Value-Increasing Strategy for Business?. Corporate Governance*, 15 (2), 345-358.

MacKinlay, A.C. (1997). *Event Studies in Economics and Finance*. *Journal of Economic Literature*, 13-39

Malkiel B. (2003). *The efficient market hypothesis and its critics*, Princeton University, CEPS Working Paper No. 91.

Marrewijk, M., and M. W. (2002). *Multiple Levels of Corporate Sustainability*. *Journal of Business Ethics*, 1-2.

Martínez, C.I.P. ve Poveda, A.C. (2021). "The Importance of Science, Technology and Innovation in the Green Growth and Sustainable Development Goals of Colombia. *Rigas Tehniskas Universitates Zinatniskie Raksti*, 25(1), 29-41.

Merton, R. C. (1987). *A Simple Model of Capital Market Equilibrium with Incomplete Information*. *The Journal of Finance*, 42 (3), 483-510.

Mervelskemper, L., & Streit, D. (2017). *Enhancing market valuation of ESG performance: Is integrated reporting keeping its promise?. Business Strategy and the Environment*, 26(4), 536-549.

Meyer, J. W. Ve Rowan, B. (1977). *Institutionalized organizations: Formal structure as myth and ceremony*. *American Journal of Sociology*, 83(2): 340-363.

- Mundaca, L. ve Markandya, A. (2016). "Assessing Regional Progress Towards a 'Green Energy Economy'". Applied Energy, 179, 1372-1394.
- Nasdaq (2019). *ESG reporting guide 2.0*.
- Naseer, M., & Bin Tariq, D. Y. (2015). *The efficient market hypothesis: A critical review of the literature*. The IUP Journal of Financial Risk Management, 12(4), 48-63.
- Nhamo, G. (2014). "From Sustainable Development through Green Growth to Sustainable Development Plus", International Journal of African Renaissance Studies, 9, (2), 20-38.
- Onaran, Berrin. (2014). *Sürdürülebilir Pazarlama*, Detay Yayıncılık, Ankara, 2014.
- Orlitzky, M., & Benjamin, J. D. (2001). *Corporate social performance and firm risk: A metaanalytic review*. Business & Society, 40(4), 369-396.
- Özcan, K.Y. (2019). *Yeşil Yeni Düzen ve Yeşil Büyüme Bağlamında Kayseri, Sakarya, Hatay ve Samsun Örnekleri*. Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 23(3), 1013-1031.
- Özçağ, M., Hotunluoğlu H. (2014). *Новое измерение в понимании развития: зеленая экономика*, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 13(02), 303-324.
- Özmehmet, E. (2008). *Dünyada ve Türkiye’de sürdürülebilir kalkınma yaklaşımları*. Journal of Yaşar University, 3(12), 1853-1876.
- Parlakkaya, R., Kahraman, Ü. M., & Cihan, Y. (2019). *BİST Sürdürülebilirlik Endeksine Alınmanın Etkileri: Borsa İstanbul’da Bir Uygulama*. Maliye ve Finans Yazıları.
- Pearce, David William, A. Markyanda ve E. Barbier (1990), *Sustainable Development: Economics and the Environment in the Third World*, Edgar, Aldershot’tan aktaran Erhun Kula; History of Environmental Economic Thought, Routledge, London, 1998.
- Pisani, Jacobus, (2006). "Sustainable Development-Historical Roots of Concept", Environmental Sciences, 3/2, 2006, pp. 83-86.
- Porter, M. E., & Kramer, M. R. (2006). *Strategy and society: the link between competitive advantage and corporate social responsibility*. Harvard Business Review, 84 (12), 78-91.
- Porter, M. E., & Kramer, M. R. (2006). *The Link Between Competitive Advantage and Corporate Social Responsibility*. Harvard Business Review, 84(12), 78-92.
- Reddy, K., & Gordon, L. (2010). *The Effect of Sustainability Reporting on Financial Performance: An Empirical Study Using Listed Companies*. Journal of Asia Entrepreneurship and Sustainability.
- Refinitiv (2019). *Environmental, Social and Governance (ESG) scores from Refinitiv*.
- Rindova, V., Williamson, I., Petkova, A., & Sever, J. (2005). *Being good or being known: An empirical examination of the dimensions, antecedents, and consequences of organizational reputation*. Academy of Management Journal, 48: 1033-1050.
- Samuelson, P.A., (1965). *Proof that Properly Anticipated Prices Fluctuate Randomly*, Industrial Management Review, 6.2.
- Sancar, G. A. (2013). *Kurumsal Sürdürülebilirlik Bağlamında Kurumsal Yönetişim Kavramının Doğuşu, Gelişimi ve Değerlendirilmesi*. Dergi Park, 73-74.

- Sancar, G. A. (2013). *Kurumsal Sürdürülebilirlik Bağlamında Kurumsal Yönetişim: Kavramın Doğuşu, Gelişimi ve Değerlendirilmesi*. Selçuk İletişim, 8 (1), 71-84.
- Saravanamuthu, K. (2004). "What is measured counts: Harmonized Corporate Reporting and Sustainable Economic Development", *Critical Perspectives of Accounting*, 15:295-302.
- Schaltegger, S. ve R. L. Burrit. (2010). "Sustainability Accounting for Companies: Catchphrase or Decision Support for Business Leaders?", *Journal of World Business*, 45:375-384.
- Schaltegger, S., M. Bennett ve R. L. Burrit. (2006). "Sustainability Accounting and Reporting: Development, Linkages and Reflection", Schaltegger, S., Bennett, M. & Burritt R. L. (Ed.). *Sustainability Accounting and Reporting*, Kluwer Academic Publishers, Boston/Dordrecht/London, 1-33
- SCHOLL, Hans J. Jochen; (2004). "Applying Stakeholder Theory to EGovernment: Benefits and Limits", *ACM International Conference Proceeding Series 262*(1-10)
- Shleifer, A., & Vishny, R. W. (1997). *A survey of corporate governance*. The Journal Of Finance, 52(2), 737-783.
- Sisaye, S. (2011). "Ecological Systems Approaches to Sustainability and Organizational Development: Emerging Trends in Environmental and Social Reporting Systems", *Leadership and Organization Development Journal*, 32 (4):379-398.
- Skare, M., & Golja, T. (2012). *Corporate Social Responsibility and Corporate Financial Performance Is There a Link?* Proceedings of the International Scientific Conference, Juraj Dobrila University of Pula, Department of Economics & Tourism Dr. Mijo Mirkovic.
- Soussan, J. G. (1992). "Sustainable Development", *Environmental Issues in the 1990's*, A. M. Mannion and S. R. Bowlby (ed.), John Wiley & Sons, West Sussex, England, ss. 21-35.
- Suchman, M.C., (1995). *Managing Legitimacy: Strategic and Institutional Approaches*, *Academy of Management Review*, Vol: 20, No: 3, 571-610.
- Şehirli, Kübra. (1999). *Kurumsal Yönetim*, (Yeterlik Etüdü), SPK Denetleme Dairesi, 1999.
- Şeker, M. *Kurumsal Sürdürülebilirlik Performansının Promethee Yöntemiyle Ölçülmesi: Tüpraş Örneği*. T.C. Bartın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Bartın, 2018.
- Tekeli İlhan (1996). *Habitat II Konferansı Yazıları*, T.C. Toplu Konut İdaresi Başkanlığı, Ankara.
- Timmermann, A., & Granger, C. W. (2004). *Efficient market hypothesis and forecasting*. *International Journal of forecasting*, 20(1), 15-27
- Ŧiřan, A. G. (2015). *The efficient market hypothesis: Review of specialized literature and empirical research*. *Procedia Economics and Finance*, 32, 442-449.
- Topçu, M.K. ve Korkmaz, G. (2015). "Entegre Raporlama: Kavramsal Bir İnceleme", *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 30(1): 1-22.
- Tuna, Ö., & Besler, S. (2015). *Kurumsal sürdürülebilirlik anlayışı ve uygulamaları: örnek olay çalışması*. *Journal of Faculty of Political Science*, (52), 173-199
- UNDP, (2015). (*United Nations Development Programme*)
- UNEP (2011b). *Yeşil Bir Ekonomiye Doğru: Sürdürülebilir Kalkınma ve Yoksulluğun Ortadan Kaldırılmasına Giden Yollar*.
- United Nations, (1987). *Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future*

Ural, E. G. (2002). *İtibar Yönetimi Değer Yaratan Bir Halkla İlişkiler Çalışması Olarak İtibar Yönetimi*. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 83-93.

Yalçın, Z. A., (2016). *Sürdürülebilir Kalkınma için Yeşil Ekonomi Düşüncesi ve Maliye Politikası*. Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 749-775.

Yılmaz, V. (2019). *Sürdürülebilir Kalkınma ve Döngüsel Ekonominin Bibliyometriği*. Enderun, 3(2), 60-72

Wai Kong Cheung, A. (2011). *Do Stock Investors Value Corporate Sustainability? Evidence from an Event Study*. Journal of Business Ethics.

İnternet Erişimleri

Borsa İstanbul (BİST), Sürdürülebilirlik Rehberi, Erişim tarihi 28.02.2023

https://www.borsaistanbul.com/files/Surdurulebilirlik_Rehberi_2020.pdf

Birleşmiş Milletler, Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri, Erişim Tarihi: 30.09.2023

<https://www.undp.org/content/undp/en/home/sustainable-development-goals.html>

Birleşmiş Milletler, Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri Bilinirlik Platformu, Erişim Tarihi:07.10.2023

<https://sustainabledevelopment.un.org/milestones/wced>

Birleşmiş Milletler, Yeşil Ekonomi, Erişim Tarihi: 07.10.2023

<http://www.unep.org/greeneconomy/portals/88/documents/ger/GreenEconomyReport.pdf>

Uluslararası Finansal Raporlama Standartları, Duyurular, Uluslararası Sürdürülebilirlik Raporlaması Standartları, Erişim Tarihi:08.10.2023

<https://www.ifrs.org/news-and-events/news/2021/11/ifrs-foundation-announces-issb-consolidation-with-cdsb-vrf-publication-of-prototypes/>

Uluslararası Finansal Raporlama Standartları, Duyurular, Uluslararası Sürdürülebilirlik Raporlaması Standartları, Erişim Tarihi: 23.10.2023

<https://www.ifrs.org/groups/international-sustainability-standards-board/>

EKLER

EK – 1. Panel veri analizi sonuçları

1.Allianz

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob. *
COINTEQ01	-0.039530	0.000182	-216.8433	0.0000
D(EXCHANGE_R)	-176.3135	6584.602	-0.026777	0.9803
D(INDEX)	0.012291	6.93E-06	1774.342	0.0000
D(INFLATION)	0.894153	3.668051	0.243768	0.8231
D(INTEREST)	-13.48202	24.47460	-0.550858	0.6201
D(REPORT)	5.162712	6.838382	0.754961	0.5051
C	-89.07017	1253.554	-0.071054	0.9478

2.Continental

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob. *
COINTEQ01	-0.022656	8.17E-05	-277.3268	0.0000
D(EXCHANGE_R)	-19.23138	2024.540	-0.009499	0.9930
D(INDEX)	0.003215	2.55E-06	1261.029	0.0000
D(INFLATION)	1.673738	1.169490	1.431169	0.2478
D(INTEREST)	6.190835	9.053037	0.683841	0.5432
D(REPORT)	2.847107	2.568902	1.108297	0.3486
C	-56.81400	546.9637	-0.103872	0.9238

3.Fraport

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob. *
COINTEQ01	-0.018536	7.13E-05	-259.8856	0.0000
D(EXCHANGE_R)	-69.80536	2174.083	-0.032108	0.9764
D(INDEX)	0.004946	2.84E-06	1739.901	0.0000

D(INFLATION)	-0.147462	1.499782	-0.098323	0.9279
D(INTEREST)	-1.527373	7.565839	-0.201878	0.8529
D(REPORT)	2.181042	2.874079	0.758867	0.5031
C	-46.87539	485.4253	-0.096566	0.9292

4. Mercedes Benz

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob. *
COINTEQ01	0.003868	5.38E-05	71.93375	0.0000
D(EXCHANGE_R)	-141.6722	2239.348	-0.063265	0.9535
D(INDEX)	0.006199	3.09E-06	2004.616	0.0000
D(INFLATION)	1.729520	1.526798	1.132776	0.3397
D(INTEREST)	6.631906	10.31409	0.642995	0.5660
D(REPORT)	0.506528	3.140052	0.161312	0.8821
C	8.172413	330.7245	0.024711	0.9818

5. munchener ruck

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob. *
COINTEQ01	-0.037337	0.000545	-68.45006	0.0000
D(EXCHANGE_R)	-102.9214	29666.57	-0.003469	0.9974
D(INDEX)	0.010132	3.79E-05	267.3566	0.0000
D(INFLATION)	-4.346521	17.71035	-0.245423	0.8220
D(INTEREST)	-38.97211	151.5216	-0.257205	0.8137
D(REPORT)	-2.886727	29.77091	-0.096965	0.9289
C	-73.00508	2810.181	-0.025979	0.9809

6. RWE

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob. *
COINTEQ01	0.009983	3.10E-05	322.5249	0.0000
D(EXCHANGE_R)	92.97964	960.6298	0.096790	0.9290
D(INDEX)	0.000390	1.22E-06	319.2453	0.0000

D(INFLATION)	0.625083	0.558057	1.120106	0.3443
D(INTEREST)	-0.051853	4.165703	-0.012448	0.9909
D(REPORT)	-1.959444	1.210167	-1.619151	0.2039
C	24.58691	200.9437	0.122357	0.9104

7.Qiagen

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob. *
COINTEQ01	-0.005084	1.76E-05	-288.3264	0.0000
D(EXCHANGE_R)	5.135370	613.0357	0.008377	0.9938
D(INDEX)	0.000920	8.06E-07	1141.240	0.0000
D(INFLATION)	0.351375	0.360174	0.975570	0.4012
D(INTEREST)	-2.189060	3.419793	-0.640115	0.5676
D(REPORT)	0.787465	0.676534	1.163968	0.3286
C	-13.01782	107.6813	-0.120892	0.9114

8.Sartorius

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob. *
COINTEQ01	-0.169634	0.001872	-90.61836	0.0000
D(EXCHANGE_R)	-630.9463	37838.66	-0.016675	0.9877
D(INDEX)	0.036888	4.50E-05	819.5205	0.0000
D(INFLATION)	5.323463	22.58669	0.235690	0.8288
D(INTEREST)	6.476652	226.3665	0.028611	0.9790
D(REPORT)	33.85734	45.93449	0.737079	0.5145
C	-398.1463	15613.17	-0.025501	0.9813

9.Air Liquide

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob. *
COINTEQ01	0.001790	0.000145	12.34745	0.0011
D(EXCHANGE_R)	28.05404	5333.055	0.005260	0.9961
D(INDEX)	0.029077	2.66E-05	1092.309	0.0000

D(INFLATION)	-2.449745	6.834251	-0.358451	0.7437
D(INTEREST)	2.451973	26.20492	0.093569	0.9314
D(REPORT)	1.918241	7.480551	0.256430	0.8142
C	3.972296	939.8905	0.004226	0.9969

10.ADP

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob. *
COINTEQ01	0.027647	0.000174	158.9912	0.0000
D(EXCHANGE_R)	48.81155	3644.268	0.013394	0.9902
D(INDEX)	0.019269	2.14E-05	898.3798	0.0000
D(INFLATION)	-1.894827	3.869910	-0.489631	0.6580
D(INTEREST)	-8.702776	17.55362	-0.495782	0.6541
D(REPORT)	-0.264781	6.504473	-0.040708	0.9701
C	69.89469	1203.125	0.058094	0.9573

11.Louis Vuitton

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob. *
COINTEQ01	-0.046682	0.004062	-11.49351	0.0014
D(EXCHANGE_R)	166.5037	271895.7	0.000612	0.9995
D(INDEX)	0.170958	0.001340	127.5992	0.0000
D(INFLATION)	-12.00550	293.1197	-0.040958	0.9699
D(INTEREST)	15.05399	1314.661	0.011451	0.9916
D(REPORT)	8.984369	309.8102	0.029000	0.9787
C	-103.9221	15719.68	-0.006611	0.9951

12.EssilorLuxottica

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob. *
COINTEQ01	0.009985	0.000127	78.52821	0.0000
D(EXCHANGE_R)	124.2089	3944.088	0.031492	0.9769

D(INDEX)	0.019997	1.64E-05	1215.952	0.0000
D(INFLATION)	-0.116252	5.052644	-0.023008	0.9831
D(INTEREST)	-15.91126	15.45798	-1.029324	0.3791
D(REPORT)	5.498850	4.241941	1.296305	0.2856
C	27.72320	833.4581	0.033263	0.9756

13.Total Energies

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob. *
COINTEQ01	0.012539	4.40E-05	284.9504	0.0000
D(EXCHANGE_R)	-65.55481	1232.521	-0.053188	0.9609
D(INDEX)	0.003545	6.18E-06	573.2350	0.0000
D(INFLATION)	0.966050	1.565745	0.616991	0.5809
D(INTEREST)	-2.304868	6.045451	-0.381257	0.7284
D(REPORT)	-3.685550	1.801398	-2.045938	0.1333
C	33.68479	306.9895	0.109726	0.9196

14.STMicro

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob. *
COINTEQ01	-0.015485	7.04E-05	-220.0536	0.0000
D(EXCHANGE_R)	21.86886	1892.845	0.011553	0.9915
D(INDEX)	0.003761	9.11E-06	412.8427	0.0000
D(INFLATION)	1.831768	2.028349	0.903084	0.4330
D(INTEREST)	6.390603	9.108433	0.701614	0.5335
D(REPORT)	2.334107	2.841488	0.821438	0.4716
C	-41.63258	499.2644	-0.083388	0.9388

15.Stellantis

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob. *
COINTEQ01	-0.014508	1.57E-05	-924.1858	0.0000
D(EXCHANGE_R)	-48.57912	149.0104	-0.326012	0.7658

D(INDEX)	0.005715	6.48E-07	8816.846	0.0000
D(INFLATION)	-1.217763	0.145842	-8.349870	0.0036
D(INTEREST)	0.456423	0.693091	0.658532	0.5572
D(REPORT)	2.944357	0.197878	14.87966	0.0007*
C	-39.17120	115.1815	-0.340082	0.7562

16. Admiral Group

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob. *
COINTEQ01	-0.329045	0.011172	-29.45162	0.0001
D(EXCHANGE_R)	-126.6898	1446008.	-8.76E-05	0.9999
D(INDEX)	0.472578	0.027558	17.14840	0.0004
D(INFLATION)	6.006716	1055.017	0.005693	0.9958
D(INTEREST)	-175.1797	19513.57	-0.008977	0.9934
D(REPORT)	38.30131	4318.233	0.008870	0.9935
C	-209.3622	84089.37	-0.002490	0.9982

17. Antofagasta

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob. *
COINTEQ01	-0.098162	0.007101	-13.82283	0.0008
D(EXCHANGE_R)	370.1646	1683500.	0.000220	0.9998
D(INDEX)	0.484590	0.032148	15.07373	0.0006
D(INFLATION)	-21.29009	1783.716	-0.011936	0.9912
D(INTEREST)	-44.31060	22030.32	-0.002011	0.9985
D(REPORT)	20.84958	3544.309	0.005883	0.9957
C	-145.8982	22310.15	-0.006540	0.9952

18. Ashtead Group

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob. *
COINTEQ01	-0.508697	0.030793	-16.52007	0.0005
D(EXCHANGE_R)	-2021.524	9376474.	-0.000216	0.9998

D(INDEX)	0.838981	0.159614	5.256318	0.0134
D(INFLATION)	69.75340	7210.575	0.009674	0.9929
D(INTEREST)	900.1459	209173.9	0.004303	0.9968
D(REPORT)	107.1259	102435.5	0.001046	0.9992
C	992.1178	350870.6	0.002828	0.9979

19.Barratt Developments

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob. *
COINTEQ01	0.041932	0.009854	4.255383	0.0238
D(EXCHANGE_R)	929.6411	207900.7	0.004472	0.9967
D(INDEX)	0.093716	0.001711	54.75984	0.0000
D(INFLATION)	21.06921	147.5135	0.142829	0.8955
D(INTEREST)	-9.908951	1454.362	-0.006813	0.9950
D(REPORT)	-13.16225	691.4261	-0.019036	0.9860
C	120.7897	71680.18	0.001685	0.9988

20.BP

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob. *
COINTEQ01	-0.007913	0.001986	-3.985204	0.0283
D(EXCHANGE_R)	-850.4984	67860.62	-0.012533	0.9908
D(INDEX)	0.096937	0.001304	74.31364	0.0000
D(INFLATION)	-8.043578	81.55435	-0.098628	0.9277
D(INTEREST)	34.29763	904.7823	0.037907	0.9721
D(REPORT)	4.505694	223.1953	0.020187	0.9852
C	-28.48942	14685.76	-0.001940	0.9986

21.Compass Group

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob. *
COINTEQ01	-0.222406	0.027823	-7.993655	0.0041

D(EXCHANGE_R)	208.9277	454441.1	0.000460	0.9997
D(INDEX)	0.107283	0.008633	12.42766	0.0011
D(INFLATION)	-1.105614	372.0331	-0.002972	0.9978
D(INTEREST)	55.13131	10003.80	0.005511	0.9959
D(REPORT)	75.97934	5592.280	0.013586	0.9900
C	-231.9154	75768.88	-0.003061	0.9977

22.CRH

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob. *
COINTEQ01	-0.081398	0.004336	-18.77122	0.0003
D(EXCHANGE_R)	1720.912	7196506.	0.000239	0.9998
D(INDEX)	0.639175	0.137672	4.642748	0.0188
D(INFLATION)	-81.31555	7782.961	-0.010448	0.9923
D(INTEREST)	-107.8734	139786.4	-0.000772	0.9994
D(REPORT)	417.8049	13913.01	0.030030	0.9779
C	232.7042	32501.82	0.007160	0.9947

23.Hikma Pharma

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob. *
COINTEQ01	-0.472406	0.032970	-14.32843	0.0007
D(EXCHANGE_R)	-2324.608	1799451.	-0.001292	0.9991
D(INDEX)	0.029726	0.024774	1.199887	0.3163
D(INFLATION)	7.652784	1034.518	0.007397	0.9946
D(INTEREST)	-21.07322	20250.17	-0.001041	0.9992
D(REPORT)	108.3008	5215.103	0.020767	0.9847
C	-588.5469	190206.7	-0.003094	0.9977

24.Informa

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob. *
COINTEQ01	-0.067256	0.001411	-47.65502	0.0000
D(EXCHANGE_R)	435.4780	27103.60	0.016067	0.9882
D(INDEX)	0.068293	0.000460	148.3111	0.0000
D(INFLATION)	4.153368	25.87047	0.160545	0.8827
D(INTEREST)	0.121967	338.5364	0.000360	0.9997
D(REPORT)	1.777278	63.34710	0.028056	0.9794
C	-152.3100	9177.982	-0.016595	0.9878

25. InterContinental

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob. *
COINTEQ01	-0.088873	0.004070	-21.83424	0.0002
D(EXCHANGE_R)	1149.829	10068257	0.000114	0.9999
D(INDEX)	-0.059366	0.160157	-0.370673	0.7355
D(INFLATION)	256.3420	8822.429	0.029056	0.9786
D(INTEREST)	-855.0890	172107.9	-0.004968	0.9963
D(REPORT)	282.9123	15278.35	0.018517	0.9864
C	640.3712	73310.93	0.008735	0.9936

26. Melrose Industries

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob. *
COINTEQ01	0.014845	0.007477	1.985557	0.1413
D(EXCHANGE_R)	816.7944	159902.1	0.005108	0.9962
D(INDEX)	-0.038928	0.002964	-13.13392	0.0010
D(INFLATION)	1.313826	139.0612	0.009448	0.9931
D(INTEREST)	64.59269	2184.745	0.029565	0.9783
D(REPORT)	3.131484	303.6237	0.010314	0.9924
C	46.51734	52662.75	0.000883	0.9994

27.MondiGroup

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob. *
COINTEQ01	-0.302668	0.011763	-25.73015	0.0001
D(EXCHANGE_R)	185.8131	683069.1	0.000272	0.9998
D(INDEX)	0.286354	0.012619	22.69153	0.0002
D(INFLATION)	10.33611	702.0633	0.014722	0.9892
D(INTEREST)	7.123732	8912.223	0.000799	0.9994
D(REPORT)	42.10662	1908.927	0.022058	0.9838
C	-515.3834	75984.73	-0.006783	0.9950

28.Haleon

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob. *
COINTEQ01	0.014168	0.000371	38.19917	0.0000
D(EXCHANGE_R)	-85.07555	10548.17	-0.008065	0.9941
D(INDEX)	0.009925	0.000201	49.41410	0.0000
D(INFLATION)	-1.523278	8.871751	-0.171700	0.8746
D(INTEREST)	-7.512163	119.5811	-0.062821	0.9539
D(REPORT)	-10.12212	37.39598	-0.270674	0.8042
C	41.17032	3049.201	0.013502	0.9901

29.Telecom Italia

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob. *
COINTEQ01	-7.96E-05	2.75E-09	-28919.58	0.0000
D(EXCHANGE_R)	-0.496263	0.122521	-4.050452	0.0271
D(INDEX)	2.50E-06	4.12E-11	60723.34	0.0000
D(INFLATION)	0.013932	3.81E-05	366.1432	0.0000
D(INTEREST)	0.048050	0.000980	49.02986	0.0000
D(REPORT)	0.002664	0.000172	15.47344	0.0006*
C	-0.181172	0.016121	-11.23842	0.0015

30.Tenaris

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob. *
COINTEQ01	-0.001029	5.07E-06	-202.6837	0.0000
D(EXCHANGE_R)	-17.42211	242.3220	-0.071897	0.9472
D(INDEX)	0.001071	7.82E-08	13700.63	0.0000
D(INFLATION)	-0.539536	0.065122	-8.285031	0.0037
D(INTEREST)	-2.112756	1.727405	-1.223081	0.3086
D(REPORT)	0.175548	0.294869	0.595342	0.5935
C	-2.976254	26.05843	-0.114215	0.9163

31.Saipem

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob. *
COINTEQ01	0.000215	1.28E-07	1670.405	0.0000
D(EXCHANGE_R)	-0.211182	7.282202	-0.029000	0.9787
D(INDEX)	0.000146	2.15E-09	68038.60	0.0000
D(INFLATION)	0.015637	0.002044	7.651386	0.0046
D(INTEREST)	-0.033901	0.048169	-0.703797	0.5323
D(REPORT)	0.042204	0.007371	5.725674	0.0106
C	0.488956	0.674759	0.724637	0.5211

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob. *
COINTEQ01	-0.007874	4.41E-05	-178.6668	0.0000
D(EXCHANGE_R)	3.633681	1796.834	0.002022	0.9985
D(INDEX)	0.002063	6.03E-07	3419.464	0.0000
D(INFLATION)	-0.689147	0.563717	-1.222504	0.3088
D(INTEREST)	2.140781	14.16774	0.151103	0.8895
D(REPORT)	1.227041	2.212379	0.554625	0.6178

C	-19.21327	235.4344	-0.081608	0.9401
---	-----------	----------	-----------	--------

32. STMicroelektronik

33. Moncler

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob. *
COINTEQ01	-0.009792	0.000124	-79.00834	0.0000
D(EXCHANGE_R)	-24.29565	2920.339	-0.008319	0.9939
D(INDEX)	0.002321	8.99E-07	2583.172	0.0000
D(INFLATION)	1.175104	0.856497	1.371988	0.2637
D(INTEREST)	5.000509	20.20729	0.247461	0.8205
D(REPORT)	2.185077	6.402053	0.341309	0.7554
C	-22.78780	653.4001	-0.034876	0.9744

34.Lanzo

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob. *
COINTEQ01	-0.010295	0.002692	-3.823947	0.0315
D(EXCHANGE_R)	-918.7574	207154.7	-0.004435	0.9967
D(INDEX)	0.142529	0.002366	60.23211	0.0000
D(INFLATION)	3.608708	1176.272	0.003068	0.9977
D(INTEREST)	61.05500	5269.200	0.011587	0.9915
D(REPORT)	35.00052	494.7027	0.070751	0.9480
C	-26.96462	13528.02	-0.001993	0.9985

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob. *
COINTEQ01	-0.260209	0.002970	-87.61556	0.0000
D(EXCHANGE_R)	-1171.679	259675.4	-0.004512	0.9967
D(INDEX)	0.154079	0.002199	70.05748	0.0000

D(INFLATION)	121.9074	1315.183	0.092692	0.9320
D(INTEREST)	12.12769	4755.337	0.002550	0.9981
D(REPORT)	36.74674	410.6196	0.089491	0.9343
C	-412.3322	36520.86	-0.011290	0.9917

35.PartnersGroup

36.Adel Kalemcilik

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob. *
COINTEQ01	-0.025443	0.000778	-32.70680	0.0001
D(EXCHANGE_R)	856.6085	693282.5	0.001236	0.9991
D(INDEX)	0.011872	1.82E-05	653.3010	0.0000
D(INFLATION)	0.000987	0.142065	0.006950	0.9949
D(INTEREST)	1.010027	0.410009	2.463427	0.0906
D(REPORT)	-1.003333	41.69403	-0.024064	0.9823
C	-5.802893	21.48418	-0.270101	0.8046

37.Arçelik

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob. *
COINTEQ01	-0.046444	0.000561	-82.82648	0.0000
D(EXCHANGE_R)	-1327.626	970899.7	-0.001367	0.9990
D(INDEX)	0.026919	2.27E-05	1184.564	0.0000
D(INFLATION)	-0.202208	0.273006	-0.740672	0.5126
D(INTEREST)	-1.094975	0.563191	-1.944235	0.1471
D(REPORT)	7.521154	43.43430	0.173162	0.8735
C	-4.773841	18.16274	-0.262837	0.8097

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob. *
----------	-------------	------------	-------------	---------

COINTEQ01	-0.027542	0.000178	-154.4466	0.0000
D(EXCHANGE_R)	369.4918	98408.22	0.003755	0.9972
D(INDEX)	0.007443	1.82E-06	4091.445	0.0000
D(INFLATION)	-0.018156	0.011336	-1.601559	0.2076
D(INTEREST)	0.580491	0.063775	9.102158	0.0028
D(REPORT)	2.357033	3.275037	0.719697	0.5237
C	-4.490138	6.512669	-0.689447	0.5401

38.Aselsan

39.Batçim Anadolu

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob. *
COINTEQ01	0.027090	0.001633	16.58702	0.0005
D(EXCHANGE_R)	1435.936	3881378.	0.000370	0.9997
D(INDEX)	0.002739	7.49E-05	36.56813	0.0000
D(INFLATION)	-0.793638	0.787236	-1.008133	0.3877
D(INTEREST)	2.877039	2.335960	1.231630	0.3058
D(REPORT)	-4.763888	121.5838	-0.039182	0.9712
C	3.506737	34.46135	0.101759	0.9254

40.Bim

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob. *
COINTEQ01	0.092050	0.001583	58.14376	0.0000
D(EXCHANGE_R)	899.1101	9199948.	9.77E-05	0.9999
D(INDEX)	0.025143	0.000161	155.9618	0.0000
D(INFLATION)	-0.378384	1.376384	-0.274912	0.8012
D(INTEREST)	-2.327932	4.395246	-0.529648	0.6330
D(REPORT)	-0.303231	164.1289	-0.001848	0.9986
C	13.08684	97.56333	0.134137	0.9018

41.Ford

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob. *
COINTEQ01	-0.102481	0.003735	-27.43518	0.0001
D(EXCHANGE_R)	-6534.798	1.19E+08	-5.48E-05	1.0000
D(INDEX)	0.086590	0.001302	66.48682	0.0000
D(INFLATION)	1.714335	11.37087	0.150765	0.8897
D(INTEREST)	-0.509007	54.74388	-0.009298	0.9932
D(REPORT)	49.62029	2793.118	0.017765	0.9869
C	63.04468	1634.090	0.038581	0.9716

42.Karabük D.Ç.

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob. *
COINTEQ01	-0.001121	5.32E-05	-21.06641	0.0002
D(EXCHANGE_R)	-212.1011	47942.38	-0.004424	0.9967
D(INDEX)	0.003706	8.95E-07	4141.457	0.0000
D(INFLATION)	-0.068349	0.010260	-6.661731	0.0069
D(INTEREST)	-0.107033	0.037819	-2.830109	0.0662
D(REPORT)	2.185423	2.495112	0.875882	0.4456
C	-0.593561	1.594142	-0.372339	0.7344

43.Karsan

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob. *
COINTEQ01	0.001001	1.29E-05	77.76938	0.0000
D(EXCHANGE_R)	23.92476	10803.53	0.002215	0.9984
D(INDEX)	0.002481	2.11E-07	11777.85	0.0000
D(INFLATION)	-0.108672	0.002337	-46.50769	0.0000
D(INTEREST)	0.002167	0.007412	0.292322	0.7891
D(REPORT)	-0.473077	0.590264	-0.801466	0.4815
C	-0.271862	0.365401	-0.744009	0.5108

44.Koç Holding

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob. *
COINTEQ01	-0.038707	0.002013	-19.22376	0.0003
D(EXCHANGE_R)	461.7974	2150545.	0.000215	0.9998
D(INDEX)	0.018169	5.16E-05	351.9292	0.0000
D(INFLATION)	0.556045	0.674847	0.823957	0.4704
D(INTEREST)	-0.595083	1.208809	-0.492289	0.6563
D(REPORT)	15.58627	602.0649	0.025888	0.9810
C	2.944136	26.00036	0.113234	0.9170

45.Manas Enerji

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob. *
COINTEQ01	0.034136	0.000328	104.0461	0.0000
D(EXCHANGE_R)	178.5082	19919.62	0.008961	0.9934
D(INDEX)	0.001926	2.66E-07	7247.658	0.0000
D(INFLATION)	-0.070203	0.003185	-22.04039	0.0002
D(INTEREST)	0.022993	0.005561	4.134267	0.0257
D(REPORT)	-10.52316	33.71803	-0.312093	0.7754
C	5.335573	11.29243	0.472491	0.6688

46.Otokar

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob. *
COINTEQ01	0.005653	0.001263	4.475892	0.0208
D(EXCHANGE_R)	1769.365	13096416	0.000135	0.9999
D(INDEX)	0.038935	0.000227	171.7268	0.0000
D(INFLATION)	2.328421	2.417297	0.963233	0.4065
D(INTEREST)	-0.377754	6.822444	-0.055369	0.9593
D(REPORT)	-3.229024	300.8838	-0.010732	0.9921
C	12.91788	126.7139	0.101945	0.9252

47.Polisan

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob. *
COINTEQ01	-0.010492	0.000519	-20.21295	0.0003
D(EXCHANGE_R)	179.6341	37637.30	0.004773	0.9965
D(INDEX)	0.003569	8.26E-07	4321.744	0.0000
D(INFLATION)	-0.284511	0.010076	-28.23777	0.0001
D(INTEREST)	0.343043	0.018808	18.23921	0.0004
D(REPORT)	0.978876	74.27038	0.013180	0.9903
C	-2.979935	15.98825	-0.186383	0.8640

48.Sasa Polyester

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob. *
COINTEQ01	0.007799	9.99E-06	780.7619	0.0000
D(EXCHANGE_R)	33.45581	7020.057	0.004766	0.9965
D(INDEX)	-0.000234	6.42E-08	-3642.541	0.0000
D(INFLATION)	0.060839	0.000918	66.26351	0.0000
D(INTEREST)	-0.174010	0.001758	-98.97430	0.0000
D(REPORT)	-2.643472	0.544773	-4.852427	0.0167
C	1.647288	0.631548	2.608334	0.0798

49.Türk Traktör

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob. *
COINTEQ01	-0.173252	0.001978	-87.60980	0.0000
D(EXCHANGE_R)	19710.45	53880704	0.000366	0.9997
D(INDEX)	0.129444	0.000744	173.9974	0.0000
D(INFLATION)	5.804274	7.047722	0.823567	0.4706
D(INTEREST)	9.733153	25.47101	0.382127	0.7278

D(REPORT)	-3.460089	828.3720	-0.004177	0.9969
C	73.05469	714.1742	0.102293	0.9250

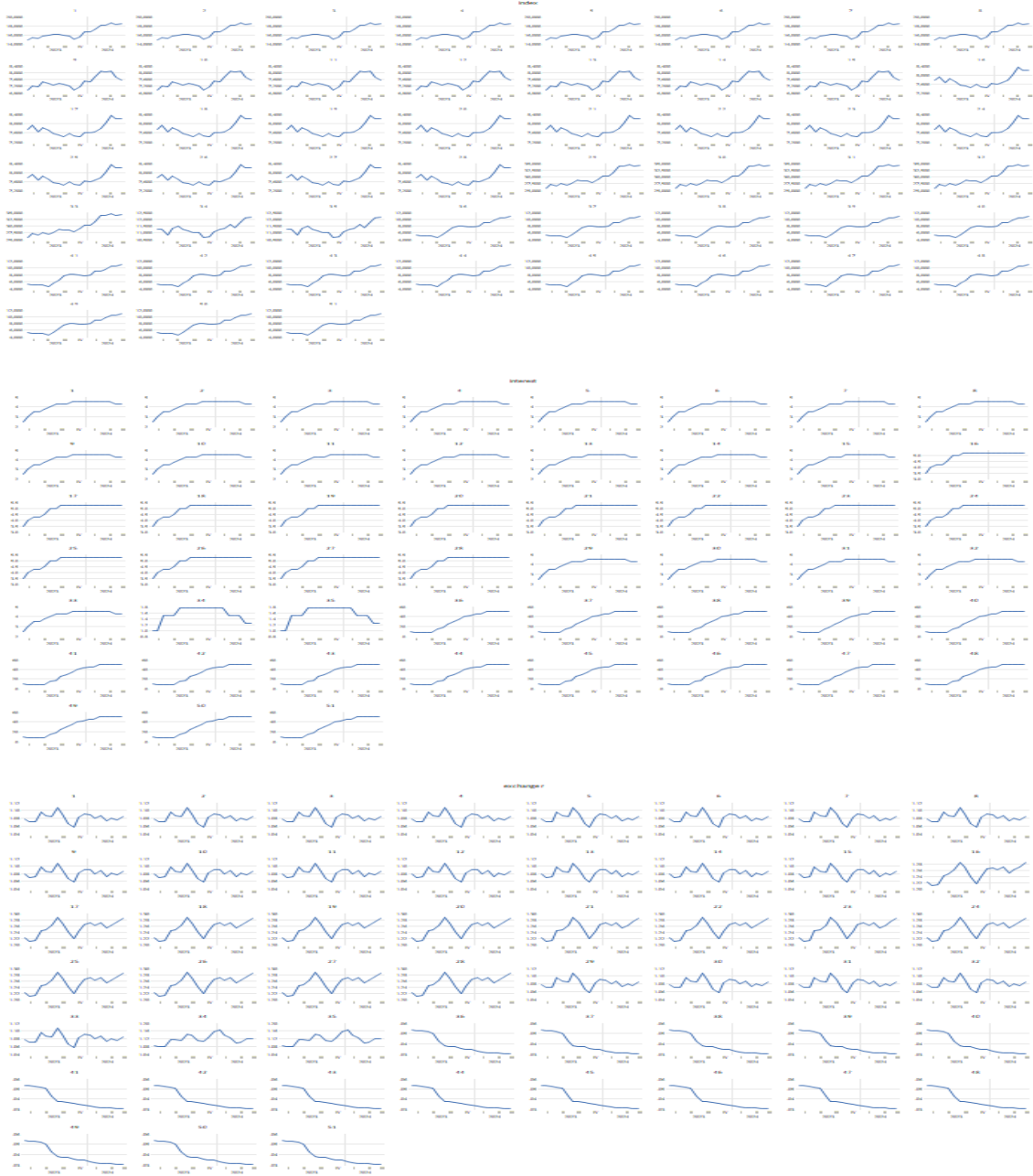
50. Türkiye Sigorta

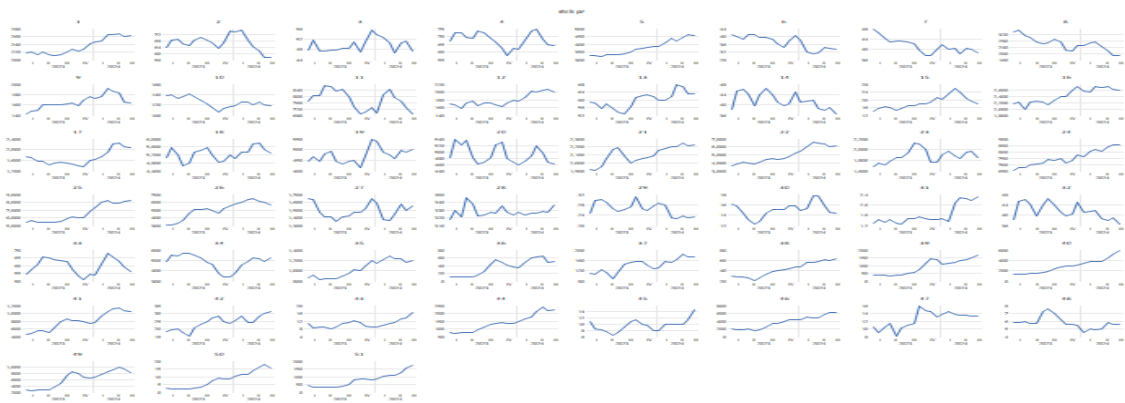
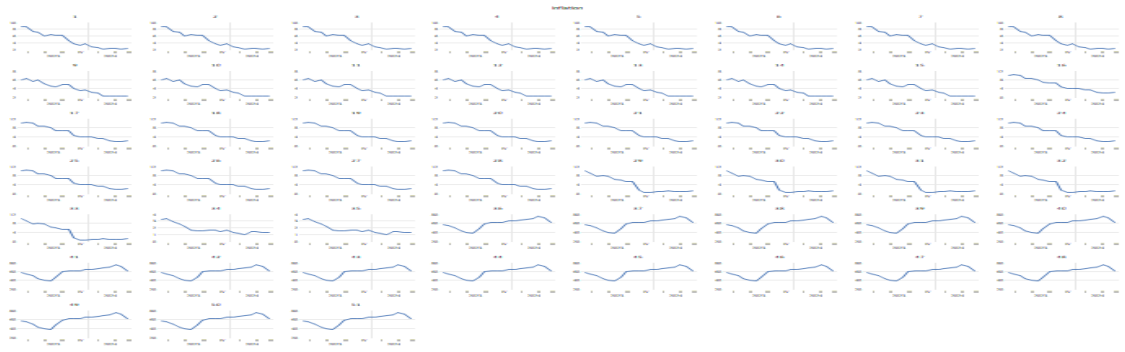
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob. *
COINTEQ01	-0.010183	2.42E-05	-420.8215	0.0000
D(EXCHANGE_R)	169.4837	16921.42	0.010016	0.9926
D(INDEX)	0.000229	3.25E-07	704.1609	0.0000
D(INFLATION)	0.133706	0.003619	36.94892	0.0000
D(INTEREST)	0.057380	0.011060	5.187934	0.0139
D(REPORT)	1.348968	0.858597	1.571130	0.2142
C	-0.781904	1.004860	-0.778122	0.4932

51. Ülker

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob. *
COINTEQ01	0.025402	0.000964	26.35478	0.0001
D(EXCHANGE_R)	3004.305	1678390.	0.001790	0.9987
D(INDEX)	0.019170	2.99E-05	640.9018	0.0000
D(INFLATION)	-0.872349	0.352237	-2.476597	0.0895
D(INTEREST)	0.849818	1.133973	0.749416	0.5080
D(REPORT)	-3.654298	60.28931	-0.060613	0.9555
C	5.464665	24.01607	0.227542	0.8346

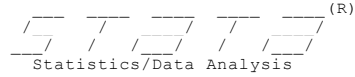
EK -2. Panel veri analizi bağımsız değişkenler zaman serileri



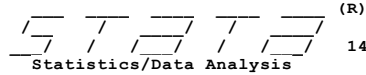


EK- 3. Panel veri analizi sonuç görüntüsü

ARDL - 13.11 Wednesday November 13 16:19:11 2024 Page 1



User: M. Mert Aykut



MP - Parallel Edition

14.1

Copyright 1985-2015 StataCorp LP
 StataCorp
 4905 Lakeway Drive
 College Station, Texas 77845 USA
 800-STATA-PC <http://www.stata.com>
 979-696-4600 stata@stata.com
 979-696-4601 (fax)

Single-user 8-core Stata perpetual license:
 Serial number: 10699393
 Licensed to: Andrey

Notes:

1. Unicode is supported; see [help unicode advice](#).
2. More than 2 billion observations are allowed; see [help obs advice](#).
3. Maximum number of variables is set to 5000; see [help set maxvar](#).

```
1 . import excel "C:\Users\Emin\Desktop\Mert\mert.xls", sheet("Sayfal") firstrow
2 . drop goldonsusd
3 . xtset id date
   panel variable: id (strongly balanced)
   time variable: date, Jan-23 to Jul-24, but with gaps
   delta: 1 day
4 . xtcsd report
varlist not allowed
r(101);
5 . xtcd report
```

Average correlation coefficients & Pesaran (2004) CD test

Variables series tested: **report**
 Group variable: **id**
 Number of groups: **51**
 Average # of observations: **19.38**
 Panel is: **unbalanced**

Variable	CD-test	p-value	corr	abs(corr)
report	9.64	0.000	0.062	0.199

Notes: Under the null hypothesis of cross-section independence CD ~ N(0,1)

```
6 . xtcd interest
```

Average correlation coefficients & Pesaran (2004) CD test

Variables series tested: **interest**
 Group variable: **id**
 Number of groups: **51**
 Average # of observations: **19.38**
 Panel is: **unbalanced**

Variable	CD-test	p-value	corr	abs(corr)
interest	136.27	0.000	0.876	0.876

Notes: Under the null hypothesis of cross-section independence CD ~ N(0,1)

EK – 4. Panel veri analizi birim kök testleri

Döviz Kuru Temel Veri Sonuçları

CIPS unit root test		
Null hypothesis: Unit root		
Test results:		
Statistic	t-stat	p-value
CIPS:	-1.44964	>=0.10
Truncated CIPS:	-1.44964	>=0.10
Critical values:		
Level	CIPS	Trunc. CIPS
1%	-2.25	-2.25
5%	-2.11	-2.11
10%	-2.03	-2.03

Döviz Kuru 1. Derece Fark Alınmış Veri Sonuçları

CIPS unit root test		
Null hypothesis: Unit root		
Test results:		
Statistic	t-stat	p-value
CIPS:	-4.00165	<0.01
Truncated CIPS:	-4.00165	<0.01
Critical values:		
Level	CIPS	Trunc. CIPS
1%	-2.25	-2.25
5%	-2.11	-2.11
10%	-2.03	-2.03

Endeks Temel Veri Sonuçları

CIPS unit root test		
Null hypothesis: Unit root		
Test results:		
Statistic	t-stat	p-value
CIPS:	-1.74161	>=0.10
Truncated CIPS:	-1.74161	>=0.10
Critical values:		
Level	CIPS	Trunc. CIPS
1%	-2.25	-2.25
5%	-2.11	-2.11
10%	-2.03	-2.03

Endeks 1. Derece Fark Alınmış Veri Sonuçları

CIPS unit root test		
Null hypothesis: Unit root		
Test results:		
Statistic	t-stat	p-value
CIPS:	-2.33596	<0.01
Truncated CIPS:	-2.33596	<0.01
Critical values:		
Level	CIPS	Trunc. CIPS
1%	-2.25	-2.25
5%	-2.11	-2.11
10%	-2.03	-2.03

Enflasyon Temel Veriler

CIPS unit root test Null hypothesis: Unit root		
Test results:		
Statistic	t-stat	p-value
CIPS:	-1.33947	<0.01
Truncated CIPS:	-1.33947	<0.01
Critical values:		
Level	CIPS	Trunc. CIPS
1%	-2.25	-2.25
5%	-2.11	-2.11
10%	-2.03	-2.03

Enflasyon 1. Derece Farkları Alınmış Veri Sonuçları

CIPS unit root test Null hypothesis: Unit root		
Test results:		
Statistic	t-stat	p-value
CIPS:	-2.76100	>=0.10
Truncated CIPS:	-2.76100	>=0.10
Critical values:		
Level	CIPS	Trunc. CIPS
1%	-2.25	-2.25
5%	-2.11	-2.11
10%	-2.03	-2.03

Faiz Temel Veriler

CIPS unit root test Null hypothesis: Unit root		
Test results:		
Statistic	t-stat	p-value
CIPS:	-1.70039	>=0.10
Truncated CIPS:	-1.70039	>=0.10
Critical values:		
Level	CIPS	Trunc. CIPS
1%	-2.25	-2.25
5%	-2.11	-2.11
10%	-2.03	-2.03

Faiz 1. Derece Farkları Alınmış Veri Sonuçları

CIPS unit root test Null hypothesis: Unit root		
Test results:		
Statistic	t-stat	p-value
CIPS:	-2.29109	<0.01
Truncated CIPS:	-2.29109	<0.01
Critical values:		
Level	CIPS	Trunc. CIPS
1%	-2.25	-2.25
5%	-2.11	-2.11
10%	-2.03	-2.03

Hisse Senedi Temel Veri Sonuçları

CIPS unit root test		
Null hypothesis: Unit root		
Test results:		
Statistic	t-stat	p-value
CIPS:	-2.70018	<0.01
Truncated CIPS:	-2.68826	<0.01
Critical values:		
Level	CIPS	Trunc. CIPS
1%	-2.25	-2.25
5%	-2.11	-2.11
10%	-2.03	-2.03

Hisse Senedi 1. Derece Farkları Alınmış Veri Sonuçları

CIPS unit root test		
Null hypothesis: Unit root		
Test results:		
Statistic	t-stat	p-value
CIPS:	-3.35603	<0.01
Truncated CIPS:	-3.35340	<0.01
Critical values:		
Level	CIPS	Trunc. CIPS
1%	-2.25	-2.25
5%	-2.11	-2.11
10%	-2.03	-2.03

